

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
Fakulta medzinárodných vzťahov

Zborník z III. medzinárodnej vedeckej konferencie

ROZVOJOVÁ POMOC A SPOLUPRÁCA 2008

*Aktuálne otázky medzinárodnej rozvojovej pomoci a spolupráce
a vzťahy medzi rozvinutými a rozvojovými štátmi*

Konferencia sa konala pod záštitou ministra zahraničných vecí SR

v spolupráci s

za finančnej pomoci

9. 10. 2008
BRATISLAVA

Usporiadateľ konferencie:

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave (FMV EU)

Medzinárodný vedecký a programový výbor:***Predsedníčka:***

prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc. FMV EU v Bratislave

Členovia:

prof. Ing. Vít'azoslav Balhar, CSc. FMV EU v Bratislave

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc. Univerzita Palackého v Olomouci, ČR

Dr. Getnet Tamene Kassa, PhD. City University

rev. Msgr. Robert J. Vitillo Caritas Internationalis

Organizačný výbor konferencie:***Predsedníčka:***

Mgr. Ivana Raslavská, PhD. FMV EU v Bratislave

Členovia:

Mgr. Boris Mattoš FMV EU v Bratislave

Ing. Radoslav Mizera FMV EU v Bratislave

Ing. Miroslav Mojžiš FMV EU v Bratislave

Ing. Michal Ščepán FMV EU v Bratislave

Andrea Topoľská Slovenská katolícka charita

Recenzenti zborníka:

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.

doc. PhDr. František Škvrnda, CSc.

Zostavovateľ zborníka:

Mgr. Boris Mattoš

Autor fotografie na obálke:

Mgr. Ivana Raslavská, PhD.

Vydavateľ:

Vydavateľstvo EKONÓM, Bratislava, 2008

Náklad:

100 ks

ISBN:

978-80-225-2640-1

Miesto konania konferencie:

Kongresová sála MZV SR

Palugyayov palác

Hlboká cesta 2

Bratislava

Za obsahovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

Príspevky neprešli jazykovou úpravou.

O B S A H

VYSTÚPENIA HLAVNÝCH PANELISTOV

Úvodné slovo	5
<i>prof. Ing. Ludmila Lipková, CSc.</i>	
Príhovor	6
<i>JUDr. Radomír Boháč</i>	
Incidencia a prevalencia HIV/AIDS a ďalších príčin smrti u detí a matiek v 3. svete	9
<i>Dr.h.c. mult. prof. MUDr. Vladimír Krčméry, DrSc.</i>	
Príhovor	19
<i>Radovan Gumulák</i>	
The Impact of HIV/AIDS on Development, with Special Focus on Africa	23
<i>Rev. Msgr. Robert J. Vitillo</i>	
Effectiveness of development aid and cooperation between Kenyan NGOs and European Donors. The Case of ESVAK Community Development Initiatives, Kenya	32
<i>Bc. Mary Alice Onyura, MA</i>	
Program konferencie	45
Fotogaléria	47
PRÍSPEVKY	
Fázy rekonštrukčného procesu v Libérii počas administratívy Ellen Johnson – Sirleaf	55
<i>Mgr. Katarína Bajžíková</i>	
Nové trendy rozvojovej pomoci a slovenská angažovanosť	64
<i>prof. Ing. Víťazoslav Balhar, CSc.</i>	
General impact of HIV/AIDS on Africa	69
<i>Martin Bandžák - Denisa Augustínová - MUDr. Júlia Horáková</i>	
Teorie rozvoje: indická perspektiva	73
<i>RNDr. Petr Daněk, Ph.D.</i>	
Efektivita rozvojovej pomoci – dokáže rozvojová pomoc napomôcť hospodárskemu rozvoju?	81
<i>Ing. Tomáš Dudáš, PhD.</i>	
Problémy klimatických zmien v rozvojových štátoch a snaha o ich riešenie	88
<i>Ing. Lucia Gálová</i>	
Je Ruská federácia krajinou „tretieho sveta“?	97
<i>Ing. Mgr. Maria Glavatskich</i>	
Stav zdravia v rozvojových krajinách a vplyv HIV/AIDS na populáciu v Afrike	104
<i>Ing. Martin Grešš, PhD.</i>	
Ukrajina a UNDAF	112
<i>Ing. Mária Greššová, PhD.</i>	
EU – ACP: vyjednávaní EPAs a dopady na regiony ACP	118
<i>Ing. Jaromír Harmáček</i>	

Efektívne využívanie remitencií na podporu rastu rozvojových krajín	129
<i>Ing. Zuzana Kálmanová</i>	
Rozvojové projekty na Srí Lanke	141
<i>Ing. Ľubomíra Károlyiová</i>	
Slovak-UNDP Trust Fund 2003 – 2008: výsledky a odporúčania pre ďalšie obdobie slovenskej oficiálnej rozvojovej pomoci	146
<i>Dr. Ing. Zuzana Letková a Sylvie Hanzlová</i>	
K niektorým otázkam rozvojovej pomoci a vstupu rozvojových štátov na svetové trhy	161
<i>prof. Ing. Ľudmila Lipková, CSc.</i>	
Účasť a vplyv medzinárodných ekonomických organizácií na riešenie ekonomických a spoločenských problémov: Inciátiva Global Compact a hlavné východiská návrhu Národnej stratégie spoločensky zodpovedného podnikania v SR	165
<i>Ing. Eva Majerníková</i>	
Kam sa stratili všetky zdroje rozvojovej pomoci? Empirické zistenia.	172
<i>doc. Dr. Ing. Menbere Workie Tiruneh, PhD.</i>	
Effects of the climate change on China – potential for the mitigation of greenhouse gases	183
<i>Ing. Radoslav Mizera</i>	
Rozvojové krajiny a rozvojová pomoc: očakávania a chaos	192
<i>Ing. Obadi Saleh Mothana, PhD.</i>	
Rozvojová pomoc v Moldavskej republike	200
<i>Ing. Leonid Raneta</i>	
Podpora socioekonomického rozvoja v Keni prostredníctvom mikropodnikania	206
<i>Mgr. Ivana Raslavská, PhD.</i>	
Oficiálna rozvojová pomoc SR	219
<i>Dr. Miroslav Rosenberg, PhD. - Mgr. Antónia Fodorová</i>	
Rozvojová pomoc ako prejav identity donorskej krajiny (na príklade Portugalska)	224
<i>JUDr. Peter Rusiňák, PhD.</i>	
Rozvojová spolupráca SR od roku 2003 a jej výzvy na najbližšie roky	229
<i>Ing. Ján Šalko</i>	
Rastúca komplexnosť a fragmentácia globálneho systému rozvojovej pomoci ...	236
<i>Ing. Michal Ščepán</i>	
CBOs and NGOs in the Discourse of African Aid Politics	248
<i>Dr. Getnet Tamene Kassa, PhD.</i>	
Rozvojová politika krajín Vyšehradskej skupiny	267
<i>Mgr. Adriana Újová</i>	
Rozvojová pomoc ako predmet verejnej diplomacie a verejnej mienky	274
<i>PhDr. Peter Weiss, CSc.</i>	
Economic and Social impact of AIDS/HIV in Africa	282
<i>Ing. Richard Woltemar</i>	

ÚVODNÉ SLOVO

*prof. Ing. Eudmila Lipková, CSc.
I. prodekan, prodekan pre rozvoj
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Vážené dámy, vážení páni, ctení hostia, milí študenti,

dovoľte mi, aby som vás všetkých srdečne privítala na III. medzinárodnej vedeckej konferencii „Rozvojová pomoc a spolupráca 2008“ s podtitulom „Aktuálne otázky medzinárodnej rozvojovej pomoci a spolupráce a vzťahy medzi rozvinutými a rozvojovými štátmi“, ktorá sa koná pod záštitou ministra zahraničných vecí Slovenskej republiky. Túto príležitosť by som rada využila, aby som sa poďakovala vedeniu ministerstva za možnosť uskutočniť dnešné podujatie v týchto reprezentačných priestoroch. Poďakovanie tiež patrí Slovenskej katolíckej charite, v spolupráci s ktorou Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave III. medzinárodnú vedeckú konferenciu zorganizovala - za finančnej podpory Európskej komisie.

Dnešná konferencia nadväzuje na tradíciu predchádzajúcich dvoch konferencií, ktoré sa uskutočnili v roku 2006 a 2007.

Prvá otvárala vzdelávací projekt rozvojového vzdelávania na Fakulte medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, ktorý prebiehal za podpory Trastového fondu UNDP – SlovakAid a Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky.

Druhá konferencia sa realizovala v záveru tohto projektu. V rámci neho prebehla na fakulte od septembra 2006 dvojsemestrálna výučba voliteľného predmetu zameraného na otázky rozvojovej pomoci. Cieľom projektu je aplikácia vysokoškolských osnov so zameraním na otázky rozvojovej pomoci a spolupráce a globálne rozvojové otázky v praxi. Počas akademického roka 2006/2007 boli do učebného plánu fakulty zaradené dva predmety zamerané na problematiku rozvojovej pomoci - v zimnom semestri fakulta zabezpečila výučbu predmetu „Medzinárodná rozvojová pomoc a spolupráca“ a v druhom semestri výučbu predmetu „Slovenská oficiálna rozvojová pomoc“. Od akademického roka 2007/2008 sa predmet etabloval vo forme jednosemestrálneho kurzu pre študentov 1. ročníka inžinierskeho štúdia. Prednášky a semináre rozdelené do tematických celkov sa realizujú na základe interaktívnych metód. Sprievodnou aktivitou je medzinárodná vedecká konferencia „Rozvojová pomoc a spolupráca 2008“ určená pre výskumníkov, pedagógov, expertov z akademického, vládneho a mimovládneho sektora. Zámerom konferencie je podpora vzájomného odborného dialógu v oblasti rozvojovej pomoci a spolupráce a ja pevne verím, že sa nám tieto zámery spolu podarí naplniť.

PRÍHOVOR

JUDr. Radomír Boháč

*generálny riaditeľ Sekcie hospodárskej spolupráce
a rozvojovej pomoci*

Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky

Vážené dámy a páni, drahí priatelia,

je pre mňa osobitným potešením môcť Vás pozdraviť ako účastníkov medzinárodnej vedeckej konferencie a zaželať veľa úspechov Vášmu rokovaniu, zvlášť, keď sa táto výročná konferencia uskutočňuje prvýkrát na pôde Ministerstva zahraničných vecí SR pod záštitou p. ministra J. Kubiša.

Slovensko je malá krajina čo sa týka rozlohy ale aj počtu obyvateľov. Veľa vecí si dokážeme zabezpečiť sami, ale veľakrát sme aj my potrebovali pomoc - či už pri transformácii, rozvoji ekonomiky, ale aj spoločnosti ako takej. Objektívne si musíme priznať, že sú na svete miesta, kde je pomoc nevyhnutná a v mnohých prípadoch je otázkou prežitia. Slovenská republika, ako súčasť tej rozvinutejšej časti sveta, má morálnu povinnosť pomôcť tým, ktorí to naozaj potrebujú. Slovensko má svoj podiel zodpovednosti za vývoj v globálnom meradle v miere, ktorá vyplýva z jeho medzinárodného postavenia.

Rozvojová politika je dôležitým nástrojom pozitívnej zmeny. Rozvoj podporuje stabilitu a mier. Má preventívny charakter, zmiernuje potenciál negatívneho vývoja v krajine. Naopak extrémna chudoba je živnou pôdou pre násilie, extrémizmus, nestabilitu, masívnu emigráciu vrátane odchodu kvalifikovaných pracovníkov, tak dôležitých pre budúcnosť krajiny. Tieto negatívne javy potom priamo či nepriamo zasahujú aj iné krajiny vrátane SR.

Prihlásením sa k plneniu Miléniových rozvojových cieľov a v súlade s hlavným cieľom rozvojovej spolupráce EÚ sa SR bude snažiť prispieť k odstráneniu chudoby rozvojových krajín v kontexte trvalo udržateľného rozvoja. Miléniové rozvojové ciele sa vyznačujú multidimenzionálnym prístupom k riešeniu danej problematiky prostredníctvom nasledujúcich zámerov: odstrániť extrémnu chudobu a hlad; dosiahnuť základné vzdelanie pre všetkých; podporovať rovnosť mužov a žien a zlepšiť postavenie žien; znížiť detskú úmrtnosť; zlepšiť zdravie matiek; bojovať proti AIDS/HIV, malárii a ostatným chorobám; zabezpečiť trvalo udržateľné životné prostredie a rozvíjať svetové partnerstvo pre rozvoj.

Zásadné koncepčné zámery oficiálnej rozvojovej pomoci Slovenskej republiky sú stanovené v Programovom vyhlásení vlády SR a v Strednodobej koncepcii oficiálnej rozvojovej pomoci na r. 2003–2008 (v súčasnosti MZV SR pripravuje strednodobú koncepciu slovenskej ODA na roky 2009–2013, ktorá bude koncom roka

predložená na rokovanie vlády SR) a v každoročných národných programoch ODA SR. Základný cieľ zámerov, vytvorenie nevyhnutných podmienok pre efektívne poskytovanie slovenskej rozvojovej pomoci, sa nám už podarilo splniť. Slovensko v tejto oblasti patrí medzi lídrov regiónu.

Poskytovanie oficiálnej rozvojovej pomoci je stále pomerne nová téma, aj keď ju verejnosť postupne začína vnímať ako dôležitú a chce, aby Slovensko pomáhalo. Významným prelomom v poskytovaní ODA SR bolo zavŕšenie inštitucionalizácie založením Slovenskej agentúry pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu k 1. 1. 2007. Postavenie a pôsobnosť agentúry boli upravené zákonom č. 617/2007 Z. z. o oficiálnej rozvojovej pomoci, ktorý nadobudol účinnosť dňa 1. 2. 2008. Uvedený zákon vytvoril legislatívny rámec poskytovania oficiálnej rozvojovej pomoci SR a podmienky pre dôsledné plnenie medzinárodných záväzkov SR v oblasti oficiálnej rozvojovej pomoci.

SR ako členská krajina EÚ sa zaviazala dosiahnuť výšku rozpočtových príspevkov určených na oficiálnu rozvojovú pomoc na úrovni 0,17% ODA/HND v roku 2010 a 0,33% v roku 2015. Celkový objem finančných prostriedkov, ktoré SR poskytla na oficiálnu rozvojovú pomoc v roku 2007 bol 1,65 mld. Sk. Táto suma znamenala 0,093 %-ný podiel ODA/HND, čo bolo, vzhľadom na dynamický rast hrubého domáceho produktu, percentuálne nižšie ako v predchádzajúcom roku. V absolútnych číslach to však bolo zvýšenie o 14 mil. Sk.

Pre splnenie medzinárodných záväzkov, ku ktorým sa Slovensko prihlásilo, je nutné zabezpečiť požadovaný objem finančných prostriedkov ODA. Po úspešnom zavŕšení prioritných cieľov zahraničnej politiky SR, ako bol vstup do EÚ a prijatie eura, sa otvára potenciál na zvýšenie rozpočtu ODA. Pozitívny vývoj slovenskej ekonomiky vytvára vhodné podmienky pre zvyšovanie finančných zdrojov na ODA.

Podstatné zvýšenie objemu dvojstrannej pomoci prispeje k aktívnejšiemu pôsobeniu slovenských subjektov v oblasti rozvojovej pomoci. SR má záujem zvyšovať aj objem mnohostrannej pomoci pri zohľadnení jej relevantnosti a efektívnosti a pri zabezpečení jej koherencie s bilaterálnymi aktivitami Slovak Aid – osobitne s určenými prioritnými krajinami a sektormi v pripravovanej strednodobej stratégii slovenskej ODA na roky 2009 – 2013 a v národných programoch ODA SR. Pritom by mal byť zabezpečený vyvážený pomer medzi objemom prostriedkov určených na dvojstrannú pomoc a na mnohostrannú pomoc.

Vážené dámy, vážení páni,

rozvojové projekty sú realizované slovenskými subjektami v šestnástich prioritných krajinách na troch kontinentoch. Praktickým výsledkom činnosti Slovak Aid za obdobie 2004 – 2007 je 230 realizovaných rozvojových projektov v hodnote viac ako 700 mil. Sk.

Dosiahnuté výsledky Slovenska v oblasti rozvojovej pomoci prispeli k tomu, že slovenská rozvojová pomoc – Slovak Aid sa stala neoddeliteľnou súčasťou a nástrojom zahraničnej politiky, ktorá v značnej miere formuje vzťahy Slovenska s medzinárodnými organizáciami, ako sú OSN, EÚ, OECD, vzťahy s donormi a prijímateľmi pomoci. Realizované projekty Slovak Aid významne pomohli

príjemcom pomoci, zviditeľnili Slovensko, prehĺbili naše väzby s partnerskými krajinami, otvorili dvere pre etablovanie slovenských subjektov v zahraničí a vytvorili nové inštitucionálne a expertné kapacity na Slovensku.

Slovenská republika sa hlási k svojim medzinárodným záväzkom, vyplývajúcim najmä z členstva v EÚ, OSN a OECD. Slovenská republika sa prihlásila k Miléniovým rozvojovým cieľom OSN z roku 2000 i k záväzkom z konferencií OSN na ich realizáciu v roku 2005 a 2008, z konferencií o financovaní rozvoja v Monterrey v roku 2002 i v Dohe v roku 2008. SR aktívne prispieva k dosiahnutiu Miléniových rozvojových cieľov prostredníctvom národného programu rozvojovej spolupráce, ako aj prostredníctvom EÚ a iných medzinárodných organizácií.

Z členstva v OECD vyplýva aj účasť SR na práci Výboru OECD pre rozvojovú pomoc, zatiaľ ako pozorovateľa. SR sa hlási k Parížskej deklarácii o efektívnej pomoci z marca 2005 a Akčnej agende z Akry zo septembra 2008. Najaktívnejšie je však SR zapojená do medzinárodnej rozvojovej spolupráce prostredníctvom svojho členstva v EÚ. Európska únia poskytuje viac ako polovicu svetovej pomoci a chce ju postupne ešte zvyšovať spolu so zvyšovaním jej kvality efektívnosti a vplyvu. EÚ je tiež najdôležitejším obchodným partnerom pre rozvojové krajiny.

SR sa zapája do Európskej rozvojovej politiky i pomoci prostredníctvom nástrojov vonkajšej pomoci EÚ a koordináciou a spoluprácou s inými členskými krajinami EÚ a Európskou komisiou. Riadi sa tiež Európskym konsenzom pre rozvoj, na ktorého príprave sa SR aktívne podieľala.

Na záver mi dovoľte vysloviť osobné presvedčenie, že výsledky dosiahnuté v priebehu posledných rokov v agende poskytovania oficiálnej rozvojovej pomoci, ktorá sa osvedčuje ako nový účinný nástroj slovenskej zahraničnej politiky, sa aj prostredníctvom tohto projektu, dostanú do povedomia širokej verejnosti. Prispejú tým k získaniu širokej podpory pre ideu poskytovania rozvojovej pomoci a riešenie globálnych problémov.

Vážení priatelia, ďakujem Vám za pozornosť a prajem veľa úspechov rokovaniu dnešnej konferencie.

INCIDENCIA A PREVALENCIA HIV/AIDS A ĎALŠÍCH PRÍČIN SMRTI U DETÍ A MATIEK V 3. SVETE

*Dr.h.c. mult. prof. MUDr. Vladimír Krčméry, DrSc.
rektor Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety*

Incidencia a prevalencia HIV/AIDS a ďalších príčin smrti u detí a matiek v 3. svete

Dr.h.c. mult. prof. MUDr. Vladimír Krčméry, DrSc. - doc. PharmDr. Pavol Beňo, CSc.

Summary

By the latest estimation, in the world it is infected about 40 million (between 34-46 million) patients by HIV virus, including 2.5 million (between 2.1-2.9 million) children under 15 years. It is globally estimated that in 2006 was newly infected 5 million (between 4.2-5.8 million) people and 3 million (between 2.5-3.5 million) patients, who died because of this infectious disease. AIDS kills about 2.9 million people a year. This death toll includes a lot of children, who are often infected with the HIV virus during pregnancy or through breast feeding. Most children living with HIV acquire the infection through mother-to-child transmission (MTCT), which can occur during pregnancy, labour and delivery or during breastfeeding. The toll is worst in Africa, where million of parents have died, leaving children as orphans. Maintaining treatment adherence among the growing number of patients receiving ART in Africa is a dramatic challenge. The HIV/AIDS pandemic has become part of the contemporary global landscape. Few predicted its effect on mortality and morbidity or its devastating social and economic consequences, particularly in sub-Saharan Africa. Funds available for HIV/AIDS programmes in low-income and middle income countries rose from USD 300 million in 1996 to USD 10 billion in 2007. Prognosis for HIV-infected persons has steadily improved over the last 5-10 years. The introduction of HAART in developed countries has achieved a good control of HIV infection. Today, AIDS is a preventable and increasingly treatable disease. Through education, prevention, and proper medicine, AIDS has been brought under control in the developed countries. ART is increasingly available in Africa, but physicians and clinical services are few. In lower-income countries, WHO recommends a population-based approach to antiretroviral treatment with standardized regimens and clinical decision making based on clinical status and where available CD4 cell count, rather than viral load. The pill count method appears to be a reliable and economic tool for monitoring treatment adherence in resource-limited settings. In children with HIV and pneumococcal disease, pneumococcal conjugate vaccines significantly reduces

pneumococcal diseases. Combination antiretroviral therapy has led to significant increases in survival and quality of life, but at a population-level the effect on life expectancy is not well understood. Even after 25 years of experience, HIV prevention programming remains largely deficient. However, a combination of worldwide economic uncertainty, a global food crisis, and publications that indicate discontent with progress in fighting the HIV/AIDS pandemic will not only threaten to restrict increases in the overall availability of both donor and national funds, but will also increase the competition for resources during the move towards universal access to treatment and prevention services.

Key words: *HIV/AIDS in children, HIV/AIDS in Sub-Saharan Africa, children mortality, maternal mortality.*

A. Úvod a epidemiológia

V poslednom storočí sa zvýšila predpokladaná stredná dĺžka života pri narodení o 20 rokov a riziko úmrtia v prvom roku života sa zredukovalo o takmer 2/3. Napriek tomu v mnohých krajinách sveta pretrváva veľmi vysoká mortalita a morbidita. Vakcinácia (80% detí sveta) a lacné spôsoby liečby ako je orálna rehydratácia umožnili zníženie úmrtnosti detí. Napriek tomu tieto opatrenia neboli dôsledne realizované vo všetkých krajinách a v mnohých deti zbytočne umierajú na ochorenia, ktorým možno predchádzať alebo ich úspešne liečiť. Mnoho ľudí žije vystavených riziku infekčných ochorení, akými sú tuberkulóza, malária, schistosomiáza. Ďalšími faktormi sú degradácia životného prostredia, rizikové pracovné podmienky a chronické ochorenia (tabuľka 1-3).

Tabuľka 1: Príčiny úmrtnosti podľa WHO

Príčina	Svet	Subsaharská Afrika
Novorodenecké príčiny	40 %	25 %
Pneumónia	20 %	20 %
Hnačky	15 %	15 %
Malária	10 %	20 %
Tuberkulóza (TBC)	5 %	5 %
HIV/AIDS	5 %	5 %
Iné	5 %	-

Tabuľka 2: Štatistika najčastejších zdravotníckych a demografických ukazovateľov 2002-2005

Štát HDP	gramotnosť	Drastická chudoba*	Stredná dĺžka života	Novorodenecká úmrtnosť 1000	Materská úmrtnosť 10 000
Burundi	59%	50%	42 r	114	1008
Ethiopia 810	42%	23%	49 r	110	850
Keňa 1050	73%	22%	51 r	120	1000
Rwanda 1300	64%	52%	44 r	118	1400

HLAVNÝ PANEL

Lesotho 3200	82%	3%	39 r	55	550
Južný Sudán 800	26%	85%	38 r	204	1800
Uganda 1500	70%	80%	48 r	81	880
Zambia 900	70%	65%	40 r	104	750

Poznámka: * drastická chudoba = príjem < ako 1 USD/deň

Tabuľka 3: Štatistika najčastejších zdravotníckych a demografických ukazovateľov 2002-2005 - Príčiny mortality u detí vo veku menej ako 5 rokov.

	Pôrod	HIV	Hnačka	Osýpky	Malária	Pneumónia
Burundi	23	8	18	3	8	23
Ethiopia	30	4	18	4	6	22
Keňa	24	14	17	3	14	20
Rwanda	22	5	19	2	5	24
Lesotho	32	58	15	1	1	5
Južný Sudán	38	0	18	5	15	22
Uganda	23	7	17	3	23	21
Zambia	23	17	18	1	20	22

The fourth Millenium Development Goal – MDG – volá po 2/3 redukcii u detí vo veku menej ako 5 rokov [1-2]. Ako sa to dá dosiahnuť?

10 indikátorov:

1. Osýpky (measles) + DTP očkovanie
2. Vitamín A + Fe
3. Asistovaný pôrod
4. Protimalarické siete
5. Pneumónia
6. ORS pri hnačke
7. HAART
8. Antimalariká
9. Exkluzívne kojenie
10. Prenos z matky na dieťa - MTCTP

Infekcia HIV u detí zostáva stále veľkou pandémiou aj napriek značnej redukcii prenosu HIV z matky na dieťa v Severnej Amerike a Európe. Odhaduje sa, že celosvetovo je viac ako 2 mil. detí infikovaných HIV 1 vírusom. 90% z nich žije v Afrike, viac ako 1800 nových infekcií sa denne preniesie z matky na dieťa. S postupujúcim ochorením sú HIV infikované deti progresívne menej schopné udržať adekvátnu obranu proti infekciám. Aj klinická klasifikácia štádií AIDS podľa WHO berie do úvahy počet, typ a závažnosť infekcií, ktorými dieťa trpelo alebo trpí. 30-50% HIV pozitívnych detí je infikovaných aj TB. HIV zvyšuje riziko TBC až 20-násobne

Príčiny smrti u detí**(Lancet 371, 2008; 1250):**

Novorodenecké (nízka pôr.

hmotnosť - VLBW) 25%

Hnačka 20%

Pneumónia 21%

Malária 27%

Príčiny smrti u matiek:

Krvácanie 34%

Sepsa 15%

Anémia 5%

Potrat 5%

Pôrod 5%

B. Praktické kroky – primárna prevencia [3-4]

Financovanie zdravotnej starostlivosti o deti a matky:

Pozri Tabuľka 4 (od 16-130 USD/capita → 3-24% rozpočtu)

Tabuľka 4: Mortalita u detí vo veku menej ako 5 rokov a u matiek

USD(%) per capita	Deti		Matky	
	1990	2004		Contributing
16 (3%) Burundi	190	190	1100	1100/-86
140 (12%) Kambodža	115	141 !	540	-21/+186
82 (24%) Haiti	150	117	670	241/101
86 (8,2%) Keňa	97	120 !	560	125/170
126 (17%) Rwanda	173	203	1300	200/600
54 (7%) Sudan	120	91	550	
135 (10%) Uganda	160	138	830	60 / 60
63 (12%) Zambia	180	180	720	50 / 50
Etiopia	120	120	800	

- 5 krajín s najmenším počtom detskej úmrtnosti: Čad, Keňa, Lesotho, Zimbabwe, Južná Afrika
- 5 krajín s najvyššou materskou mortalitou Kongo Malawi, Nigeria, Burundi, Rwanda

Cisárske rezy v Latinskej Amerike pokrytie asi 91%, asi 33% všetkých tehotenstiev [5]. Predčasné pôrody a novorodenecká úmrtnosť vzrástli v Latinskej Amerike od 10-20% [6].

Epidemiológia a príčiny predčasných úmrtí

V súčasnosti nárast z 9% (1981) na 12% (2004).

Príčiny PROM 25%, Infekcia 30%, spontánne 45%.

Intervencie na zabránenie predčasného pôrodu [7]:

Príprava, Prevencia

- 1) výživové - mikronutrienty (vitamín A, Fe, atď.)
- 2) znížiť fajčenie
- 3) starostlivosť o zuby
- 4) screening rizikových
- 5) eradikácia infekcie (Stafylokoky skupiny B, Chlamýdie)

C. Sekundárna prevencia

- 1) Prekoncepčná starostlivosť
Sledovanie, monitorovanie, najmä u rizikových pacientov s históriou predčasného pôrodu, potratu v anamnéze
- 2) Postkoncepčná starostlivosť
 - mikronutrienty
 - prevencia eklampsie (antioxidanty, vitamín C, E, olivový a rybí olej)
 - zníženie pracovnej aktivity žien
 - antibiotická liečba bakteriovej vaginózy, chorioamnitídy
 - progesterón

D. Terciárna prevencia

Včasná diagnostika predčasného pôrodu, liečba matky, tokolýza, liečba infekcie pri PROM, pôrod a starostlivosť o novorodenca s nízkou pôrodnou hmotnosťou (LBW).

E. Mortalita a následky predčasného pôrodu

Prežitie v závislosti od gestačného týždňa [8]:

Týždeň:	22	24	26
Prežitie:	0-10%	3-40%	50-80%

Epidemiológia následkov 21-35% (gestačný týždeň 22-27) [9].

Z 3702 detí (18-22 týždeň) 49% detí zomrelo

Nízka pôrodná hmotnosť (VLBW) 500 - 750 g – mortalita 50-60 %. Len 20% bez komplikácií. Ženy prvoroďčky. Protektívny účinok mali kortikosteroidy [10].

Tabuľka 5: Prevalencia HIV, TBC, očkovanosť, podvýživa detí a nízka pôrodná hmotnosť

Krajina/ Štát	HIV prevalencia	TBC (100 000)	Očkovanosť (%)	Podvýživa (%)	Nízka pôrod. hmotnosť (VLBW)
Burundi	6	546	80	45 !	16
Ethiopia	5	533	75	47 !	15
Kenya	7	888	73	19	11
Lesotho	29	696	78	20	14
Rwanda	5,1	660	90	24	9

HLAVNÝ PANEL

Uganda	4,1	646	90	22	13
Zambia	16,5	707	80	28	12
Sudan	0	566	50	28	17

Mnoho ľudí v rozvojových krajinách nemá prístup k čistej vode a hygiene a musia žiť v nedôstojných podmienkach s nedostatočnou výživou. Vitamín A redukuje morbiditu a mortalitu u HIV infikovaných aj neinfikovaných a mal by preto byť rutinne podávaný v rozvojových krajinách.

Tabuľka 6: Prístup k vode, hygiene, liečbe a suplementom výživy

Krajina/ Štát	Prístup k WC	Prístup k vode	Prístup k HAART	Prístup k anti- malarikám u detí < 5 r.	Sekcie %	Vitamín A, suplementy výživy
Burundi	35 – 47	78 - 90	14	31	1	80
Ethiopia	4 – 19	11 - 81	7	3	1	nedostupné
Lesotho	32 – 61	71 - 88	14	27	4	nedostupné
Rwanda	38 – 56	70 - 90	39	12	2	36
Uganda	33 - 58	50 - 80	51	nedostupné	5	46
Zambia	32 - 68	70 - 90	26	51	2	80
Sudan	0 - 30	32 - 40	nedostupné	10	2	40
Kenya	43 - 56	46 - 89	24	21	9	94

HIV pozitívne deti žijúce v malarických oblastiach majú oveľa častejšie epizódy malárie, väčšiu parazitémiu, ťažšiu anémiu ako neinfikované deti. Malária zvyšuje riziko prenosu HIV z matky na dieťa, pretože plazmódia sa vo veľkom počte nachádzajú v placentе.

Štatistika ochrany a liečby detí a matiek pred maláriou (UNICEF + Rollbach, Malaria WHO 2008).

Tabuľka 7: Antimalarické stratégie

Krajina	ITN	ATX	ATC	IPT
Zambia	50 %	58 %	43	61
Uganda	34 %	62 %	6	17
Keňa	22%	27 %	5	4
Rwanda	18%	12 %	2	3
Burundi	13%	30 %	3	1
Sudán/Etiópia	6%	3 %	1	
Priemer	26%	33 %		15

Poznámky: ITN = moskytiéry napustené insekticídmi; ATX = antimalarická liečba; ATC = artemizíny ako efektívne antimalariká; IPT = preventívna liečba tehotných žien antimalarikami.

K otázke zdravotníckych pracovníkov v 3. svete

Väčšinu zdravotnej starostlivosti zabezpečujú nelekári [11-12]. Dôvodom tejto skutočnosti je katastrofálny nedostatok lekárov. Z nelekárov sú dobre pripravené tzv. staršie zdravotné sestry, ktoré nazývajú ako „medical assistant“ alebo „medical officers“, majú 3-ročné SZŠ prípadne ešte 1-ročný kurz. Vedľa liečby bežných infekcií predpisujú všetky lieky vrátane ATB. Ovládajú drobné chirurgické zákroky a vedia viesť pôrody, t.j. často viac ako lekár 1. kontaktu v EÚ. V 4 krajinách (Etiopia, Ghana, Malawi, Tanzánia) vedia vykonať aj cisárske rezy. Vo väčšine krajín v oblasti Subsaharskej Afriky je počet lekárov na 100 000 obyvateľov od 0,2 (Sudán) do 14,3 (Keňa). Vid' údaje v tabuľke.

Tabuľka 8: Počty zdravotníckych pracovníkov na 100 000 obyvateľov

Štát/Krajina	Počet sestier (Medical officers)	Počet lekárov
S v e t		
USA	937	256
United Kingdom	1212	230
European Union	1069	247
A f r i k a		
Lesotho	5	62
Južný Sudán	2	51
Uganda	8	55
Keňa	14	118
Zambia	12	156
Etiopia	3	20
Malawi	2	59
Burundi	3	19
Rwanda	5	42
Angola	8	131

Tabuľka 9: Platy zdravotníckych pracovníkov / rok

Štát/Krajina	Sestry, Pôrodné asistentky	Lekári
Burkina Fasso	1 500 – 3000 USD	15 000
Ghana	5 500	14 000
Zambia	4 100	17 000
Nigéria	5 800	13 000
Etiopia		4 500 – 6000

Lancet 370, 2007; 2158-60; Lancet 371, 2008; 675-680; Lancet 371, 2008; 685-690

Tabuľka 10: Odhadované počty ľudí dostávajúcich a potrebujuúcich antiretrovirálnu terapiu

Región / Oblasť	Počet ľudí, ktorí dostávajú terapiu	Počet ľudí, ktorí dostávajú terapiu	Počet ľudí, ktorí potrebujú terapiu
	(December 2006)	(December 2007)	-2007
Sub-Saharan Africa	1 375 000	2 120 000	7 000 000
Latin America and the Caribbean	345 000	390 000	630 000
East, South and Southeast Asia	280 000	420 000	1 700 000
Europe and Central Asia	35 000	34 000	320 000
North Africa and the Middle East	5 000	7 000	100 000
Total	2 040 000	2 990 000	9 700 000

Údaje od World Health Organisation

Poznámka: čísla pri sčítaní nemusia byť v zhode so sumou údajov, ide o zaokrúhlené čísla.

Prevalencia / incidencia HIV

Tabuľka 11. Počet ľudí žijúcich s HIV

Štát/Krajina	Celkom (mil.)	%
A f r i k a		
Južná Afrika	5,7	15 %
Nigéria	2,6	2 %
Keňa	1,8	8 %
Mozambik	1,5	10 %
Tanzania	1,4	10 %
Zimbabwe	1,3	15 %
Etiopia	1,0	1,5 %
Uganda	1,0	5 %
Malawi	0,4	25 %
Botswana	0,3	30 %
Á z i a		
India	2,4	0,24 %
Čína	0,7	0,05 %
Thailand	0,6	0,2 %
Vietnam	0,24	0,3 %
Cambodia	0,1	1 %
I n é		
Rusko	1,0	0,7 %
Ukrajina	0,5	0,8 %
USA	0,6	0,6 %

HIV incidencia:

> 2% Lesotho

1 – 2 % Botswana, Malawi, Južná Afrika,

0,5 – 1 % Keňa, Uganda, Tanzánia

0,2 – 0,3% Haiti

Tabuľka 12: Prevencia HIV-2. Biomedicínske stratégie [13].

S t r a t é g i a	Účinnosť
ABC – neprítomnosť	Áno
Kondómy	Áno
Obriezka (circumcízia)	Áno
MTCPT - ART pri kojení detí 6 mesiacov OK	Áno
Herpes supresia	nie
STD kontrola liečby	2 štúdie
Topické mikrobicídy	Nie
HAART post coitum	Chýbajú dáta
Daruvarin or Truvada (emtricitabin + tenofovir)	? (štúdie)
Valacyclovir / Acyclovir	? (štúdie)
vakcinácia	Nie
HAART (and VL < 50)	Áno

Zoznam použitej literatúry

1. Bryce J, Coitinho D, Darnton-Hill I, Pelletier D, Pinstup-Andersen P: Maternal and Undernutritional Study Group.: Maternal and child undernutrition: effective action at national level. Lancet 2008; 371(9611): 510-26.
2. Bryce J, Tetteri N, Victora CG, Mason E, Daelmans B, Bhutta ZA, Bustreo F, Songane F, Salama P, Wardlaw T.: Countdown to 2015: tracking intervention coverage for child survival. Lancet. 2006; 368 (9541): 1067-76.
3. Greco G, Powell-Jackson T, Borghi J, Mills A.: Countdown to 2015: assessment of donor assistance to maternal, newborn, and child health between 2003 and 2006. Lancet. 2008; 371 (9620): 1268-75.
4. Countdown Working Group on Health Policy and Health Systems, Cavagnero E, Daelmans B, Gupta N, Scherpbier R, Shankar A.: Assessment of the health system and policy environment as a critical complement to tracking intervention coverage for maternal, newborn, and child health. Lancet. 2008; 371(9620):1284-93.
5. Villar J, Valladares E, Wojdyla D, Zavaleta N, Carroli G, Velazco A, Shah A, Campodónico L, Bataglia V, Faundes A, Langer A, Narváez A, Donner A, Romero M, Reynoso S, de Pádua KS, Giordano D, Kublickas M, Acosta A; WHO 2005 global survey on maternal and perinatal health research group.: Caesarean delivery rates and pregnancy outcomes: the 2005 WHO global survey on maternal and perinatal health in Latin America. Lancet. 2006; 367 (9525):1819-29. Erratum in: Lancet. 2006; 368 (9535): 580.

6. Goldenberg RL, Culhane JF, Iams JD, Romero R.: Epidemiology and causes of preterm birth. *Lancet*. 2008; 371 (9606): 75-84. Review.
7. Iams JD, Romero R, Culhane JF, Goldenberg RL: Primary, secondary, and tertiary interventions to reduce the morbidity and mortality of preterm birth. *Lancet*. 2008; 371 (9607): 164-75. Review.
8. Saigal S, Doyle LW.: An overview of mortality and sequelae of preterm birth from infancy to adulthood. *Lancet*. 2008; 371 (9608): 261-9. Review.
9. Tyson JE, Parikh NA, Langer J, Green C, Higgins RD; National Institute of Child Health and Human Development Neonatal Research Network.: Intensive care for extreme prematurity -moving beyond gestational age. *N. Engl. J. Med.* 2008; 358(16):1672-81.
10. Eichenwald E C., Stark AR: Management and Outcomes of Very Low Birth Weight
N. Engl. J. Med., 2008; 358(16): 1700-1711.
11. Mills EJ, Schabas WA, Volmink J, Walker R, Ford N, Katabira E, Anema A, Joffres M, Cahn P, Montaner J. Should active recruitment of health workers from sub-Saharan Africa be viewed as a crime? *Lancet*. 2008; 371(9613): 685-8.
12. Crisp N, Gawanas B, Sharp I; Task Force for Scaling Up Education and Training for Health Workers. Training the health workforce: scaling up, saving lives. *Lancet*. 2008; 371(9613): 689-91.
13. Padian NS, Buvé A, Balkus J, Serwadda D, Cates W Jr.: Biomedical interventions to prevent HIV infection: evidence, challenges and way forward. *Lancet* 2008; 372(9638): 585-99.

Autori príspevku:***Dr.h.c. mult. prof. MUDr. Vladimír Krčméry, DrSc.***

Pracovisko: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety,
Adresa: Námestie 1. mája č. 1, 810 00 Bratislava, Slovenská republika
E-mail: vladimir.krcmery@szu.sk

doc. PharmDr. Pavol Beňo, CSc.

Pracovisko: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Adresa: Námestie 1. mája č. 1, 810 00 Bratislava
Pracovisko: Trnavská univerzita, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce
Adresa: Univerzitné námestie 1, 918 43 Trnava
E-mail: pavol.beno@szu.sk

PRÍHOVOR

Radovan Gumulák

generálny sekretár Slovenskej katolíckej charity

Vážená pani prodekanka, vážený pán generálny riaditeľ, vážení rečníci a účastníci tejto konferencie, ctení študenti a všetci prítomní,

dovoľte mi Vás tiež čo najsrdečnejšie privítať na III. Medzinárodnej vedeckej konferencii, ktorej spoluorganizátorom je popri Fakulte Medzinárodných vzťahov aj Slovenská katolícka charita, ktorú tu dnes zastupujem. Táto konferencia je súčasťou projektu zameraného na rozvojové vzdelávanie v oblasti HIV/AIDS a jeho vplyvu na rozvojové procesy v chudobných krajinách. Za podporu tohto projektu vďačíme Európskej komisii a tiež SAMRS. Naša vďaka patrí aj MZV, ktoré umožnilo uskutočnenie tejto konferencie na pôde Ministerstva a podporilo naše úsilie.

AIDS nie je iba choroba, je to aj sociálny fenomén. Súvisí, a je vo vzťahu s mnohými ďalšími oblasťami: chudoba, sociálne vylúčenie, ekonomika, diskriminácia pohlaví atď. Je to najväčšia epidémia, ktorá zabíja milióny ľudí na celom svete. Je to aj epidémia, ktorá ničí rozvoj v krajinách a často brzdí a dokonca úplne anuluje všetko úsilie o ktoré sa snaží vláda, spoločnosť, humanitárne organizácie, aby zlepšili životné podmienky v týchto rozvojových krajinách postihnutých HIV/Aids. Hlavnou príčinou tejto pandémie je extrémna chudoba. Chudoba robí ľudí bezbrannými voči HIV a AIDS vo viacerých smeroch. Napríklad negramotnosť a nedostatok vzdelania vedie k ignorancii o príčinách a dôsledkoch HIV AIDS, nedostatok možností dať sa testovať znamená, že 90 % ľudí nevie že sú HIV pozitívni. Chudobní ľudia sú často nútení robiť voľby, ktoré im pomáhajú prežiť a tak napríklad ženy v niektorých rozvojových krajinách sú nútené predávať svoje telo aby uživilu rodinu.

Cieľom projektu je mobilizovať verejnosť v krajinách EÚ zvlášť na Slovensku, Slovinsku a Rakúsku pre väčšiu podporu a pomoc postihnutým krajinám v Afrike. Projekt chce upozorniť že HIV/ Aids súvisí s chudobou v afrických krajinách a že dôsledky tejto choroby majú vplyv na všetky oblasti rozvoja v krajinách Afriky – na vzdelávanie, zdravotníctvo, zamestnanosť, migráciu atď. Africká populácia a vlády v krajinách potrebujú pomoc pri zavedení nástrojov na boj proti pandémii a zaviesť podmienky na dlhodobý udržateľný rozvoj.

Aktivity na zvýšenie povedomia v tejto oblasti sa budú konať prostredníctvom Slovenskej katolíckej charity, Caritas Slovenia a Caritas Austria. Na projektových aktivitách budú spolupracovať aj ďalšie členské organizácie Caritas Europa

z Francúzska, Luxemburska a Anglicka a miestne organizácie pracujúce na projektoch v Afrike.

Národné charity v Európe majú spoločnú históriu, existuje medzi nimi partnerstvo a predovšetkým sú vedené rovnakými hodnotami a metodológiou práce, čo je základným motívom tohto projektu. Caritas Internationalis ako strešná organizácia všetkých národných charít je konfederáciou 162 katolíckych organizácií poskytujúcich rozvojovú a humanitárnu pomoc ľuďom v núdzi v takmer 200 krajinách vo svete. Tieto charity poskytujú pomoc ľuďom bez ohľadu na rasu, národnosť, náboženstvo či etnickú príslušnosť. Boj proti HIV/Aids je jednou z priorít siete charít v Európe aj vo svete.

Prínosom tejto kampane bude zvýšeniu povedomia o vplyve HIV/Aids v členských štátoch zapojených do projektu – Slovensko, Slovinsko, Rakúsko a tiež uvedenie si dôležitosti rozvojovej pomoci v tejto oblasti. Cieľom je zmobilizovať a verejnú a organizácie poskytujúce rozvojovú pomoc aby venovali väčšiu pozornosť problému HIV/Aids v rozvojových krajinách a rozoznávajú chorobu Aids a pandémiu HIV ako faktor, ktorý brzdí a ovplyvňuje rozvoj spoločnosti v vo všetkých oblastiach. Projekt takto prispeje k napĺňaniu Miléniových rozvojových cieľov (MDGs).

Implementáciou aktivít v Rakúsku, Slovinsku a Slovensku pomôže občanom pri lepšom pochopení súvisu HIV/Aids a ako choroby súvisiacej s chudobou, ktorá brzdí rozvojové procesy v chudobných krajinách a tiež by aktivity projektu mali motivovať ľudí ku konkrétnym postojom solidarity voči ľuďom žijúcim s HIV a aby sa obmedzilo odsudzovanie a sociálne vylučovanie ľudí chorých na HIV/Aids.

Implementačná stratégia projektu berie do úvahy všetky cieľové skupiny, ktoré môžu ovplyvniť danú oblasť to okrem širokej verejnosti sú hlavne učitelia, cirkevní predstavitelia, predstavitelia vlády. Školský systém a mládežnícke organizácie budú použité ako informačný kanál a platforma na prezentovanie rozvojových tém, na dialóg a na formovanie verejnej mienky. Čo sa týka vzájomnej spolupráce členských krajín, projekt podporuje spoločné aktivity a výmenu skúseností medzi skupinou starších krajín Európskej únie a desiatkou nových členských štátov.

Hlavné aktivity projektu na Slovensku

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA O ROZVOJOVEJ POMOCI V SPOLUPRÁCI S EKONOMICKOU UNIVERZITOU (9. októbra 2008) pod záštitou Ministra zahraničných vecí SR

Je organizovaná v spolupráci s Ekonomickou Univerzitou, Fakultou medzinárodných vzťahov. Jej cieľom je zdieľanie informácií a skúseností v rôznych oblastiach rozvojovej pomoci a zvyšovanie povedomia o rozvojových témach. Tretia medzinárodná vedecká konferencia o rozvojovej pomoci a spolupráci zahŕňa aj tému HIV/Aids so zámerom upriamiť pozornosť a záujem organizácií poskytujúcich rozvojovú a humanitárnu pomoc na túto oblasť s cieľom zvyšovať zodpovednosť a

prispiet' k odstraňovaniu chudoby a dosiahnutiu Miléniových rozvojových cieľov (MDGs).

PRÍPRAVA TEMATICKEJ ŠKOLSKEJ POMÔCKY PRE UČITEĽOV (tool-kit) S KRÁTKYM FILMOM

Tematická pomôcka (tool-kit) je určená pre učiteľov na základných školách (roč.5-9) a stredné školy, mládežnícke organizácie, neziskové organizácie pracujúce v oblasti rozvojového vzdelávania. Bude pripravená v spolupráci s partnerskými organizáciami siete Caritas, ktoré majú v danej oblasti rozvojového vzdelávania rozsiahle skúsenosti. Publikácia mladým ľuďom priblíži vplyv HIV/Aids epidémie na domácnosť, rodinu, deti, zdravotný systém, vzdelávanie a ekonomiku rozvojových krajín a skutočnosť, že bez boja proti Aids nie je možný udržateľný rozvoj v týchto krajinách. Táto tematická pomôcka tiež prispeje k sociálnemu cíteniu mladých ľudí a môže vychovávať mladých k solidarite voči ľuďom a hlavne deťom žijúcim s HIV/Aids v Afrike a rozvojových krajinách.

Špeciálny film na DVD bude vyrobený so zámerom zvyšovania povedomia a postoja verejnosti k ľuďom žijúcim s HIV/Aids s cieľom lepšieho pochopenia daného problému a zastavenia diskriminácie a stigmatizácie, ktorá paradoxne napomáha šíreniu epidémie a zvyšuje sociálne vylučovanie, ktoré zažívajú ľudia s HIV/Aids.

MOBILNÁ VÝSTAVA NA TÉMU HIV/AIDS V AFRIKE

Zvyšovanie povedomia širokej verejnosti prostredníctvom pohyblivej výstavy fotografií a informačných materiálov v ôsmich mestách na Slovensku bude realizovaná v spolupráci s miestnymi samosprávami. Materiály na výstavu budú pripravené za pomoci členských organizácií Caritas Internationalis a slovenských partnerov, ktorí majú projekty zamerané na HIV/Aids v Afrike. Na slávnostné otvorenie výstavy budú pozvaní hostia z Ministerstva zahraničných vecí a agentúry pre oficiálnu rozvojovú pomoc SR, zástupcovia mimovládneho sektora. Cieľom výstavy je zdôrazniť obrovskú potrebu podpory a solidarity africkým rozvojovým krajinám.

Text výstavy: HIV/Aids –ničivý bludný kruh bez konca.

VDANIE ČASOPISU A INFORMAČNEJ BROŽÚRY

Časopis venovaný téme HIV/Aids v Afrike bude mať názov „Solidarita s obeťami HIV/Aids v Afrike“. Časopis vyjde v rozsahu 15-20 strán (A4). Bude pripravený v spolupráci s Caritas Austria a Caritas Slovenia a ďalšími partnerskými organizáciami z Veľkej Británie, Luxemburska a Francúzska. Základný materiál bude pripravený na základe výskumu sekcie zahraničnej rozvojovej pomoci Caritas Austria a tiež bude zahŕňať stratégiu Európskej únie v tejto oblasti a stratégiu oficiálnej rozvojovej pomoci SR.

Informačná brožúra zasa poskytne informácie o najdôležitejších aspektoch dopadu HIV/Aids v najchudobnejších krajinách hlavne na zdravotníctvo, sociálnu sféru a ekonomiku. Brožúra sa bude venovať tiež problémom, ktorým musia čeliť obeť HIV/Aids ako prostriedok na obhajobu ich práv s cieľom zvýšiť solidaritu občanov.

ZRIADENIE WEBOVEJ STRÁNKY AKO PLATFORMY PRE MLADÝCH ZAMERANEJ NA ROZVOJOVÉ VZDELÁVANIE

Táto platforma pre mladých bude inovatívnym prístupom ako prezentovať rozvojové témy mladým ľuďom. Internetová stránka bude pripravená v spolupráci s Caritas Austria, kde už takáto stránka funguje. Táto web stránka bude slúžiť ako nástroj ako rozvojové témy vhodným spôsobom priblížiť mladým ľuďom. Stránka bude pravidelne aktualizovaná o informácie o projekte a umožní mladým zdieľať informácie o kampaniach a motivovať ich ku konkrétnym činom solidarity, poskytne priestor pre fórum, kde môžu prezentovať svoje názory a nápady. Stránka bude obsahovať vzdelávacie materiály pre školy na stiahnutie, kde si budú môcť aj učitelia stiahnuť spracované príklady na uskutočnenie rôznych workshopov či súťaží. Odkaz na túto stránku bude zverejnený aj na niektorých ďalších portáloch s cieľom jej propagácie.

„GLOBALIZING SOLIDARITY“

V rámci tejto aktivity bude väčšina aktivít realizovaná pre žiakov základných škôl (10-15 rokov) a žiakov stredných škôl (15-19 rokov). Väčšina workshopov bude mať charakter krátkej prezentácie (15 min) a DVD prezentácie. V ďalšej časti budú nasledovať skupinové aktivity, ktoré vyžadujú priame zapojenie žiakov. Žiaci si v aktivitách budú môcť vybrať nejakú africkú krajinu a pripraviť napríklad plagáty a kresby, ktoré budú potom zverejnené na internetovej stránke „mladá- charita“. Tieto práce žiakov budú vystavované aj pri iných aktivitách projektu. V rámci aktivity „Globalizing solidarity“ je v knižnici Fakulty medzinárodných vzťahov otvorenie kútika venovaného rozvojovej spolupráci a HIV/Aids pre študentov vysokej školy.

Dôležitou časťou výchovy a motivácie verejnosti k solidarite bude aj vydávanie tlačových správ a tlačové brífingy pri príležitosti konania jednotlivých aktivít.

THE IMPACT OF HIV/AIDS ON DEVELOPMENT, WITH SPECIAL FOCUS ON AFRICA

Rev. Msgr. Robert J. Vitillo

Special Advisor on HIV and AIDS Caritas Internationalis

Please allow me to begin by expressing my appreciation for your kind invitation to join you today and to reflect with you on the serious development challenges posed by the pandemic of HIV to our sisters and brothers in Africa. Let us not deceive ourselves, however, into thinking that we can rest assured and comfortable in the delusion that those of us living in Europe or in other high-income parts of the world will remain somehow protected from these challenges. In view of the rapid and unrelenting trends of globalization, the world indeed is becoming a “global village”. Thus each and every citizen of this “village” must share the suffering of those most directly affected by the HIV pandemic, must make every effort to mitigate its tragic impact, and must participate in serious efforts to prevent its further spread.

In order to appreciate this urgent situation, however, we first must gain an overview of its dimensions. Thus let us review the latest estimates reported by UNAIDS, the joint, co-sponsored structure of the United Nations that is charged with mobilizing and coordinating the global response to HIV and AIDS.

Dimensions of the Global Pandemic¹

In 2007, the estimated global number of persons living with HIV was 33 million; this represents a reduction of 16% when compared with the estimates published by UNAIDS in 2006.

The most significant reason for this reduction was the intensive exercise to assess the HIV epidemic in India, which resulted in a major revision of that country’s estimates. Important revisions of estimates, elsewhere, particularly in sub-Saharan Africa, also contributed to this decrease. Moreover, in both Kenya and Zimbabwe, there was increasing evidence of a reduction in new infections, which, in part, is due to a reduction in risky behaviors.

Epidemiologists also report that the number of annual new HIV infections has decreased. Globally, HIV incidence (the number of new HIV infections per year)

¹ Unless otherwise specified, the statistics and estimations in this presentation are taken from *AIDS Epidemic Update: December 2007*, and *Report on the Global AIDS Epidemic 2008*, Geneva, Switzerland: UNAIDS.

peaked in the late 1990s, when some 3 million new infections occurred each year. In 2007, some 2.7 million new infections were estimated to have occurred. This reduction in HIV incidence is thought to reflect natural trends in the epidemic as well as the success of some prevention programmes which have led to behaviour change to avoid risk of HIV transmission and/or infection.

In 2007, the number of deaths due to AIDS-related illnesses was estimated to be 2 million. Decline in deaths due to AIDS during the past two years is partly attributable to scaling up of anti-retroviral treatment services,

Thus, if we dare to label it as such, we have a bit of “good news” with regard to current global dimensions of the pandemic. However, before “striking up the band” too quickly, let us return to the micro level and survey the impact of HIV in terms of loss, suffering, and incapacitation of HIV-positive persons, and of their loved ones and fellow citizens in local communities, all as a result of this pandemic. Every day, more than 7400 persons become infected with HIV and more than 5700 persons die from AIDS-related illnesses. Such infections and deaths mainly are due to inadequate access to HIV prevention and anti-retroviral treatment, as well as to a failure to change behaviours that put oneself or others at risk of HIV infection. The HIV pandemic remains the most serious of infectious disease challenges to public health.

Given the particular focus of this conference as well as the tragic fact that sub-Saharan Africa has been and continues to be the epicenter of this pandemic, let us look even more carefully at the epidemiological situation in this region. Southern Africa continues to bear a disproportionate share of the global burden of HIV: 35% of HIV infections and 38% of AIDS deaths in 2007 occurred in that sub-region. Regrettably, sub-Saharan Africa is “home” to 67% of all people living with HIV. Most epidemics in sub-Saharan Africa appear to have stabilized, although often at very high levels, particularly in southern Africa. In a growing number of countries, however, adult HIV prevalence appears to be falling. For the region as a whole, women are disproportionately affected in comparison with men; this striking difference is especially true among young people.

Perhaps some of the statements made by world leaders during the 2008 High Level Session on AIDS² can best summarize the trends and concerns that I have cited. Mr. Srgjan Kerim, President of the UN General Assembly, maintained, “The failure to make sufficient progress in our response to HIV/AIDS profoundly impacts all aspects of human development.” During that same meeting, Dr. Peter Piot, Executive Director of UNAIDS, addressed the claims that the present and potential impact of HIV has been exaggerated. In Dr. Piot’s view, pretending that AIDS “has been fixed”, that there was already enough money being devoted to the fight against it, or that it is not a heterosexual pandemic, is a recipe for condemning millions of people to death.

² “Secretary-General Highlights Important Progress Made Towards Universal HIV/AIDS” and “Prevention, Treatment, As General Assembly Opens Two-Day High-Level Meeting” United Nations, Sixty-second General Assembly, Plenary, 102nd, 103rd & 104th Meetings (AM, PM & Night), <http://www.un.org/News/Press/docs/2008/ga10719.doc.htm>

He appealed to the international community to back up its commitments by first scaling up access to health and health care and, secondly, to devote more resources to research and development of new lifesaving drugs and treatment methods.

The Social and Economic Impact of HIV – A Study in Contrast vis-à-vis the Millennium Development Goals

Even a brief review of the social and economic impact of HIV leads one to raise serious questions about the ability of the global human family to accomplish, by the year 2015, the urgent and necessary Development Goals established by the world's leaders at the beginning of this 3rd Millennium. Let us now examine some of these challenges in the context of the MDGs:

Millennium Development Goal 1: Eradicate extreme poverty and hunger -

While poor individuals and households are not necessarily more likely to become infected with HIV, the impact of HIV infection is often magnified in conditions of poverty. For example, for the poorest households in India, the financial burden associated with HIV represents 82% of annual income, while the comparable burden for the wealthiest families is slightly more than 20%. Studies in the United Republic of Tanzania found that people living with HIV typically experience more than a dozen episodes of illness before dying, with an average of 12 months of deteriorating health in the year before death. An analysis of data from Botswana found that HIV results in a decline in per capita household income of 10%, with average income losses almost twice as high for households in the lowest income level.

HIV also poses a threat to accomplishing another objective set out in MDG 1 – to reduce by one-half the situation of world hunger. In Rwanda, a death in a rural household is associated with an 18% decline in average household bean production.³

The exacerbation of poverty in families affected by HIV often is caused by the loss of productive life years among its wage-earning members. In countries with high HIV prevalence, life expectancy at birth has fallen, sometimes dramatically. In southern Africa, average life expectancy at birth is estimated to have declined to levels last seen in the 1950s; it is now below 50 years for the sub-region as a whole. By contrast, the comparatively smaller HIV epidemics in Western Europe and Asia have scarcely affected life expectancy trends in those regions.

Millennium Development Goal 2: Achieve Universal Primary Education

According to a survey done in 56 countries, orphans are 12% less likely to attend school than are non-orphans. UNAIDS reports that, in 10 countries where 5% or more of adults are living with HIV, a mere 15% of orphans are receiving some form of assistance, such as medical care, school assistance, financial support, or psychological services. Stigma may discourage households from registering affected children in

³ “Strengthening the Response to HIV/AIDS – Helping Make the MDGs a Reality,” *IAVI Insights: Policy Brief X*: August 2008, p. 2.

national support programmes. In some countries, support for children affected by the epidemic is largely shouldered by under-financed civil society groups, with little government support.

If we do not make significant progress in achieving Universal Access to Care, Support, and Treatment, for both adults and children living with or affected by HIV, we can expect additional increases in the AIDS orphan population.

In sub-Saharan Africa, nearly 12 million children under age 18 have lost one or both parents to HIV. In Botswana and Zambia, an estimated 20% of children under 17 are orphans, with most orphaned as a result of HIV. Zimbabwe reports that 24% of its children (ages 0–17) have lost one or both parents to HIV.

Longitudinal household data from Kenya indicate that the number of hours children are in school each week increases by 20% within six months of initiation of antiretroviral medications by an adult member of the same household.

Millennium Development Goal 3: Promote Gender Equality and Empower Women

Women represent more than 60% of people living with HIV in sub-Saharan Africa; in that same region, HIV prevalence is significantly higher among adolescent African girls than among African boys. In addition to being more physiologically and socially vulnerable to infection, women disproportionately suffer the negative effects of this epidemic. As the primary caregivers in Africa and other regions, women have seen their household and community burdens grow as a result of HIV, and this situation often compromises their health and their ability to generate income. UNAIDS reports that, in Botswana and Swaziland, women who lack sufficient food are 70% less likely to feel that they have personal control in sexual relationships, 50% more likely to engage in inter-generational sexual relationships, and 80% more likely to trade sexual “favours” for survival. Women who are widowed as a result of HIV often risk being ostracized, losing their property, and becoming destitute. Women who have been victimized by violence are up to three times more vulnerable to becoming HIV-infected.

Millennium Development Goal 4: Reduce Child Mortality

During the past decade, in 27 countries, there has been stagnation and even some reversal of progress made in reducing child mortality. The impact of HIV is thought to be responsible for this trend reversal. Once adults living with HIV obtain access to antiretroviral medications, the children living in those same households experience sharp improvements in their nutritional status. A recent study in Uganda found an 81% reduction in child mortality among uninfected children of adults on antiretroviral medications, as well as a 93% reduction in orphanhood.

Many children never reach school-age because they become infected with HIV, mostly through transmission of the infection from their mothers. Each year, approximately 400,000 children under thirteen years of age become newly infected with HIV. Services to prevent mother-to-child transmission rose from 14% in 2005 to 34% in 2007; this represents a significant level of improvement, but still is far short of

the goal of 80% coverage, a goal that was established by world leaders.

Each year, some 300,000 children under 15 years of age die of HIV-related causes; many such deaths could have been prevented if the children had access to available, safe, effective, and affordable child-friendly medications. Recent studies reveal that there has been a dramatic advance in treatment of pediatric HIV infection in higher-income countries, but **only 1% of the 2.1 million HIV-positive children live in these regions**. Better diagnosis and treatment is needed for pediatric HIV. Appropriate fixed-dose combinations and child-friendly formulations must be developed for efficient administration to HIV-infected infants and small children. Without antiretroviral treatment, half of HIV-infected infants die before they reach their second birthday.

Millennium Development Goal 6: Combat HIV/AIDS, malaria, and other diseases

For people living with HIV, access to antiretroviral medications could mean the difference between life and death and between chronic and increasingly more debilitating infections and more years of self-sufficiency and ability to care and provide for one's children, elderly parents, and another dependents. Overall, antiretroviral treatment coverage rose by 42 per cent in 2007, reaching 3 million people in low- and middle-income countries, approximately 30 per cent of those in need. Despite the increased funding available for AIDS programs, much more money is necessary in order to reach the goal of Universal Access. At the 2008 High Level Session on AIDS convened by the United Nations General Assembly, Mr. Ban Ki-Moon, Secretary General, labeled as “unacceptable” the situation that twice as many people in the world need life-saving anti-retroviral medications than have access to them.⁴

Tuberculosis (TB) is the leading cause of illness and death among people living with HIV in Africa and a major cause of death in people living with HIV elsewhere. In some settings, TB is the cause of death for up to one-half of all AIDS patients. New multi-drug resistant strains of tuberculosis are being spread in the developing world, and they require longer, more costly treatment with the risk of greater side effects. But no new vaccines, drugs or diagnostics to treat tuberculosis have been produced in 37 years. More research, financing, partnerships and a “two diseases, one response” approach is needed. Despite the existence of affordable treatments for tuberculosis, only 31 per cent of individuals living with both HIV and tuberculosis infection received both antiretroviral and anti-tuberculosis drugs in 2007. Fixed Dose Combinations also are needed to treat rapidly spreading TB infection among children already living with HIV.

⁴ “Secretary-General Highlights Important Progress Made Towards Universal HIV/AIDS” and “Prevention, Treatment, As General Assembly Opens Two-Day High-Level Meeting” United Nations , Sixty-second General Assembly, Plenary, 102nd, 103rd & 104th Meetings (AM, PM & Night), <http://www.un.org/News/Press/docs/2008/ga10719.doc.htm>

Millennium Development Goal 7: Ensure Environmental Sustainability

Target 10 of Goal 7 aims to decrease by one-half the proportion of people without access to safe drinking water and basic sanitation. People who must bathe in polluted water risk development of skin diseases which may cause open sores that could facilitate the entry of HIV into their bodies if and when they come into contact with the virus through sexual contact with infected partners. Without access to clean water, people living with HIV (and thus with compromised immune systems) risk development of diarrheal diseases and other infections that could shorten their lives; HIV-infected children are particularly vulnerable to such problems. People taking anti-retroviral medications need greater amounts of potable water. At present, too little attention is accorded to the link between water, sanitation, and HIV.

Millennium Development Goal 8: Develop a Global Partnership for Development

Through the creation of the Inter-governmental Working Group on Public Health, Innovation and Intellectual Property, the World Health Organization is promoting the formulation of an Action Plan to achieve two of the targets in MDG8 – “in cooperation with pharmaceutical companies, [to] provide access to affordable essential drugs in developing countries” and “in cooperation with the private sector, [to] “make available the benefits of new technologies – especially information and communications technologies”. Regrettably, progress with the formulation of such an action plan has advanced quite slowly.

A “Gap Analysis” on reaching the MDGs makes the following observations in this regard:

World Health Organization (WHO) estimates show that public sector availability of essential medicines covers only one third of needs, while private sector availability covers about two thirds. The prices people pay for lowest-priced generic medicines vary from 2.5 to 6.5 times the IRPs [International Reference Prices] in the public and private sectors, respectively. The fact that some developing countries have better availability and lower prices shows that access to quality, assured, affordable essential medicines can be improved through stronger partnership among governments, pharmaceutical companies and civil society, including consumers.⁵

Due to the development of the Global Fund to Fight AIDS, TB, and Malaria, UNITAID, the US President’s Emergency Programme for AIDS Relief, and other multi- and bi-lateral initiatives, some progress has been made in developing a global partnership in response to the HIV pandemic. Funding for HIV-related activities in low- and middle-income countries reached \$10 billion in 2007 -- a tenfold increase in less than a decade. In such countries, per capita domestic spending on HIV more than doubled between 2005 and 2007. As of April 2008, the Global Fund mobilized \$19.7 billion in firm pledges and approved funding of \$10.7 billion for more than 520 programs in 136 low and middle-income countries. It is the largest fund of this kind

⁵ Delivering on the Global Partnership for Achieving the Millennium Development Goals, MDG Gap Task Force Report, 2008, United Nations, New York.

and, together with the U.S. Government's PEPFAR Program, can take much credit for increased access to anti-retroviral and other life-saving treatment in developing countries.

Most regrettably, in the field of HIV service delivery, these newly-found global resources do not seem to flow, on an equitable basis, to faith-based organizations. A specific case in point is the Global Fund which has a rather poor record in supporting faith-based organizations. As of April 2008, only 5.4% of Global Fund resources have been granted to organizations related to churches or to other faith traditions.⁶ This paltry amount stands in stark contrast to the finding released by the World Health Organization, in February 2007, that between 30% and 70% of the health infrastructure in Africa is currently owned by faith-based organizations⁷.

Despite the increased funding available for AIDS programs, much more money is necessary in order to reach the goal of Universal Access. Low HIV testing rates reduce the impact of HIV treatment, because individuals who are diagnosed late in the course of infection have a poorer prognosis. A number of countries, however, are successfully implementing strategies to increase knowledge of HIV sero-status. For every two people who begin antiretroviral treatment, five other people are newly infected.

Response of Caritas Internationalis to the HIV Pandemic

I would find it quite difficult to conclude this presentation without mentioning the specific commitment and experience of Caritas Internationalis in the global response to HIV and AIDS. Caritas Internationalis is a confederation of 162 Catholic relief, development and social service organisations working to build a better world, especially for the poor and oppressed, in more than 200 countries and territories of the world. In most cases, these Caritas organisations are part of the Catholic Bishops' Conference structures in their respective countries.

Caritas works without regard to creed, race, gender, or ethnicity, and is one of the world's largest humanitarian service networks. The Caritas mandate includes integral development, emergency relief, advocacy, peace building, respect for human rights and support for proper stewardship of the planet's environment and resources.

At its General Assembly of 1987, the confederation of Caritas Internationalis identified the situation of HIV and AIDS as a concern for prioritized reflection and action in its quadrennial Work Plan. At each subsequent General Assembly, the Confederation has continued to accord to this pandemic urgent attention, commitment, and action. Caritas action in this field is focused in three core functions:

⁶ As reported by Dr. Christoph Benn, Director of External Relations for the Global Fund, at Sub-Saharan Africa Workshop to Scale up the involvement of Faith-based Organizations in the Global Fund, Dar Es Salaam, Tanzania, 16-18 April 2008

⁷ www.who.int/mediacentre/news/notes/2007/np05/en/

Advocacy

Caritas advocacy work seeks to change policies and mobilize public opinion on issues that hamper the integral human development of those living with or affected by this pandemic. Through efforts at global, regional, national, and local levels, Caritas member organizations confront injustice and inequalities in access to care, support, and treatment for those living with or affected by the virus and encourage the elimination of the broader social, economic, cultural and gender-related factors that facilitate the spread of the infection. A particular focus of this advocacy is on women and children who often confront special barriers in gaining access to such services as prevention of mother-to-child transmission and to medicines that are appropriate for paediatric use. Through its accreditation and working relationships with the United Nations Specialized Agencies, Caritas Internationalis, together with members of the Catholic HIV and AIDS Network (CHAN), participates in meetings and organizes key events to assist people at grassroots level to raise their voices in search of a more equitable and just response to the pandemic.

Communication

Caritas Internationalis disseminates, to internal and external audiences, relevant information about HIV and on the Catholic Church response to the pandemic. It presents the “good news” about how Caritas is responding to women, children and men living with HIV, and how it is doing so in partnership with UN agencies, with other Catholic, faith-based, and non-governmental organizations, as well as with governments. Such communication efforts promote a coordinated and integrated Church-based response to the pandemic. They also are meant to call attention on aid effectiveness with respect to HIV response needs and to the aid gap experienced faith-based organizations.

One example of such materials is the Best Practice Book, prepared by the Caritas Internationalis Special Advisor on AIDS and published by UNAIDS, which records the outstanding service of the Catholic Church in Southern Africa to those living with or affected by AIDS in this region. By the end of January 2008, the Southern Africa Catholic Bishops’ Conference (SACBC) was operating twenty centres providing anti-retroviral treatment (ARVs) to 14,500 patients as well as treatment of tuberculosis and other opportunistic infections. With the help of the U.S. government’s PEPFAR programme, SACBC is the second largest provider of anti-retroviral treatment in South Africa. More than 140 locally based services that are in partnership with SACBC, through parishes, dioceses, and religious orders, provide additional care and support to families affected by HIV, especially to orphans and vulnerable children (OVC).

Another such example is a Best Practice book on the Catholic Church response in India. The Catholic Bishops’ Conference of India, in collaboration with several other national Catholic organizations, offer capacity-building, strategic planning

services and management assistance to some 137 Catholic HIV/AIDS Centres in the country. In addition, with support of the Global Fund to Fight AIDS, TB, and Malaria, the Catholic Bishops' Conference of India is establishing some 45 new Community Care Centres in the most rural and isolated areas of the country.

Capacity Building

The Caritas Confederation facilitates structured opportunities for exchange of knowledge and mutual learning on HIV and AIDS within the Confederation and among other key stakeholders. It develops manuals and training material and organizes courses on HIV and AIDS for Caritas workers, clergy, religious and other Catholic Church workers. The Caritas Internationalis Training Manual on AIDS is now in its third edition and has been translated from the original English into several other languages and adapted for use in various cultures and communities.

Conclusion

Despite the noble intentions and bold development goals articulated by the world's leaders at the beginning of the third millennium, the HIV pandemic continues to place significant obstacles to the achievement of these plans. The impact of this pandemic, at both *micro* and *macro* levels, causes incalculable human suffering and loss and threatens the social and economic infrastructure of the human family.

Taking into account such challenges, I wish to congratulate Caritas Slovakia, as well as all the governmental structures and civil society organizations with which it has partnered, for its efforts to communicate the urgency of this situation and to promote more vigorous and effective cooperation and aid for those countries and populations most affected. A truly effective response to AIDS requires the collaboration of all forces in society – government, private enterprise, civil society, and faith-based organizations.

I will conclude by citing the deep concern of His Holiness Pope Benedict XVI expressed on the occasion of receiving the credentials of the Ambassador of Lesotho to the Holy See:

*The scourge of AIDS, which afflicts so many millions in the African Continent, has brought untold suffering ... Please be assured of the deep concern of the Catholic Church to do all it can to bring relief to those affected by this cruel disease, and also to their families. In the faces of the sick and the dying, Christians recognize the face of Christ, and it is he whom we serve when we offer help and consolation to the afflicted (cf. Mt 25: 31-40).*⁸

⁸ Address Of His Holiness Benedict XVI, to Dr. Makase Nyaphisi, Ambassador Of The Kingdom Of Lesotho To The Holy See, 14 December 2006. Libreria Vaticana Editrice.

Bc. Mary Alice Onyura, MA

EFFECTIVENESS OF DEVELOPMENT AID AND COOPERATION BETWEEN KENYAN NGOs AND EUROPEAN DONORS. THE CASE OF ESVAK - KENYA

Acknowledgements

First and foremost I would like to appreciate the support of all of ESVAK's European donors, without whom this presentation would not have been possible. To the European Union, thank you, for sponsoring the conference. My gratitude to the Ministry of Foreign Affairs, Slovakia and Slovak Aid for funding PIPA Slovakia to partner with ESVAK in the Micro-finance project proposed to begin in October 2008. The faculty of International Relations at the Economics University of Bratislava and Caritas Slovakia, thank you, for organising the conference. Caritas Slovakia, accept my deepest gratitude for offering my air-ticket back to Nairobi. I am most grateful to PIPA Slovakia, for the good relationship with ESVAK for the last two years. My sincere gratitude to all the local partners of ESVAK, especially the street children of Mwangaza, for the inspiration, fulfilment and stamina that I draw from working with you.

Finally I am most grateful to a brilliant young Slovak lady, Ivana Raslavská, whose visit to Kenya on behalf of PIPA Slovakia led to her field visit to ESVAK's urban slum development programme and the rural Emuhaya project, has culminated in my invitation to make this presentation at the III International Scientific Conference 'Development Aid and Cooperation 2008', in Bratislava. Thank you very much.

Summary

The article is based on the experience arising from the interaction between a small national NGO in Kenya, ESVAK, and a number of European donors on one hand and the target communities of urban and rural poor on the other. The common objective is that they are all motivated and focussed on activities that will help improve the quality of life for the target communities. The article looks at the needs identified and prioritised through the participatory approach and programmes designed to address the same. Arising from the mission, vision and core values of

ESVAK the article underscores the concepts of participation and capacity building in empowering the target beneficiaries. Specific programmes and interventions undertaken in response are outlined and their effectiveness demonstrated. These include capacity building, facilities for quality education, basic infrastructure, rehabilitation centre, promotion of self help groups for income generating activities and basic microfinance. A case study of an exemplary beneficiary is given. At the end of the day, responsibility for initiating development rests with the individual and community. The NGO and other partners can only facilitate. The observed and anticipated challenges in these partnerships are examined and suggestions given on how to mitigate the same. Greater flexibility and creativity in the processes is recommended. As a way forward a strong suggestion is made for closer consultation between NGO and donors at policy and strategy levels.

Key words: *Unequal countries, Donor/Partner, Natural Attrition, Increased Democratic Space, National NGOs, Re-integrating, Street Children, Development and Empowerment, Displacement, Capacity Building, Self Help Groups, Microfinance, Participatory, Sustainable Projects, Target Community, Marginalised, Vulnerable, Intervention, PRA/PUA, Prioritising, Action Plan, Grassroots, Restricted Funds, Unrestricted Funds, Apprenticeship, Education For All, Income Generating Activities, Rehabilitation centre, Outreach.*

Introduction

Kenya's population was estimated at 37.2 million in 2007 (Kenya Vision 2030:113), a larger percentage of the population being women and young children. Like many third world economies Kenya is struggling with development. Kenya faces many challenges, the latest being the aftermath of the recent Post Election Violence which saw Kenya sink to one of its darkest moments. However poverty is Kenya's greatest challenge. *Kenya is rated among the top 10 most unequal countries in the world and 5th most unequal in Africa (Mulwa 2008: 25).* To this end Bryant and White (1982:16) would argue that, "no matter how 'developed' an economy is, if only a small segment of the population benefited from it, development has not occurred." The HIV/AIDS pandemic, though recently beginning to decline, has taken a toll on the country's working population, and orphaned 1.7 million children. These and several other factors are what led to the birth of ESVAK Community Development Initiatives and that of many other Kenyan NGOs. In the NGOs' attempt to make a lasting impact in the development and empowerment of Kenyan communities, many have partnered with European Donors. The effectiveness of such partnership is the subject of my presentation.

Kenya has over 5,000 registered NGOs according to a survey conducted in May 2007 (The Co-ordinator, Issue no. 3:1)¹. To the best of my knowledge little research has been carried out on specifically the effectiveness of development aid and co-operation between Kenyan NGOs and European donors. Furthermore some NGOs are reluctant to provide financial information, insisting that they are accountable only to their donors. I shall therefore limit my presentation to my practical experience, observations and challenges, to the work of ESVAK, a small scale national NGO, and

that of one or two others that ESVAK effectively networks with. However in my presentation I shall endeavour to quote practical examples of what has been effective and the challenges faced by the Kenyan NGOs-European Donor partnerships. ESVAK has partnered with European Donors from Austria, Germany, Ireland, Italy, the Netherlands, Slovak Republic, Switzerland and the United Kingdom, over a period of six years to facilitate the implementation of various development projects/programmes.

1.0. Volume of Funding for Kenyan NGOs:

The NGOs Co-ordinating Board has registered more than 5,000 NGOs since 1992, though others are not currently in its register following natural attrition. Currently the Board registers 400 NGOs annually. The expansion has been the result of increased democratic space in the country. Following the enactment of the NGOs Co-ordination Act in 1990 the work of the Kenyan NGOs is more regulated. The registered NGOs operate in all corners of Kenya, covering various aspects of development, and operating budgets of varying magnitudes. In the late 1980s the total budget run by Kenyan NGOs averaged about Kshs 500,000/= (Euro 5,550 approx). Today the NGOs run a budget of about Kshs 80 billion (approx. 890 million Euros) and employ more than 100,000 people of various nationalities and training (*The Co-ordinator, 2007, Issue no. 3:4*)². The rapid expansion has posed many challenges². In the 1990s donors shifted more aid to NGOs in Africa since governments were largely seen as corrupt. But cooperation between governments and NGOs is critical for greater effectiveness. The government cannot be ignored as it provides infrastructure, security and related services for conducive operation. In Kenya, NGOs are considered valuable development partners and have done a better job than the government especially in reaching services to the marginalised communities and orphaned children at the grassroots level.

2.0. ESVAK COMMUNITY DEVELOPMENT INITIATIVES

2.1. History and Background

ESVAK (Ex-Spring Valley Kayole) is a Community Development Organization founded in August 2001. It is a registered national NGO with licence to operate in all parts of the country. The establishment was initiated by a group of Christian women with a calling to champion the development and empowerment of poor children within their communities. ESVAK's policy is to work closely with local communities, to facilitate capacity building and instilling of Christian values in the management of the community projects. ESVAK was founded in response to finding a lasting solution to the problem of re-integrating street children and sometimes, street families. Children re-integrated with poor slum families often found their way back to the streets. ESVAK thus aims at curbing this trend by facilitating the development and empowerment of the poor slum communities from which the majority of the street children come. ESVAK's work with rural communities is partly aimed at containing rural orphans within their own communities thus forestalling their eventual displacement. The quality education programme with the rural communities has seen

ESVAK expand programmes aimed at empowering women groups in the relevant communities through activities such as capacity building, formation of self help groups for income generating activities and eventually micro-finance proposed to begin in October 2008.

2.2. ESVAK Vision, Mission and Core Values

Our vision: That poverty alleviation may be realized through mobilization of local initiatives that foster self development of vulnerable children and their poor families and communities.

Our mission: To work with our target communities through a participatory approach and sustainable projects implementations for their development and empowerment.

Our Core Values:

1. Commitment to active participation of the poor in decisions that affect their lives and dignity.
2. Enthusiasm to facilitate quality education for marginalised **children**.
3. Obligation to nature and uphold the human dignity of the street **children** under our care.
4. Integrity, honesty, accountability and transparency
5. Responsibility to minimise the suffering and effects of poverty in the target communities
6. Dedication to building warm, respectful but professional relationships with clients and donors

2.3. Target Group

Deprived children in urban slums, marginalised rural communities, Street Children and other orphans and vulnerable children. ESVAK's target groups, wherever it intervenes is first and foremost, **children** through their communities. Street children were ESVAK's entry point to community Development.

Intervention Programmes and their effectiveness

3.0. A Participatory Approach to Development:

ESVAK believes that it is difficult to empower a community or a group of people who have not yet identified their needs. In this respect the organisation only works with communities which have initiated some 'development' and taken the courage to invite others to facilitate them to identify their problems and recognise fruitful ways of trying to address them. This approach ensures that the community can sustain their activities after ESVAK's exit. *People will sacrifice more for what they have played part to create, than for blue print plans handed down to them for implementation from 'experts'*. Mulwa (2008: 18). This conviction motivates ESVAK's belief in the participatory approach and underlies its relative success in community development within the short period of its existence. Whenever ESVAK intervenes in a community, it first endeavours to validate the community's needs through a Participatory Urban Appraisal (PUA) and a Participatory Rural Appraisal

(PRA) respectively with the objective of identifying the needs and expectations; prioritising them; formulating an action plan; and promoting community participation for sustainability. This approach was successfully employed in our urban development programme.

3.1. URBAN SLUM COMMUNITY DEVELOPMENT AND EMPOWERMENT

This has been ESVAK's largest programme in Nairobi. The target slum is Spring Valley Kayole, with a current population of over 6,000 people. The slum is situated in the Kayole area, home to several slums. The development which ESVAK has facilitated from 2003-2007 is testimony to how effective Development Aid can be if local grassroots initiatives and participation are encouraged. Such cooperation must appreciate participation of the local NGO partner and the target community, which in turn must result in satisfying fundamental human needs: physical, social, psychological and spiritual needs. *The quality of a development process should be assessed by how much it has ended up strengthening people's capacity to determine their own values and priorities, and to organise themselves to act on these. The process will... involve empowerment efforts that enable ...changes in their lives.... towards social and economic justice.* Eade and Williams (1995:9). People's empowerment is therefore a prerequisite for the effectiveness of development aid and this is a core value of ESVAK. The PUA exercise conducted in the community in 2003 revealed that the general living condition in Spring Valley Slum was poor, deteriorating and characterised by a clear lack of basic facilities. The PUA specifically identified and prioritised the issue of land ownership as critical hence the need for effective community leadership; they lacked clean water; education and micro-credit facilities; employment opportunities; care of HIV/AIDS orphans; and basic infrastructure among others. Right from inception ESVAK emphasised to the community the fact that no one can develop them; a community can only develop itself and ESVAK can only facilitate the process. Nyerere (1973) argues thus...*But people cannot be developed; they can only develop themselves... by what they do... by making their own decisions... and by their own full participation – as equals.* The community has worked tirelessly to ensure that they realise their objectives towards development and empowerment. There is currently a very strong community leadership headed by a Development Committee.

3.1.1. Building the Capacity of Community Leaders

Subsequent to several capacity building **leadership trainings** facilitated by ESVAK, the impact of all their participation is evident after five years of partnership. The community leaders serve as volunteers in the belief that all projects are their own, and will impact their lives positively. The leaders have taken up the issue of plot ownership aggressively.

3.1.2. Facilitating the Community to Claim Right to Land Ownership

Through several initiatives with active participation of the community and leaders, each of the 680 plots of 1,800 sq. feet is now owned by the residents, unlike in other slums where the residents are tenants of exploiting landlords who do not legally own the land. Having suffered a forceful and violent eviction in a previous slum, the community was easily mobilised to fight for their right to own the current piece of land where the government had settled them after that eviction. This **security of land tenure** has given the residents self confidence to forge a head with other issues affecting their lives.

3.1.3. Water for Health

The community participated in digging the trenches to lay the **water** pipes hence contributing 50% of the labour cost. From the initial 13 communal water points funded by Kindernothilfe of Germany and Canning Trust of UK in partnership with ESVAK, the community now boasts of water for every household. How did they achieve this feat? ‘Better off immigrants’ were identified and through persuasion and community spirit asked to contribute 6 pipes each towards the expansion of the project. The result and future impact was enormous. From a community which drank sewer water out of desperation, this is not only development but empowerment; empowering because they mostly did it on their own and take great pride in the achievement. The provision of clean water and improved housing has positively impacted on the health status of the community. Cases of diseases such as dysentery and diarrhoea have significantly reduced.

3.1.4. Quality Education

It is worth note that there was no public school in the whole of Njiru Location.³ To this end a fully-fledged high quality, ESVAK Community School, was constructed to serve not only the children of this community but that of all the other neighbouring communities. The school was funded by Edukans in partnership with ESVAK and the community who donated the plot and with great involvement of all stakeholders. During the construction in which Kenyan and Dutch children participated under the Going Global programme of Edukans Foundation (EF), a 13-year-old Dutch boy, Marco, remarked as he gave a vote of thanks to ESVAK, “In ESVAK we were able to see how Edukans money is used....” Edukans Going Global: (Kenya, Feb/ Mar. 2006).⁴ The school now provides quality education in a conducive environment to 400 children from Spring Valley and its neighbours. In partnership with Kindernothilfe ESVAK trained fifteen young people from the community a crush teacher training programme for one year, as the school was under construction. The training has provided employment opportunities for 15 teachers and 2 sub-ordinate staff. Currently the school is independently managed by an elected School Committee headed by a chairman. The Government has recognised the school and promised to pay teachers’ salaries as soon as the registration process is complete. 95% of primary school children in this community attend school. However a beautiful school for the poor does not automatically translate to the end of all their challenges. Narayan & Chambers et al

(2000:256) observe: *Even if poor children attend school, they may learn little if there is hunger in the household.* Community empowerment thus must go beyond basic infrastructure. It is in consideration of this that the community of Spring Valley Slum had prioritised **Micro-credit** facilities to empower their families to feed their children.

3.1.5. A Revolving Micro-credit Scheme Fund

The **Micro-Credit** project is perhaps the clearest testimony of the community's determination to improve their lives. It started with a motivating training to inspire the community to start individual savings before an external grant. An initial group of 40 leaders was trained with the aim of later training other members. Each individual was encouraged to save at least Kshs 10/= per day. The money was collected and banked by ESVAK every two weeks at the community's request. After about nine months the members elected their own leaders, formulated a constitution, registered their organisation and opened a bank account. The membership had grown to over 100 with savings of over Kshs 200,000/= (Euro 2,850 in 2004). At this point ESVAK in partnership with KNH gave a grant to boost the members' savings and enable them to borrow loans of 3 times their savings. I know of few if any active members of the Micro-Credit Revolving Scheme whose life has not changed for the better. Most members are able to provide at least one meal per day for their families, purchase uniforms for school, continue investing in their small business, and for several, construct permanent houses depending on the volume of their businesses. Without question people should of necessity participate in decisions that affect their lives. *This serves to instil local responsibility as well as enhancing their sense of dignity and worth. It is believed that people will give their total support to initiatives that they help create.* Mulwa (2008:26).

Case Study: Evans Muchai runs a tree and flower nursery business. Before he joined the micro-credit scheme he lived in a burnt iron sheet and card board paper house. Due to his commitment and hard work, the business has grown and he now gets bigger orders. He has since undergone training in landscaping and can now not only supply flowers but also plant and landscape homes and institutions. He has managed to build a 3-roomed permanent house where he lives with his family, all within a period of 5 years. There are several other such cases.

3.1.6. Empowering OVCs and the Youth for Employment

In pursuit of **employment** opportunities, 100 youth school drop-outs from the community have undergone apprenticeship training⁵ in various courses. The apprenticeship approach has been particularly effective as the youth learn and earn on the job.

4.0. QUALITY EDUCATION for MARGINALISED RURAL COMMUNITIES

4.1. General Impact

ESVAK partnered with Edukans to reach their mutual goal of supplementing local initiatives to improve the quality of education, using local solutions. The

Edukans Local Front Office (LFO) was established in 2006 to realise this objective. It aims at facilitating small grassroots initiatives to access funding from EF, which would otherwise be difficult directly. *To date over 10,000 people have benefited directly or indirectly in their communities.* The majority of these are children, who enjoy quality education with improved infrastructure. The Edukans-ESVAK cooperation has laid great emphasis on the contribution of the government to ensure sustainability. In community schools the government plays its role of providing teachers. ESVAK also endeavours to build the capacity of the community to claim their right to quality education by accessing government funds such as Constituency Development Fund (CDF), Local Authority Transfer Funds (LATF) and liaise with the local education authority, to sustain Edukans' funding, towards raising awareness on the plight of the government to fulfil the EFA goals as part of the Millennium Development Goals (MDGs).

ESVAK takes not only responsibility but great pride in the fact that it has been entrusted with the management of the funds by a Northern NGO. The strong cooperation ensures accountability on the part of ESVAK through regular monitoring and evaluation by all stakeholders. Specifically the cooperation has impacted positively on *7,200 children*, who now learn in a more conducive environment; enjoy healthier sanitary conditions; benefit from better teacher/student ratio; and more HIV/AIDS orphans access quality education in Early Childhood Development Education (ECDE) and street children rehabilitation centres, primary schools, children's homes and the community.

4.2. The Self Help Group (SHG) Approach to Rural Development

This approach has been utilised to mobilise and build the capacity of mainly women groups to initiate small Income Generating Activities (IGAs), to support ESVAK's effort to add value to Edukans' funding for quality education in the operation: *'Feed your children to enjoy learning in the improved classrooms'*

4.3. Budget Allocation

80 -100% of all funds received go to the target group/projects unless otherwise agreed with the relevant European partner. ESVAK is able to sustain its administration of projects through a policy of minimal staff and deployment of community members in all projects. *Refer to Appendix II for Details.*

5.0. THE REHABILITATION PROGRAMME

The programme aims at holistic rehabilitation of drug-abusing street children and youth using basic Education and Work approach, before their eventual re-integration. *The model of street children's rehabilitation and re-integration, pioneered by Undugu Society of Kenya (USK) has proved to be successful and consequently USK has contributed greatly to this sector in Kenya and Africa in general. During the 2001-2004 period USK reached 640 girls and 684 boys and at least 50% were*

re-integrated with their families and communities. (USK Strategic Plan 2006-2010:9). The beautiful, serene and conducive environment of Mwangaza Rehabilitation Centre (MRC) is the culmination of the collective cooperation of Stella Cometta of Italy, Santa Maria College, GOAL Ireland, Child Aid and Electricity Supply Board (ESB) all of Ireland, Edukans of the Netherlands and the local DKA Support Office in partnership with ESVAK for the construction work. DKA Austria and eRKO Slovakia are partners in the support of child care through running costs. The 2 donors are very keen to support MRC towards initiating sustainable IGAs and basic skills training. The programme admitted the first clients in April 2008. Thirteen boys have successfully completed their rehabilitation programme. Despite the inevitable initial challenges of drop out, their transformation has been touching and hugely successful. The love and care they receive in a family-like environment, where their poor parents participate, has ensured the successful re-integration of the 13 boys to networking institutions that will further their development. MRC is developing a strong outreach programme.

6.0. THE MICRO-FINANCE PROGRAMME

From ESVAK's experience with micro-credit in the urban slum, the success can be replicated in a rural set up. The programme overcomes the problem of mere service delivery and 'hand outs'. Mulwa (2008:66) concurs: ... *'hand outs' to the poor often presumes... the benefactor will always be... endowed with enough resources to sustain the supply of the hand outs.* The programme is proposed to take off in October 2008, funded by Slovak Aid through PIPA Slovakia. The 20 women groups to participate are already identified and are currently engaged in small income generating activities and savings in preparation for loans to improve their individual and group businesses. PIPA already carried out a field assessment visit to 18 of the groups individually to validate first hand that the proposed activities are viable and on-going. This forms part of the effective cooperation.

7.0. CHALLENGES TO DEVELOPMENT AID AND COOPERATION

7.1. Funding

Realising adequate financing for their programmes is crucial. Many NGOs strive to strike a balance between successful implementation of projects, contributing positively to community needs, and at the same time attract further funding to replicate successful initiatives. *There is less financial support for institutional and organisational long term development, core administration, making the running of NGOs increasingly difficult, especially for smaller NGOs struggling to raise unrestricted funds*⁶ Mathenge (2004:3). Furthermore there is also the trend towards larger grants to large NGOs with less money available for medium and small NGOs. *The criteria for access emphasises an advocacy and rights-based approach to development, which effectively excludes many NGOs deemed to be doing only service delivery.* Wallace, (2003:565). The solution to this lies in diversifying funding base by exploring alternatives to foreign aid such as self financing , local fund raising, involvement in sustainable finance mechanisms such as revolving fund/loans, endowments etc.

7.2. Inclination to Quantitative Issues

The European donors tend more towards quantitative issues such as NGO evidence of clear policies, procedures, and systems rather than the qualitative issues such as how the European NGOs relate to their Kenyan partners, how best to support risk taking and new initiatives, how to work in ways that enable organisational strengthening, and improve the quality of relationships, and how to ensure the work is responsive and relevant to the needs of the local people, thus making the voices of the poor to be heard.

7.3. Limited Scope and Collective Capacity Building

Most Kenyan NGO interventions are usually small scale and limited in scope compared to governmental efforts, which are large scale and broader in scope. Coordination between NGOs is also hampered by unhealthy competition for funds, which remains a stumbling block for synergising energies to avoid duplication of effort. Networking for greater harmonisation especially in areas of capacity building would greatly advance their scope. In this regard, DKA Austria and Edukans have taken commendable initiatives.

7.4. Fundraising

In Kenya the issue of fundraising poses a major challenge to many NGOs. Most do not have a designated fundraising unit or a team of fund raisers who research and target institutional donors. Even where one exists it suffers inadequate staffing. One local NGO, USK, has put in place very promising fundraising strategies, through fair trade and international and national circle of friends. For successful fundraising Kenyan NGOs need to develop a strategic fundraising approach supported by adequate management systems and processes to ensure quality control, co-ordination, accountability, and efficient management of funding gaps.

7.5. Beneficiary/Target Group Focus

European donors continue to emphasise the need for NGOs to include the poor and ensure the programmes include poverty alleviation. However this notion has been criticised because very often the poor have little influence in shaping donor policies and agendas. This can be overcome. In ESVAK's partnership with Edukans and other European donors the focus has been on the bottom 10-20% of the population as exist in the urban slums, street children, OVCs, and marginalised rural communities. ESVAK in turn partners with local community based organisations (CBOs), which have developed some level of grassroots autonomy and sustainability, able to transcend the European-Donor-ESVAK support. This relationship overrides the assumption that illiterate beneficiary communities cannot possibly follow the proceedings of participatory planning and therefore cannot make any meaningful contribution.

CONCLUSION

The way forward in advancing the effectiveness of Kenyan-NGO-European-donor development aid and cooperation, would be for the NGOs to participate in donor policy development to make their contributions and inputs in donor strategies. This would ensure inclusion of the needs of the local communities. It is also imperative for the European donors to allow greater flexibility and creativity in terms of decision making, dialogue, mutual learning, and reporting formats to avoid excessive administrative pressure on the NGOs. It is such an approach between ESVAK and its European donors that on the whole, despite the challenges, has anchored the effectiveness of development aid between Kenyan NGOs (ESVAK) and their European partners.

BIBLIOGRAPHY

1. *Africa Recovery, United Nations*, Vol. No. 1 Jun. 1999: pp.1-4
2. Bendell J. (2006) *Debating NGO Accountability*. Geneva & New York. UN Non-Governmental Liaison
3. Bryant, C. & White, L. (1982) *Managing Development in the Third World*. London. West View
4. Eade D. & Ligteringen (2006) *Debating Development: NGOs and the Future*, London. Oxfam GB,
5. Hope, A. & Timmel, S. (1995) *Training for Transformation (books 1 to 3). A hand Book for Community Workers*. Gweru. Mambo Press.
6. Kenya Human Rights Commission (2007), *Annual Report and Financial Statements 2006 – 2007*
7. Nairobi. KHRC
8. Republic of Kenya (2008) *Kenya Vision 2030: A Globally Competitive and Prosperous Kenya*: Nairobi. Government Printing Press.
9. Mathenge M. (2004) *Non-Governmental Organisations – Donor Funding Relation in Kenya: A Case of Symmetric or Asymmetric Association?* London. University of Birmingham, School of Public Policy, International Development Department pp 12 -28
10. Mulwa F.W. (2008) *Demystifying Participatory Community Development*. Nairobi. Paulines Publication Africa
11. Narayan D., Chambers R. et al (2000) *Voices of the Poor: Crying out for Change*. New York. Oxford University Press
12. NGOs Coordination Board, (2007) *The Co-ordinator Issue no. 3: The Newsletter of the NGO Co-ordination Board*. Nairobi. NGOs Co-ordination Board.

13. Nyerere, J. (1973) *Freedom and Development*. Dar es Salaam. OUP
14. Sogge D. (2002) *Give and Take: What's the Matter With Foreign Aid?* Claremont, South Africa. David Philip Publishers (Pty. Ltd), New York. Zed Books Ltd.
15. Swanepoel, H.J. (1997) *Community Development: Putting Plans into Action*, 3rd ed. Cape Town. Juta
16. Todaro M.P. (2000) *Economic Development in the Third World*. Seventh Edition. New York University
17. Undugu Society of Kenya (2006) *Undugu Society of Kenya: Strategic Plan 2006 – 2010*. Nairobi. USK

APPENDICES

APPENDIX 1

Foot Notes

¹ The Newsletter of the NGOs Coordination Board,

² The law of Kenya requires that all NGOs file returns with the Board annually

³ A location is an administrative area managed by a chief in the government of Kenya

⁴ Going Global is a programme, meant to raise international awareness, for secondary schools in the Netherlands, developed by the Dutch organisation, Edukans.

⁵ A form of training where trainees learn as they work. The method is inexpensive and effective even for drop outs

⁶ Flexible funds not designated to any specific projects as opposed to restricted funds which are for specific projects

APPENDIX 11

CURRENT EUROPEAN DONOR-PARTNERS

In their endeavour to find suitable partners, ESVAK has collaborated with:

- Edukans Foundation of the Netherlands to realise their mutual goal of facilitating the provision of quality education to both urban slum and marginalised rural communities;
- Kindernothilfe (KNH) of Germany and Canning Trust of UK to facilitate the rights of orphans and vulnerable children (OVCs) through urban slum community development;
- Stella Cometta of Italy, Santa Maria College, GOAL Ireland, ChildAid and ESB all of Ireland and Edukans for the construction of a rehabilitation centre for drug-abusing street children;
- DKA Austria and eRKO Slovakia to realise our mutual mission to nurture and uphold the self esteem and human dignity of the street **children** through holistic rehabilitative care;
- Africa Direct of Ireland to provide shelter for the homeless ex-street families;

- Slovak Aid through PIPA Slovakia for the proposed microfinance programme for the economic empowerment of women groups in Emuhaya, Kenya.

ABBREVIATIONS

CBO	Community Based Organisation
CDF	Constituency Development Fund
ECDE	Early Childhood Development Education
EF	Edukans Foundation
EFA	Education For All
ESB	Electricity Supply Board, Ireland
ESVAK	Ex-Spring Valley Kayole
FPE	Free Primary Education
HIV/AIDS	Human Immune Virus/Acquired Immune Deficiency Syndrome
IGA	Income Generating Activity
KNH	Kindernothilfe of Germany
LATF	Local Authority Transfer Fund
LFO	Local Front Office
MDG	Millennium Development Goals
MRC	Mwangaza Rehabilitation Centre
NGO	Non – Governmental Organisation
OVC	Orphans and Vulnerable Children
PRA	Participatory Rural Appraisal
PUA	Participatory Urban Appraisal
SHG	Self Help Group
UN	United Nations
UK	United Kingdom
USK	Undugu Society of Kenya

Author of paper: ***Bc. Mary Alice Onyura, MA***

Institutional affiliation: ***ESVAK Community Development Initiatives***

Address: ***P.O. Box 64331-00620, Mobil Plaza, Nairobi, Kenya***

E-mail: ***esvak@skyweb.co.ke***

PROGRAM

- 8:00 - 9:00** **Registrácia** (Kongresová sála - Ministerstvo zahraničných vecí SR)
- 9:00 - 9:20** **Privítanie hostí, úvodné slovo**
prof. Ing. Ludmila Lipková, CSc.
I. prodekanka, prodekanka pre rozvoj
Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
- 9:20 - 9:40** **Príhovor**
JUDr. Radomír Boháč
generálny riaditeľ Sekcie hospodárskej spolupráce a rozvojovej pomoci
Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky
- 9:40 - 10:10** **Incidencia a prevalencia HIV/AIDS a ďalších príčin smrti u detí a matiek v 3. svete**
Dr.h.c. mult. prof. MUDr. Vladimír Kréméry, DrSc.
rektor Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
- 10:10 - 10:30** **Prestávka a občerstvenie**
- 10:30 - 10:40** **Príhovor**
Radovan Gumulák
generálny tajomník Slovenskej katolíckej charity
- 10:40 - 11:10** **The Impact of HIV/AIDS on Development, with Special Focus on Africa**
Rev. Msgr. Robert J. Vitillo
Special Advisor on HIV and AIDS Caritas Internationalis
- 11:10 - 11:40** **Effectiveness of development aid and cooperation between Kenyan NGOs and European Donors - the Case of ESVAK Community Development Initiatives, Kenya**
Bc. Mary Alice Onyura, MA
riaditeľka ESVAK Community Development Initiatives, Keňa
- 11:40 - 12:00** **Diskusia**
- 12:00 - 13:00** **Obed**
- 13:00 - 14:30** **Rokovanie v sekciách I. (Palugyayov palác)**

SEKCIA č. 1 / I. – Vybrané otázky rozvojovej pomoci a spolupráce SRvedúci sekcie: *doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.*

Balhar	Vítázoslav	Nové trendy rozvojovej pomoci a slovenská angažovanosť
Letková	Zuzana	Slovak-UNDP Trust Fund 2003 – 2008: výsledky a odporúčania pre ďalšie obdobie slovenskej oficiálnej rozvojovej pomoci
Šalko	Ján	Rozvoj. spolupráca SR od roku 2003 a jej výzvy na najbližšie roky
Rosenberg	Miroslav	Oficiálna rozvojová pomoc SR
Majerníková	Eva	Iniciatíva Global Compact a hlavné východiská návrhu národnej stratégie spoločensky zodpovedného podnikania v SR

SEKCIA č. 2 / I. - Rozvojová pomoc a spolupráca vo vybraných rozvojových štátochvedúca sekcie: *Mgr. Ivana Raslavská, PhD.*

Raslavská	Ivana	Podpora socioekonomického rozvoja v Keni prostredníctvom mikropodnikania
-----------	-------	--

PROGRAM

Károlyiová	Ľubmíra	Rozvojové projekty na Srí Lanke
Bajzíkova	Katarína	Fáza rekonštrukčného procesu v Libérii počas administratívy Ellen Johnson-Sirleaf
Gálová	Lucia	Problémy klimatických zmien v rozvojových štátoch a snaha o ich riešenie

SEKCIA č. 3 / I. - Contemporary issues of Development Aid and Cooperation

vedúci sekcie: Ing. Tomáš Dudáš, PhD.

Dudáš	Tomáš	Development aid and effectiveness - can development aid force economic development?
Workie Tiruneh	Menbere	Where have all the development aids gone?: An empirical exploration
Woltemar	Richard	Economic and Social impact of AIDS/HIV in Africa

14:30 - 14:45 Prestávka a občerstvenie**14:45 – 16:00 Rokovanie v sekciách II. (Palugyayov palác)****SEKCIA č. 1 / II. - Vybrané otázky rozvojovej pomoci a spolupráce v Európe**

vedúca sekcie: prof. Ing. Ludmila Lipková, CSc.

Lipková	Ľudmila	Rozvojová pomoc a odstraňovanie obchodných bariér
Harmaček	Jaromír	EU – ACP: vyjednávaní EPAs a dopady na regiony ACP
Glavatskich	Marija	Je Ruská federácia krajinou „tretieho sveta“?
Greššová	Mária	Ukrajina a rozvojová pomoc
Újová	Adriana	Rozvojová politika krajín Vyšehradskej skupiny
Rusiňák	Peter	Rozvojová pomoc ako prejav identity donorskej krajiny (na príklade Portugalska)
Raneta	Leonid	Rozvojová pomoc Moldavskej republiky

SEKCIA č. 2 / II. - Vybrané problémy rozvojovej pomoci a spolupráce

vedúci sekcie: doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.

Grešš	Martin	Stav zdravia v rozvojových krajinách a vplyv HIV/AIDS na populáciu v Afrike
Horáková	Júlia	General impact of HIV/AIDS on Africa
Kálmánová	Zuzana	Efektívne využívanie remitencií na podporu rastu rozvojových krajín
Weiss	Peter	Rozvojová pomoc ako predmet verejnej diplomacie a verejnej mienky
Ščepán	Michal	Rastúca komplexnosť a fragmentácia globálneho systému rozvojovej pomoci

SEKCIA č. 3 / II. - Contemporary issues of Development Aid and Cooperation

vedúci sekcie: Ing. Tomáš Dudáš, PhD.

Daněk	Petr	Development studies in India: schools, movements, paradigms
Mizera	Radoslav	How will climate change affect China and what are prospects in mitigation of emission of green house gasses
Tamene	Getnet	CBOs and NGOs in the Discourse of African Aid Politics
Mothana	Obadi Saleh	Developing countries and development Aid: Expectations and Chaos

16:00 - Čaša vína

FOTOGALÉRIA

FOTOGALÉRIA

FOTOGALÉRIA

FOTOGALÉRIA

FOTOGALÉRIA

FOTOGALÉRIA

FOTOGALÉRIA

FOTOGALÉRIA

Fázy rekonštrukčného procesu v Libérii počas administratívy Ellen Johnson - Sirleaf

Mgr. Katarína Bajžíková

Summary

Liberia, which was from 80s of 20th century the focus of the destabilization for the whole region until the forced resignation of Charles Taylor in 2003, faces now challenges of reconstruction. The result of the elections in 2005 is definitely the watershed event in its contemporary history but still the beginning of the complex process of stabilization, especially when the expectations of the desperate population are so high.

The aim of this article is to briefly point out at the dilemma of development aid and describe activities of the new administration in four main fields of national reconstruction (peace and security, economic activity, infrastructure and basic services, governance and the rule of law) and outline the principal challenges regarding the Final National Poverty Reduction Strategy.

Key words: *Liberia, Development Community, Reforms, Post conflict Reconstruction, Reintegration, Poverty Reduction Strategy, Governmental 150 Day Action Plan.*

1 Úvod – Dilema pomoci

Skôr ako pristúpime k stručnej analýze rekonštrukčného procesu v Libérii, načrtnime si niektoré dilemy a otázky, ktoré so sebou priniesla realizácia rozvojovej pomoci na africkom kontinente. Je neodškrípateľným faktom, že forma poskytovania pomoci vyspelého severu štátom Afriky mala za následok vytvorenie asymetrických vzťahov (závislosti a subordonácie diktujúcej systémové a politické zmeny na strane krajín juhu) a len sekundárne riešila otázku skutočného rozvoja recipientskej krajiny. Zlyhanie a neefektivitu rozvojových koncepcií možno pripísať predovšetkým nerovnováhe vo vzťahu medzi darcami a prijímateľmi pomoci, ktorí boli zbavení možnosti aktívne ovplyvniť formuláciu vlastných potrieb a spôsob ich realizácie. Preto sa v súčasnosti kladie dôraz na spoločné partnerstvo a spoluprácu čiže vyrovnaný prístup v oblasti rozvojových projektov medzi predstaviteľmi Juhu a Severu (deklarované partnerstvá⁹ v prípade iniciatívy NEPAD alebo v rámci pripravovaných zmlúv afrických regionálnych spoločenstiev a Európskej komisie (EK) – tzv. zmluvy EPA - Economic Partnership Agreements).

Dôvody motivácie poskytovateľov pomoci sú rôzne: náboženské, psychologické, bezpečnostné, ktorými donátor sleduje vlastnú ochranu ako napríklad aj prostredníctvom spomalenia imigrácie. Rovnako môže ísť aj o filantropické motívy,

⁹ Ďalšou otázkou však zostáva či ide o skutočné partnerstvá založené na princípe rovnosti.

založené na solidarite. R.O. Keohane¹⁰ analyzuje medzinárodnú spolupráca na pozadí hypotézy rozumového egoizmu. Podľa ktorej, medzinárodná spolupráca nie je nevyhnutne výsledkom altruizmu, idealizmu, spoločných hodnôt, medzinárodných noriem. Ale za etikou darcovstva sa môže skrývať túžba po dominancii nad prijímateľom pomoci. Čo v praxi znamená poskytnutie pomoci jednotlivým vládam juhu za protihodnotu, častokrát zamlčanú, ako politické spojenectvo alebo rôzne ekonomické zvýhodnenia pre darcu pomoci. Pre USA bol počas studenej vojny motiváciou boj proti komunizmu neskôr po jej skončení ochrana vlastných záujmov (geopolitické, diplomatické alebo humanitárne dôvody ako výsledok CNN efektu.). Lancaster¹¹ uvádza päť dôvodov aktivity hlavných donorov v subsaharskej oblasti: podpora rozvoja v prijímajúcich krajinách, diplomatické - ako nástroj zahraničnej politiky, obchodné, kultúrne – zahŕňajúce šírenie jazyka náboženstva a hodnôt a humanitárne dôvody.

Rovnako ako na strane darcu tak aj na pozíciách príjemcu dochádza k deformácii primárneho účelu rozvojovej pomoci. Napríklad inštrumentalizácia potravinovej pomoci slúži ako zdroj obohacovania sa rýchlokvasených redistribučných organizácií a skupín. Taktiež býva paradoxne jedným z prostriedkov predlžovania vojny¹², keďže pravidelným prínosom potravinovej a finančnej pomoci do konfliktných oblastí udržiava pri živote povstalcov a bojovníkov, ktorí sa ako prví so zbraňou v ruke dostanú ku konvojom s medzinárodnou pomocou určenou pre civilné obyvateľstvo.

Aj vďaka spomínaným negatívnym javom, ktoré sprevádzajú poskytovanie rozvojovej pomoci, sa dvíhajú hlasy volajúce po zastavení akejkoľvek zahraničnej pomoci pre africký kontinent. Ak by sa medzinárodné spoločenstvo aj k takémuto kroku odhodlalo, bol by tento model fungujúcim riešením afrického problému? Obdobná paralela v duchu sloganu: „africké riešenie pre africké problémy“, sa v 60. a neskôr v 90. rokoch 20. storočia objavila na bezpečnostnom poli, keď sa uvažovalo, kto by mal byť zodpovední za udržanie mieru a bezpečnosti na africkom kontinente po odchode koloniálnych mocností. Deklarované zámery sa však doposiaľ nepodarilo dostatočne úspešne implementovať do praxe, aby tak ponúkli pozitívny príklad aj pre iné sféry africkej spoločnosti, ako aj spomínaný rozvoj.

2 Fázy libérijskej rekonštrukcie

Krajina po dvojročnom prechodnom období, ktorému predchádzalo 14 rokov občianskej vojny, úspešne naštartovala obnovu krajiny uskutočnením prezidentských volieb koncom roku 2005. V druhom kole sa v politickom zápase stretli absolventka Harvardu a bývalá členka Tolbertovho kabinetu, ktorá si vybudovala po nútenom odchode z krajiny kariéru v medzinárodných finančných inštitúciách – Ellen Johnson - Sirleaf a svetoznámy futbalista George Weah. Napokon voľby vyhrala s tesným

¹⁰Gabas, J.: Nord-Sud: L'impossible coopération? Paris 2002. s. 49.

¹¹ Lancaster, C.: Africa in World Affairs, IN: Haberson, J. W., Rothchild, D (eds.): Africa in World Politics: The African State in Flux. Westview Press. Oxford 2000.

¹² Poutier, R. et al.: Géopolitique de l'Afrique et du Moyen-Orient, Nathan, Paris 2006. s. 62 – 63.

náskokom Ellen Johnson – Sirleaf a stala sa tak prvou ženou na poste prezidentky na africkom kontinente.

Z Libérie sa po relatívne pokojnom priebehu volieb, ktorých výsledok nakoniec akceptovali po pouličných demonstráciách aj prívrženci druhého prezidentského kandidáta, stával úspešný model/vzor krajiny snažiacej sa o postkonfliktnú stabilizáciu. Samotný výsledok volieb a fakt, že sa ich podarilo zorganizovať hneď na prvýkrát na rozdiel od viacnásobne odkladaných prezidentských volieb v susednom Pobreží Slonoviny, postavili Libériu do sľubnej pozície prijímateľa štedrej humanitarnej a rozvojovej pomoci určenej na rekonštrukciu krajiny.

Prvým strategickým dokumentom novozvolenej administratívy týkajúci sa rekonštrukcie krajiny bol vládny 150-dňový akčný plán, z ktorého vychádzala aj dočasná Stratégia znižovania chudoby (interim Poverty Reduction Strategy - iPRS) a neskôr záverečná Stratégia - PRS platná od apríla 2008. Vo všetkých spomínaných dokumentoch zostáva zachovaná nosná štvorpilierová rekonštrukčná architektúra. Kým úlohou prvých dvoch dokumentov bola postkonfliktná stabilizácia krajiny, implementáciou PRS začína prelomová fáza smerujúca k položeniu základov pre inkluzívny a udržateľný rozvoj, znižovaniu chudoby a napĺňaniu miléniových rozvojových cieľov¹³. Táto rozhodujúca trojročná fáza, trvajúca do konca fiškálneho roku 2010/2011 (30. jún 2011) by mala viesť k dlhotrvajúcemu rozvoju Libérie.

2.1 Vládny 150 – dňový akčný plán

Výzvy a základné úlohy stojace pred novozvolenou vládou, zahraničnými donormi a ďalšími partnermi pomenúva a rozdeľuje vládny plán do štyroch hlavných oblastí: 1. rozšírenie mieru a bezpečnosti, 2. znovuoživenie hospodárskych aktivít, 3. znovuvybudovanie infraštruktúry, zabezpečenie poskytovania základných služieb a 4. posilnenie riadenia a vlády zákona. Pričom tento vládny dokument zahŕňa krátkodobé, zároveň aj dlhodobé aktivity administratívy Ellen Johnson – Sirleaf¹⁴.

V rámci prvého piliera sa opiera plán o vytvorenie dôveryhodnej a demokraticky kontrolovanej dvojtísícovej armády¹⁵, posilnenie národných policajných zložiek¹⁶ a národných bezpečnostných inštitúcií. Ďalšou dôležitou súčasťou je uľahčenie návratu utečencov a vnútorne presídlených osôb ich následná reintegrácia spolu s bývalými kombatanami. Obzvlášť ťažká bude integrácia tzv. detských vojakov¹⁷, ktorí často bojovali pod vplyvom drog, psychickej traumy alebo

¹³ Poverty Reduction Strategy. Dostupné na: <<http://www.emansion.gov.lr/doc/Final%20PRS.pdf>> [cit. 12. júna 2008] s. 13.

¹⁴ 150 Day Action Plan. Dostupné na: <<http://allafrica.com/peaceafrica/resources/view/00010785.pdf>> [cit. 5. októbra 2008] s. 2.

¹⁵ V júni 2006 OSN čiastočne prerušila 16-ročné zbrojné embargo za účelom vyzbrojenia vznikajúcej národnej polície a bezpečnostných síl.

¹⁶ Počíta sa s vytvorením a výcvikom národnej polície o sile 4500 policajných dôstojníkov vrátane asi 500 policajtov v špeciálnej jednotke na boj s ozbrojenými skupinami a ťažkými zločincami.

¹⁷ Podľa odhadov UNICEFu bolo z celkového počtu bojovníkov v libérijskej občianskej vojne 10 % detských vojakov do 15 rokov a ďalších 20 % vo veku 15 – 17 rokov. Bližšie: Agbu, O.: West Africa's trouble spots and the imperative for peace-building. Dostupné na: <<http://www.codesria.org/Links/Publications/monographs/osita-agbu.pdf>> [cit. 15. apríla 2007]. s. 27.

z donútenia – a teraz majú byť budúcnosťou národa. Ich spätné začlenenie do spoločnosti naráža v praxi na neprekonateľné prekážky. Ak nestratili svojich rodičov vo vojne, niekedy ich vlastné rodiny odmietnu prijať späť pre zločiny, ktoré počas konfliktu spáchali. Samotný proces zmierenia a reintegrácie bývalých bojovníkov do spoločnosti musí byť citlivý aj voči obetiam občianskej vojny. Podľa slov prof. Sesaya¹⁸ sú obeť kľúčom k zmiereniu a musia byť náležite materiálne odškodnené. Problémom systému zmierovacích komisií a špeciálnych súdov je, že nepodporujú skutočný uzdravovací proces spoločnosti. Zmierenie by malo skôr prebiehať mimosúdnu formou prostredníctvom odškodňovacích fondov.

Vytvorenie prehľadného finančného manažmentu a rozpočtových pravidiel, zníženie zahraničného dlhu krajiny, zavedenie programu GEMAP - Governance and Economic Management Assistance Program¹⁹, revitalizácia poľnohospodárskeho sektora, lesníctva a ťažobného priemyslu sú bodmi druhého piliera. K oživeniu ekonomiky prispelo aj zrušenie zákazu exportu libérijského dreva (september 2006) a diamantov (apríl 2007 po šesťročnej prestávke). V platnosti naďalej zostávajú obmedzenia pohybu (cestovania) pre bývalých spolupracovníkov Taylorovho režimu, ktorí sa aktívne zúčastňujú politického riadenia krajiny, napr. ako členovia parlamentu²⁰. Externú zadlženosť sa snažila nová administratíva riešiť zabezpečením odpustenia dlhu u zahraničných veriteľov²¹. Tu bolo pre Libériu dôležité Partnerské fórum 12. - 13. 2. 2007 vo Washingtone²². Výsledkom bolo zrušenie bilaterálnych dlhov Libérie voči USA (391 mil. USD) a Nemecku (230 mil. USD) v súlade s HIPC. USA sa zaviazali presmerovať 150 mil. USD do fondov MMF ako záruku pre

¹⁸ Sesay, A.: The limits of healing the wounds of the past: matters arising from the Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission. 2006.

¹⁹ Asistenčný plán riadiaceho a ekonomického manažmentu – ide o medzinárodnú kontrolu štátnych výdavkov. Dôvodom vzniku bolo zneužívanie verejných fondov a zahraničnej pomoci zo strany dočasnej vlády, ktorej predseda čelí obvineniam z korupcie. Hoci bol spoločný kontrolný systém štátnych výdavkov podpísaný dočasnou vládou v septembri 2005, jeho implementácia začala až začiatkom roku 2006 po nástupe novej vlády. Predbežne sa počíta s jeho trojročným trvaním. Bližšie: Dwan, R. – Bailey, L.: Liberia's Governance and Economic Management Assistance Programme (GEMAP). Dostupné na: <<http://siteresources.worldbank.org/INTLICUS/Resources/DPKOWBGEMAPFINAL.pdf>> [cit. 17. apríla 2007]. s. 10, 16.

²⁰ Liberia: Lifting of UN timber ban gives hope for economic revival. <<http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=59404>> [cit. 18. apríla 2007].

²¹ Rokovania s finančnými organizáciami sa vyvíjajú pre Libériu pozitívne. Libéria im dlží približne 45 % z celkového dlhu (3,7 mld. USD). Svetová banka (SB) je pripravená odpísať svoj podiel na dlhu, Africká rozvojová banka (AfDB – African Development Bank) bude musieť k takémuto kroku získať súhlas väčšiny členských krajín. Libéria sa snaží odpustenie dlhov doceliť aj pomocou Iniciatívy vysoko zadlžených chudobných krajín (HIPC – Heavily Indebted Poor Countries) a Iniciatívy multilaterálneho odpustenia dlhov (MDRI – Multilateral Debt Relief Initiative). Zatiaľ nie je isté, či Medzinárodný menový fond (MMF) bude mať vôľu zaoberať sa Libériou samostatne popri Sudáne a Somálsku, ktoré boli zaradené na zoznam krehkých krajín vyžadujúcich zvláštne podmienky a jednanie. Bližšie: Liberia Partners' Forum. Dostupné na: <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/LIBERIAEXTN/0,,contentMDK:21222449~menuPK356200~pagePK2865066~piPK2865079~theSitePK356194,00.html>> [cit. 17. apríla 2007].

²² Fóra sa zúčastnilo 22 krajín, 27 medzinárodných organizácií a 30 mimovládnych organizácií s cieľom prehodnotiť pokroky vlády v oblasti naštartovaných reforiem, preskúmať zostávajúce výzvy, diskutovať o strategických prioritách načrtnutých v rámci libérijského plánu opatrení na zníženie chudoby (i-PRSP – interim-Poverty Reduction Strategy Paper) a o finančných požiadavkách a mechanizmoch s výhľadom naplnenia potrieb obnovy a rozvoja krajiny. Bližšie: Ibidem.

odpustenie libérijského dlhu a Veľká Británia sa rozhodla poskytnúť potrebných 10% donorských záruk na zrušenie dlhu voči AfDB. Ďalšie stretnutie darcovskej komunity a libérijskej vládnej delegácie sa konalo 26. a 27. júna 2008 v Berlíne v rámci Fóra znižovania chudoby, kde sa zahraniční partneri zaviazali podporiť ciele vytýčené v národnej Stratégii znižovania chudoby Libérie sumou 250 až 300 miliónov USD pre fiškálny rok 2008/2009²³.

Tretí pilier vládneho akčného plánu počíta s opravou ciest, mostov, obnovou školských a zdravotníckych zariadení, elektrickej dodávky najskôr len pre niektoré časti Monrovie²⁴, následne v čo najkratšom čase aj pre ostatné časti krajiny. Obdobne sa plán zaoberal aj opravou vodovodných potrubí a oživením národnej stratégie boja proti HIV/AIDS, pomoci obyvateľstvu pri malarických a tuberkulózných ochoreniach.

Oblasťou čakajúcou na rozsiahlu reformu je spravodlivosť, ktorá bola počas Taylorovho režimu značne utláčaná. Dosiachnutie nezávislosti súdnej moci zostáva jednou z hlavných priorít. Dnes je veľmi citeľný nedostatok vzdelaných sudcov, právnikov a súdnych úradníkov. Na podporu právnych služieb vo vidieckych oblastiach vznikli programy na vytvorenie siete laických právnych služieb, v rámci ktorých by mohli nájsť zamestnanie početní mladí nezamestnaní. Pri reforme súdnictva v libérijských podmienkach si osobitnú pozornosť vyžaduje zvykové právo – prvá inštancia, ku ktorej sa utiekajú obyvatelia prevažne mimo Monrovie. Preto je potrebné zabezpečiť jej prepojenie s písaným právom²⁵. Jeden z najväčších procesov bol postúpený špeciálnemu súdu v Sierra Leone – proces s Taylorom, ktorý sa nachádzal až do marca 2006 na území Nigérie. Podmienky jeho politického exilu upravuje mierová dohoda z Akkry z 18. augusta 2003, na základe ktorej mal byť vydaný len na požiadanie riadne zvolenej libérijskej vlády. Aby sa zabránilo vzplanutiu možných protestov bývalých Taylorových bojovníkov a prisluhovačov v regióne, došlo k presunutiu špeciálneho súdu do Haagu v júni 2006 potom, čo sa Veľká Británia zaviazala v prípade jeho právoplatného odsúdenia zabezpečiť výkon trestu²⁶. Proces začal v júni 2007. Súčasťou štvrtého piliera je taktiež vytvorenie Zmierovacej komisie (TRC – Truth and Reconciliation Commission), ktorá bola zriadená ešte v júni 2005 podľa vzoru obdobnej komisie v Sierra Leone. Pracovať začala až v októbri 2006. Oneskorenie vzniklo v dôsledku problémov s umiestnením komisie a vytvorením 400 miest pracovníkov po celej krajine. Komisia má dvojročný mandát s cieľom vyšetrovať vojnové zločiny spáchané počas občianskej vojny, no nemá súdnu spôsobilosť. Bude evidovať porušovanie ľudských práv v období 1979-

²³Liberia Poverty Reduction Forum (Final Press Release). Dostupné na: <<http://www.emansion.gov.lr/content.php?sub=Final%20Release&related=PRS%20>> [cit. 5. októbra 2008].

²⁴ K dňu 26. júla 2006, teda k 159. výročiu nezávislosti, sa počítalo len s elektrifikáciou hlavného mesta.

²⁵ Liberia: Resurrecting the justice system. Dostupné: <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4061&l=1>> [cit. 18. 4. 2007].

²⁶ CrisisWatch n°35. Dostupné na: <http://www.crisisgroup.org/library/documents/crisiswatch/cw_2006/cw35.pdf> [cit. 13. apríla 2007] s. 4.

2003. Odhaduje sa, že v tomto období bolo zabitých asi 250 000 ľudí. Rozhodujúcu úlohu pri výcviku pracovníkov komisie zohrala mierová misia OSN v Libérii²⁷.

Hoci sa všetky body ambiciózneho vládneho plánu nepodarilo k stanovenému dátumu (150 dní) naplniť, Libéria sa prijatím a implementáciou tohoto dokumentu vydala pevne na cestu rekonštrukcie krajiny. Samotné nedodržanie vytýčených úloh je hodnotené skôr ako nedocenenie komplexnosti rekonštrukčného procesu v jeho začiatkovej fáze zo strany súčasnej administratívy, ako jeho zámerné nerešpektovanie.

2.2 Na ceste k dlhodobému rozvoju alebo zmena humanitárneho prístupu na rozvojový plán

Rok 2008, respektíve jeho druhá polovica sa stáva prelomovým medzníkom v rekonštrukčnom procese Libérie. Krajina ním vstupuje do ďalšej fázy obnovy. Po úspešne zvládnutých krátkodobějších prevažne humanitárnych cieľoch pred ňou stojí rozhodujúce obdobie naplnenia a prehĺbenia stanoveného rekonštrukčného kurzu.

Podľa scenára civilnej a vojenskej koordinácie (CIMIC) misie OSN v Libérii (UNMIL) v súvislosti s plánovaným postupným odsunom jej jednotiek, by mal rekonštrukčný proces prebiehať v troch fázach. Prvá tzv. vojenská fáza, ktorej cieľom je zaistenie všeobecnej bezpečnosti sa má postupne obohacovať o prvky civilnej správy, za účelom vytvorenia udržateľných riadiacich kapacít civilného charakteru. Po posilnení moci civilnej správy sa má následne posúvať rozhodovací proces a zodpovednosť za riadenie krajiny smerom k miestnym orgánom – libérijskej vláde a libérijskej občianskej spoločnosti²⁸.

V podstate možno zhrnúť, že okrem uskutočňovania dlhodobějších rozvojových priorít v rámci druhej fázy rekonštrukčného procesu by sa mal postupne zaviesť aj proces libérijského vlastníctva riadiacej sféry a oslabiť vplyv zahraničných partnerov v politickej, hospodárskej a vojenskej oblasti Libérie. Čo neznamená hromadný odsun medzinárodných mimovládnych a vládnych organizácií a ďalších členov humanitárnej komunity, ale postupné opúšťanie pozícií v prospech zosilnenia vlastných libérijských kapacít.

Pre demonštráciu charakteru a zloženia humanitárnej komunity Libérie na konci prvej a začiatku druhej fázy rekonštrukcie vychádzame z materiálov Podporného úradu UNMILu pre humanitárnu koordináciu (HCSO – Humanitarian Coordination's Support Office)²⁹. Konkrétne ide o aktivity desiatich agentúr OSN, štyroch medzinárodných organizácií, 62 medzinárodných mimovládnych organizácií, tri národné organizácie (Libérijská národná spoločnosť Červeného kríža, Libérijská sieť mimovládnych organizácií – LINNK a Riadiaca skupina medzinárodných mimovládnych organizácií) a päť vládnych a medzivládnych agentúr z nasledovných krajín a spoločenstva: Veľká Británia, USA, Švajčiarsko a EÚ. Pričom tento zoznam

²⁷ Liberia Launches Truth and Reconciliation Commission. Dostupné na: <<http://www.ictj.org/en/news/press/release/960.html>> [cit. 18. apríla 2007].

²⁸ Holshek, Ch.: CIMIC Concept of Operations in UNMIL for Drawdown. 2008. s. 14.

²⁹ HCSO: Heads of Organisations and Agencies – International Humanitarian Community in Liberia (April – June 2008). 2008.

nezahrňa miestne mimovládne organizácie, ktoré by mali prebrať úlohy a aktivity početnej medzinárodnej mimovládnej komunity Libérie.

3 Záver

Bezpečnostná situácia v krajine sa stabilizovala, hoci pretrvávajú obavy z možnej destabilizácie silami zo zahraničia alebo v rámci krajiny. Nestabilita v susedných štátoch priťahuje bývalých bojovníkov, ktorých sa doposiaľ nepodarilo plne integrovať do civilného života a poskytuje živnú pôdu pre vznik povstaleckých skupín v pohraničí. Bezpečnostné riziko tvoria i osoby prepustené zo štátnej služby, ktoré nedostali mzdy alebo penziu. Vláda má záujem o riešenie problémov, no nedisponuje dostatočnými finančnými zdrojmi. Nedostatok prostriedkov spomalil proces výcviku polície a armády (spoluzabezpečovaný USA, Nigériou, ktoré sa podieľajú na výcviku 1. skupiny ozbrojených zložiek Libérie - AFL – Armed Forces of Liberia). Z tohto hľadiska bolo potrebné predĺženie mandátu misie OSN, ktorej bola taktiež zverená úloha podporovať a zabezpečovať ochranu aktivít súvisiacich s činnosťou špeciálneho súdu Sierra Leone v Libérii (napr. transport Taylora z exilu v Nigérii do Sierra Leone)³⁰.

Priaznivý vývoj môže skomplikovať ohlásený odchod misie UNMIL a mimovládnych rozvojových organizácií, ktoré po stabilizácii situácie zväžili svoje ďalšie zotrvanie v krajine. Bude dôležité ich absenciu nahradiť novými rozvojovými projektmi a v prípade misie UNMIL vlastnými bezpečnostnými zložkami. Odsun personálu rodiny OSN môže mať aj negatívne dopady na hospodárstvo krajiny, keďže svojím fungovaním vytvárala duálny systém, čoho dôsledkom dochádza k neúmernému zvyšovaniu cien služieb a priepastnému rozdielu medzi platmi Libérijčanov zamestnaných v službách medzinárodnej komunity a zamestnancov národných inštitúcií.

Otvorenou zostáva aj otázka účasti bývalých predstaviteľov Taylorovho režimu na súčasnom spravovaní krajiny. Do akej miery zabezpečiť integráciu týchto osôb do nových riadiacich štruktúr bez toho, aby ich prítomnosť v nich nebránila schvaľovaniu zákonov vyvodzujúcich zodpovednosť pre zločincov a naštartovaniu potrebných reforiem?

O stabilite a bezpečnosti Libérie a ostatných štátov západnej Afriky je možné hovoriť len v kontexte celého regiónu. Po problematických voľbách v Nigérii poklesol aj jej imidž plniť úlohu mierového vyjednávača v tejto oblasti. Zlepšenie situácie bude závisieť od schopnosti novozvoleného prezidenta zabezpečiť aj pre opozíciu spoluúčasť na správe krajiny a dohodnúť sa s povstalcami z ropného regiónu v delte Nigeru.

³⁰ V septembri 2008 bol mandát UNMILu predĺžený o ďalší rok, zároveň bol schválený postupný odsun príslušníkov mierovej misie. Ich počet by sa znížil do októbra 2009 na 10 231 príslušníkov. Bližšie: SC/9461. Dostupné na: <<http://www.un.org/News/Press/docs/2008/sc9461.doc.htm>> [5. októbra 2008].

Samotná Libéria po vykonaní úspešných krokov smerom k rekonštrukcii čelí naďalej výzvam obnovovacieho procesu: reintegrácia bývalých bojovníkov, riešenie otázky nezamestnanosti mladých ľudí³¹, korupcia a vysporiadanie sa s Charlesom Taylorom. Pestré zastúpenie politických strán v oboch komorách parlamentu môže napomôcť procesu zmierenia a predstavovať nástroj kontroly exekutívy v rukách legislatívy. Podľa Harris³² špecifiká výsledkov libérijských volieb možno hľadať v dvojročnom mandáte dočasnej vlády, počas ktorého sa skupiny rebelov dostali mimo politický proces³³. Taktiež neexistencia vládnuceho lídra³⁴, ktorý by výrazným spôsobom ovplyvnil priebeh volieb a slabá lojalita obyvateľov voči stranám na základe etnicko-regionálnej príslušnosti zabezpečila vcelku otvorený priestor pre politickú súťaž. Avšak len budúcnosť ukáže efektívnosť/neefektívnosť širokého inkluzívneho spôsobu správy krajiny.

Zoznam použitej literatúry

1. 150 Day Action Plan. Dostupné na:
<<http://allafrica.com/peaceafrica/resources/view/00010785.pdf>> [cit. 5. októbra 2008].
2. Agbu, O.: West Africa's trouble spots and the imperative for peace-building. Dostupné na: <<http://www.codesria.org/Links/Publications/monographs/osita-agbu.pdf>> [cit. 15. apríla 2007].
3. CrisisWatch n°35. Dostupné na:
<http://www.crisisgroup.org/library/documents/crisiswatch/cw_2006/cw35.pdf> [cit. 13. apríla 2007].
4. Dwan, R. – Bailey, L.: Liberia's Governance and Economic Management Assistance Programme (GEMAP). Dostupné na:
<<http://siteresources.worldbank.org/INTLICUS/Resources/DPKOWBGEMAPFIN AL.pdf>> [cit. 17. apríla 2007].
5. Ebo, A.: The challenges and opportunities of security sector reform in post-conflict Liberia. Dostupné na:
<<http://se2.dcaf.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=DCAF&fileid=154D8391-8666-9EB5-64DD-EC9C9DEA3446&lng=en>> [cit. 25. júna 2007].

³¹ Populácia do 30 rokov predstavuje polovicu obyvateľstva Libérie. Bližšie: Ebo, A.: The challenges and opportunities of security sector reform in post-conflict Liberia. Dostupné na: <<http://se2.dcaf.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=DCAF&fileid=154D8391-8666-9EB5-64DD-EC9C9DEA3446&lng=en>> [cit. 25. júna 2007]. s. 14.

³² Harris, D.: Liberia 2005: an unusual African post-conflict election. 2006. s. 375 – 377.

³³ Inkluzívny charakter mierovej dohody a dočasnej vlády nevystrašil vodcov rebelov a poskytoval im možnosti, ako sa do budúcnosti materiálne zabezpečiť aj bez potreby politickej účasti vo voľbách. Tí, ktorí sa predsa len rozhodli angažovať v politike, podporili iné politické strany. Bližšie: Ibidem. s. 393 – 394.

³⁴ Mierová dohoda z Akkry bránila kandidovaniu vysokých predstaviteľov dočasnej vlády, ktorá nevytvorila vedúcu politickú stranu. Bližšie: Ibidem. s. 393.

6. Gabas, J.: Nord-Sud: L'impossible coopération? Presses de Sciences Po. Paris 2002.
7. Harris, D.: Liberia 2005: an unusual African post-conflict election. IN: Journal of Modern African Studies, 44/3. 2006.
8. HCSO: Heads of Organisations and Agencies – International Humanitarian Community in Liberia (Aprile – June 2008). 2008.
9. Holshek, Ch.: CIMIC Concept of Operations in UNMIL for Drawdown. Humanitarian Action Committee Meeting. Monrovia 5 June 2008.
10. Lancaster, C.: Africa in World Affairs, IN: Haberson, J. W., Rothchild, D (eds.): Africa in World Politics: The African State in Flux. Westview Press. Oxford 2000.
11. Liberia Launches Truth and Reconciliation Commission. Dostupné na: <<http://www.ictj.org/en/news/press/release/960.html>> [cit. 18. apríla 2007].
12. Liberia Poverty Reduction Forum (Final Press Release). Dostupné na: <<http://www.emansion.gov.lr/content.php?sub=Final%20Release&related=PRS%20->>> [cit. 5. októbra 2008].
13. Liberia: Resurrecting the justice system. Dostupné: <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4061&l=1>> [cit. 18. 4. 2007].
14. Pourtier, R. et al.: Géopolitique de l'Afrique et du Moyen-Orient. Nathan. Paris 2006.
15. Poverty Reduction Strategy. Dostupné na: <<http://www.emansion.gov.lr/doc/Final%20PRS.pdf>> [cit. 12. júna 2008].
16. SC/9461. Dostupné na: <<http://www.un.org/News/Press/docs/2008/sc9461.doc.htm>> [5. októbra 2008].
17. Sesay, A.: The limits of healing the wounds of the past: matters arising from the Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission. Prednáška v Centre d'Etudes sur l'Afrique Noire. Bordeaux 23. 11. 2006.

Autor príspevku: *Mgr. Katarína Bajžíková*

Pracovisko: *Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela
Katedra medzinárodných vzťahov*

Adresa: *Kuzmányho 1
974 01 Banská Bystrica*

E-mail: *katarina.bajzikova@umb.sk*

Nové trendy rozvojovej pomoci a slovenská angažovanosť

prof. Ing. Vít'azoslav Balhar, CSc.

Summary

The purpose of the paper is to explain some new trends in development aid and cooperation for developing countries by advanced countries. The first change is the sustained high growth in developing economies in a recent post-World War II period and now the emerging countries since 2005 produce the major share in the global gross domestic product.

The second change is the global climate change and the third key ingredient is the double increase price of food products with the result a foodshortage for the poor in global world. This changes have to accept all members in the sphere of development aid.

Key words: *development aid, developing countries, advances countries, foodshortages.*

Súčasný vývoj svetovej ekonomickej globalizácie ako aj environmentálne zmeny prezentujú významné zmeny podmienok poskytovania rozvojovej pomoci tretiemu svetu zo strany ekonomických vyspelých krajín – vrátane Slovenskej republiky ako členského štátu Európskej únie i OECD.

Prvou významnou zmenou v súčasnom vývoji svetovej ekonomickej globalizácie je - kvalitatívna úroveň tvorby hodnôt, t. j. tovarov a služieb v globálnej ekonomike. Od roku 2005 na prvom mieste v tvorbe hrubého domáceho produktu vo svetovej ekonomike už nie sú ekonomicky vyspelé štáty západného sveta, ale je to rozvojový svet, prezentovaný tzv. emerging countries.

Prvenstvo v rámci týchto nových štátov má Čínska ľudová republika. Jej epochálny úspech prezentuje skutočnosť, že doteraz vo vývoji ľudstva žiadna vláda nezlepšila ekonomické postavenie toľkých ľudí tak razantne a v tak krátkom čase ako vláda i samotní obyvatelia Číny.

Podľa vyprodukovaného hrubého domáceho produktu v roku 2007 je vo svete nasledovné poradie /v kurze podľa parity kúpnej sily: www.cia.gov/libraly/publication/the-world-fact-book/:

1. Európska únia 14,4 bilióna USD;
2. USA 13,8 bilióna USD;
3. Čína 6,9 bilióna USD;
4. Japonsko 4,3 bilióna USD.

Centrum ekonomického rozvoja globálneho sveta sa tak presunulo na východ do Ázie a ďalších krajín rozvojového sveta, ktoré tiež pre budúcnosť budú musieť prebrať agendu rozvojovej pomoci ekonomicky vyspelých štátov sveta.

Súčasne však vývoj globálneho sveta neprebíha v mierových podmienkach, ale najmä podľa západných historikov sa nachádza vo veľmi nebezpečnej IV. Svetovej vojne – v permanentnom ozbrojenom konflikte – v boji globálneho terorizmu proti západnej euroatlantickej civilizácii – so symbolickým začiatkom 11. septembra 2001

Druhou nemenej významnou kvalitatívnou zmenou súčasného vývoja globálneho sveta sú postupujúce zmeny klímy planéty Zem – vyvolané zrejme v dôsledku civilizačného rozvoja a prejavujúce sa najmä zvyšovaním priemernej teploty s osobitne negatívnymi sprievodnými javmi: narastaním počtu stále ničivejších hurikánov najmä v oblasti Karibiku, roztápaním ľadovcov aj ľadu na severnom póle Zeme, záplavami, stratou pôvodných pralesov, rozširovaním púšte, vymieraním druhov aj ďalšími problémovými javmi.

Je zrejme, že terajší stav v smere ohrozenia a devastácie životného prostredia je pre budúcnosť ľudstva zásadne neudržateľný. Terajšie ekologické problémy treba jednoznačne pozitívne riešiť zodpovednými ľudskými aktivitami smerom trvalo udržateľného rozvoja ľudskej spoločnosti.

Zásadnou otázkou však je, či prijaté riešenia budeme riešiť spoločným úsilím v reálnom čase a najmä pre ľudstvo pozitívnym spôsobom – alebo v odlišnej alternatíve, bez nášho vplyvu – v dôsledku genocídy, hladomoru, epidémií a celkovej spoločenskej deštrukcie.

Súčasné technologické a informačne založené riešenia nás ale samé o sebe nespasia. Opatrenia a prístupy záchrane planéty smerom k jej trvalo udržateľného rozvoja musia byť sprevádzané zmenou doterajších anti-ekologických aktivít v prospech nových jednoznačne pozitívnych aktivít a opatrení a vzájomnej spolupráce, novej dimenzie humánnosti a etiky, vrátane hodnôt, prístupov a aktivít osvedčených v minulosti.

Konkrétne tieto uvedené environmentálne zmeny, ktoré svoje sily prezentovali v tomto roku 2008 najmä v oblasti Karibiku spôsobili v súčasnosti už teraz zásadné zmeny v doterajšej či poskytovanej pomoci zameranej primárne na chudobu rozvojového sveta.

Ničivé hurikány v Karibiku v septembri 2008 zničili prakticky infraštruktúru Kuby. Odhadovaný rozsah škôd prezentuje kubánska vláda na 10 miliárd USD. Vláda Kuby požiadala USA aspoň o polročne zmiernení ekonomickej blokády ostrova. Prvá pomoc prichádza z rámca globálneho sveta zo strany Ruskej federácie, ktorá prvú loď s pomocou už vyslala. Rusko, tak obnovuje svoju bývalú socialistickú pomoc, ktorá v uplynulých desaťročiach sa realizovala v rozsahu 5 miliárd USD ročne.

Obrovské škody častých hurikánov postihli aj USA, najmä štát Texas. Zhrnutie nového poznatku v poskytovaní rozvojovej pomoci: v súčasnosti a zrejme aj pre budúcnosť stále významnejší pomoc rozvojovému svetu bude treba poskytovať v dôsledku zmeny klímy Zeme s hlavnou príčinou negatívnych aktivít človeka k svojmu životnému prostrediu.

Tretia významná zmena v poskytovaní rozvojovej pomoci chudobnému svetu sa v plnom rozsahu prejavila taktiež v roku 2008 a to v zásadnej zmene cien poľnohospodárskych produktov a potravín v celom rozsahu globálneho sveta.

Nejedná sa o prechodný, ale v podstate už o trvalý, zásadne nový fenomén globálnej ekonomiky, ktorý treba spoločným úsilím ľudstva neodkladne riešiť.

Osobitne významnou príčinou tohto nového fenoménu zdvojnásobenia cien základných potravín v rozsahu celého globálneho sveta treba hľadať v procesoch sociálneho a najmä ekonomického rozvoja tretieho sveta a to osobitne v Číne a Indii. Využitím stoviek miliónov ľudí v týchto krajinách na priemyselných robotníkov, aj státisícov na nových podnikateľov dochádza v týchto aj ďalších krajinách k zásadnému rastu ich príjmov aj rastu kvality života s dôsledkami priblíženia ich spotreby k modelu vyspelých krajín sveta.

Osobitný význam v spotrebe obyvateľstva tretieho sveta má zmena jej štruktúry smerom k živočíšnym produktom. Napríklad v Číne spotreba mäsa neprekročila v minulosti v priemere 2 % celkovej spotreby, čo sa v súčasnosti zásadne mení: stovky miliónov Číňanov a Indov preorientováva svoju spotrebu k vyššej kvalite živočíšnych produktov, ktorých výroba vyžaduje 8 – 10 násobok rastlinnej produkcie. Nastáva obrovský dopyt po potravinách na celom globálnom trhu. Dôsledkom je ich nedostatok a enormný rast cien.

Modely spotreby obyvateľstva vyspelých štátov, ktorý poznali títo ľudia len z filmov, sa k nim reálne priblížil a túto skutočnosť pocítil už celý globálny svet.

Vo vyspelých krajinách podiel výdavkov na potraviny z celkových príjmov obyvateľstva predstavuje len cca 15% na Slovensku cca 20% v chudobnom rozvojovom svete však až 70 %. Pri súčasnej cenovej úrovni zdvojnásobenia cien základných potravín – už rozsiahle masy obyvateľstva dostatočný príjem na potraviny nemá a nastupuje reálna hrozba hladu.

Nedostupnosť potravín v chudobných krajinách tretieho sveta má za následok obrovské protesty a hrozba hladu je novou významnou realitou chudobnej časti sveta. Rad rozvojových krajín v roku 2008 limituje resp. vyhlasuje zákaz vývozu potravín, t. č. je to už 25 chudobných krajín, z toho 19 v Afrike.

V západnom svete s vyspelým poľnohospodárstvom – možno danú situáciu do značnej miery úspešne riešiť a prekonať. Príjmy chudobnej väčšiny obyvateľstva v rozvojových krajinách však danú situáciu prekonať neumožňujú, najmä v rozsahu celej Afriky, ktorá produktívnym poľnohospodárstvom nedisponuje.

Súčasnú situáciu nedostatku potravín v roku 2008 v globálnom rozsahu zaznamenala predovšetkým Organizácia spojených národov aj všetky vyspelé krajiny, ktoré spoločne organizujú riešenie nebezpečenstva hladu v chudobnom treťom svete – jednak urýchlenou potravinovou pomocou v rozsahu 700 miliónov USD, strategicky však projekciou zásadného rozvoja produktívneho poľnohospodárstva v celej sfére rozvojových krajín s efektom zvýšiť výrobu potravín v globálnom rozsahu do roku 2030 o celú polovicu k súčasnosti.

Na celom ekonomickom vzostupe rozvojového sveta vyspelé štáty západu v minulosti len ekonomicky profitovali najmä vývozom a zhodnocovaním kapitálu, paralelne aj služieb aj tovarov.

Terajšiu zásadne nepriaznivú situáciu globálneho zdvojnásobenia cien potravín ďalej negatívne umocňuje zásadný rast cien energií, najmä ropy, ako aj enormný rast cien významných komodít – predovšetkým kovov: ocele, medi, zlata, platiny a aj ďalších komodít. Napríklad cena ropy v roku 2008 dosiahla až nepredstaviteľných 140 USD za jeden barel.

OPEC túto situáciu rastu cien ropy plne využíva, produkčné kapacity zvyšuje len mierne, t. č. presahujú len 30 miliónov barelov denne. Obrovský nárast príjmov z ropy umožňuje plne financovať rôzne ekonomické projekty ropných krajín, ako aj určitý sociálny progres a najmä politickú stabilitu nielen arabských ropných krajín, súčasne však aj expanzívnu politiku Ruska, ako aj napr. Venezuely.

Rast cien potravín, ropy a ďalších komodít paralelne ďalej umocňuje v priebehu roku 2008 hlboká finančná kríza s centrom v USA majúca svoj negatívny dopad v rámci celého globálneho sveta. Kapitál, najmä jeho značná časť tzv. rizikový kapitál, ktorý utrpel v rámci tzv. investičnej krízy značné straty, preorientoval svoje aktivity z finančných sfér najmä do terminovaných obchodov na komoditných burzách, kde svojimi rozsiahlymi aktivitami jednoznačne sa podieľa na ďalšom raste cien potravín, ropy, kovov a ďalších komodít.

K stabilizácii bankového sektora a k ukončeniu finančnej krízy v USA a následne až v celom globálnom svete prijal Kongres Spojených štátov koncom septembra 2008 bezprecedentné opatrenie: štátny výkup stratových a rizikových úverov od súkromných bánk štátnym fondom USA v rozsahu až 700 miliárd USD, t. j. až jedna štvrtina USA štátneho rozpočtu – čo zaplatia americký daňovní poplatníci.

Uvedená tretia zmena v poskytovaní rozvojovej pomoci od roku 2008 tak znamená značné zvýšenie požiadaviek a finančných nárokov vo sfére potravinovej pomoci chudobnému svetu v dôsledku zdvojnásobenia základných cien potravín.

Následne treba prezentovať aj ďalšiu – štvrtú významnú zmenu v poskytovaní rozvojovej pomoci, prezentovanej teóriou možností tzv. zodpovednej spotreby najmä vo vyspelých štátoch, keď radový spotrebiteľ by mohol a mal ovplyvňovať etiku výroby a obchodu v rámci celej globálnej ekonomiky.

Podstata tejto teórie zodpovednej spotreby bohatého Severu, kedy systémom tzv. offshoringu, t. j. delokalizáciou výroby spotrebných tovarov Severu do tretieho sveta, t. j. do krajín s výrazne nižšou cenou ľudskej práce, by spotrebiteľ bohatých štátov mohol svojou zodpovednou spotrebou napomôcť rozvoju chudobného sveta.

Podstata lacnejšej výroby tovarov na chudobnom juhu je využívanie detskej a nútenej práce a obecné nerešpektovanie základných zásad pracovného práva. Medzinárodná organizácia práce odhaduje, že pre nútenú prácu je v treťom svete zneužívané celom 246 miliónov detí, z ktorých až tri štvrtiny pracujú v nebezpečnom prostredí. Kľúčovým problémom tejto nútenej práce detí aj robotníkov je skutočnosť,

že ich mzda v podstate umožňuje len ich prežitie a nevytvára podmienky pre celkový rozvoj daných krajín tretieho sveta.

Riešením danej situácie by mohli pomôcť spotrebitelia v bohatých krajinách, ktorý by svojou zodpovednou spotrebou kupovali len tie tovary, ktoré prezentujú etickú kvalitu systému výroby, sociálnu a environmentálnu stopu a sú zodpovedne označované. Prvé príklady označovania takýchto tovarov sa už zaviedli napríklad u kávy, čaju a kakaa.

Rozšírenie daného systému na ďalšie produkty tretieho sveta a následné široké aktivity kupujúcich vo vyspelých štátoch by mohli a mali priniesť postupnú zásadnú zmenu podmienok na pracovnom trhu tretieho sveta a následne aj prispieť k jeho pozitívnemu rozvoju.

Uvedené zmeny v procesoch rozvojovej pomoci v súčasnom období by mali mať svoj významný dopad s poskytovaním rozvojovej pomoci aj zo strany Slovenskej republiky. Napriek tomu, že Slovensko ako relatívne malá krajina nemôže celkový rozsah pomoci tretiemu svetu výrazne ovplyvniť – aj tak by bolo žiaduce analyzovať nastolené terajšie zmeny v poskytovaní rozvojovej pomoci a postupne pristúpiť k ich realizácii v rámci svojich projektov poskytovaním rozvojovej pomoci v najbližšej budúcnosti.

Zoznam použitej literatúry

1. Downs R. M.: National Geographic Almanach Geografie, Pennsylvania State University, 2007.
2. Cleaver, T.: Understanding the World Economy, Roulledge, New York, 2007.
3. Ferguson, N.: Colosses, Praha, Nakladatelství Dokořán, 2005.
4. Jeníček, V., Foltýn, J.: Globální problémy a světová ekonomika, Praha, C.H. Beck, 2003.
5. Kunešová, H., Cihelková, E.: Světová ekonomika, Praha, C.H. Beck, 2006.
6. Lipková, Ľ.: Svetové hospodárstvo, Bratislava, Sprint, 2000.
7. Balhar, V.: Dejiny svetového hospodárstva, Bratislava, Vydavateľstvo Ekonóm, 2008 The Economist, 2007, 2008 The Wall Street Journal, 2007, 2008.

Autor príspevku: *prof. Ing. Vít'azoslav Balhar, CSc.*

Pracoviško: *Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Adresa: *Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava*

E-mail: *dekfmv@euba.sk*

General impact of HIV/AIDS on Africa

Martin Bandžák - Denisa Augustínová - MUDr. Júlia Horáková

Summary

Each day, approximately 1,800 children become infected with HIV, the vast majority of whom are newborns. More than 90% occurring in the developing world and most associated with mother-to-child transmission, and every day 1,400 children under 15 years of age die of HIV-related illness. A pregnant woman who is HIV-positive can pass the virus on to her baby in the womb or during childbirth, or postnatal, through breastfeeding.

In high-income countries mother-to-child transmission of HIV is now rare and infections in infants and young children are being eliminated, in contrast, that less than 8% of pregnant women in developing countries are being offered interventions to prevent transmission of HIV to their infants that we understand as a major inequity and social injustice. Magna offered PMTCT interventions in 7 hospitals and health centers, with 344 women having started in 2007. Major emphasis is placed on integrating PMTCT into routine antenatal (ANC), natal care and maternal and child health (MCH) and postnatal services, with special social care including individual follow up of the mothers and their newborns in Nyanza province in Kenya and in Phnom Penh and Takhmau in Cambodia.

Magna Children at Risk success rate of minimizing transmission of HIV virus from mother to child in Cambodia is 98,1% (2006-2007). The plan of PMTCT Initiative for 2008 – 2010 is to introduce comprehensive Magna PMTCT services also into Myanmar, DRC, Vietnam and Zambia.

Key words: *HIV and AIDS, HIV epidemic trauma, Magna Children, Risk HIV/AIDS, projects in Africa, Kenya PMTCT Plus, PMTCT, Magna global PMTCT initiative.*

In many countries of sub-Saharan Africa, AIDS is erasing decades of progress in extending life expectancy. A recent study found that the average life expectancy of individuals living in sub-Saharan Africa has fallen by five years since the early 1990s, mainly because of AIDS. In Swaziland it has been estimated that life expectancy at birth, which is currently just 33, would be 66 without AIDS.

The impact that AIDS has had on average life expectancy is partly attributed to child mortality, as increasing numbers of babies are born with HIV infections acquired from their mothers. The biggest increase in deaths, however, has been among adults aged between 20 and 49 years. This group now accounts for 60% of all deaths in sub-Saharan Africa, compared to 20% between 1985 and 1990, when the epidemic was in its early stages. By affecting this age group so heavily, AIDS is hitting adults in their most economically productive years and removing the very people who could be responding to the crisis.

One way in which HIV and AIDS affect the economy is by reducing the labour supply through increased mortality and illness. Amongst those who are able to work,

productivity is likely to decline as a result of HIV-related illness. Government income also declines, as tax revenues fall and governments are pressured to increase their spending to deal with the expanding HIV epidemic.

It is hard to overemphasise the trauma and hardship that children affected by HIV and AIDS are forced to bear. The epidemic not only causes children to lose their parents or guardians, but sometimes their childhood as well.

As parents and family members become ill, children take on more responsibility to earn an income, produce food and care for family members. It is harder for these children to access adequate nutrition, basic health care, housing and clothing. Fewer families have the money to send their children to school.

Often both of the parents are HIV positive in Africa. Consequently, more children have been orphaned by AIDS in Africa than anywhere else. Many children are now raised by their grandparents or left on their own in child-headed households.

The way forward is prevention. Firstly, it is crucial to prevent children from becoming infected with HIV at birth as well as later in life. Secondly, if efforts are made to prevent adults becoming infected with HIV, and to care for those already infected, then fewer children will be orphaned by AIDS in the future.

Magna Children at Risk HIV/AIDS projects in Africa

Kenya has a severe, generalized HIV epidemic. It is estimated that some 1.4 million people are living with HIV in Kenya. Approximately 17 to 18 percent of Kenyans know their HIV status. Surveillance of HIV in pregnant women has been conducted annually since 1990, with prevalence rising to 16 percent in urban areas and 8 percent in rural areas in the late 90s but now showing signs of decline. The current estimates indicate that about 10 percent of the reported AIDS cases in children are under 5 years of age and that over 90 percent of the infection is due to mother-to-child HIV transmission.

In 2007 MAGNA Children at Risk has introduced a pilot project that consists of Preventing mother-to-child HIV transmission (MTCT) in Nyanza Province consists of antenatal, intrapartum and postnatal mother-to-child transmission in two selected health care facilities located in Kombewa and Nyahera The project's aim is to reduce the number of cases of mother-to-child transmission and contribute in such a way to full and deserving life of newborn children free of HIV infection. In 2008 Magna has extended services for PLHA by supporting ARV and nutrition program in both facilities. Currently magna provide assistance for over 2.500 PLHA in Kenya.

Magna global PMTCT initiative

Each day, approximately 1,800 children become infected with HIV, the vast majority of whom are newborns. More than 90% occurring in the developing world and most associated with mother-to-child transmission, and every day 1,400 children under 15 years of age die of HIV-related illness.

A pregnant woman who is HIV-positive can pass the virus on to her baby in the womb or during childbirth, or postnatal, through breastfeeding.

In high-income countries mother-to-child transmission of HIV is now rare and infections in infants and young children are being eliminated, in contrast, that less than 8% of pregnant women in developing countries are being offered interventions to prevent transmission of HIV to their infants that we understand as a major inequity and social injustice. Magna offered PMTCT interventions in 7 hospitals and health centers, with 344 women having started in 2007. Major emphasis is placed on integrating PMTCT into routine antenatal (ANC), natal care and maternal and child health (MCH) and postnatal services, with special social care including individual follow up of the mothers and their newborns in Nyanza province in Kenya and in Phnom Penh and in Takhmau in Cambodia.

In many developing countries, women have little access to ANC (antenatal care) services. All mothers should be informed of the need for HIV testing, so that if positive they can receive both treatment for themselves and interventions for preventing HIV transmission to their children. Magna has assist with 50.355 ANC visits, 14.568 women were counseled and 12.938 were tested for HIV status in 2007.

Magna PMTCT program is a comprehensive program to address mother-to-child transmission include strategies to prevent HIV transmission to women; to provide reproductive health care to women living with HIV; to prevent HIV transmission during pregnancy, labor and delivery to their babies; to minimize HIV transmission through safer infant feeding practices; and provide care support and treatment services to women, infants and their families. Timely administration of antiretroviral drugs to the HIV-diagnosed pregnant woman and her newborn significantly reduces the risk of mother-to-child HIV transmission. Positive mothers are also be provided with access to ART for the protection of their own health.

Prevention of pre-natal HIV transmission requires a comprehensive package of services that includes preventing primary HIV infection in women, preventing unintended pregnancies in women living with HIV, preventing transmission from pregnant women living with HIV to their infants, and providing care, treatment and support for women living with HIV and their families.

Magna Children at Risk success rate of minimizing transmission of HIV virus from mother to child in Cambodia is 98,1% (2006-2007). The plan of PMTCT Initiative for 2008 – 2010 is also to introduce comprehensive Magna PMTCT services into Myanmar, DRC, Vietnam and Zambia.

Autori príspevku:

Martin Bandžák

Pracovisko: o.z. Magna Deti v Núdzi
Adresa: Nám. 1 Mája 15, 811 06 Bratislava
E-mail: magna@magna.sk

Denisa Augustínová

Pracovisko: o.z. Magna Deti v Núdzi
Adresa: Nám. 1 Mája 15, 811 06 Bratislava
E-mail: magna@magna.sk

MUDr. Júlia Horáková

Supervízor medicínskych projektov o.z. Magna Deti v Núdzi

Pracovisko: o.z. Magna Deti v Núdzi
Adresa: Nám. 1 Mája 15, 811 06 Bratislava
E-mail: magna@magna.sk

Teorie rozvoje: indická perspektiva

RNDr. Petr Daněk, Ph.D.

Summary

The paper sets out to explore the discourses of development in contemporary India. In the first section the trajectory of development theory in India is briefly sketched and compared with development of mainstream development theory outside India. In the second section, based on the interviews with scholars from the five leading research institutes in India, four discourses of development are outlined. It is suggested that the strong support for the neoliberal discourse could be found in the history of economic development of India, especially at the time of independence, and in the relative success of neoliberal economic reforms.

Key words: *development theory, discourse, India.*

1. Úvod: teorie rozvoje ve zkratce

Různorodé aktivity rozvojové spolupráce jsou ukotveny – reflektovaně či nevědomě – v určité představě společenského vývoje a možnostech jeho ovlivnění. Rozvojová teorie – soubor konceptů a představ o postupech, kterými lze dosáhnout žádoucí změny společenského vývoje – je intelektuálně pestrou krajinou plnou konkurenčních i vzájemně se doplňujících diskurzů, přístupů a představ.

V době konstituování moderní rozvojové teorie v 50. letech 20. století byla dominantním diskurzem neoklasická modernizační škola, chápající rozvojovou intervenci jako soubor plánovaných, technických postupů s cílem dosáhnout hospodářského růstu podle vzoru tzv. vyspělých ekonomik. Současně se konstitoval více heterogenní a teoreticky sofistikovanější soubor teorií závislosti (*dependency theories*), který přitáhl více pozornosti teoretiků i politiků rozvoje zvláště v 70. letech, tedy v době, kdy už vyprchal optimismus dekolonizace, rozpadl se poválečný bretonwoodský systém a světovou ekonomiku postihla těžká recese (Daněk 2008). Změněné vnější podmínky, spojené především s nástupem neoliberálních politik a s nimi spojené ekonomické globalizace (a dlužní krize), přispěly v polovině 80. let ke krizi rozvojové teorie. Hlavní příčiny toho, co David Booth (1985) nazval slepou ulicí rozvojové teorie, však byly vnitřní: na jedné straně to byla intelektuální neudržitelnost konceptů modernizační školy a selhání jí inspirovaných strategií, evidentní v čase „ztracené dekády rozvoje“ (Corbridge 1993), na druhé straně neschopnost neomarxistických teorií závislosti vysvětlit hospodářský růst asijských „tygrů“ (který byl evidentně spojen s těsným zapojením těchto zemí do světové ekonomiky a ne jejich izolací, jak *dependentisté* navrhovali), stejně tak jako jejich neschopnost nabídnout realizovatelné alternativy (kromě socialistické revoluce).

Východisko ze slepé uličky hledali někteří v postmoderním odmítnutí jakékoliv holistické teorie a soustředění pozornosti čistě na praktickou asistenci v konkrétních případech a konkrétních kontextech míst v „rozvojovém“ světě. Jiní však viděli tento pragmatismus jako odevzdání pozic bez boje neoliberálním politikům, stratégům a

korporacím. Wolfgang Sachs (1992), Gustavo Esteva (1994), Arturo Escobar (1995), Majid Rahnema a Victoria Bawtree (1997) a mnozí další podrobili konvenční chápání rozvoje tvrdé kritice: je to diskurz, který stejně jako dříve kolonialismus slouží mocnějším k ovládnutí slabších. Tyto kritické přístupy jako *anti-development* či *post-development* však nevyústily v odmítnutí rozvoje jako takového (nemožné) ani teorií rozvoje (nežádoucí), ale vedly k rozmachu intelektuálního zájmu o přístupy vycházející z filosofie poststrukturalismu, které odkrývají projevy nerovného rozložení moci v politice rozvoje a zdůrazňují hybridnost a pluralitu přístupů na místo monolitického chápání rozvoje (Simon 2003:7).

2. Cíl příspěvku: pohled z Indie

Uvedený zkratkový přehled vývoje přístupů k chápání rozvoje se vztahuje na mainstreamové teorie rozvoje. Je to konceptualizace rozvoje, která se utvářela a vyvíjela na západních univerzitách a výzkumných centrech, byť s významným přispěním intelektuálů z rozvojových zemí (jako např. latinskoameričtí strukturalisté). Teprve v případě kritických poststrukturalistických přístupů lze hovořit o vyrovnaném příspěvku intelektuálů ze Severu i Jihu.

Cílem tohoto příspěvku je přiblížit vývoj a současné přístupy k rozvojovým teoriím v Indii. V první části, opírající se o literaturu, je diskutován vývoj přístupů k chápání rozvoje v Indii v porovnání s uvedeným vývojem mainstreamové teorie. Ve druhé části, čerpající z rozhovorů s předními indickými intelektuály, působícími v oblasti rozvojových studií, podávám subjektivní reflexi diskurzů rozvoje v současné Indii. Příspěvek tak lze chápat jako pokus o přiblížení vývoje přístupů k chápání rozvoje z indického pohledu.

Proč Indie? K zájmu o indický pohled mě vedly především dva důvody. Prvním je závažnost „problémů rozvoje“, resp. množství lidí, kteří v Indii trpí nedostatkem přístupu k základním atributům či právům, spojovaným s životem v „rozvinuté“ společnosti. Můžeme-li závažnost problémů měřit výskytem chudoby je jižní Asie dlouhodobě světovým regionem s nejvyšším počtem lidí žijících pod hranicí chudoby. Podle aktuálních oficiálních pramenů Světové banky (Chen a Ravallion 2008) žilo v jižní Asii v roce 2005 pod hranicí chudoby (ve výši 1,25 \$ na osobu) 596 milionů osob, tj. 43% všech osob žijících pod hranicí chudoby na světě (1,4 mld. osob.). V samotné Indii žilo v tomto roce pod hranicí chudoby 456 mil. osob., tj. více než v celé Africe a na Blízkém východě dohromady.

Druhým důvodem je existence nezávislé a kritické indické tradice konceptualizování společenského vývoje a z ní vycházejících sociálních hnutí (usilujících o uvedení teoretických představ do praxe). Pravděpodobně žádné jiné myšlenky - a sociální hnutí na nich založená - nepřispěly tolik k rozšíření představy o nesmyslnosti a brutalitě koloniálního systému jako ta, se kterými přišel ve 20. a 30. letech 20. století M. K. Gándhí. Gándhího *satjágraha* inspirovala i hnutí Čipko v himálajském Uttarákhandu, které už v 70. letech ukázalo na negativní dopady „rozvoje“ na životní prostředí a jeho souvislost se změnami rolí mužů a žen ve společnosti a současně přišlo se strategií boje proti „rozvoji“, považovanému za

ničivý. Na ně navázala řada dalších sociálních hnutí, která zpravidla začala jako lokální hnutí proti rozvoji a proměnila se v hnutí prosazující obecněji aplikovatelné alternativní strategie, jako např. hnutí proti stavbě přehrad u Téhrí (Bunyard 1997) a na Narmadě, proti vojenskému polygonu u Baliapálu (Routledge 1997), proti zvláštní ekonomické zóně u Nandígramu v Bengálsku nebo proti investici firmy Coca-Cola u Plačimady v Kérole. Na základě studia indické historie z pohledu obyčejných lidí (v kontrastu k tradiční pozornosti věnované historii elit) se v 80. letech pod patronací Ranadžíta Guhy utvořila vlivná skupina pro *subaltern studies*, která novými pohledy studuje utváření identity „koloniálních subjektů“ (viz např. Spivak 2008).

Z uvedeného výběru příkladů je zřejmá otázka, kterou sleduji: jaký vliv měla kritická domácí tradice na utváření diskurzu rozvojových studií v Indii? Je možné, že indiští intelektuálové našli specifické indické východisko ze slepé uličky rozvojové teorie? Existuje specifická indická tradice teoretizování o rozvoji? Je zřejmé, že na tyto otázky nelze v tomto stručném příspěvku uspokojivě odpovědět. To, co následuje, je jen předběžný a do značné míry subjektivní průzkum indické krajiny rozvojových studií.

3. Rozvoj a rozvojová studia v Indii

Hlavním cílem indické politické reprezentace, od doby boje za nezávislost, bylo osvobodit Indii: jak ze závislosti na cizí moci, tak ze zajetí chudoby a zaostalosti. Po získání nezávislosti v roce 1947 se hlavním nepřítelem stala domácí zaostalost a klíčovou strategií boje s tímto vnitřním nepřítelem bylo plánování – soubor opatření a postupů jak dosáhnout hospodářského růstu a vybudovat moderní Indii. Rozvoj – chápaný jako hospodářský růst – se tak stal klíčovou státotvornou myšlenkou nového státu (podobně jako např. myšlenka česko-slovenské vzájemnosti v případě vzniku Československa). Svým důrazem na hospodářský růst, odhodlaností k reformám, budováním průmyslu a silnou roli státu v procesu plánování se Indie stala učebnicovým modelem pro další země Třetího světa. Plánování ekonomických a sociálních reforem bylo produktem indických intelektuálů, ale vycházelo ze stejné pozitivistické filosofie a sdílelo víru v takřka neomezené možnosti moderní vědy a technologie se souběžně se konstituující modernizační školou. Je příznačné, že Mahalanobis, hlavní autor reforem a tvůrce druhého pětiletého plánu (1956-1961), byl vzděláním statistik.

Dominantním diskurzem rozvoje v prvních poválečných dekádách se tak v Indii stejně jako v jiných částech Třetího světa stala modernizace. Přesto se indické strategie vycházející z modernizační školy dílčím způsobem odlišovaly od politik prosazovaných např. v Latinské Americe coby druhém ostře sledovaném regionu. Zatímco v Latinské Americe byl prostřednictvím programů industrializace nahrazující dovoz podporován především rozvoj spotřebního průmyslu, indické plánování se zaměřilo hlavně na těžký průmysl (energetika, hutnictví). Také transformace zemědělství, která byla politickou a ekonomickou prioritou v řadě latinskoamerických zemí, byla indickými modernizátory odkládána. Přes úspěch zelené revoluce v 70. a 80. letech, regionálně koncentrovaný do Paňdžábu a Harijany, byla podle některých

právě neschopnost zásadně transformovat indické zemědělství hlavní příčinou konečného selhání celého systému plánování (Harriss 1998:291).

Zatímco v mainstreamu rozvojových studií se od 60. let dostávají do popředí teorie závislosti, spojené zejména s výzkumy v a o Latinské Americe, v Indii tento kritický proud překvapivě téměř chybí. Je to o to překvapivější, že jádro konceptu „rozvoje nerozvinutosti“, který popularizoval ve svých pracích o ekonomické historii Latinské Ameriky A. G. Frank, lze vysledovat k indickým nacionalistickým ekonomům o tři generace starším. Jak uvádí Hettne (1983) i Davis (2002:56), princip vysávání bohatství (*drain of wealth*) popsali na příkladu vztahu Indie a Velké Británie už Dadabhai Nauróždží a Raméščandra Datt na přelomu 19. a 20. století a jejich myšlenky se k americkým intelektuálům dostaly prostřednictvím Baranovy populární knihy *The Political Economy of Growth* (1957).

V čase popularity neomarxistických teorií závislosti v Evropě a Americe reprezentovaly kritický levicový proud rozvojových studií v Indii práce vycházející více z ortodoxního marxismu. Autoři jako Ašók Rudra a Utsa Patnaik se v 70. letech přeli se o povahu výrobního způsobu v indickém zemědělství, kriticky hodnotili důsledky zelené revoluce pro obyvatele venkova a diskutovali dopady kolonialismu na indické hospodářství a společnost. Krišna Bharadvadž a Džairus Banadží sledovali vliv, jaký mělo na tradiční lokální zemědělské ekonomiky jejich vynucené zapojení do kapitalistické tržní ekonomiky. Ukazují, jak komercializace a komodifikace agrární ekonomiky přetváří místa i způsob obživy a vytváří závislost na peněžním kapitálu (Harriss 1998:296-7).

Představa nuceného zapojení venkovských komunit do tržní ekonomiky, zvyšující jejich zranitelnost, se objevuje také ve vlivné analýze příčin hladomoru Amartji Sena, kterou představil koncem 70. let na základě studia katastrofálního hladomoru v Bengálsku v roce 1943. Jak uvádí Davis (2002), Senova analýza příčin hladomoru byla jen reformulací závěrů, ke kterým přišli již členové indických výborů vyšetřující příčiny hladomoru v letech 1876-78, a byla proto považována v Indii za méně inovativní než jinde ve světě. Amartja Sen však také propojil tuto interpretaci zranitelnosti obyvatel se starší indickou akademickou tradicí empirického měření chudoby a vytvořil tak základ pro studium různých dimenzí chudoby, které se v 90. letech stalo součástí mainstreamu rozvojových studií.

Typickým rysem rozvojových studií v Indii je velká pozornost věnovaná detailním terénním studiím, zvláště venkovských lokalit. Zájem o podrobný empirický výzkum sdílí indiští autoři s evropskými a americkými výzkumníky, studujícími ekonomický a společenský vývoj v Indii. Významná odlišnost mezi oběma skupinami je však v metodologii výzkumu. Zatímco Indové převážně vycházejí z analýzy podrobných statistických dat za jednotlivé obce či okresy, ne-Indové zřejmě z nedůvěry k indickým statistikám spoléhají na vlastní terénní průzkumy v jednotlivých lokalitách (Harriss 1998:293). Pravděpodobně proto se mezi Indy v oblasti rozvojových studií uplatňují především kvantitativní ekonomové, demografové a statistici, zatímco mezi Evropany a Američany, provádějícími výzkumy v Indii, převažují antropologové.

Z důvodů naznačených v úvodu se v 80. letech dostaly teorie rozvoje ve světě do slepé uličky a intelektuální kontroverze mezi modernisty a *dependentisty* byla do značné míry nahrazena převahou neoliberálních přístupů v oblasti teorie a programů strukturálního přizpůsobení v oblasti politické strategie. Tato krize identity rozvojových studií se Indie příliš nedotkla, a to především ze dvou důvodů. Za prvé, kritická levicová analýza společenského vývoje vycházela v Indii více z ortodoxního marxismu a byla – alespoň levicově orientovanými autory – i nadále považována za validní i v čase zdrcující kritiky namířené na neomarxistické teorie závislosti. Za druhé, Indie zůstala po celá 80. léta rozvojovým státem (*developmental state*) se silnou rolí státu v ekonomice a plánování rozvoje; preference politiky ekonomické soběstačnosti a relativně vyrovnaná platební bilance umožnily vyhnout se dlužní krizi a vynucenému přijetí programu strukturálního přizpůsobení. Indická ekonomika se začala postupně otvírat až v průběhu vlády Radžíva Gándhího (1984-1989), přičemž rozhodujícím momentem bylo až spuštění ekonomických reforem od července 1991. Teprve tyto reformy otevřely indickou ekonomiku a společnost efektům i dopadům ekonomické globalizace, které velká část Třetího světa zažívala už v předchozí dekádě, a v rozvojových studiích vedly ke „kontrarevoluci“, spojené s nástupem neoliberální ortodoxie.

4. Krátký výlet do současné krajiny

Začátkem roku 2008 jsem měl možnost navštívit pět prestižních indických institucí, věnujících se výzkumu a výuce v oblasti rozvojových studií. Tři z nich byly výzkumné instituce a dvě univerzity. Rozdíl mezi oběma typy institucí je relativní: všechny instituce působí jak ve výzkumu, tak ve výuce, avšak ve výzkumných institucích je těžiště ve výzkumu, studentů je méně a zpravidla jen na doktorském stupni (Ph.D.). Obě univerzity mají studijní programy jak pro magisterský, tak doktorský stupeň, téměř výhradně v angličtině. Podmínkou pro přijetí je předchozí absolvování bakalářského studia v některé z „mateřských disciplín“ (např. ekonomie nebo sociologie); neorganizují bakalářské studium v oblasti rozvojových studií.

The Centre for Development Studies (CDS) v Tiruvananthapuram (Trivandrum) v Kérole bylo založeno v roce 1971. Dnes patří k největším a nejprestižnějším z přibližně desítky indických výzkumných institucí v oblasti rozvojových studií. Výzkum má multidisciplinární charakter a je organizován kolem šesti prioritních témat, převažující orientace je však zřejmá z personálního složení: z 26 akademických pracovníků CDS získalo 14 Ph.D. v ekonomii či ekonometrii (dále čtyři v demografii nebo populačních studiích, dva v sociologii, dva ve statistice, dva v historii a jen jediný v přímo v rozvojových studiích). Akademičtí pracovníci jsou s jedinou výjimkou Indové, kteří vystudovali některou z indických univerzit, tři z nich mají Ph.D. z některé americké univerzity a jeden z Evropy. Podle názoru profesora Santhakumara je dnes CDS v procesu transformace od v Indii tradičního chápání rozvojových studií jako rozvojové ekonomie (*development economics*) k novému, multidisciplinárnímu pojetí podle vzoru Institutu rozvojových studií v britském Sussexu.

The Madras Institute of Development Studies (MIDS) byl založen také v roce 1971 nejprve jako soukromá výzkumná instituce, od roku 1977 je státní institucí financovanou společně indickou federální vládou a vládou Tamilnádu. Interdisciplinární výzkum je integrován dlouhodobým tématem studia změn v zemědělství a na venkově, převážně v Tamilnádu a sousedních jihoindických státech. Z 20 akademických pracovníků MIDS jich má 8 Ph.D. z ekonomie a dále vždy dva ze sociologie, politologie, historie a rozvojových studií (dalšími obory je antropologie, demografie, mezinárodní vztahy a zemědělství).

The Indira Gandhi Institute of Development Research (IGIDR) v Goregaon poblíž Mumbaí byl založen v roce 1987 Indickou rezervní bankou jako součást reformních opatření premiéra Radžíva Gandhího. Patří ke klíčovým výzkumným centřům, které se podílejí na formulování ekonomické politiky na federální úrovni. Přestože proklamuje provádění výzkumu z multidisciplinárního hlediska, všech třicet jeho akademických pracovníků má Ph.D. z ekonomie nebo ekonometrie.

The Tata Institute of Social Sciences (TISS) v Mumbaí je jednou z nejprestižnějších indických univerzit v oblasti sociálních věd. Byl založen už v roce 1936 a od roku 1964 má statut státem akreditované univerzity (*a deemed university*). Centrum rozvojových studií (*Centre for Development Studies*) na fakultě společenských věd má 14 akademických pracovníků. Na výzkumu a výuce v oblasti rozvojových studií však spolupracují i další centra TISS.

The Madras University v Chennai je jednou z nejstarších a největších indických univerzit. Vzdělávací programy v oblasti rozvojových studií poskytují katedry sociologie, geografie, ekonomie a ekonometrie.

Na základě nestandardizovaných rozhovorů s desítkou akademických pracovníků těchto výzkumných a vzdělávacích institucí je možné v současných přístupech k interpretaci společenského vývoje identifikovat čtyři diskurzy, které spolu navzájem soupeří. Jejich podpora souvisí s politickým přesvědčením, přičemž rozložení této podpory v současné akademické obci i veřejnosti je krajně nerovnoměrné:

- A. Neoliberální přístupy jsou mezi indickými akademiky v oblasti rozvojových studií převažujícím diskurzem. Jejich obliba souvisí s dlouhým obdobím bezprecedentně vysokého tempa růstu indické ekonomiky, které je všeobecně považováno za důsledek hospodářské liberalizace po roce 1991. Poměr stoupců a kritiků tohoto diskurzu v jednotlivých institucích přibližně odpovídá podílu vědeckých pracovníků s doktorátem z ekonomie. Jeho stoupcem si jsou většinou vědomi negativních dopadů hospodářského růstu (jako je nárůst chudoby a marginalizace určitých sociálních skupin, zvýšení regionálních rozdílů aj.), avšak v jejich pohledu pozitivní efekt hospodářského růstu převažuje nad negativními dopady. Někteří z nich jsou přesvědčeni, že po čase dojde ke spill-over procesům a z ekonomického růstu začne profitovat větší část indické společnosti. K rozšíření neoliberálního diskurzu pravděpodobně přispívá i subjektivní faktor, protože řada vědců působí také jako poradci vlád (včetně federální vlády v případě IGIDR).

- B. Levicový marxistický diskurz představuje v současnosti hlavní alternativu. Vychází více z ortodoxního marxismu nebo např. z Gramsciho, než z neomarxistických teorií závislosti. Je rozšířený především mezi ne-ekonomy (sociology, geografy, historiky), a to více na univerzitách než ve výzkumných institucích. Autoři ovlivnění tímto diskurzem často spolupracují s neziskovými organizacemi a jinými místními skupinami jako jsou družstva nebo ženské spolky. Jejich mezinárodní spolupráce (networking) se mi jeví jako rozvinutější ve srovnání s neoliberály. Někteří z respondentů (Banerdží-Guha) jsou přesvědčeni o zásadní škodlivosti rozvoje, který považují za projekt, který slouží národnímu a nadnárodnímu kapitálu k ovládnutí nemajetných lidí.
- C. Diskurz pravicového nacionalismu, spojený s hinduistickým fundamentalismem a politickými stranami jako BJP, Šiv Sena a Nirmand Sena. Respondenti uvádí tento diskurz jako silný v indické politice, včetně politiky rozvoje, kde se projevuje posilováním moci indických států na úkor centra nebo podporou politik diskriminujících imigranty nebo menšiny, avšak žádný z respondentů se k němu nehlásil; naopak ti, kteří připustili jeho existenci, se k němu stavěli značně kriticky.
- D. Diskurz „Gándhíovské alternativy“. Můžeme-li neoliberální diskurz charakterizovat jako moderní, západní a kapitalistický, potom diskurz Gándhíovské alternativy je jeho pravým opakem: nemoderní, nezápadní, antikapitalistický. Jen někteří respondenti připouštějí existenci tohoto diskurzu, avšak jen ve sféře občanské společnosti; v akademické sféře se podle nich nevyskytuje a s žádným stoupencem tohoto přístupu jsem se v navštívených institucích nesešel.

5. Závěr

Rozvojová studia v Indii prošla specifickou trajektorií vývoje, která se v řadě rysů odlišuje od vývoje jinde ve světě. K hlavním rozdílům patří absence teorií závislosti a jejich substitute přístupy vycházejícími z ortodoxního marxismu, opožděný nástup neoliberální kontrarevoluce a s ním související poměrně silná identifikace s neoliberálním diskurzem mezi intelektuály působícími v akademické oblasti. Jiným faktorem, který zřejmě přispívá k zakořeněnosti ortodoxního chápání rozvoje mezi indickými intelektuály, může být významná role rozvoje v konstrukci státotvorné myšlenky nezávislé Indie. Zklamáním bylo zjištění absence alternativního nemarxistického diskurzu, vycházejícího z některé indické filosofické tradice (např. Gándhíovské nebo environmentální), alespoň v akademické sféře. Prezentovaná zjištění jsou však značně subjektivní a s ohledem na použitou metodologii výzkumu nereprezentativní. To dovoluje uzavřít optimistickým konstatováním, že nenalezení alternativního akademického diskurzu během jedné krátké cesty neznamena potvrzení jeho neexistence.

Prameny

1. BOOTH, D. (1985) Marxism and Development Sociology: Interpreting the Impasse. *World development*, Vol. 13(7), s. 761-787.
2. BUNYARD, P. (1997) Tehri: A catastrophic dam in the Himalayas. In M. Rahnema, V. Bawtree (ed.) *The post-development reader*. Zed books, London & New Jersey, s. 256-262.
3. CHAKRABORTY, A. (2008) In Search of Constitutive Plurality in Development Discourse. *Contemporary Issues and Ideas in Social Science*, Vol. 4(2), s. 1-16.
4. CHEN, S., RAVALLION, M. (2008) The developing world is poorer than we thought, but no less successful in the fight against poverty. Policy Research Working Paper no. 4703. Washington: The World Bank.
5. CORBRIDGE, S. (1993) Colonialism, Post-Colonialism and the Political Geography of the Third World. In Taylor, P. J. (ed.) *Political Geography of the Twentieth Century. A Global Analysis*. London: Belhaven Press.
6. DANĚK, P. (2008) Dependency: Critical Modern Approaches to Development. In Daněk et al.: *Approaching the Other. Four Projects of Western Domination*. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 93-112.
7. DAVIS, M. (2002) *Late Victorian Holocausts. El Nino and the Making of the Third World*. London: Verso.
8. ESCOBAR, A. (1995) *Encountering Development. The Making and Unmaking of the Third World*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
9. HARRISS, J. (1998) Development Studies and the Development in India: An Awkward Case? *Oxford Development Studies*, Vol. 26(3), s. 287-308.
10. HETTNE, B. (1983) Development of Development Theory. *Acta Sociologica*, Vol. 26, No. 3-4, s. 247-266.
11. RAHNEMA, M., BAWTREE, V. (eds.) (1997) *The Post-Development Reader*. London & New Jersey : Zed Books.
12. ROUTLEDGE, P. (1997) Putting politics in its place: Baliapal, India as a terrain of resistance. In J. Agnew, (ed.) *Political geography. A reader*. Arnold, London, s. 219–247.
13. SIMON, D. (2003) Dilemmas of Development and the Environment in a Globalizing World: theory, policy and praxis. *Progress in Development Studies*, vol. 3(1), s. 5-41.
14. SPIVAK, G. C. (2008) *Other Asias*. Oxford: Blackwell.

Autor příspěvku: **RNDr. Petr Daněk, Ph.D.**

Adresa: Geografický ústav
Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity
Kotlářská 2
Brno, Česká republika

E-mail: danek@sci.muni.cz

Efektivita rozvojovej pomoci – dokáže rozvojová pomoc napomôcť hospodárskemu rozvoju?

Ing. Tomáš Dudáš, PhD.

Summary

Foreign aid was many decades regarded as an important impulse of economic growth and development. Unfortunately, although many developing countries received large amounts of foreign aid, the majority of them could not show visible resorts in the field of growth and development. The worst example is Africa, where the economic growth decelerated despite growing foreign aid. In the 1990s economists began to seriously doubt the effectiveness of the foreign aid and begun to publish empirical studies in this area. The aim of this article is to give a literature review of this topic and summarize the findings of the most important studies and articles from the early 1990s until today. The results of this review are not optimistic; the majority of the studies show no robust relationship between development aid, investments and economic growth. The only exception is a study published by Burnside and Dollar, but later studies have major doubts about the findings of these authors. The empirical evidence suggest that the underlying paradigm of foreign aid is flawed and we need a new improved paradigm.

Key words: *aid, economic development, growth.*

Úvod

Otázka hospodárskeho rozvoja chudobných štátov sveta patrí medzi najpálčivejšie otázky súčasného svetového hospodárstva. Napriek nesporným pokrokom v boji proti chudobe v súčasnosti ešte stále žijú v pásme chudoby a extrémnej chudoby na celom svete stá milióny ľudí. Najväčším problémom pritom zostáva kontinent Afriky, kde najmä subsaharský región sa stáva regiónom chudoby, hladu a zaostalosti¹. Medzinárodné organizácie a hospodársky vyspelé štáty pritom už desaťročia vyvíjajú značné snahy o pomoc najchudobnejším rozvojovým štátom. Podľa údajov OECD sa oficiálna rozvojová pomoc (ODA) v posledných dvoch dekádach pohybovala na úrovni 50-60 mld. USD ročne a v roku 2005 dokonca presiahla úroveň 100 mld. USD². Aj keď mnohé hospodársky vyspelé štáty zaostávajú za svojimi sľubmi v oblasti ODA (0,7 % HDP), rozvojové štáty získali z rozvojovej pomoci veľké množstvo zdrojov na hospodársky rozvoj.

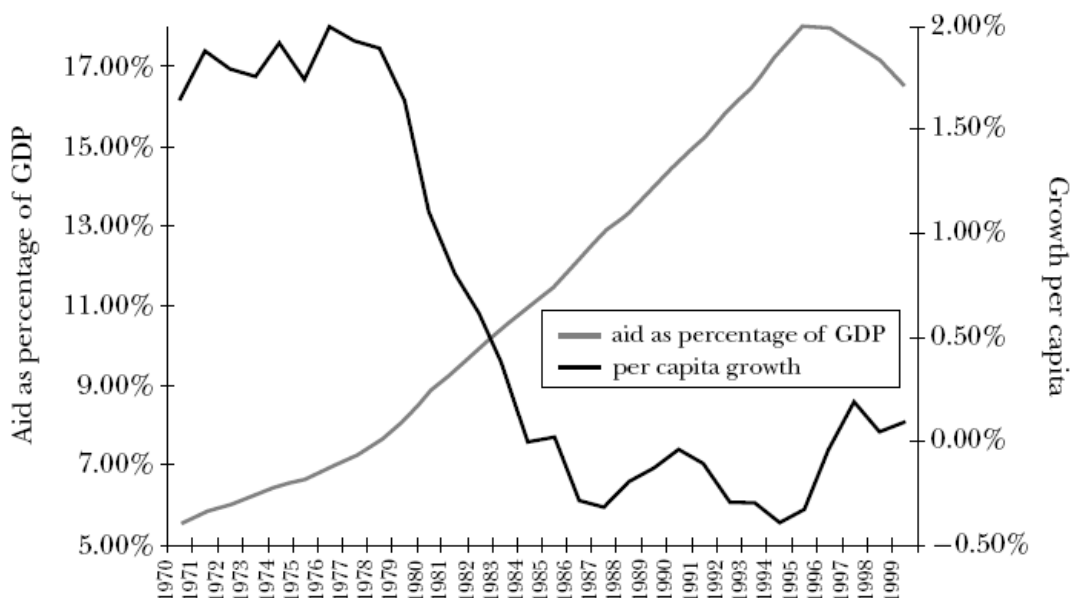
Keďže mnohé štáty, ktoré získavali veľké objemy rozvojovej pomoci, naďalej patria medzi najchudobnejšie a najzaostalejšie štáty na svete, sa v poslednom desaťročí otvorila debata o efektívite rozvojovej pomoci na medzinárodnej úrovni. Mnohí

¹ V súčasnosti sa na zozname najzaostalejších štátov (least developed countries) OSN, ktorý v súčasnosti tvorí 49 štátov, nachádza až 33 afrických štátov

² Zdroj: http://www.oecd.org/document/40/0,2340,en_2649_34447_36418344_1_1_1_1,00.html

ekonómovia a politici kritizujú efektivitu rozvojovej pomoci. Pravicoví ekonómovia jej vyčítajú, že rozvojová pomoc často pomáha neefektívnym vládam a vytvára deformované ekonomické prostredie. Lavicovo orientovaní ekonómovia naopak oficiálnej rozvojovej pomoci vyčítavajú, že často prinášajú so sebou hospodárske opatrenia, ktoré nie sú pre najchudobnejšie rozvojové prospešné. Väčšina kritikov sa však zhoduje v tom, že existuje pomerne veľké množstvo štátov, ktoré boli príjemcom vysokej rozvojovej pomoci počas dlhého časového obdobia – a ich výsledky v oblasti hospodárskeho rozvoja a znižovania chudoby sú veľmi zlé.

Graf 1: Rozvojová pomoc a hospodársky rast v Afrike v rokoch 1970-1999
Aid and Growth in Africa
(10-year moving averages)

Zdroj: Easterly, W.: *Can Foreign Aid Buy Growth?* *Journal of Economic Perspectives*, Volume 17, 3/2003, s. 23-48.

V rovnakom časovom období sa najmä v Ázii darilo viacerým rozvojovým štátom využiť priame zahraničné investície (ďalej len PZI) v prospech svojho hospodárskeho rozvoja. Najlepším príkladom sú štáty juhovýchodnej Ázie, ktoré dokázali vhodne skombinovať prichádzajúce PZI s umnou hospodárskou a rozvojovou politikou. Spomenúť možno Južnú Kóreu, ktorá bola na začiatku 70. rokov na podobnej úrovni ako štáty subsaharskej Afriky a v súčasnosti patrí medzi hospodársky najvyspelejšie štáty na svete. Vo svetle týchto udalostí nie je prekvapujúce, že sa postupne začala meniť paradigma hospodárskeho rozvoja zaostalých štátov. Namiesto spoliehania sa na rozvojovú pomoc ekonómovia začali odporúčať rozvojovým štátom vytváranie priaznivého hospodárskeho prostredia a získavanie PZI. Túto paradigmu prevzali aj mnohé medzinárodné organizácie, samotná Svetová banka sa stala postupne stúpencom tejto paradigmy.

Je teda rozvojová pomoc efektívna? Dokáže vyvolať hospodársky rast alebo sa majú rozvojové štáty opierať o iné nástroje podpory hospodárskeho rastu? Ambíciou tejto práce je pokúsiť sa zodpovedať práve tieto otázky. Cieľom tejto práce je uskutočniť literature review – teda preskúmať dostupnú literatúru v oblasti efektivity rozvojovej pomoci a vytvoriť ucelený obraz o súčasnom stave vedeckého skúmania v tejto oblasti.

Vplyv hospodárskej pomoci na hospodársky rozvoj

Keď sa na začiatku 90. rokov začali objavovať pochybnosti o efektivite rozvojovej pomoci, viacerí ekonómovia sa začali zaoberať hodnotením efektívnosti tejto pomoci a postupne publikovali svoje výsledky. Jedným z prvých publikácií zverejnil Peter Boone v roku 1995³, ktorý vo svojej práci empiricky skúmal vplyv rozvojovej pomoci na ekonomické a sociálne ukazovatele 96 rozvojových štátov rokoch 1971 až 1990. Zistenia analýzy boli pritom pomerne pesimistické, keďže na základe štatistickej analýzy bolo možné povedať, že rozvojová pomoc mala v skúmaných štátoch iba veľmi malý vplyv na zníženie chudoby. Boone zistil, že vplyvom prílevu rozvojovej pomoci sa v skúmaných štátoch zvýšili verejné výdavky, keďže až ¾ rozvojovej pomoci išli do verejnej spotreby. Výsledkom bolo, že došlo k nárastu verejného sektora, ale rozvojová pomoc sa nedostala k najchudobnejším obyvateľom, ktorí by ju najviac potrebovali. Boone pritom zlyhanie rozvojovej pomoci pripisuje lokálnym vládam, ktoré nedokážu efektívne využiť získanú pomoc. Pomoc poskytnutá bez požiadaviek na reformu vlád a hospodárskej politiky zostáva podľa Boona neefektívna a pri ďalšom poskytovaní pomoci by sa mali uprednostniť demokratické a liberálne vlády.

Hodnotením efektivity rozvojovej pomoci sa zaoberali aj Craig Burnside a Davis Dollar – vedeckí pracovníci Svetovej banky. Títo autori v roku 1997 publikovali štúdiu, ktorá sa snaží ďalej rozvinúť skúmanie efektivity rozvojovej pomoci na základoch, ktoré položil Peter Boone⁴. Burnside a Dollar modifikovali Boonov model, do ktorého pridali premennú hospodárskej politiky. Autori publikácie skúmali, či mali štáty s dobrou hospodárskou politikou lepšiu efektivitu využívania hospodárskej pomoci a či donorské štáty alokovali rozvojovú pomoc v prospech rozvojových štátov s dobrou hospodárskou politikou. Burnside a Dollar skúmali 56 rozvojových štátov v rokoch 1970 až 1993 pričom použili dostupné údaje Svetovej banky, Medzinárodného menového fondu a OSN.

Výsledky regresnej analýzy aj v tejto publikácii poukazujú na to, že rozvojová pomoc mala iba nepatrný vplyv na hospodársky rozvoj skúmaných štátov. Autori publikácie uskutočnili viaceré druhy regresnej analýzy, pričom ani v jednom prípade sa im nepodarilo preukázať robustný vplyv prijatej rozvojovej pomoci na rast HDP. Výsledok tejto analýzy je opäť sklamaním, keďže v skúmanom období medzinárodné organizácie a donorské štáty poskytli na rozvojovú pomoc desiatky miliárd USD. Na druhej strane, Burnside a Dollar potvrdili, že poskytovatelia rozvojovej pomoci

³ Boone, P.: Politics and the Effectiveness of Foreign Aid. NBER Working paper 5308, 1995.

⁴ Burnside, C. a Dollar, D.: Aid, Policies and Growth. World Bank Research Paper, 1997.

odmeňovali v skúmanom období dobrú hospodársku politiku, čo platilo najmä pre pomoc poskytovanú Svetovou bankou. Na bilaterálnej úrovni totiž štáty s dobrou hospodárskou politikou a zlou hospodárskou politikou získali takmer rovnaké množstvo rozvojovej pomoci, čo možno pripísať politickým cieľom donorských štátov. Autorom štúdie sa navyše podarilo preukázať pomerne robustnú koreláciu medzi množstvom prijatej hospodárskej pomoci a hospodárskym rozvojom, ak boli prítomné dobré opatrenia monetárnej, fiškálnej alebo obchodnej politiky. To naznačuje, že efektivita rozvojovej pomoci by mohla byť väčšia, ak by jej poskytovatelia vo väčšej miere smerovali do rozvojových štátov s dobrou hospodárskou politikou.

Ďalšou zaujímavou štúdiou skúmajúcich efektivitu rozvojovej pomoci je štúdia vedeckých pracovníkov Svetovej banky Davida *Dollara* a Williama *Easterlyho*, ktorá vyšla v roku 1999⁵. Autori sa v tejto štúdii snažili poskytnúť kľúč pre rozvoj Afriky, pričom skúmali ako možnosti rozvojovej pomoci tak aj možnosti hospodárskeho rozvoja pomocou PZI.

Dollar a Easterly testovali svoje hypotézy na vzorke 34 štátov subsaharskej Afriky, pričom ako prvé uskutočnili regresnú analýzu medzi oficiálnou rozvojovou pomocou a domácimi investíciami. Výsledkom analýzy bolo, že v skúmanej vzorke sa nepodarilo nájsť signifikantný pozitívny vzťah medzi dvoma skúmanými premennými. Počet štátov s pozitívnym vzťahom medzi ODA a domácimi investíciami bol v skúmanej vzorke 17, rovnaký počet štátov však mal negatívny vzťah medzi skúmanými premennými. Opätovne sa ukázalo, že rozhodujúca časť rozvojovej pomoci vchádza do verejnej alebo súkromnej spotreby a jej vplyv na hospodársky rozvoj ekonomiky je nepatrný.

Dollar a Easterly pritom dospeli aj k ďalším zaujímavým zisteniam týkajúcich sa rozvojovej pomoci, domácich investícií a hospodárskej politiky⁶:

- rozdiely v ekonomickej politike vo veľkej miere vysvetľujú rozdiely v hospodárskom rozvoji afrických štátov. Nízka kvalita verejných služieb, zatvorené obchodné režimy a nekvalitná makroekonomická politika má veľký vplyv na zaostávaní afrického kontinentu;
- rozvojová pomoc nedokáže podporiť trvalé reformy v danej ekonomike, ak tam neexistuje vnútorný tlak k reformám. Podmienenosť rozvojovej pomoci nedokáže nahradiť tento vnútorný tlak;
- Impulzy hospodárskeho rozvoja musia prichádzať z vnútra spoločnosti. Ak v danom štáte nastane takýto okamžik, rozvojová pomoc dokáže hrať dôležitú úlohu pre podpore rozvojových procesov (prináša nové myšlienky, technickú pomoc a finančné zdroje).

⁵ Dollar, D. a Easterly, W.: The Search for the Key: Aid, Investment, and Policies in Africa. World Bank Research Paper, 1999.

⁶ Zdroj: Dollar, D. a Easterly, W.: The Search for the Key: Aid, Investment, and Policies in Africa. World Bank Research Paper, 1999.

Najnovšie poznatky o efektívite rozvojovej pomoci publikoval William Easterly v roku 2003 v časopise *Journal of economic perspectives*⁷. Easterly v tomto článku skúma platnosť postulátu Burnsidea a Dollara, ktorý hovorí o tom, že rozvojová pomoc má pozitívny vplyv na hospodársky rozvoj, ak dané štáty uskutočňujú rozumnú hospodársku politiku. Tento postulát sa stal všeobecne akceptovaným nielen vo vedeckej komunite, ale aj v médiách (*The Economist*, *The Financial Times*, *New Yorker* a ďalšie⁸) a aj v samotnej Svetovej banke. Easterly je však skeptický k robustnému vzťahu medzi rozvojovou pomocou a hospodárskym rastom a svoje tvrdenia dokladá nielen svojou vlastnou empirickou analýzou ale aj analýzami ďalších autorov (Levine a Rodman, 2003 alebo Hansen a Tarp, 2001). Výsledkom štatistického skúmania Easterlyho je, že medzi vzťah medzi rozvojovou pomocou a hospodárskym rastom je veľmi krehký – oveľa menej robustný než ako to prezentovali Burnside a Dollar vo svojej štúdií. Podľa autora je navyše významným problémom výskumu v tejto oblasti definovanie zdanlivo jednoznačných pojmov akými sú pomoc, dobré hospodárske opatrenia alebo rast⁹.

Podľa Easterlyho je najväčším problémom skúmania vzťahu rozvojovej pomoci a hospodárskeho rastu fakt, že neexistuje teoretický model, ktorý by tento vzťah jasne popisoval. Na podporu hospodárskej pomoci sa dlho používala „two-gap“ teória Cheneryho a Strouta z roku 1996. Podľa tejto teórie rozvojové štáty medzerami – domáce úspory nedokážu vytvoriť investície potrebné pre zdravú mieru hospodárskeho rastu a devízové zdroje pochádzajúce z exportu nedokážu pokryť importnú náročnosť ekonomiky. Úlohou rozvojovej pomoci podľa Cheneryho a Strouta je pokryť aspoň jeden z dvoch týchto medzier, najčastejšie investičnú medzeru. Easterly sa rozhodol testovať tento predpoklad na vzorke 88 rozvojových štátov poberajúcich rozvojovú pomoc v rokoch 1965-1995. Výsledok štatistického testovania je veľmi pesimistický – autor našiel iba jeden štát (Tunisko), u ktorého našiel signifikantný vzťah medzi rozvojovou pomocou, domácimi investíciami a hospodárskym rastom. Ako vhodný príklad na neefektívnosť hospodárskej pomoci môže podľa Easterlyho poslúžiť Zambia, ktorá ak by všetok rozvojovú pomoc od roku 1960 premieňala na investície, tak na začiatku 90. rokov minulého storočia by mala mať HDP/c na úrovni 20 000 USD. V realite však bolo HDP/c Zambie v tomto období pod úrovňou HDP/c z 60. rokov a stagnovala na úrovni 500 USD¹⁰. Ekonomický model v ktorom rozvojová pomoc financuje domáce investície je teda značne pochybná, avšak nevznikla žiadna nová teória, ktorá by dokázala jej úlohu prevziať. Model „two-gap“ naďalej používajú aj medzinárodné inštitúcie akými sú Svetová banka a medzinárodný menový fond a bol použitý aj pri výpočtoch Miléniových rozvojových cieľov OSN. Podľa Easterlyho vzťah inštitúcie poskytujúce rozvojovú

⁷ Easterly, W.: Can Foreign Aid Buy Growth? *Journal of Economic Perspectives*, Volume 17, 3/2003, s. 23-48.

⁸ Zdroj: Easterly, W.: Can Foreign Aid Buy Growth? *Journal of Economic Perspectives*, Volume 17, 3/2003, s. 24

⁹ Tamtiež

¹⁰ Tamtiež

pomoc prehliadajú krach „two-gap“ modelu keďže vlastná misia je pre nich prioritná, aj keď ich základný koncept (rozvojová pomoc prináša rast) dostáva čoraz vážnejšie trhliny. Rozvojové organizácie nedokážu vyviesť z konceptu ani nepriaznivé ekonomické údaje (napr. a klesajúcom hospodárskom raste v Afrike napriek rastúcej pomoci viditeľné na grafe č. 1) a väčšinou prízvukujú, že obrat nastane už v blízkej budúcnosti.

Ak rozvojová pomoc nedokáže naštartovať domáce investície, dokáže aspoň prispieť v vytvorení takého ekonomického prostredia, ktoré by získalo pozornosť zahraničných investorov? Touto zaujímavou otázkou sa zaoberá štúdia Ugura Karakaplana, Bilina Neyaptiho a Selina Sayeka z tureckej Bilkent University z roku 2005¹¹. Autori skúmali vzťah medzi rozvojovou pomocou a priamymi zahraničnými investíciami na vzorke 197 štátov v období rokov 1960 až 2004. Autori sa snažili dokázať vzťah medzi prílevom rozvojovej pomoci a priamych zahraničných investícií a tiež sa zaujímali o dôležitosť dobrej hospodárskej politiky (good governance)

Výsledky empirickej analýzy boli také, že neexistuje signifikantný vzťah medzi množstvom prijatej rozvojovej pomoci a množstvom prijatých zahraničných investícií. To znamená ďalšiu trhlinu v mýte efektivity rozvojovej pomoci, keďže samotná rozvojová pomoc nedokáže napomôcť ani k vytvoreniu lepšieho investičného prostredia. Výsledky analýzy navyše poukázali na to, že základom úspechu pri získavaní priamych zahraničných investícií je „good governance“ a rozvinuté finančné trhy. Rozvojová pomoc má zmysel pri lákaní zahraničných investorov iba vtedy, ak sú tieto dva faktory prítomné v ekonomike rozvojového štátu.

Záver

Literature review uskutočnený v rámci tohto príspevku potvrdil, že o efektívite rozvojovej pomoci sa vynárajú čoraz väčšie pochybnosti nielen na verejnosti a v médiách ale aj v ekonomickej vede. Od začiatku 90. rokov minulého storočia túto problematiku skúmalo viacero štúdií a ani jedna nedokázala preukázať relevantný vzťah medzi rozvojovou pomocou, investíciami a hospodárskym rozvojom. Čiastočnú výnimku tvorí štúdia Burnsidea a Dollara z roku 1999, výsledky ktorej však následne publikované štúdie vážne spochybnili. Empirické štúdie nepotvrdili ani vzťah medzi rozvojovou pomocou a priamymi zahraničnými investíciami, čo znamená, že vonkajší impulz nestačí ani na zlepšenie investičného prostredia.

Donorské štáty a rozvojové organizácie by mali preto prehodnotiť svoje premisy na základe ktorých poskytujú rozvojovú pomoc. Teória, že rozvojová pomoc dokáže naštartovať udržateľný hospodársky rast sa ukazuje byť iba mýtom – za rozvojovú pomoc sa neodkážeme „kúpiť“ hospodársky rast. Rozvojové štáty tvoria

¹¹ Karakaplan, U., Neyapti, B. a Sayek, S.: Aid and Foreign Direct Investment: International Evidence. Working Paper 0505, Bilkent University, Department of Economics, 2005

navyššie výrazne diverzifikovanú skupinu, preto existencia jednej univerzálne aplikovateľnej rozvojovej stratégie je nereálna. Rozvojová pomoc by sa mala v budúcnosti zameriavať na konkrétne potreby komunit a ľudí žijúcich v týchto komunitách. Cieľ hospodárskeho rastu a rozvoja by mal nahradiť cieľ zlepšiť život ľudí žijúcich v zaostalých komunitách. Ide o projekty, ktoré vyžadujú menšie množstvo finančných prostriedkov, ale ich výsledky sú rýchle a dokážu zlepšiť život veľkým skupinám ľudí.

Zoznam použitej literatúry

1. Boone, P.: Politics and the Effectiveness of Foreign Aid. NBER Working paper 5308, 1995.
2. Burnside, C. a Dollar, D.: Aid, Policies and Growth. World Bank Research Paper, 1997.
3. Collier, P. a Dollar, D.: Aid Allocation and Poverty Reduction. European Economic Review, September 2002, s. 1475-1500.
4. Dollar, D. a Easterly, W.: The Search for the Key: Aid, Investment, and Policies in Africa. World Bank Research Paper, 1999.
5. Easterly, W., Levine, R. a Roodnam, D.: New Data, New Doubts: A Comment on Burnside and Dollar's 'Aid, Policies and Growth'. NBER Working Papers 9846, 2003.
6. Easterly, W.: Can Foreign Aid Buy Growth? Journal of Economic Perspectives, Volume 17, 3/2003, s. 23-48.
7. Karakaplan, U., Neyapti, B. a Sayek, S.: Aid and Foreign Direct Investment: International Evidence. Working Paper 0505, Bilkent University, Department of Economics, 2005

Autor príspevku: *Ing. Tomáš Dudáš, PhD.*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie*

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Adresa: *Dolnozemska 1/b
852 35 Bratislava*

E-mail: *dudas@euba.sk*

Problémy klimatických zmien v rozvojových štátoch a snaha o ich riešenie

Ing. Lucia Gálová

Summary

Author deals with the problem of climate change in developing countries. At the beginning she explains the key issues of climate change as a natural phenomenon. She goes further with Kyoto protocol, as a first step to combat climate change. She speaks about the emissions of greenhouse gases in developing world and possible negative impacts on these countries. She explains the potential of emissions trading and clean developing mechanism as a flexible mechanism of Kyoto protocol, which deals with developing countries. The Clean Development Mechanism (CDM) is an arrangement under the Kyoto Protocol allowing industrialized countries with a greenhouse gas reduction commitment (called Annex 1 countries) to invest in projects that reduce emissions in developing countries as an alternative to more expensive emission reductions in their own countries. A crucial feature of an approved CDM carbon project is that it has established that the planned reductions would not occur without the additional incentive provided by emission reductions credits. Furthermore it should help developing countries on their way to sustainable development.

Author sees other possible solution, how to decrease the emissions of greenhouse gases especially in Asian and American developing countries, in introducing environmental fiscal reform or at least some of its aspects.

Keywords: *Climate change, Kyoto protocol, emissions of greenhouse gases, Clean Development Mechanism, environmental tax reform.*

Úvod

Otázka klimatických zmien sa do popredia dostala na konci 20. storočia. Na prelome storočí sa snaha o riešenie tohto problému stala dominantnou súčasťou environmentálnej politiky Európskej únie. Problém klimatických zmien sa týka všetkých krajín sveta, avšak už teraz je zjavné, že dôsledky klimatických zmien pocítia predovšetkým rozvojové krajiny. Celkové zvýšenie globálnych priemerných teplôt bude viesť k zvýšeniu morskej hladiny, v dôsledku čoho môže prísť až k zatopeniu určitých nízko položených krajín ako je napríklad Bangladéš. Obrovské problémy môžu mať malé ostrovné štáty. Sú to práve rozvojové štáty, ktoré majú nedostatočné prostriedky na adaptáciu pri dôsledkoch klimatických zmien, čo môže viesť k obrovským politickým, ekonomickým aj sociálnym problémom a s tým súvisiacim celospoločenským konfliktom. Obrovský dopad môže mať hromadná migrácia obyvateľstva z postihnutého územia ako aj zvýšenie zdravotných rizík.

Riešenie týchto problémov nie je len v záujme rozvojových krajín ale všetkých krajín sveta.

1. Podstata problému

Na úvod by sme radi v krátkosti priblížili podstatu problému klimatických zmien.

Je všeobecne známe, že samotný skleníkový efekt je prírodný fenomén. Život na Zemi je možný vďaka skutočnosti, že solárne žiarenie je zachytávané plynmi v atmosfére. Určitá časť žiarenia je odrazená späť do vesmíru, ale veľká časť zostáva v atmosfére, vytvárajúc tak podmienky umožňujúce existenciu života. V tomto článku vychádzame zo súčasného vedeckého konsenzu, že hromadenie plynov vytvorených priemyselnou aktivitou zachytáva viac tepla v atmosfére, vedúc tak rastu priemerných globálnych teplôt s množstvom potenciálnych negatívnych dopadov.

Existuje niekoľko tzv. skleníkových plynov, najvýznamnejšie sú CFC plyny, metán a oxid uhličitý (CO₂). Produkcia CFC plynov bola riešená akciou na ochranu ozónovej vrstvy, ale napriek tomu bude trvať niekoľko dekád kým celkom vymiznú z atmosféry. Tieto plyny majú zďaleka najsilnejší otepľujúci vplyv zo všetkých skleníkových plynov.¹ Metán sa tvorí bakteriálnou aktivitou v močiach a ryžových poliach a v žalúdkoch hovädzieho a iného dobytká, vzniká však tiež napríklad pri lesných požiaroch. Objem tohto plynu v atmosfére sa viac ako zdvojnásobil za posledných 300 rokov ako dôsledok ľudskej aktivity, hlavne intenzifikáciou poľnohospodárstva, a tento objem naďalej rastie približne 1% ročne. Zároveň treba povedať, že metán sa relatívne ľahko kontroluje, pretože zotrúva v atmosfére 10 rokov.²

Závažný problém predstavuje oxid uhličitý (CO₂), ktorý tvorí takmer dve tretiny emisií skleníkových plynov v EÚ, a na ktorý sa v súčasnosti zameriava politická pozornosť. CO₂ je jedným z vedľajších produktov spaľovania fosílnych palív. S rastom spotreby fosílnych palív od polovice 19. storočia bolo emitovaného do atmosféry čoraz viac oxidu uhličitého. Tento problém bol umocnený poklesom lesného porastu, pretože stromy prirodzene absorbujú CO₂. V dôsledku kumulatívneho efektu je v súčasnosti o 150% viac CO₂ v atmosfére ako bolo v predindustriálnej dobe. Ako sa CO₂ a ostatné skleníkové plyny hromadia v atmosfére, zachytáva sa viac solárneho žiarenia, čo vedie k rastúcim priemerným globálnym teplotám. Tieto vzrástli približne o 0,6 C od roku 1850.

Medzivládny panel o klimatických zmenách (IPCC) tvrdí, že množstvo CO₂ v atmosfére sa môže zdvojnásobiť počas nasledujúcich 90 až 100 rokov, a tak je potrebné zníženie emisií o 50-70% len na to, aby sa jednoducho stabilizovala súčasná koncentrácia skleníkových plynov v atmosfére. Bez výraznej akcie v tomto smere sa svet môže stať teplejším o približne 3 C do roku 2050.³

¹ McCormik, J.: Environmental policy in the European Union, Palgrave, Hampshire, 2001, ISBN 0333772040

² Tamtiež

³ Intergovernmental Panel on Climate Change: Fourth Assessment report 2007. Dostupné na internete [online] http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf

Sternova štúdia o ekonomike klimatických zmien⁴ uvádza, že otepľovanie bude mať mnohé vážne následky s dopadom na rozvojové krajiny a na najchudobnejšie obyvateľstvo:

- Topiace sa ľadovce najskôr zvýšia riziko povodní a následne sa výrazne zredukujú zásoby vody, čo ohrozí šestinu svetovej populácie – najmä na indickom subkontinente, v niektorých častiach Číny, v Andách a v južnej Amerike.
- Pokles výnosov úrody najmä v Afrike môže spôsobiť, že milióny ľudí nebudú mať možnosť dopestovať a nakúpiť si dostatok potravín. V stredných a vyšších zemepisných šírkach sa vďaka zvýšeniu teploty (o 2-3°C) môže zvýšiť úrodnosť, ale s ďalším zvýšením teploty aj tu následne klesne úrodnosť. Pri zvýšení teploty o 4°C a viac bude pravdepodobne vážne ohrozená celosvetová produkcia potravín.
- Vo vyšších zemepisných šírkach sa zníži počet úmrtí v dôsledku chladu. Ale klimatické zmeny zvýšia počet ľudí vo svete, ktorí zomrú na podvýživu a následky horúčav. Choroby prenášané hmyzom ako malária alebo horúčka dengue sa môžu rozšíriť po celom svete, ak nebudú včas prijaté účinné opatrenia na zastavenie ich šírenia.
- Zvýšená hladina mora pri oteplení o 3-4°C spôsobí, že počet ľudí ohrozovaných záplavami sa každoročne zvýši o desiatky až stovky miliónov. V juhovýchodnej Ázii (Bangladéš, Vietnam), na malých karibských a tichomorských ostrovoch a vo veľkých pobrežných mestách (Tokyo, New York, Káhira, Londýn a iné) sa výrazne zvýši riziko záplav. Podľa odhadov sa v dôsledku zvýšenej hladiny mora, rizika povodní a sucha bude musieť do polovice storočia natrvalo presídliť 200 miliónov ľudí.
- Obzvlášť zraniteľné a citlivé na klimatické zmeny budú ekosystémy, pričom okolo 15-40% druhov bude ohrozených vyhynutím už pri zvýšení teploty o 2°C. Zvýšenie kyslosti vody v oceánoch, čo je priamy dôsledok zvýšenej úrovne oxidu uhličitého, bude mať výrazný dopad na morské ekosystémy s možným negatívnym dopadom na zásoby rýb.
- Roztopenie alebo kolaps ľadovcov môže postupne ohroziť územie, na ktorom má svoj domov každý dvadsiaty človek na planéte, čo predstavuje 5% svetovej populácie.⁵

2. Kjótsky protokol a emisie skleníkových plynov

⁴ Stern review on the economics of climate change. Dostupné na internete [online] http://www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/stern_review_report.cfm

⁵ Stern review on the economics of climate change. Dostupné na internete [online] http://www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/stern_review_report.cfm

http://www.hm-treasury.gov.uk/media/9/E/Stern_review_Long_Executive_Summary_Slovak.pdf

V rámci Dohovoru o klimatických zmenách (UNFCCC), ktorý vstúpil do platnosti 21. marca 1994, krajiny s rozvinutým hospodárstvom sa zaviazali obmedziť svoje antropogénne emisie skleníkových plynov. V roku 1997 strany UNFCCC prijali Kjótsky protokol. Protokol obsahuje povinné ciele pre emisie skleníkových plynov pre krajiny Prílohy 1, ktoré ho prijali s cieľom znížiť ich celkové emisie týchto plynov o najmenej 5% pod úroveň roka 1990 v období 2008-2012. Avšak keďže nie všetky rozvinuté krajiny ratifikovali Protokol⁶, celkový cieľ zníženia pre tie krajiny, ktoré ho ratifikovali je nižší a znamená zníženie pre všetky rozvinuté krajiny ako celok približne o 2% vo vzťahu k emisiám základného roka.⁷

Do 8. mája 2008⁸, 182 krajín ratifikovalo Kjótsky protokol. Kjótsky protokol vstúpil do platnosti 16. februára 2005 po jeho ratifikácii Ruskom, ktorá bola nevyhnutná na dosiahnutie minimálne 55% emisií krajín Prílohy 1.⁹ Doteraz protokol ratifikovalo 137 rozvojových krajín, vrátane Brazílie, Číny a Indie, ale nevyplývajú im z neho záväzky zníženia emisií okrem monitorovania a evidovania emisií. Je na pováženie, že Spojené štáty sú jediná rozvinutá krajina, ktorá protokol neratifikovala a je významný emitent skleníkových plynov.

V roku 1990, ktorý je základom pre znižovanie emisií skleníkových plynov v rámci Kjótskeho protokolu, štáty Prílohy 1 na čele so Spojenými štátmi americkými vyprodukovali približne 64% všetkých svetových emisií skleníkových plynov, čo vtedy predstavovalo 6 miliard ton ročne.¹⁰ Rozvojové štáty na čele s Čínou vyprodukovali zostávajúcich 36%.^{11 12} Odhady emisií v roku 2015 hovoria o vypustení celkom 8,45 miliard ton, z čoho rozvojové štáty budú produkovať 52%. Od tohto času môžeme povedať, že rozvinuté štáty budú v tomto smere menšinovými hráčmi. Do roku 2100 sa očakávajú emisie na úrovni 19,8 miliardy ton ročne, pričom rozvojové štáty budú produkovať 66%.¹³

Z týchto čísiel vyplýva, že sa na rozvojové štáty treba pozeráť nie len vzhľadom na dopady, ktoré klimatické zmeny spôsobia ale aj ako na najväčších emitentov

⁶ EEA Report No 1/2005: Climate change and a European low-carbon energy system, Copenhagen, 2005.

⁷ McCormik, J.: Environmental policy in the European Union, Palgrave, Hampshire, 2001, ISBN 0333772040

⁸ Kyoto protocol- status of ratification. Dostupné na internete [online] http://unfccc.int/files/kyoto_protocol/status_of_ratification/application/pdf/kp_ratification.pdf

⁹ Kjótsky protokol. Dostupné na internete [online] <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>

¹⁰ Čamborová, L.: Ekonomie a životní prostředí- nepřátelé, či spojenci?, Alfa Publishing: Liberální institut, Praha, 2007, ISBN 978-80-86851-69-3

¹¹ Emisie skleníkových plynov podľa krajín. Dostupné na internete [online] http://www.carbonplanet.com/home/country_emissions.php

¹² Vývoj emisií skleníkových plynov v období od roku 1990 do roku 2004. Dostupné na internete [online] http://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/ghg_booklet_06.pdf

¹³ Čamborová, L.: Ekonomie a životní prostředí - nepřátelé, či spojenci?, Alfa Publishing: Liberální institut, Praha, 2007, ISBN 978-80-86851-69-3

skleníkových plynov v budúcnosť. Potreba znižovania týchto emisií v rozvojových štátoch je urgentná a je nevyhnutné zaviesť, prípadne zefektívniť opatrenia na znižovanie prípadne zabráneniu rastu emisií v týchto krajinách. Táto otázka je nadmieru citlivá, keďže rozvojové štáty do istej miere právom namietajú, že za doterajší stav životného prostredia zodpovedajú predovšetkým rozvinuté štáty, ktoré v priebehu svojej industrializácie vypúšťali nekontrolované objemy emisií do ovzdušia. Rozvojové štáty sa ohrádzajú námietkou, že majú právo na rovnaký rozvoj a hlavne rast hospodárstva ako dosahovali industrializované štáty koncom 19. a počas celého 20. storočia. Z tohto dôvodu neboli rozvojové štáty ochotné ani prijať konkrétne záväzky v rámci Kjótskeho protokolu.

Ďalším problémom je preberanie výrobných a spotrebných vzorcov správania industrializovaných štátov zo strany rozvojových štátov. Tieto vzorce správania sú však dlhodobu neudržateľné a ich preberanie bude len naďalej multiplikať danú situáciu v oblasti životného prostredia.

3. Riešenie prostredníctvom obchodovania s emisiami a systém čistého rozvoja

Kjótsky protokol definuje tri flexibilné mechanizmy, ktorých cieľom je znížiť celkové náklady dosiahnutia stanovených cieľov pre obdobie 2008-2012. Ide o nasledovné tri mechanizmy: spoločné plnenie záväzkov (z ang. joint implementation), mechanizmus čistého rozvoja (z ang. clean development mechanism-CDM) a obchodovanie s ušetrenými emisiami (z ang. international emissions trading). V nasledujúcej časti sa budeme venovať mechanizmu čistého rozvoja keďže práve tento sa týka rozvojových krajín.

Ako už bolo povedané mechanizmus čistého rozvoja (z ang. Clean development mechanism-CDM) je opatrenie v rámci Kjótskeho protokolu, ktoré umožňuje industrializovaným krajinám so záväzkami na zníženie emisií skleníkových plynov /nazývané ako krajiny Prílohy 1/ investovať do projektov, ktoré znižujú emisie v rozvojových krajinách ako alternatívu k nákladnejšiemu znižovaniu emisií v ich vlastných krajinách. Kľúčovou charakteristikou CDM projektov je, že plánovaná redukcia emisií by sa neuskutočnila bez dodatočného stimulu poskytnutého na základe kreditov zníženia emisií. Tento koncept je známy ako „doplnkovosť“.

CDM má napomáhať krajinám Prílohy 1 splniť ich záväzky zníženia emisií, avšak musí pomáhať rozvojovým krajinám dosahovať trvalo udržateľný rozvoj, a zároveň tak prispievať k stabilizácii celkovej koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére.

Počas prvého záväzného obdobia v rámci Kjóto protokolu boli vyňatá konzervácia lesov resp. zabránenie deforestácii z CDM pre rozličné politické, praktické a etické dôvody. Avšak je dôležité si uvedomiť, že uhlíkové emisie z deforestácie predstavujú 18-25% všetkých emisií¹⁴. Z týchto opodstatnených dôvodov rastú výzvy na zahrnutie lesov do systému čistého rozvoja (CDM) pre druhé

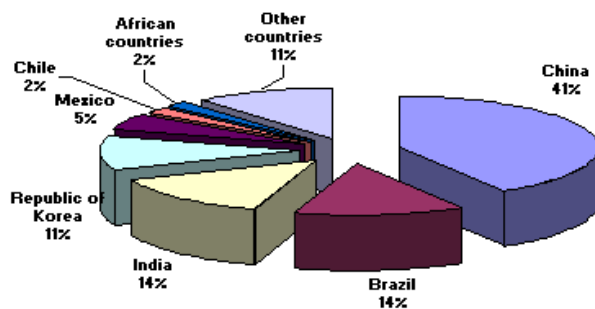
¹⁴ Stern review on the economics of climate change. Dostupné na internete [online] http://www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/stern_review_report.cfm

obdobie. Tieto výzvy pochádzajú z rôznych sektorov, na čele s Koalíciou pre národy dažďových pralesov (z ang. Coalition for rainforest nations)¹⁵, ktoré vytvorili deklaráciu (z ang. Forests Now Declaration)¹⁶, ktorá bola podpísaná viac ako 300 mimovládnyimi organizáciami, politikmi a lídrami z podnikového sektora. Neexistuje však doteraz medzinárodný konsenzus, či projekty zabraňujúce deforestácii majú byť riešené separátnymi politikami a opatreniami alebo prostredníctvom uhlíkového trhu. Hlavnou prekážkou a obavou je hlavne enormné úsilie, ktoré je potrebné na monitorovanie uchovania uhlíka prostredníctvom zabránenia deforestácie.

Významná časť uhlíkových kreditov¹⁷ je z projektov CDM v najmä čínskych továrňach vyrábajúcich chladiace agregáty, ktoré vytvárajú silný skleníkový plyn HFC 23 ako vedľajší produkt. Prostredníctvom zničenia HFC plynov, továrne môžu získať uhlíkové kredity. Zničenie HFC plynov vyžaduje jednoduché, relatívne lacné zariadenie. V súčasnosti prebiehajú diskusie ako znížiť čo najviac emisií HFC v rámci CDM bez vytvárania nezdravých stimulov stavať továrne produkujúce HCF v snahe iba získať príjmy z predaja CDM kreditov. Ak by sa toto dialo, záväzok rozvojových štátov stabilizovať do roku 2013 a úplne zastaviť HCFCs /z ang. hydrochlorofluorocarbons/ do roku 2030 by bol ohrozený. Doteraz /stav z 21.júla 2008/ bolo registrovaných 1128 projektov v rámci CDM¹⁸. Tieto projekty znižujú emisie skleníkových plynov o približne 220 miliónov to CO₂ ekv. za rok. Najrýchlejšie rastúcim typom projektov sú projekty týkajúce sa obnoviteľných zdrojov energie a energetickej efektívnosti.

Nasledujúci graf zobrazuje rozdelenie zníženia emisií v rámci CDM podľa jednotlivých krajín:

Graf č.1: Rozdelenie zníženia emisií v rámci CDM podľa jednotlivých krajín.

Zdroj: UNFCCC

4. Riešenie pomocou environmentálnej daňovej reformy

Jedným z riešení v oblasti znečistenia životného prostredia a znižovania emisií skleníkových plynov by mohlo byť uskutočnenie tzv. environmentálnej daňovej

¹⁵ Coalition for rainforest nations. Dostupné na internete [online] <http://www.rainforestcoalition.org/eng/>

¹⁶ Forests Now Declaration. Dostupné na internete [online] <http://www.forestsnow.org/>

¹⁷ Tieto kredity sa nazývajú CER /z ang. Certified Emission Reductions/, pričom každá jednotka je ekvivalent zníženia emisií v objeme jednej tony CO₂ ekv.

¹⁸ CDM Project statistics. Dostupné na internete [online] <http://cdm.unfccc.int/Statistics/index.html>

reformy v rozvojových krajinách. Aplikáciu environmentálnej daňovej reformy v rozvojovom svete rieši viacero autorov a publikácií.¹⁹

Tento článok sa snaží načrtnúť v krátkosti určité vybrané možnosti pri riešení problémov znečistenia životného prostredia v rozvojových krajinách a preto v nasledovnom texte uvedieme podstatu fenoménu environmentálnej daňovej reformy.

Environmentálne dane boli historicky používané jednotlivito ako spôsob dosiahnutia určitých environmentálnych cieľov.

Na začiatku 90.tych rokov 20.stor. dochádza k všeobecnému presunu daňového bremena z práce a iných ekonomických funkcií na využitie zdrojov a znečistenie. Ide o tzv. environmentálnu daňovú reformu.

Environmentálna daňová reforma (EDR) je reforma národného daňového systému, kde dochádza k presunu daňového zaťaženia z tradičných daní, napríklad na prácu, smerom k environmentálne škodiacim aktivitám ako je používanie zdrojov alebo znečistenie. Daňové zaťaženie by malo padať viac na „zlé“ ako na „dobré“, takže spotrebiteľom a výrobcom sú dávané vhodné signály a daňové zaťaženie je v rámci hospodárstva lepšie rozmiestnené z perspektívy trvalo udržateľného rozvoja.²⁰

Ekonomické odôvodnenie je, že blahobyt sa vytvára znižovaním daní na prácu a kapitál a zvyšovaním daní na externality a tak napomáha vyhýbať sa tzv „blahobyt znižujúcim“ aktivitám. Typický prípad je zvýšenie v dani na energie a súčasné zníženie v daniach na prácu alebo sociálnych odvodoch.

Používajú sa tiež termíny „ekologická daňová reforma“ alebo „zelená daňová reforma“.

Environmentálna / alebo ekologická / fiškálna reforma (EFR) je širší prístup, ktorý sa zameriava nielen na presunutie daní a daňovej záťaže, ale tiež na reformovanie ekonomicky motivovaných dotácií, z ktorých niektoré škodia životnému prostrediu.

EFR je neskorší fenomén ako EDR a ponúka viac príležitostí pre rozvoj a tiež viac zachytáva princíp znečisťovateľ platí a koncept trvalo udržateľného rozvoja.

Neutralita príjmov je často považovaná za dôležitú charakteristiku EDR, kde dodatočné príjmy z environmentálnych daní sa využijú na zníženie príjmov z iných daní, takže rozpočtová pozícia vlády zostane nezmenená a celkové daňové bremeno

¹⁹ IBRD/ World bank: Environmental fiscal reform- What should be done and how to achieve it. Dostupné na internete [online]

<http://siteresources.worldbank.org/INTRANETENVIRONMENT/Publications/20712869/EnvFiscalReform.pdf>

OECD: Environmental fiscal reform for poverty reduction. Dostupné na internete [online]

<http://www.oecd.org/dataoecd/14/25/34996292.pdf>

²⁰ European Environmental Agency: Market-based instruments for environmental policy in Europe, Denmark, 2005

zostáva rovnaké. Samozrejme príde k zmenám v zaťažení jednotlivých častí ekonomiky. Neutralita príjmov je však voľbou, a EDR môže byť tiež časťou prístupu celkového zníženia alebo zvýšenia daní.

EDR je pravidelne spájaná s tzv. „double dividend“ hypotézou.²¹ Podľa tejto hypotézy EDR môže viesť k zlepšeniu aj v životnom prostredí (prostredníctvom správneho ocenenia externalít) a prostredníctvom zníženia deformácií v daňovom zaťažení, aj v celkovom fungovaní ekonomiky, vedúc tak napríklad k vyššej zamestnanosti.

Ako sa však neskôr ukázalo, existuje viacero námietok, ktoré môžu double dividendu znížovať.²²

Prvými štátmi ktoré zaviedli environmentálnu daňovú reformu, alebo aspoň niektoré jej prvky boli škandinávské krajiny, postupne sa však začína presadzovať aj v iných vyspelých krajinách. Možnosti uplatnenia environmentálnej daňovej reformy v rozvojových krajinách samozrejme závisia od stupňa rozvoja a celkovej situácie v danej krajine. Z tohto dôvodu jej uplatnenie napríklad v krajinách subsaharskej afriky je pomerne alebo úplne obmedzené, avšak jej aplikácia napríklad v určitých azijských a latinskoamerických krajinách by bola možná, samozrejme po jej akceptácii politickou elitou.

Zoznam použitej literatúry

1. McCormik, J.: Environmental policy in the European Union, Palgrave, Hampshire, 2001, ISBN 0333772040
2. EEA Report No 1/2005: Climate change and a European low-carbon energy system, Copenhagen, 2005
3. Kjótsky protokol. Dostupné na internete [online]
<http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>
4. Čamborová, L.: Ekonomie a životní prostředí- nepřátelé, či spojenci?, Alfa Publishing: Liberální institut, Praha, 2007, ISBN 978-80-86851-69-3
5. European Environmental Agency: Market-based instruments for environmental policy in Europe, Denmark, 2005
6. Repetto, R.: Green fees: How a tax shift can work for the environment and the economy, World Resources Institute, 1992
7. Bach, S. and Bork, C.: Die ökologische Steuerreform in Deutschland. Eine modellgestützte Analyse ihrer Wirkungen auf Wirtschaft und Umwelt, Heidelberg, 2001
8. OECD: Environmentally related taxes in OECD countries: Issues and strategies, Paris, 2001

²¹ Repetto, R.: Green fees: How a tax shift can work for the environment and the economy, World Resources Institute, 1992

²² Bach, S. and Bork, C.: Die ökologische Steuerreform in Deutschland. Eine modellgestützte Analyse ihrer Wirkungen auf Wirtschaft und Umwelt, Heidelberg, 2001

9. Intergovernmental Panel on Climate Change: Fourth Assessment report 2007. Dostupné na internete [online] http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf
10. Stern review on the economics of climate change. Dostupné na internete [online] http://www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/stern_review_report.cfm
11. Kyoto protocol- status of ratification. Dostupné na internete [online] http://unfccc.int/files/kyoto_protocol/status_of_ratification/application/pdf/kp_ratification.pdf
12. Kjótsky protokol. Dostupné na internete [online] <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>
13. Čamborová, L.: Ekonomie a životní prostředí- nepřátelé, či spojenci?, Alfa Publishing: Liberální institut, Praha, 2007, ISBN 978-80-86851-69-3
14. Emisie skleníkových plynov podľa krajín. Dostupné na internete [online] http://www.carbonplanet.com/home/country_emissions.php
15. Vývoj emisií skleníkových plynov v období od roku 1990 do roku 2004. Dostupné na internete [online] http://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/ghg_booklet_06.pdf
16. Coalition for rainforest nations. Dostupné na internete [online] <http://www.rainforestcoalition.org/eng/>
17. Forests Now Declaration. Dostupné na internete [online] <http://www.forestsnow.org/>
18. CDM Project statistics. Dostupné na internete [online] <http://cdm.unfccc.int/Statistics/index.html>
19. IBRD/ World bank: Environmental fiscal reform- What should be done and how to achieve it. Dostupné na internete [online]
20. <http://siteresources.worldbank.org/INTRANETENVIRONMENT/Publications/20712869/EnvFiscalReform.pdf>
21. OECD: Environmental fiscal reform for poverty reduction. Dostupné na internete [online]
22. <http://www.oecd.org/dataoecd/14/25/34996292.pdf>
23. European Environmental Agency: Market-based instruments for environmental policy in Europe, Denmark, 2005

Autor príspevku: *Ing. Lucia Gálová*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie*

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Adresa: *Dolnozemska 1/b, 852 35 Bratislava*

E-mail: *galova@euba.sk*

Je Ruská federácia krajinou „tretieho sveta“?

Ing. Mgr. Maria Glavatskich

Summary

There are a lot of opinions about economy of Russian Federation. For example, in most cases, economy of Russian Federation is considered as a transitive economy. In the same way Russia belongs to a group of „countries with progressive economy“. And European Union officially recognized Russian Federation like country with developed market economy. We will try to do brief analysis of the economy of the Russian Federation, describe developing countries and answer one question, is Russia without petroleum and nuclear weapons Third World Country.

Key words: *Developing countries, Third World, world economy, globalization, gross domestic product, natural resources.*

Úvod

Základ pochopenia fenoménu rozvojových krajín, ich podstaty vzniku, vývoja, terajšieho stavu, ako aj ich rozvojovej perspektívy, patrí k osobitne významným faktorom svetového hospodárstva a terajšej globálnej ekonomiky začiatku 21. storočia v nastávajúcom treťom tisícročí.

Najvýznamnejším paradoxom svetového hospodárstva súčasnosti je však skutočnosť, že spoločenský a vedecko-technický pokrok aj kvalita života nie sú rozdelené v globálnom svete pomerne rovnomerne, ale naopak: progres ekonomiky, vedy a techniky vrátane vysokej kvality života sa prezentuje len ako „ojedinelé ostrovy blahobytu“ v obrovskom mori chudoby, hladu, celkového nedostatku a bezvýchodiskovosti. Toto rozsiahle more predstavuje tzv. tretí svet – svet rozvojových krajín.

1 Krátka charakteristika ekonomiky Ruskej federácie

Po ekonomickom poklese v roku 1990, keď vezmeme do úvahy tempo a charakter rastu začiatkom 21. storočia, Rusko sa dá zaradiť do skupiny „krajín s rozvíjajúcou sa ekonomikou“.

V štruktúre ekonomiky Ruska prevláda odvetvie služieb (obchod, doprava, reštaurácie, hotely, infraštruktúra, financie, operácie s nehnuteľnosťami, štátne riadenie, bezpečnosť, vzdelanie, zdravotníctvo, iné služby) s podielom takmer 57% na štruktúre pridanej hodnoty v roku 2007 (HDP – 48,6%). Popri tom je významný výrobný a spracovateľský priemysel.

Výrobný a spracovateľský priemysel tvorí 19,1% štruktúry pridanej hodnoty (16,4% HDP), na ťažbu úžitkových nerastov pripadá 10,4% štruktúry pridanej hodnoty (9,0% HDP). Stavebníctvo tvorí 5,9% štruktúry pridanej hodnoty (5,1% HDP); poľnohospodárstvo, lesnícke hospodárstvo a rybníctvo tvoria v spolu 4,5% štruktúry pridanej hodnoty (4,5% HDP Ruska). Najmenší podiel v štruktúre pridanej hodnoty

tvorí výroba a rozvod elektrickej energie, plynu a vody – 3,1% (2,7% HDP). Na čisté dane za potraviny pripadá 14,2% HDP.

Medzi všetkými výrobnými odvetviami Ruska najsilnejšími sú: ťažba palivovo-energetických úžitkových nerastov; celulózový a papiernický priemysel (zdroje drevnej masy Ruska sú najväčšie na svete); vydavateľská a tlačiarenská činnosť; hutnícka výroba; výroba a rozvod elektrickej energie, plynu a vody.

Rusko taktiež disponuje najväčšími zdrojmi zemného plynu na svete a je jeho najväčším producentom. Okrem toho, Ruská federácia v objeme exportu ropy obsadzuje druhé miesto. Veľké ložiská uhlia majú v Republike Komi, na Východe Sibíri a na Ďalekom Východe. Rusko je tiež bohaté na železnú rudu, bauxit, nikel, cín, zlato, diamanty, platinu, olovo a zinok. Mnohé z týchto zdrojov sa nachádzajú na Sibíri, kde veľké vzdialenosti, slabé osídlenie, surová klíma a viacročná zamrznutá pôda tvoria značné ťažkosti pre ekonomicky efektívnu ťažbu a dopravu surovín do miest spracovania a spotreby.

Objem ruského HDP v roku 2007 tvoril 32 988,6 mld. rubľov, podľa trhového kurzu tvorí viac ako 1 280 mld. USD (10.miesto vo svete). Podľa parity kúpnej sily (PKS) HDP Ruska v roku 2005 tvorilo 13,7% amerického, ale v roku 2007 sa zväčšilo na 15,1% (rast HDP v roku 2006 – 7,4%, v roku 2007 – 8,1%). V USA v roku 2006 – 3,3%, v roku 2007 – 2,2%. Podľa parity kúpnej sily – 2 088,5 mld. dolárov (HDP USA podľa PKS v roku 2007 tvorilo 13,85 triliónov USD, na jedného obyvateľa to je 32% amerického HDP (v roku 2005 – 28,5%)). Podľa HDP (PKS) v roku 2007 ruská ekonomika bola na 7. mieste vo svete, a v roku 2008 s veľkou možnosťou môže predbehnúť Veľkú Britániu a zaujať 6. miesto. Rast HDP v roku 2007 podľa údajov Rosstatu tvoril 8,1%, a priemyselnej výroby 6,3%. Inflácia za rok predstavovala 11,9%. Zahrančný obchodný obrat, podľa údajov Rosstatu, tvoril v roku 2007 (v nominálnych cenách) 578,2 mld. USD (14 791,2 mld. rubľov), export – 355,2 mld. USD (9 085,4 mld. rubľov), import – 223,1 mld. USD (5 705,8 mld. rubľov). Skutočné posilnenie rubľa za 11 mesiacov tvorilo v roku 2007 4,6% (k doláru – 14,15%, k euro – 4,2%).

Dynamiku exportu v roku 2007 takmer celkom určovali zmeny svetových cien, predovšetkým svetových cien ropy.

Zmluvné ceny na ruský zemný plyn v priebehu roka 2007 mali vysokú dynamiku rastu podmienenú okrem iného prechodom na trhové podmienky obchodovania s krajinami SNŠ. Priemerná zmluvná cena za rok 2007 sa v porovnaní s rokom 2006 zvýšila o 48,3%.

V roku 2007 sa zosilnila závislosť trhu s farebnými kovmi od politickej a ekonomickej situácie vo svete. V priebehu roka 2007 sa ceny na všetky burzové kovy stále kolísali, ale zostávali na vysokej úrovni.

Exportná kvóta (podiel exportu na výrobe) sa zvýšila v pozíciách ropa, čierne uhlie, guľatina, preglejka, celulóza; znížila sa v pozíciách zemný plyn, ropné produkty, oceľ plochého valcovania za horúca, novinový papier, osobné a nákladné automobily.

V tovarovej štruktúre exportu tovarov v roku 2007 (podľa údajov colných štatistík vrátane údajov z Bieloruskej republiky) sa v porovnaní s rokom 2006 znížil merný objem takmer všetkých tovarových skupín najmä vďaka zvýšeniu počtu palivovo-energetických tovarov.

Základným exportným tovarom v roku 2007 zastávala ropa a palivovo-energetické tovary aj napriek zníženiu objemov o 2%.

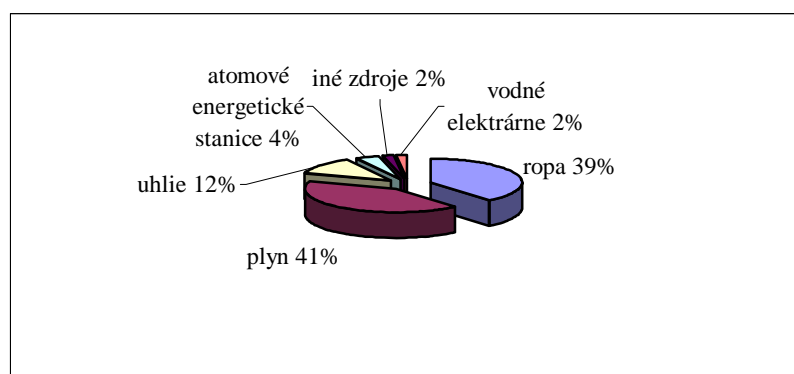
2 Krátka charakteristika palivovo-energetického odvetvia RF

Kvôli určitým zvláštnostiam ekonomického rozvoja Ruskej federácie, energetické hospodárstvo (EH) hrá veľmi dôležitú rolu v porovnaní s inými krajinami, najmä v modernej etape rozvoja. V dnešnej dobe EH je jedným z neustále pracujúcich výrobných systémov ruskej ekonomiky. Ovplyvňuje stav a perspektívy rozvoja národnej ekonomiky, zabezpečuje okolo 1/4 výroby HDP, 1/3 objemu priemyselnej výroby a príjmy konsolidovaného rozpočtu RF, približne polovicu príjmov federálneho rozpočtu, exportné a devízové príjmy.

Jednou z dôležitých zložiek EH RF je ropno-plynový systém.

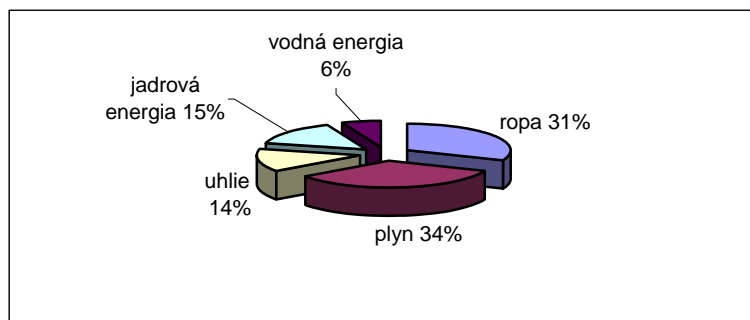
Štruktúra výroby prvotnej energie v Rusku (obrázok číslo 1), ešte viac ukazuje dôležitosť ropno-plynového systému pre národnú ekonomiku. Prakticky 80% všetkých energetických zdrojov sa vyrába s použitím ropy a plynu. Týmto spôsobom je ropno-plynový systém základom celej ruskej ekonomiky ako z hľadiska bežného zaistenia, tak aj z hľadiska ďalšieho rozvoja Ruska.

Obr.1 Štruktúra výroby prvotných energetických zdrojov v Rusku v roku 2007

Zdroj: <http://www.gks.ru>

Na obrázku číslo 2 je vidieť, že približne 2/3 všetkých spotrebovaných energetických zdrojov tvorí ropa a plyn.

Obr. 2 Štruktúra palivovo-energetickej bilancie RF v roku 2007

Zdroj: <http://www.gks.ru>

3 Rozvojové štáty

Rozvojové štáty možno členiť do rôznych skupín podľa rôznych kritérií. Podľa L. Lipkovej¹ je základnou charakteristikou rozvojových štátov nízka úroveň HDP na obyvateľa. Na základe zastúpenia štátov v rôznych skupinách však konštatuje, že aj v rámci rozvojových štátov existujú také, na ktoré nie je vhodné toto kritérium aplikovať. Jednou zo skupín sú novo industrializované krajiny, ktorým sa podarilo vymaniť zo začarovaného kruhu chudoby. Druhou skupinou, tzv. ropnými štátmi, sú krajiny, ktoré dosahujú vysokú úroveň HDP na obyvateľa, pričom vysoký podiel na tvorbe HDP má najmä ťažobný priemysel.

Základnou charakteristikou ropných štátov je teda vysoký podiel ťažobného priemyslu na tvorbe HDP, pričom však v posledných rokoch možno sledovať aj zvyšovanie podielu služieb na HDP týchto krajín. Táto skupina rozvojových krajín je vysoko vybavená nerastným bohatstvom, ktoré je dominantným faktorom ich ekonomického rozvoja. Podľa Lipkovej² práve nerastné bohatstvo, v prípade ropných štátov najmä ropa a zemný plyn, vytvára hlavnú komparatívnu výhodu pri ich zapájaní do medzinárodnej deľby práce.

Ďalšou charakteristikou týchto krajín je aj štruktúra exportu a podiel jednotlivých komodít na celkovom exporte z týchto krajín. V prevažnej väčšine oplývajú predovšetkým významnými zásobami ropy, ktorá je hlavnou zložkou ich exportu.

Ako vidieť z tabuľky 1.1, z 11 najväčších svetových exportérov ropy je 8 členských krajín OPEC. V súčasnosti sa odhadujú zásoby ropy v týchto krajinách na úrovni približne 70% celosvetových známych zásob ropy. Rusko je druhým najväčším exportérom ropy.

¹ Lipková, L.: Medzinárodné hospodárske vzťahy. Bratislava: Sprint, v. 2, 2002. s. 78-80.

² Tamže, s. 79.

Tabuľka 1.1 Najväčší svetoví exportéri ropy, 2006		
	Krajina	Čistý export (mil. b/deň)
1.	Saudská Arábia	8,525
2.	Rusko	6,866
3.	Spojené arabské emiráty	2,564
4.	Nórsko	2,557
5.	Irán	2,469
6.	Kuvajt	2,340
7.	Venezuela	2,134
8.	Nigéria	2,131
9.	Alžírsko	1,842
10.	Mexiko	1,630
11.	Líbya	1,530

Prameň: www.eia.doe.gov

Okrem členských krajín OPEC sú však významnými rozvojovými krajinami, ktoré produkujú ropu, aj Mexiko, Angola, krajiny kaspického regiónu (Azerbajdžan, Kazachstan, Turkménsko), ďalej krajiny Arabského poloostrova (Omán, Bahrajn).

Krajiny, ktoré exportujú, ale aj importujú, ropu, pričom nie sú členskými krajinami OPEC, sa označujú ako krajiny NON-OPEC. Patria medzi ne aj krajiny, ktoré nie sú rozvojovými krajinami, napr. Rusko, Nórsko, Veľká Británia a ďalšie. Ich priemerný podiel na produkcii ropy tvorí približne 60%.

4 Ruská federácia a Európska únia

V decembri 1993 podpísali prezident Ruskej federácie a predseda Rady Európskej únie „Spoločnú politickú deklaráciu o partnerstve a spolupráci medzi Ruskou federáciou a Európskou úniou“. Dňa 24. júna 1994 členské štáty Európskej únie podpísali Dohodu o partnerstve a spolupráci medzi Ruskou federáciou a Európskou úniou, ktorá nadobudne platnosť vstupom Ruskej federácie do WTO.

V súvislosti s rozšírením Európskej únie na 25 členských krajín v máji 2004 bolo v apríli 2004 podpísané Spoločné vyhlásenie o rozšírení EÚ a vzťahoch Ruskej federácie s EÚ súčasne s Protokolom k Dohode o partnerstve a spolupráci medzi Ruskom a Európskou úniou a členskými krajinami vzťahujúci sa na nových členov. Na summitoch Ruskej federácie a Európskej únie v máji a novembri 2004 boli prijaté opatrenia na prehĺbenie vzájomnej spolupráce. Na summite 10. mája 2005 v Moskve bola prijatá „Cestovná mapa“, ktorej cieľom je dosiahnutie „Jednotného ekonomického priestoru“ medzi Ruskou federáciou a Európskou úniou, v rámci ktorého budú realizované 4 slobody: obchodu s tovarmi a službami, pohybu kapitálu a pracovných síl. V rámci Cestovnej mapy sa polročne uskutočňujú summity EÚ-RF, na ktorých sa hodnotí pokrok dosiahnutý v jednotlivých oblastiach dialógu EÚ-RF, najmä v oblasti spoločného ekonomického priestoru.

Dňa 24. novembra 2006 sa v Helsinkách uskutočnil Summit Európskej únie, ktorého cieľom bolo začať novú fázu vo vzťahoch EÚ s Ruskom.

Na novembrovom zasadnutí Európska únia oficiálne priznala Rusko ako krajinu s vyspelou trhovou ekonomikou. Rada ministrov Európskej únie potvrdila zmeny v antidampingovom zákone Spoločenstva a Európa je tak pripravená k rovnoprávnej spolupráci s Ruskom.

5 Je Rusko bez ropy a jadrových zbraní krajinou tretieho sveta?

Podľa všetkých vonkajších príznakov Rusko je relatívne stabilná krajina – príjmy federálneho rozpočtu rastú, dolár je nízky, federálny štátny dlh sa spláca načas. Ale na regionálnej úrovni situácia vyzerá úplne inak. Negatívnou tendenciou posledných rokov je to, že výdavky regionálnych rozpočtov rastú rýchlejšie ako príjmy. Ako následok je: po-prvé, rast úverového dlhu, pretože snaha o ekonómiu vedie k nedostačujúcemu financovaniu, vrátane rozpočtových miezd a dotácií do bytového hospodárstva, po-druhé, rast regionálneho štátneho dlhu, pretože ostáva iba jediná možnosť – zapájať úverové prostriedky regiónov. Ale to sa netýka bohatých regiónov, ktoré žijú v podstate na predaji svojich prírodných bohatstiev, oni najmenej pociťujú finančné problémy.

Čo sa týka Moskvy a Petrohradu, tieto dve mestá sú lídrami vo výške úverových prostriedkov. Na jednej strane – je to dobré, pretože ak si požičiavajú, znamená to, že im veria. Ale na druhej strane – štátne investície sú menej efektívne ako súkromné.

Ale v podstate rast štátneho dlhu nie je najhorší problém pre Ruskú federáciu. Obmedzenia, ktoré sú stanovené Rozpočtovým zákonníkom RF pre úverové prostriedky sa dajú obísť. A keď si zoberieme do úvahy, že kontrolno-revízne orgány sú súčasťou vládnych orgánov, skutočnosť nehodnoverného vyúčtovania rozpočtov sa stáva zrejme jasnou.

V regiónoch situáciu môžeme charakterizovať nasledujúcim spôsobom - mzdová zadlženosť, rozpočtové dlhy pred komunálnym hospodárstvom, dlhy úverových prostriedkov a nový systém odmeny práce. Z čoho vyplýva chudoba a celkový nedostatok ľudí.

Ruská vláda bojuje s infláciou, zväčšuje zlaté devízové rezervy, spracováva daňové reformy, ale nikdy sa nekladie otázka na čo to je? A pre koho to je?

Tak vzniká potreba v tvorbe Štátneho programu „Zväčšenie blahobytu ruských občanov“. Zväčšenie blahobytu má na mysli tvorbu priaznivých podmienok pre ľudí, ktorí chcú pracovať. Tento program musí brať do úvahy mentalitu, tradície a odlišnosti regiónov Ruska, musí zahŕňať tri zložky.

Po prvé, rast ceny pracovnej sily. Po druhé, zväčšenie kvality znovurozdeľovania regionálneho produktu, získanie nových investícií. Po tretie, rozvoj infraštruktúry.

Ale na základe minulých skúseností je vidieť, že ruská vláda nezmení program sociálno ekonomického rozvoja na program rastu blahobytu občanov, ktorý by bol efektívnejší voči ľuďom.

Zoznam použitej literatúry

1. Baláž, P.: Ropa a svetové hospodárstvo v období globalizácie. Bratislava: Sprint, 2002.
2. Balhar, V.: Súčasnosc' a perspektívy rozvojových krajín. Bratislava: Pravda, 1982.
3. Gavaľová, V.: Ekonomika rozvojových krajín. Bratislava: Ekonóm, 2002.
4. Lipková, Ľ.: Medzinárodné hospodárske vzťahy. Bratislava: Sprint, 2002.
5. Koncepcia zahraničnej politiky Ruskej federácie (28. jún 2000) - <http://www.ipolitics.ru/lnk/240.htm>
6. www.gks.ru
7. www.eia.doe.gov

Autor príspevku: *Ing. Mgr. Glavatskich Maria*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov
a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Adresa: *Dolnozemska 1/b
852 35 Bratislava*

E-mail: *maria.glavatskich@euba.sk*

Stav zdravia v rozvojových krajinách a vplyv HIV/AIDS na populáciu v Afrike

Ing. Martin Grešš, PhD.

Summary

Health and health care is one of the fundamental factors of population dynamics and development. Concerning developing countries, the development of health care is low therefore one may characterize certain patterns of morbidity in these countries. In case of developing countries located in Africa, one of the most widespread and incurable diseases is HIV/AIDS.

Keywords: *Africa, developing countries, HIV/AIDS, LDC countries, population.*

Úvod

Rozvojové krajiny zaostávajú za vyspelými krajinami v ekonomickom rozvoji. Na to, aby sa v nich začal, prípadne vzrástol, ekonomický rast vplyva veľké množstvo faktorov. Jedným z hlavných faktorov vplyvu na ekonomický rozvoj krajiny je aj veľkosť, stav a vývoj populácie. Problémy v demografickom vývoji, najmä v oblasti veľkosti a rastu celkovej populácie, sú typické práve pre rozvojové krajiny. Vyspelé krajiny v súčasnosti tiež zažívajú problémy vo svojom demografickom vývoji. Tieto problémy sú však diametrálne odlišné od problémov v rozvojových krajinách. Vo vyspelých krajinách ide predovšetkým o tzv. starnutie populácie, kedy dochádza k rapídному nárastu podielu poproduktívnej časti obyvateľstva na celkovom počte obyvateľov, prípadne nárastu podielu na produktívnej časti populácie. V rozvojových krajinách, naopak, prevažuje mladá populácia.

1 Stav zdravia populácie v rozvojových krajinách

Ako jeden z kľúčových faktorov pre rozvoj populácie sa javí zdravie a zdravotná starostlivosť. Stav zdravia populácie v súčasných rozvojových krajinách je na oveľa nižšej úrovni ako vo vyspelých krajinách (napr. v počte doktorov a zdravotného personálu na 1 000 obyvateľov). Rozvojové krajiny zaostávajú tiež v základných demografických ukazovateľoch ako je miera úmrtnosti (a špecifickejšie miera dojčenskej a detskej úmrtnosti, ktoré sú obzvlášť vysoké), očakávaná dĺžka života (v niektorých krajinách o 20 a viac rokov nižšia ako vo vyspelých krajinách) apod. Čo sa týka očakávanej dĺžky života, jej vývoj je v najchudobnejších a najmenej rozvinutých krajinách sveta (LDC krajiny) pomerne stabilný. Zlepšenie tohto ukazovateľa v LDC krajinách spôsobilo predovšetkým zvýšenie životnej úrovne v posledných rokoch. V menšej miere za týmto úspechom stojí rozvoj medicíny v jednotlivých krajinách. Z 50 LDC krajín však leží prevažná väčšina v Afrike. Tieto krajiny tvoria výnimku LDC krajín a očakávaná dĺžka života tu od roku 1992 klesla. Hlavnou príčinou súčasného stavu je vysoký podiel ľudí nakazených HIV/AIDS.

Poskytovanie zdravotnej starostlivosti a zabezpečenie zdravia pre obyvateľov krajiny a ekonomický rozvoj krajiny sa navzájom ovplyvňujú. Tým, že populácia má zabezpečenú základnú zdravotnú starostlivosť je schopná pracovať a je menej náchylná na ochorenia zabraňujúce výkonu povolania. Zdravá pracovná sila tak má priamy vplyv na produktivitu práce a na výrobu, čo sa pozitívne prejavuje v raste výroby a v ponuke väčšieho množstva výrobkov a služieb na trhu. Čím viac je schopná ekonomika v priebehu určitého časového obdobia vyrobiť (obyčajne v priebehu jedného roka) a zrealizovať produkciu, tým v nej dochádza k rýchlejšiemu ekonomickému rastu. Ten má vplyv na objem a prerozdelenie prostriedkov na výrobné investície a na zabezpečenie vzdelania a zdravia mladých ľudí a starej časti populácie. Zvýšeným prílevom prostriedkov do zdravotníctva dochádza k zvýšenému a zlepšenému zabezpečeniu zdravotnej starostlivosti pre populáciu čo sa spätne odráža v ekonomickom raste. Je možné konštatovať, že čím je populácia zdravšia, tým je možné ľahšie zabezpečiť ekonomický rast krajiny¹. Okrem zlepšenia zdravotnej starostlivosti je dôležité zabezpečiť aj dostatočnú výživu pracovnej sily. Použitím dietetických návykov a výživy môžeme porovnávať jednotlivé ekonomiky z hľadiska vzájomného vplyvu zdravia a blahobytu jednotlivých osôb. Pri dietetickom návyku hovoríme o príjme kalórií na osobu. Ak porovnáme vyspelé krajiny s LDC krajinami a ostatnými rozvojovými krajinami, zistíme, že príjem kalórií na osobu je najvyšší vo vyspelých krajinách, na druhom mieste sú ostatné rozvojové krajiny a na poslednom sú LDC krajiny. Obyvatelia vyspelých krajín konzumujú približne o tretinu kalórií per capita viac ako odporúča OSN, v LDC krajinách žije prevažná väčšina svetového podvyživeného obyvateľstva. V prípade nedostatočnej výživy v kombinácii so zlým zdravím dochádza k poklesu produktivity práce čo má negatívny vplyv na celú ekonomiku. Nedostatočná výživa obyvateľstva rozvojových krajín priamo súvisí s nedostatkom finančných prostriedkov na mikroúrovni. Rodiny si nemôžu dovoliť kupovať vyváženú stravu obsahujúcu všetky dôležité živiny, pretože na takúto stravu nemajú peniaze. Dôležitá je tiež otázka hladujúcich matiek, keďže sa im rodia podvyživené deti, ktoré, v zodpovedajúcom veku, majú ťažkosti uplatniť sa na trhu práce. Dobré zdravie obyvateľstva spolu so zodpovedajúcou zabezpečenou výživou obyvateľstva majú priamy pozitívny vplyv na ekonomický, ale aj sociálny rast v danej krajine.

V rozvojových krajinách je zvyčajná nedostupnosť zdravia a zdravotnej starostlivosti pre čo najširší okruh ľudí². Najmä obyvatelia odľahlých, prevažne vidieckych, oblastí často nemajú zabezpečenú ani základnú zdravotnú starostlivosť. Väčšinou je súčasný stav výsledkom historického vývoja v rozvojových krajinách, z ktorých mnohé sú bývalými kolóniami. Veľké, moderné a kvalitne vybavené kliniky a nemocnice sa nachádzajú len v hlavných mestách týchto krajín, prípadne vo veľkých mestách. V mnohých krajinách, aj napriek existencii moderných zdravotných

¹ Na ekonomický rast danej krajiny vplývajú aj ďalšie faktory. Zabezpečenie zdravia a dostatočnej výživy obyvateľstva, hlavne pracovnej sily, je len jedným z faktorov, ktoré zlepšujú ekonomický rast.

² Napr. v Indii je len jedna špecializovaná klinika (v Dillí), na ktorej vykonávajú tzv. High Definition liposukciu, ktorá v súčasnosti predstavuje jednu z najpokrokovejších metód odsávania tuku z tela. Procedúra sa vykonáva len v lokálnej anestézii a hneď po zákroku môže pacient odísť domov.

zariadení, chýba dostatočne kvalifikovaný personál – doktori, zdravotné sestry, lieky, niekedy aj základné vybavenie. Vo väčšine rozvojových krajín prevláda v poskytovaní zdravotnej starostlivosti tzv. „top – down“ systém (systém zhora nadol) z koloniálneho obdobia. Vysoký podiel finančných prostriedkov je alokovaný do niekoľko málo nemocníc a kliník vo veľkých mestách a vidiek je, pre nedostatok finančných prostriedkov takmer úplne odrezaný od zabezpečenia zdravotnou starostlivosťou.

Vzhľadom na pretrvávajúcu finančnú situáciu v rozvojových krajinách je pre vlády týchto krajín veľmi náročné a nákladné zabezpečiť zdravotnú starostlivosť pre všetkých občanov. Dôležitú úlohu tu tak zohráva poskytovanie pomoci v oblasti zdravia a zdravotnej starostlivosti zo strany medzinárodných mimovládnych organizácií, misionárov a misionárskych organizácií ako aj dobrovoľníkov z jednotlivých krajín prípadne rôznych fondov zo zahraničia, ktoré sa snažia venovať prostriedky na zabezpečenie aspoň základnej zdravotnej starostlivosti a na zabránenie zvyšovania počtu postihnutých na rozšírené choroby v rozvojových krajinách, napr. HIV/AIDS v Afrike. Okrem toho podiel finančných prostriedkov, ktoré poskytujú vlády rozvojových krajín na zabezpečenie zdravotnej starostlivosti je, merané podielom týchto výdavkov na HDP, veľmi nízky. Vo vyspelých krajinách predstavuje tento podiel približne 5 % HDP, v rozvojových krajinách to je do 2 % HDP, pričom v afrických LDC krajinách je to dokonca menej ako 1 %³. Investície do zdravotníctva a poskytovania zdravotnej starostlivosti sú pritom nerovnomerne rozdelené, čo vyplýva z použitia a uplatnenia systému zhora nadol.

Zdravotné problémy pretrvávajúce v rozvojových krajinách sú dôsledkom neustálej chudoby určitých častí populácie, neadekvátnej a nekvalitnej stravy, vody a sanitácie. Náchylnejšie na všetky tieto negatívne faktory sú hlavne deti do 5 rokov, ktoré ešte nemajú úplne vyvinutý imunitný systém. Preto je v rozvojových krajinách vyššia miera dojčenskej a detskej úmrtnosti v porovnaní s vyspelými krajinami. Medzi hlavné problémy vo vývine detí patrí nedostatočný prísun vitamínu A a železa, čo so sebou prináša rôzne problémy vo vývine ako napr. šeroslepotu, rast rizika infekcie, dýchacie ťažkosti, poškodenie zraku s možným vyústením do úplne slepoty (nedostatok vitamínu A), únavu, celkovú slabosť, bledosť, neschopnosť sústrediť sa, anémiu (nedostatok železa). V rozvojových krajinách tak dochádza k vysokej úrovni úmrtí detí počas prvých 100 dní od pôrodu.

Jedným z rizikových faktorov, ktoré pomáhajú prenášať choroby, je aj pomaly tečúca či stojaca voda používaná na zavlažovanie. Na jednej strane je možné zavlažovaním lepšie uspokojiť dopyt po potravinách v rozvojových krajinách (tým, že umožňuje sejbu rozsiahlejších oblastí, ktoré pred vybudovaním zavlažovacieho systému boli neúrodné), na druhej strane však takáto voda spôsobuje zvýšený výskyt rôznych ochorení, ktoré postihujú obyvateľstvo v takýchto oblastiach a hlavne deti. Medzi hlavné ochorenia patria schistosomiáza, onchocerkóza (riečna slepota), malária (v tropických oblastiach), horúčka dengue a žltá zimnica. V prípade zvýšeného výskytu HIV/AIDS v takýchto oblastiach dochádza k narušeniu funkcií imunitného systému, ktoré sa končí smrťou. Nie všetky tieto ochorenia sú smrteľné, niektoré sa

³ Podľa UNAIDS, WHO, UN Population Division.

dajú úspešne liečiť. V kombinácii s HIV/AIDS však predstavujú smrteľnú kombináciu. Pritom tieto ochorenia sú rozšírené práve v krajinách afrického kontinentu, kde je aj najväčší podiel ľudí nakazených HIV/AIDS.

Na sledovanie stavu zdravia populácie sa používajú viaceré ukazovatele. Sú to kvantitatívne ukazovatele, ktoré sa rozdeľujú do troch základných skupín⁴:

- Zdravotnícke služby
- Štatistika morbidity (chorobnosti)
- Demografické ukazovatele

Ukazovatele poskytovania zdravotníckych služieb vo všeobecnosti patria medzi najmenej spoľahlivé ukazovatele. Spôsobujú to nedostatočné štatistické sledovania v tejto oblasti, ktoré sa, vzhľadom na rozsah finančných prostriedkov, v rozvojových krajinách obmedzujú na dotazníkové prieskumy a ankety takže výsledky takýchto zisťovaní sú často irelevantné. Medzi základné ukazovatele v rámci zabezpečenia zdravotníckych služieb patrí napr. počet doktorov, nemocníc či poskytovateľov zdravotnej starostlivosti na 1 000 obyvateľov. Kým vo vyspelých krajinách sa pohybuje počet doktorov na 1 000 obyvateľov na úrovni približne 2 – 3, v relatívne vyspelých rozvojových krajinách to je 1. Najhoršia situácia je v LDC krajinách Afriky, kde je to 1 doktor na 15 000 obyvateľov, čo znamená, že niektorí obyvatelia týchto krajín (prevažne z vidieckych odľahlých oblastí) doktora ani nevidia a spoliehajú sa skôr na tradičné metódy liečby zdedené po predkoch.

Čo sa týka štatistik morbidity, teoreticky najlepšie vystihujú stav zdravia danej populácie. Na druhej strane, prakticky nemusia byť k dispozícii zodpovedajúce údaje, prípadne môžu byť tieto údaje skreslené čím sa pre štatistické zisťovanie stavu populácie stávajú nevhodné. Spôsobuje to predovšetkým nedostatok finančných prostriedkov na zodpovedné a kvalitné zisťovanie potrebných údajov. Napriek tomu je však možné charakterizovať určité modely v morbidite v rozvojových krajinách. Čo sa týka prevahy chorôb, rozvojové krajiny najviac trápia infekčné črevné a respiračné ochorenia. Len v roku 2000 tieto choroby spôsobili 40 % všetkých úmrtí v rozvojových krajinách, pričom prevažovala dojčenská a detská úmrtnosť. Napriek tomu nie všetky ochorenia sú smrteľné, ak ich však deti v týchto krajinách prekonajú, sú často ťažko zdravotne postihnuté až do konca života a nemôžu sa tak plnohodnotne včleniť do spoločnosti. V Afrike je problém ešte markantnejší, keď infekčné ochorenia spolu s AIDS v uvedenom roku spôsobili smrť celkovo 63,8 % všetkých mŕtvych. V prípade AIDS bez infekčných ochorení sa podiel na celkových úmrtiach pohyboval na úrovni 22,6 % (pritom podiel AIDS na celkových úmrtiach vo všetkých rozvojových krajinách je 7 % čo dokazuje problém, ktorý táto choroba predstavuje pre rozvojový svet Afriky). Napriek týmto ochoreniam dochádza v rozvojových krajinách od 80. rokov minulého storočia k postupnému novému trendu. Zvyšuje sa podiel kardiovaskulárnych chorôb a rakoviny, ktoré boli pôvodne dominantnou príčinou úmrtí vo vyspelých krajinách. Tu je možné pozorovať hlavný rozdiel medzi modelmi

⁴ Szirmai, A.: The Dynamics of Socio-Economic Development – An Introduction. Cambridge: CUP, s. 178 – 179.

morbidity prevládajúcimi vo vyspelých a rozvojových krajinách. Kým vo vyspelých krajinách majú najväčší podiel na celkovej mortalite civilizačné ochorenia (kardiovaskulárne a rakovina), v rozvojových krajinách sú to prevažne infekčné ochorenia (črevné spolu s AIDS). Okrem toho, väčší podiel na celkovej úmrtnosti vo vyspelých krajinách pripadá na starších obyvateľov, v rozvojových krajinách je tento podiel v mladej časti populácie (deti do 5 rokov).

Demografické ukazovatele sú z uvedených troch skupín najpoužívanejšie. Dôvodom je jednoduchosť ich použitia, pričom zobrazujú niektoré dôležité aspekty zabezpečenia zdravia a zdravotnej starostlivosti. Medzi hlavné demografické ukazovatele týkajúce sa zdravia a zdravotnej starostlivosti v rozvojových krajinách patria miera úmrtnosti a očakávaná dĺžka života. Treba však podotknúť, že ani pri použití týchto ukazovateľov nie sú v rozvojových krajinách k dispozícii vždy všetky údaje.

V posledných rokoch sa začali konštruovať nové ukazovatele zdravia a zdravotnej starostlivosti kombináciou ukazovateľov morbidity a demografických ukazovateľov. Vznikli tak kvalitatívne nové ukazovatele – QUALYs⁵, HALE⁶, DALYs⁷. Napriek tomu, že tieto ukazovatele sú komplexnejšie, je častá ich kritika, najmä čo sa týka QUALYs, pretože na základe použitia tohto ukazovateľa dochádza k alokácii prostriedkov na liečenie chorôb.

2 Faktory vplyvu na stav zdravia v rozvojových krajinách

Na stav zdravia v populácii vplyvajú mnohé faktory, ktorých význam sa prejavuje práve pri aplikácii na rozvojové krajiny. Podľa Szirmaia⁸ je možné medzi hlavné faktory ovplyvňujúce zdravie populácie zaradiť:

- Inovácie v oblasti zdravotníckej techniky a technológií;
- Zlepšenie podmienok v oblasti zásobovania vodou, hygieny a sanitácie;
- Boj proti zvieracím prenášačom chorôb na človeka;
- Zlepšenie výživy;
- Zlepšenie úrovne vzdelania;
- Politika v oblasti zdravotnej starostlivosti;
- Modely rastu založené na rovnakom prístupe k obyvateľom.

⁵ Quality Adjusted Life Years – roky života upravené o kvalitu. Do úvahy berie oba nasledujúce ukazovatele. Rok zdravého života sa počíta ako 1, rok života s postihnutím/chorobou je menej ako 1. Čím je horšia kvalita života (viac rokov s postihnutím), tým nižšia je hodnota tohto ukazovateľa. Využíva sa pri alokovaní finančných zdrojov do zdravotníctva.

⁶ Health Adjusted Life Expectancy – očakávaná dĺžka života pri dobrom zdraví. Tento ukazovateľ kombinuje informácie týkajúce sa mortality a morbidity. Ukazuje roky života, ktoré človek prežije bez závažných ochorení a ukazuje priemerný počet rokov pri narodení, ktoré môže človek prežiť bez chorôb v dobrom zdraví.

⁷ Disability Adjusted Life Years – roky života upravené o zdravotné postihnutie. Tento ukazovateľ kombinuje obdobie života s postihnutím a čas stratený predčasným úmrtím.

⁸ Szirmai, A.: The Dynamics of Socio-Economic Development – An Introduction. Cambridge: CUP, s. 192 – 193.

Čo sa týka zlepšenia v oblasti zdravotníckej techniky, ide predovšetkým o liečebnú aj preventívnu medicínu a nové lieky, ktoré sú k dispozícii. Dôležité sú predovšetkým vakcíny, ktoré znižujú detskú úmrtnosť, ako aj antibiotiká. Zásobovanie vodou, hygiena a sanitácia v rozvojových krajinách sa postupne zlepšujú, aj keď je stále výrazné zaostávanie za vyspelými krajinami. Do skupiny zvieracích prenášačov možno zaradiť predovšetkým muchy, komáre, moskyty, potkany, ktoré spôsobujú pokrytie väčších oblastí nákazou. Zlepšenie výživy znamená zlepšenie prístupu k plnohodnotným potravinám a kalóriám, ktoré zabezpečujú prísun dostatočného množstva živín do ľudského organizmu tak, aby sa predišlo niektorým chorobám, ktoré z takýchto nedostatkov vznikajú (ako napr. už spomenutý nedostatok vitamínu A a železa u detí). Čo sa týka zvýšenie úrovne vzdelania, presadzuje sa najmä vzdelanie matiek, čo má priamy vplyv na zlepšenie zdravia detí a pokles detskej úmrtnosti. Pri politike v oblasti zdravotnej starostlivosti ide najmä o zabezpečenie aspoň základnej zdravotnej starostlivosti pre matky a deti, ale aj pre zvyšok populácie v rozvojových krajinách. Dôležitý je faktor vplyvu ekonomického rastu na zdravotný stav populácie. Čím viac ľudí v krajine pociťuje reálne pozitíva ekonomického rastu, tým je u nich lepšia aj zdravotná situácia, ktorá má tiež vplyv na ďalší vývoj ekonomického rastu. Zdravie populácie a ekonomický rast krajiny sa tak navzájom ovplyvňujú.

3 HIV/AIDS v rozvojových krajinách Afriky

V rozvojových krajinách Afriky je v súčasnosti najväčším zdravotným problémom epidémia AIDS, ktorá výrazne zhoršuje demografické ukazovatele týchto krajín čo má v nemalej miere aj vplyv na ďalší ekonomický rozvoj týchto krajín. Vzhľadom na závažnosť ochorenia sa v júni 2001 uskutočnilo vôbec prvé zasadnutie Valného zhromaždenia OSN, na ktorom zúčastnené krajiny prijali Deklaráciu záväzkov voči HIV/AIDS. V deklarácii sa stanovili hlavné ciele, ktoré sa mali, prípadne majú, dosiahnuť na lokálnej a globálnej úrovni⁹:

- Redukcia HIV infekcie vo vekovej skupine 15 – 24 rokov o 25 % v najviac postihnutých krajinách do roku 2005 a globálne do roku 2010;
- Redukcia podielu dojčiat infikovaných HIV o 20 % do roku 2005 a o 50 % do roku 2010;
- Rozvoj národných stratégií pre liečbu AIDS vrátane zabezpečenia prístupu k liekom proti HIV do roku 2003;
- Rozvoj a implementácia národných stratégií pre podporu sirôt a detí infikovaných a postihnutých HIV/AIDS;
- Formulácia stratégií, ktoré prispievajú k redukcii náchylnosti na infekciu HIV do roku 2003, napr. odstránenie chudoby, prostitúcie;
- Rozvoj multisektorových stratégií do roku 2003, ktoré pomôžu znížiť dopady HIV/AIDS na individuálnej, rodinnej, komunitnej a národnej úrovni.

⁹ Declaration of Commitment on HIV/AIDS.

Tieto záväzky sa postupne naplňajú, ale nie všetky sa stihnú implementovať a zrealizovať do roku 2010. Niektoré záväzky sa pravdepodobne nepodarí splniť ani do roku 2015, kedy by mali byť splnené Miléniové rozvojové ciele.

Okrem OSN podporuje boj proti HIV/AIDS aj Svetová banka prostredníctvom Programu HIV/AIDS pre Afriku (Multi-Country HIV/AIDS Program for Africa – MAP). Tento program vznikol a začal sa implementovať až v roku 2001, no Svetová banka sa angažuje v projektoch zameraných na boj proti AIDS už od roku 1986. Hlavnými cieľmi MAP sa stali: zlepšenie prevencie, podpory a liečebných programov, príprava krajín na záťaž miliónov ľudí s AIDS počas nasledujúcej dekády. Tieto ciele boli súčasťou fázy 1 programu MAP. Nasledovať by mali ďalšie dve fázy¹⁰: fáza 2 zameraná na rozšírenie tých typov liečby, liekov a inovácií, ktoré sa preukázali byť efektívne v boji proti AIDS, na rozšírenie národnej pôsobnosti do oblastí, ktoré neboli pokryté v prvej fáze a na začlenenie tých krajín do programu, ktoré neboli zahrnuté v prvej fáze; v tretej fáze sa predpokladá zníženie počtu infikovaných HIV/AIDS s hlavným zameraním na regióny, kde počet infikovaných stále rastie. Je možné konštatovať, že program MAP zatiaľ plní účel, na ktorý bol vypracovaný a pomáha riešiť veľmi vážnu situáciu HIV/AIDS na africkom kontinente. V rokoch 2000 – 2006 implementácie programu sa vyčlenilo celkovo 1,32 mld. USD na pomoc krajinám postihnutých HIV/AIDS v Afrike. Najväčšie množstvo prostriedkov sa vynaložilo na posilnenie systému, prevenciu HIV a liečbu HIV.

V globálnom meradle sa odhaduje, že počet infikovaných v roku 2007 dosiahol 33 mil. (30,3 – 36,1 mil.). Najviac postihnutým svetovým regiónom je oblasť subsaharskej Afriky. V roku 2007 tu žilo 67 % celosvetovo infikovaných ľudí, pričom podiel týchto krajín na celkovej úmrtnosti infikovaných bol v roku 2007 75 %. Len región južnej Afriky sa podieľal na globálnych štatistikách v roku 2007 35 % infikovaných HIV a 38 % úmrtí v dôsledku AIDS. Čo sa týka žien, globálne je ich podiel približne 50 %, takmer 60 % podiel v krajinách subsaharskej Afriky. Odhaduje sa, že v roku 2007 sa infikovalo 370 tis. detí mladších ako 15 rokov. Celosvetovo tak došlo k nárastu počtu detí do 15 rokov infikovaných HIV z 1,6 mil. v roku 2001 na 2 mil. v roku 2007. 90 % týchto detí žije v krajinách subsaharskej Afriky. V tomto regióne sa v roku 2007 infikovalo celkovo 1,9 mil. ľudí. Treba však poznamenať, že rozšírenie HIV/AIDS v rámci krajín Afriky je značne nerovnomerné. Kým v západnej a centrálnej Afrike je situácia pomerne priaznivá (menej ako 2 % dospelaj populácie), situácia je výrazne horšia v južnej Afrike¹¹, kde podiel infikovaných na dospelaj populácii predstavuje 15 %. Na druhej strane však trendy vo vývoji infekcie naznačujú, že dochádza k poklesu počtu nových infekcií. Najrozšírenejším druhom prenosu je heterosexuálny styk, aj keď podľa štúdie „Report on the Global AIDS Epidemic“ je vysoký (ako sa predpokladalo) podiel nákazy spôsobený aj homosexuálnym stykom medzi mužmi.

¹⁰ The Africa Multi-Country AIDS Program 2000 – 2006.

¹¹ Botswana, Južná Afrika, Lesotho, Namíbia, Swazijsko Zambia, Zimbabwe.

Záver

Stav zdravia populácie v rozvojových krajinách je na nižšej úrovni ako vo vyspelých krajinách. Ukazovatele morbidity, úmrtnosti, počty nakazených HIV/AIDS ukazujú, že v rozvojových krajinách nie je často zabezpečená ani základná zdravotná starostlivosť, ľudia nemajú prístup k liekom, ani k medicínskemu personálu. Zlý zdravotný stav populácie rozvojových krajín má tak negatívny dopad na populácie v rozvojových krajinách, čo vedie následne aj k ich ekonomickému zaostávaniu za vyspelými krajinami. Veľmi vážna je epidémia HIV/AIDS v rozvojových krajinách Afriky, kde ovplyvňuje veľké časti populácie niektorých krajín. Významný je počet infikovaných detí do 15 rokov, čo sa prejaví v nasledujúcom desaťročí tak na pracovnej sile, ako aj na demografických ukazovateľoch a celkovom ekonomickom raste týchto krajín.

Zoznam použitej literatúry

1. Declaration of Commitment on HIV/AIDS. Dostupné on-line: <http://www.ua2010.org/en/UA2010/Universal-Access/Official-Papers/Declaration-of-Commitment/UNGASS-Declaration-of-Commitment>
2. <http://www.who.int/healthinfo/boddaly/en/>
3. Nafziger, E. W.: Economic Development – Fourth Edition. Cambridge: CUP, 2005. ISBN 0-521-82966-6.
4. Potter, R. – Binns, T. – Elliott, J. – Smith, D.: Geographies of Development. Pearson, 2003. ISBN 0-130-60569-7.
5. Report on the Global AIDS Epidemic. UNAIDS, 2008. ISBN 978-92-9-173711-6.
6. Stutz, F. P. – Warf, B.: The World Economy – Resources, Location, Trade, and Development – Fifth Edition. Pearson, 2007. ISBN 0-13-243689-2.
7. Szirmai, A.: The Dynamics of Socio-Economic Development – An Introduction. Cambridge: CUP, 2005. ISBN 0-521-52084-3.
8. The Africa Multi-Country AIDS Program 2000 – 2006. Svetová banka, 2007. ISBN 978-0-8213-7052-0.

Autor príspevku: *Ing. Martin Grešš, PhD.*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Adresa: *Dolnozemska 1/b
852 35 Bratislava*

E-mail: *gress@euba.sk*

Ukrajina a UNDAF

Ing. Mária Greššová, PhD.

Summary

The UN system in Ukraine has selected the national priorities and goals, and the four UNDAF Outcomes, as the focus of its contribution to development in Ukraine for the period 2006-2010. In each of the four defined priority areas, UN Agencies support the State and the people of Ukraine to achieve national priorities and goals, and to meet the commitments, goals and targets of the MDGs, Millennium Declaration and UN human rights instruments.

Keywords: *UN system, UNDAF, Ukraine, cooperation.*

Úvod

Ukrajina je už od svojho vstupu do Organizácie spojených národov (OSN) jej aktívnym členom. Nezávislosť získala krajina pomerne nedávno, v roku 1991, a preto potrebuje podporu pri formovaní jej ďalšieho priaznivého ekonomického aj politického vývoja. Práve preto bol v rámci spolupráce s OSN 23. augusta 2005 v Kyjeve podpísaný Rámcový program pomoci OSN pre Ukrajinu (UNDAF – United Nations Development Assistance Framework) pre roky 2006 – 2010.

Ukrajina a UNDAF

OSN podporuje všetky potrebné reformy, ktoré sa Ukrajina snaží presadiť vo svojom vývoji prechodu z centrálne plánovanej na trhovú ekonomiku, hlavne reformy týkajúce sa oblasti ľudských práv a zvýšenia životného štandardu obyvateľov krajiny. Koncentrácia OSN je zameraná predovšetkým na najchudobnejšie vrstvy ukrajinskej spoločnosti. Všetky reformy riadi vláda, ktorá zároveň spolupracuje aj s ďalšími subjektmi – súkromným sektorom a verejnými organizáciami. V rámci tejto spolupráce využíva aj kooperáciu s OSN, pričom sa spoločne snažia o dosiahnutie prijatia medzinárodných štandardov na Ukrajine ako aj o dosiahnutie bližšej spolupráce Ukrajiny s Európskou úniou (EÚ) prípadne o dosiahnutie plnoprávneho členstva Ukrajiny v EÚ. Okrem toho sa vzájomná spolupráca Ukrajina – OSN zaoberá aj plnením Rozvojových miléniových cieľov, ktoré si stanovila začiatkom 21. storočia OSN. Ukrajina sa tiež snaží dodržiavať a realizovať všetky úlohy, ktoré musí splniť na základe svojich záväzkov z medzinárodných konferencií a samitov.

Pre urýchlenie všetkých uvedených procesov sa OSN sústreďuje najmä na reformy týkajúce sa zavedenia inštitucionálnych zmien v krajine, ktoré sú viac zamerané na ľudské práva a ich presadzovanie a dodržiavanie. OSN sa na Ukrajine koncentruje na posilnenie možnosti obyvateľov krajiny čo sa týka sociálnych služieb a realizácie ľudských práv a ochrany zdravia a poskytovania zdravotníckych služieb,

ktoré by mali byť na kvalitatívne vyššej úrovni a dostupné pre široké vrstvy obyvateľstva, nielen pre niekoľko vyšších vrstiev spoločnosti.

Pre zabezpečenie všetkých snáh potrebných pre transformáciu Ukrajiny na typickú demokratickú krajinu Európy OSN v spolupráci s ukrajinskou vládou a ďalšími medzinárodnými aj národnými organizáciami podpísala UNDAF. Tento rámcový program je zameraný na vytvorenie strategického postupu a štruktúry pomoci OSN pre Ukrajinu v rokoch 2006 – 2010. Program zabezpečuje postupnú reakciu celého systému OSN na dianie a vývoj, ekonomický aj politický, na Ukrajine. Opiera sa tiež o program vlády „Smerom k ľuďom“, ktorý bol prijatý a schválený vo Verchovnej rade (ukrajinský parlament) 4. februára 2005. Prijatý vládny program vychádza a je založený na Rozvojových miléniových cieľoch ako aj na výsledkoch rokovaní na ďalších medzinárodných fórach, konferenciách a samitoch, na ktorých sa Ukrajina zúčastnila. Základom UNDAF je dodržiavanie ľudských práv.

UNDAF stanovuje hlavné priority spolupráce v rámci dohody medzi OSN a Ukrajinou a vykonáva všeobecné monitorovanie a hodnotenie krajiny a pokrokov, ktoré v rámci programu dosiahla. V rámci efektívnej štruktúry spolupráce sa ďalej stanovujú a vymedzujú fondy a rozpočet, na základe ktorého bude OSN Ukrajine prispievať, ale čerpanie finančných prostriedkov je viazané a závisí od konkrétneho postupu krajiny a preto sa každoročne vypracúvajú pracovné plány, dokumenty a programové plány, podľa ktorých sa Ukrajina riadi.

Na zvýšenie efektívnosti vzájomnej spolupráce navrhla OSN spracovať komplexnú a postupnú stratégiu zameranú na hlavné ciele rozvoja krajiny. Preto sa v období apríl – október 2004 vykonalo všeobecné hodnotenie krajiny a jej schopnosť plniť záväzky vyplývajúce z Rámcového programu. V rámci UNDAF tak vznikol špeciálny výbor, ktorého členmi sa stali pracovníci OSN. Tento výbor vymedzil hlavné ciele ďalšieho rozvoja Ukrajiny a stanovil aj časové plány národného rozvoja krajiny. Vytvoril sedem pracovných skupín, do ktorých boli za členov menované rôzne organizácie a partneri. Na základe vzájomnej spolupráce výboru a pracovných skupín sa uskutočnilo všeobecné hodnotenie krajiny, ktoré obsahuje najdôležitejšie návrhy a postupy na riešenie problémov ekonomického a politického vývoja Ukrajiny. Okrem toho všeobecné hodnotenie zároveň určilo hlavné príčiny problémov rozvoja krajiny, najmä v oblasti chudoby a jej prekonania, ochrany zdravia, zvýšenia vzdelanostnej úrovne, rovnosti pohlaví a ochrany životného prostredia.

Všeobecné hodnotenie stanovilo niekoľko základných problémov Ukrajiny, ktoré spôsobujú isté komplikácie ďalšieho rozvoja v oblasti ľudských práv a ich dodržiavania. Kvôli chybám a komplikáciám v ekonomickej, sociálnej a kultúrnej oblasti došlo k prehĺbeniu a rozšíreniu chudoby medzi ukrajinským obyvateľstvom. Zneužívanie politických a občianskych práv viedlo k deficitu finančných aj ľudských zdrojov pre štátne inštitúcie. Na základe všeobecného hodnotenia krajiny, hlavných spoločných problémov rozvoja, prioritných potrieb a možností, Rozvojových miléniových cieľov a iných dokumentov a Všeobecnej deklarácie ľudských práv OSN sa stanovili štyri hlavné oblasti spolupráce OSN a Ukrajiny prostredníctvom UNDAF:

- Zlepšenie hlavných ukazovateľov zdravia obyvateľstva¹,
- Zlepšenie postavenia ľudských práv a rovnosti pohlaví,
- Zlepšenie životného štandardu všetkých vrstiev obyvateľstva,
- Inštitucionálne reformy a zabezpečenie demokratického riadenia krajiny.

Od októbra 2004 do februára 2005 sa v národných strategických prioritách Ukrajiny odohrali významné zmeny, ktoré boli spôsobené predovšetkým voľbou nového ukrajinského prezidenta ako aj zmenou vlády. Program novej vlády „Smerom k ľuďom“ pomohol vytvoriť priaznivejšie prostredie na dosiahnutie pokroku v oblasti ľudského rozvoja. Strategickým cieľom programu bolo zabezpečenie individuálnych práv a slobôd človeka a zvýšenie ekonomických, sociálnych a demokratických štandardov na úroveň vyspelých západných európskych krajín. Nové priority boli tiež zohľadnené v rámci procesu vytvárania UNDAF a práve preto sa 17. – 18. februára 2005 uskutočnil seminár, na ktorom sa stretli predstavitelia OSN ako aj predstavitelia organizácií podieľajúcich sa na vytvorení UNDAF. Cieľom seminára sa stalo zjednotenie priorít na roky 2006 – 2010 vo forme UNDAF tak, aby všetky stanovené priority a prostriedky na ich splnenie boli súčasne oporou novej vlády. Počas seminára sa všetci zúčastnení sústredili najmä na program vlády „Smerom k ľuďom“, na Rozvojové ciele milénia pre Ukrajinu a na tie oblasti spolupráce, ktoré boli zohľadnené vo všeobecnom hodnotení krajiny. Okrem uvedeného sa zohľadňovali aj technické možnosti a obvyklá prax OSN pri riešení otázok ľudského rozvoja a ochrany a dodržiavania ľudských práv.

Výsledkom seminára sa stali štyri priority UNDAF:

- Inštitucionálne reformy, ktoré posilňujú spoluprácu medzi vládou a obyvateľstvom a zabezpečujú možnosť pre všetkých obyvateľov krajiny využívať ich ľudské práva a slobody.
- Posilnenie občianskej spoločnosti tak, aby mali všetci obyvatelia krajiny rovnaký prístup k službám a k využívaniu všetkých svojich práv.
- Ochrana zdravia a zdravotná starostlivosť s dôrazom na kvalitu a dostupnosť zdravotnej starostlivosti pre občanov.
- Blahobyť proti chudobe čo znamená zníženie a prípadné úplné odstránenie chudoby na základe postupného a pozitívneho ekonomického, politického, sociálneho a kultúrneho vývoja Ukrajiny.

V rámci každej uvedenej oblasti podporuje systém OSN jednak krajinu ako celok a jednak aj jej obyvateľov tak, aby sa dosiahli všetky národné ciele a priority. Na základe priorít pracovný výbor OSN spracoval projekty UNDAF, ktoré zabezpečili plnenie všetkých cieľov a pokryli všetky problémové oblasti vo vývoji Ukrajiny. 28. februára 2005 sa uskutočnil ďalší pracovný seminár zameraný najmä na zlepšenie a zdokonaľovanie prvých dohodnutých projektov a oblastí spolupráce v rámci

¹ Tieto priority vychádzali zo všeobecného hodnotenia krajiny. Ich obsahová náplň sa odlišuje od priorít stanovených v rámci UNDAF (pozri text ďalej).

UNDAF. 8. apríla 2005 sa uskutočnilo ďalšie všeobecné strategické stretnutie, na ktorom sa partneri a účastníci programu dohodli na druhom variante UNDAF pričom do tohto variantu zakomponovali všetky sporné otázky a problémy. Okrem toho došlo k spracovaniu organizačného monitoringového a hodnotiaceho mechanizmu. Na základe druhého variantu ako aj hodnotiaceho mechanizmu došlo k prijatiu a schváleniu finálnej podoby UNDAF tak vládou Ukrajiny ako aj predstaviteľmi OSN.

Prvá priorita UNDAF, **inštitucionálne reformy**, sa zaoberá na národnej úrovni:

- Zavedením a prijatím takých politík, zákonov a praktík, ktoré sa zakladajú na ľudských právach a rovnosti pohlaví,
- Posilnením schopnosti rozvoja ochrany a monitoringu ľudských práv, ktorá je zabezpečená lepším a efektívnejším fungovaním štátnych orgánov,
- Zlepšením a vyššou transparentnosťou štátneho riadenia, ktoré je zamerané na potreby občanov.

Výsledkom tejto prvej priority na konci implementácie programu UNDAF v roku 2010 by malo byť fungovanie národných a regionálnych orgánov na základe transparentnosti pričom by tieto orgány mali zabezpečovať realizáciu práv štátnych občanov Ukrajiny.

V rámci druhej priority, **posilnenie občianskej spoločnosti**, sa na národnej úrovni zaviedli nasledovné opatrenia:

- Posilnenie a podpora verejných organizácií zameraných na podporu, ochranu a propagačnú činnosť v oblasti ľudských práv,
- Posilnenie schopnosti a fungovania organizácií zaoberajúcich sa diskrimináciou v spoločnosti a ktoré sa venujú predovšetkým problematike HIV/AIDS.

Dôležitým výsledkom kooperácie OSN a Ukrajiny v tomto bode sa stalo zabezpečenie možnosti pre všetkých obyvateľov Ukrajiny využívať všetky svoje práva v súlade s ratifikovanými medzinárodnými zmluvami, dohodami, atď. Tento výsledok je dôležitý najmä pre ženy a tie vrstvy obyvateľstva, ktoré sa nachádzajú v menej výhodnom položení a postavení.

Ochrana zdravia a zdravotná starostlivosť je na národnej úrovni zameraná na:

- Zlepšenie a vyriešenie problému HIV/AIDS, tuberkulózy, zdravia matky a dieťaťa pričom sa do úvahy berie rovnocenné postavenie žien a mužov v spoločnosti, medzinárodné štandardy a právo na liečenie, kontrolu a prevenciu chorôb,
- Zlepšenie prístupu k využitiu kvalitnejšej liečby a zdravotných služieb pre matky a deti, chorých na HIV/AIDS, tuberkulózu, a iné závažné choroby ako aj pre tie vrstvy obyvateľstva, ktoré majú ťažší prístup k získaniu zdravotnej starostlivosti.

Do roku 2010 by sa mal vytvoriť rovnaký prístup ku kvalitným zdravotným službám a zdravotnému zabezpečeniu, ktoré by mali zabezpečiť právo občanov Ukrajiny na využívanie najvyšších štandardov v oblasti zdravia.

Posledná priorita, **blahobyť proti chudobe**, na národnej úrovni rieši:

- Programy a stratégie stáleho ekonomického rozvoja, ktoré sú orientované na chudobnejšie vrstvy obyvateľstva vrátane vidieckych regiónov a taktiež na tie skupiny obyvateľstva, ktoré sa nachádzajú v ekonomicky ťažkom a nevyhovujúcom postavení. Tieto programy zabezpečujú dodržiavanie politických, spoločenských, ekonomických, sociálnych a kultúrnych práv občanov Ukrajiny,
- Zlepšenie systému sociálnych služieb a pomoci pre spomenuté vrstvy obyvateľstva.

Výsledkom je predpoklad zníženia ukazovateľa chudoby do roku 2010 o 50 % ako výsledok ekonomického rastu založeného na spravodlivosti a na poskytovaní kvalitných sociálnych služieb.

Na dosiahnutie všetkých predpokladaných výsledkov do roku 2010 OSN na seba prevzala zodpovednosť za financovanie celého programu UNDAF. Okrem financií, ktoré bude poskytovať OSN, program UNDAF je tiež financovaný rôznymi donorskými organizáciami a súkromným sektorom. Zo strany OSN sa na všetky roky trvania programu prideliť finančné prostriedky vo výške 239, 565 mil. USD (pozri tabuľku).

Tabuľka: Rozdelenie finančných prostriedkov pre jednotlivé priority UNDAF

Inštitucionálna reforma	68,75 mil. USD
Posilnenie občianskej spoločnosti	21,6 mil. USD
Ochrana zdravia a zdravotná starostlivosť	30,41 mil. USD
Blahobyť proti chudobe	118,8 mil. USD

Zdroj: <http://www.un.org.ua/ua/publications/>

Pri využití UNDAF sa používajú štyri základné metódy. Prvou z nich je analýza, druhou partnerská spolupráca, nasleduje koordinácia a poslednou je manažment. Čo sa týka **analýzy**, neustále sa uskutočňujú rôzne skúmania vývoja programu a neustále dochádza k obnovovaniu informácií ako sa dodržiavajú ľudské práva obyvateľov Ukrajiny. Uskutočňujú sa rôzne ankety, vyplňujú dotazníky, aby sa zistil celkový stav a názory obyvateľov na ľudské práva na Ukrajine. V rámci **partnerskej spolupráce** vláda stále konzultuje všetky svoje postupy s predstaviteľmi OSN pričom však využíva aj konzultácie s inými organizáciami ako napr. univerzity, apod. Na dosiahnutie všetkých cieľov do roku 2010 budú OSN a Ukrajina spolupracovať v rámci **koordinácie aktivít** a monitoringu aktivít UNDAF. Okrem toho sa rozvíja tiež spolupráca s inými inštitúciami a súkromným sektorom na Ukrajine s cieľom čo najviac zlepšiť fungovanie a koordináciu programu UNDAF. Čo

sa týka **manažmentu**, OSN riadi všetky projekty využívajúc pritom transparentné metódy. Tým je zabezpečené dodržiavanie medzinárodných štandardov.

Pre splnenie všetkých stanovených cieľov sa vytvorili aj oficiálne orgány UNDAF ako napr. Riadiaci výbor, Skupina pre monitoring a štyri pracovné skupiny pre jednotlivé priority. Členmi **Riadiaceho výboru** sú predstavitelia OSN ako aj ďalších partnerských organizácií participujúcich na programe. Výbor zasadá dvakrát ročne s cieľom prehodnotiť celkový pokrok plnenia cieľov programu. Okrem toho rozpracúva každoročný odpočet toho, čo sa už vykonalo a sústreďuje sa na riešenie všetkých strategických otázok stanovených v štyroch prioritách programu. **Skupina pre monitoring** zodpovedá za hodnotenie indikátorov monitoringu, plán a hodnotenie monitoringu, spoluprácu s inými národnými štruktúrami, prípravu a uskutočnenie zasadnutí štyroch pracovných skupín pre jednotlivé priority, organizáciu nezávislých analýz programu UNDAF, organizáciu prípravných kurzov, seminárov a konferencií pre partnerov UNDAF a za každoročné hodnotenie programu.

Záver

Posledné hodnotenie UNDAF sa uskutoční v roku 2010 kedy bude zhodnotený celkový pokrok pri dosahovaní jednotlivých priorít. Toto hodnotenie bude obsahovať celý proces implementácie programu UNDAF vrátane všetkých pozitívnych výsledkov, ale aj negatívnych výsledkov, problémov a komplikácií, ktoré sa počas implementácie programu vyskytnú. Ukrajina sa snaží efektívne využívať všetky prostriedky UNDAF. Táto pomoc OSN pozitívne ovplyvňuje ekonomicky a politický vývoj v krajine.

Zdroje

1. <http://www.undg.org/?P=232>
2. <http://www.unfpa.org.ua/en/undaf/>
3. <http://www.un.org.ua/en/undaf/>
4. <http://www.un.org.ua/en/>
5. <http://www.undp.org.ua/>
6. <http://www.gdo.kiev.ua/files/db.php?god=2008&st=1847>
7. http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=101515
8. <http://www.un.org.ua/ua/publications/>

Autor príspevku: *Ing. Mária Greššová, PhD.*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie*

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Adresa: *Dolnozemska 1/b, 852 35 Bratislava*

E-mail: *gressova@euba.sk*

EU – ACP: vyjednávání EPAs a dopady na regiony ACP

Ing. Jaromír Harmáček

Summary

Economic Partnership Agreements (EPAs) were defined by the Cotonou Agreement in 2000 as the key tool for economic and trade cooperation between the EU and ACP countries.

EPAs should be the answer to the issue of limited trade flows between ACP and EU and should also strengthen bilateral trade, economic and development relations, but above all, they should shift the cooperation between the EU and ACP to be WTO-compatible.

Although negotiations on the regional level with six ACP regions started in 2003 there has been only one full EPA (the Caribbean) signed within the schedule (until the end of 2007 when the WTO's waiver expired). But this development posed serious risks of trade relations' distortions for the ACP countries (in particular for those countries that at the same time do not belong to the group of the Least Development Countries). Therefore in the end of 2007 there were some Interim Economic Partnership Agreements initialled.

This article is focused on the actual development of negotiating the Economic Partnership Agreements put in the broader context of trade relations between ACP and the EU. There can be found also the introduction to an analysis of EPAs' effects on the ACP countries and regions and in the final chapter the article concentrates on the actual state of negotiations from the regional point of view.

Key words: *Economic Partnership Agreements (EPAs), Interim Economic Partnership Agreements (iEPAs), EU – ACP Cooperation, potential effects of EPAs, regional integration in ACP regions.*

Úvod

Protože spolupráce ES se zeměmi ACP na základě dohod z Lomé nepřinášela očekávané výsledky, byla v červnu 2000 v Cotonou podepsána Dohoda o partnerství mezi zeměmi EU a zeměmi ACP. Dohoda byla uzavřena na 20 let s účinností od 1. 3. 2000, v platnost vstoupila po potřebné ratifikaci v roce 2003, platit bude do roku 2020.

Dohoda z Cotonou je založena na třech základních pilířích: politická dimenzi, hospodářské a obchodní spolupráci, v jejímž rámci jsou uzavírány tzv. EPAs (Dohody o hospodářském partnerství) a rozvojové a finanční spolupráci¹.

EPAs (Economic Partnership Agreements) byly smlouvou z Cotonou definovány jako hlavní nástroj hospodářské a obchodní spolupráce. Následující text zasazuje aktuální vývoj ve vyjednávání Dohod o ekonomickém partnerství do širšího

¹ Dohoda z Cotonou. Rozvojové středisko. Ústav mezinárodních vztahů Praha. Samostatná příloha Mezinárodní politiky č.3/2004.

kontextu obchodních vztahů ACP – EU a současně přináší úvod do analýzy dopadů EPAs na země a regiony ACP.

1. Dohody o ekonomické partnerství (EPAs)

EPAs byly smlouvou z Cotonou definovány jako hlavní nástroj hospodářské a obchodní spolupráce. Byly prezentovány jako největší „novinka“ v obchodních a hospodářských vztazích mezi EU a ACP. K jejich zavedení došlo z několika důvodů²:

- omezený obchod mezi ACP a EU;
- unilaterální preference vyžadovaly výjimku z pravidel WTO, která byla garantována na summitu v Dohá pouze do konce roku 2007;
- preference samy o sobě neřeší základní problémy zemí ACP;
- tarifní omezení (cla) i kvóty ztrácejí v liberalizující se světové ekonomice na významu, zatímco roste role netarifních omezení, např. standardů (veterinární, sanitární a fytosanitární normy, standardy ochrany životního prostředí, technické překážky, atd.);
- spolupráce ACP – EU byla zaměřena na sebe sama, tedy na zvýšení exportů ACP do EU – ovšem v realitě hospodářská a obchodní spolupráce není samoučelná, měla by sloužit k podpoře udržitelného rozvoje a k vymýcení chudoby.

Z těchto důvodů se státy ACP a EU rozhodly uzavřít nové obchodní smlouvy, které by měly výše uvedeným potížím čelit a současně by byly plně kompatibilní s pravidly WTO. EPAs jsou založeny na čtyřech základních principech³:

- partnerství (dohody rozdělují práva a povinnosti mezi partnery, oboustranné uznání závazků je zásadním prvkem pro realizaci dohod)
- napojení na pravidla WTO, respekt výsledků rozvojové agendy z Dohá (v některých ohledech jdou EPAs dokonce dále než závěry rozvojové agendy z Dohá – EPAs totiž definují, v rámci širokého prostoru pravidel WTO, specifičtější a operativnější bilaterální ustanovení související s obchodem, například v oblasti sanitárních a fytosanitárních norem)
- rozvoj – EPAs jsou integrální součástí Dohody z Cotonou a jsou navrženy k podpoře hladké a postupné integrace zemí ACP do světové ekonomiky tím, že budou usilovat o udržitelný rozvoj a přispívat k vymýcení chudoby v zemích ACP. Aby EPAs tyto předpoklady mohly splňovat, jsou pro ně podstatné 2 vlastnosti:
 - flexibilita – každá EPA má být dojednána a vytvořena podle specifických potřeb, situace a podmínek v dané zemi (resp. regionu)

² Cihelková, E. Vnější ekonomické vztahy Evropské unie. Praha : C.H. Beck 2003.

³ DG Trade: EU – ACP: EPAs http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/acp/nepa_en.htm (6.9.2008)

- plná integrace EPAs do rozvojových politik a strategií zemí ACP a také do rozvojové politiky EU, ovšem v tomto směru musí být EPAs vhodně doplňovány ostatními rozvojovými opatřeními
- regionální integrace – má velmi podstatný význam, protože malé segmentované trhy v zemích ACP jsou příliš drahé a nekonkurenceschopné. Nové EPAs se vyjednávají na regionální bázi a mají tímto podporovat regionální integraci v zemích ACP, především pak v Africe. Regionální integrací vzniklé větší trhy mají přilákat více investic, protože znamenají více potenciálních zákazníků a tím i větší atraktivitu.

EPAs tak měly od 1. ledna 2008 nahradit dosavadní nerekiproční obchodní výměnu reciproční spoluprací (byť stále po určitou dobu asymetrickou), na základě EPAs měly dále postupně vznikat zóny volného obchodu výhodné pro země ACP: snížení obchodních tarifů na importy do ACP ze zemí EU (více než 50 % tvoří kapitálové statky a mezivstupy) přímo sníží náklady výroby v zemích ACP, což by mohlo podpořit příliv zahraničních i domácích investorů.

2. Hodnocení potenciálních dopadů EPAs na země ACP

Při hodnocení potenciálních dopadů dohod o ekonomickém partnerství je prvním a zásadním krokem stanovení základní srovnávací situace. Dopady EPAs nemohou být srovnávány se stavem před 31. prosincem 2007, do kdy platila dohoda z Cotonou (resp. Lomé), ale musí být srovnávány se stavem, kdy žádné EPAs neexistují. Protože EU se zavázala nastavit své dohody se zeměmi ACP tak, aby byly kompatibilní s pravidly WTO (což dohoda z Cotonou resp. Lomé nesplňují), v případě, že žádná EPAs (ani dočasná) nebyla uzavřena, řídí se vzájemné obchodní vztahy mezi EU a zeměmi ACP buďto ustanovením EBA (je-li daná země ACP současně LDC), nebo GSP EU (není-li daná země ACP LDC). Tato situace pak vytváří ten správný benchmark pro srovnávání možných dopadů nových dohod o ekonomickém partnerství.

Pokud jde o EPAs a navrhovaný postup liberalizace, jsou důležitá dvě data⁴: rok 2016, do kdy by měla zkompletována regionální integrace v rámci každého integračního uskupení v zemích ACP, se kterými EU vyjednává nové dohody. To znamená, že v této době by mezi zeměmi z téhož integračního uskupení měla existovat 100% liberalizace (uskupení tedy budou fungovat jako zóny volného obchodu – očekávat jejich posun do celní unie je v podmínkách rozvojových zemí nerealistické), všechny evropské importy ze zemí ACP do EU budou v tuto dobu plně liberalizovány, zatímco importy z EU do ACP budou stále limitovány (tedy ne zcela liberalizovány). Druhým důležitým datem je rok 2022, kdy se předpokládá plná implementace EPAs, tedy 90% liberalizace bilaterálního obchodu.

⁴ CEPII-CIREM: An Impact Study Of The EU-ACP Economic Partnership Agreements (EPAs) In The Six ACP Regions. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/march/tradoc_138081.pdf (3.9.2008)

Dopady EPAs na export zemí ACP do EU

Pokud by EPAs nebyly uzavřeny, došlo by k přesunu obchodních vztahů zemí ACP do jiných obchodních režimů podle toho, zda jsou současně LDC (EBA) či nikoliv (GSP, eventuálně GSP+). To by znamenalo propad exportů zemí ACP (především vlivem poklesů exportů non-LDC ACP) o 4,8 %⁵. Nejvíce by tento propad postihl integrační uskupení COMESA (cca 12 %), dále pak karibskou oblast (cca 9 %) a pacifickou oblast (přes 8 %). Pokud jde o sektorové dopady – ty by byly nejmarkantnější v odvětvích, jejichž vzájemný obchod je ošetřen speciálními protokoly: především cukr a banány (55 %).

Dopady na vzájemný obchod

Podle uvedené studie se uzavřením plných EPAs očekává nárůst exportu zemí ACP do EU o 10,7 % v roce 2022 ve srovnání s výše uvedenou benchmarkovou situací (jen pro ilustraci – v případě, že by benchmarkem byl stav před 31. prosincem 2007, tj. dohoda z Cotonou, resp. Lomé, byl by dopad EPAs na export zemí ACP do EU 5,4% nárůst⁶). Regionálně by z EPAs (pokud jde o nárůst exportů) nejvíce profitovala pacifická oblast, Karibik a COMESA, sektorově se EPAs nejvíce projeví v oblasti obchodu s dobyt看. Výše uvedená čísla však současně předpokládají, že nedojde k uzavření žádné dohody na multilaterální úrovni v rámci jednání rozvojového kola WTO v Dohá, v takovém případě by uvedené rozdíly byly sníženy⁷.

Současně lze předpokládat, že nárůst exportu zemí ACP se nepromítne celý do jejich obchodní bilance, protože současně bude docházet k liberalizaci přístupu EU na trhy zemí ACP, takže se očekává také nárůst evropských importů do ACP (to se však týká až především období po roce 2022). Nárůst importů zemí ACP z EU se odhaduje průměrně na 17 % v roce 2022 (7 % v roce 2015 vlivem pomalejší liberalizace) s největšími regionálními dopady na oblast Karibiku a COMESA, sektorově se liberalizace importů z EU do ACP nejvíce dotknou průmyslového zboží (hlavně textilu) a primární produkce, zvýšení importů zemědělských produktů se odhaduje jako zanedbatelné.

Dopady na vládní příjmy a státní rozpočet zemí ACP

Dopady na vládní příjmy v zemích ACP se budou mezi jednotlivými zeměmi lišit, a to především v závislosti na počáteční relevanci příjmů z cel mezi celkovými příjmy vlády. Podle studie⁸ o dopadech EPAs lze efekty liberalizace na příjmy vlády rozdělit na tři základní druhy: přímý efekt vyvolaný liberalizací obchodu a zrušením cel, efekt diverze obchodu a domácí efekt.

⁵ tamtéž

⁶ tamtéž

⁷ K tomu však za určitou dobu dojde bez ohledu na to, zda bude dohoda na multilaterální úrovni uzavřena, či nikoliv. Nicméně výhodou EPAs v této souvislosti je fakt, že poskytuje zemím ACP dočasné zvýhodnění, pokud jde o jejich přístup na jednotný trh EU.

⁸ CEPII-CIREM: An Impact Study Of The EU-ACP Economic Partnership Agreements (EPAs) In The Six ACP Regions. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/march/tradoc_138081.pdf (3.9.2008)

Pokud jde o **přímý efekt**, jeho celkové dopady závisí na kombinaci velikosti vlivu snížení celních sazeb a z toho vyplývajícího zvýšení importů (a tím i celních příjmů), nicméně lze očekávat, že výsledkem bude pokles celních příjmů vlád zemí ACP. Vzhledem k omezené liberalizaci na straně ACP však bude tento efekt do roku 2015 limitovaný.

Efekt diverze obchodu se projeví následujícím způsobem – bezcelní importy z EU do zemí ACP (nebo ze zemí ACP z téhož integračního uskupení) nahradí importy podobného zboží z ostatních zemí (pokud zde existuje totéž zboží či blízký substitut), čímž se opět sníží celní příjmy států ACP.

Domácí efekt jako jediný může mít pozitivní dopady na celní příjmy – jeho následkem bude fakt, že snížení cel povede ke zvýšení rozsahu zdanitelných transakcí ve formálním sektoru ekonomiky, což bude znamenat zvýšení daňových příjmů⁹.

Součet všech tří efektů (z nichž první dva mají negativní dopady na celní příjmy vlád zemí ACP a pozitivní dopad třetího efektu je velmi omezený) vytváří **celkový výsledný efekt**, který znamená propad v celních (a tím i celkových) příjmech vlád zemí ACP. Odhaduje se, že v roce 2015 má být celkový pokles příjmů z cel 28 %, v roce 2022 pak 71 %¹⁰. Nejvíce příjmové propady zasáhnou region ECOWAS, COMESA a Karibik. V této souvislosti je pochopitelně zásadní závislost dané země (regionu) na importech z EU – čím je země (region) ACP na těchto dovozech závislejší, tím větší bude dopad na daňové příjmy.

Fiskální efekty EPAs

Obavou vlád zemí ACP z podepsání plných dohod EPAs jsou příjmové ztráty způsobené snížením příjmů z cel a tím snížení jejich fiskální kapacity. Nicméně je nutné brát v úvahu fakt, že EU není jediným obchodním partnerem ACP, stejně jako cla nejsou jediným příjmem vlád ACP a navíc také liberalizace v rámci EPAs neprobíhá zcela symetricky (na straně ACP pomaleji), takže celní příjmy sice budou klesat, ale minimálně do roku 2015 velmi pozvolna. Tato otázka je tedy fakticky (ne však politicky) zásadní pouze pro ty země, v nichž existuje vysoký podíl celních příjmů na celkových příjmech vlády a současně jsou odhadované ztráty způsobené liberalizací v rámci EPAs vysoké (Kongo, Ghana, Pobřeží slonoviny). Nicméně i přesto nejlepším a dlouhodobě správným řešením je přesun státních příjmů z celních do domácích – například do daně z přidané hodnoty, u níž se v mnoha rozvojových zemích uvažuje o náhradě současného systému paušálním.

EPAs však mohou mít také pozitivní fiskální efekty. Vzhledem ke snižujícímu se množství celních příjmů lze předpokládat tlak na zvýšení efektivity jejich výběru.

⁹ Za předpokladu, že pouze polovina transakcí v ekonomice jsou formálními transakcemi, jsou-li domácí transakce nahrazeny importy, pak část šedé ekonomiky bude nahrazena formálními transakcemi (tak, aby byl předpoklad udržen) a stanou se tak dalším daňovým příjmem (jako například daň z přidané hodnoty).

¹⁰ CEPII-CIREM: An Impact Study Of The EU-ACP Economic Partnership Agreements (EPAs) In The Six ACP Regions. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/march/tradoc_138081.pdf (3.9.2008)

Pokud by se současná odhadovaná neefektivita snížila o polovinu, může být ztráta způsobená diverzí obchodu pokryta vyšší efektivitou výběru cel ve styku s ostatními obchodními partnery. Stejně tak je nutné brát v potaz problém daňových úniků a korupce – v případě nižších celních výnosů bude existovat vyšší tlak místních vlád na vyřešení tohoto problému, který snižuje její daňové příjmy.

Udržitelnost EPAs¹¹

Aby EPAs a jejich implementace byla v otázce vzájemného obchodu mezi EU a ACP a jejich rozvojových dopadů na země ACP udržitelná, je třeba, aby skutečně plnila stanovené cíle. Zaprvé EPAs musí nutně podporovat regionální integraci zemí ACP (mimo jiné např. tvorbou regionálních rozvojových strategií, apod.) a současně čelit problémům, které ji (především v afrických podmínkách) zásadně komplikují (například překrývající se členství).

Pokud jde o obchod, všem ACP musí být prostřednictvím EPAs garantován skutečně svobodný přístup na trh EU a současně EPAs musí zavést asymetrické prvky postupné liberalizace tam, kde země ACP definují citlivé oblasti a produkty (např. pomocí vyloučení některého zboží z liberalizace, prostřednictvím pomalejší liberalizace, stanovení ochranné klauzule na vývoj celého odvětví, apod.).

Dále by měla být uvolněna pravidla původu tak, aby byla umožněna širší regionální a meziregionální kumulace tam, kde to bude ve prospěch zemí ACP. Podpořena musí být také spolupráce EU-ACP na úrovni standardů, sanitárních a fyosanitárních norem, akreditací a technických bariér obchodu.

EPAs se musí dále zaměřit na rozvojovou spolupráci, jež by se měla koncentrovat na priority související s diverzifikací produkce a na export zboží s vyšší přidanou hodnotou, stejně jako na budování kapacit, edukaci, výzkum a vývoj a zdravý regulační rámec, stejně jako na výstavbu a budování schopných institucí, které výše uvedené zajistí.

3. Vyjednávání EPAs a aktuální stav

Evropská unie přiměla země ACP, aby do jednání o EPAs vstupovaly nikoliv jako jedna skupina zemí (ACP) nebo jako jednotlivé země, ale dle geografických (sub)regionů (podpora regionální integrace). Tento regionální přístup však nevylučuje uzavřít EPA s jednotlivými, zejména však ekonomicky významnějšími zeměmi (podobně jako existuje např. Dohoda o obchodní a rozvojové spolupráci mezi EU a JAR z roku 1999).

Vyjednávání EPAs se měl skládat ze dvou fází: **fáze přípravná** (přechodná, od roku 2002 do konce roku 2007) byla zahájena na úrovni EU – ACP v září 2002, cílem této (přípravné resp. přechodné) fáze byl podpis a ratifikace nových EPAs s příslušnými regiony a také příprava daných regionů na implementaci EPA ve druhé fázi procesu. Po fázi přípravné následuje **fáze implementace** vyjednaných EPAs (od

¹¹ PWC: Sustainability Impact Assessment of the EU-ACP Economic Partnership Agreements: <http://www.sia-acp.org/acp/uk/index.php> (1.9.2008)

začátku roku 2008 do roku 2020). Podle původních plánů měla nová ujednání (EPAs) vstoupit v platnost nejpozději ke konci roku 2007 a od ledna 2008 měly obě smluvní strany (tj. státy daného regionu a EU) zahájit implementaci dojednaných opatření obsažených v EPAs, měl tedy začít platit nový systém obchodních vztahů EU – ACP.

Jednání o EPAs byla zahájena na sklonku září roku 2002 na (multilaterální) úrovni EU a celé skupiny států ACP. Za EU na těchto jednáních vystupovala Komise, na druhé straně se jich účastnilo 76 ze 78 zemí ACP (chyběla Kuba, která je členem ACP, ale nepodepsala Dohodu z Cotonou, a Jihoafrická republika, jejíž obchodní vztahy s EU jsou upraveny zvláštní dohodou o obchodní a technické spolupráci). Východní Timor¹², který požádal o členství v ACP, byl k těmto jednáním pozván jako pozorovatel.

Evropská unie dále v rámci podpory regionální integrace zemí ACP vedla jednání se šesti regiony ACP – 4 africkými (západní Afrika¹³, střední Afrika¹⁴, jihovýchodní Afrika¹⁵ a jižní Afrika¹⁶), karibským a pacifickým regionem. Přestože jednání na regionální úrovni byla zahájena již na podzim roku 2003 nebo v průběhu roku 2004, nepodařilo se s většinou regionů do konce roku 2007 (do kdy byla garantována výjimka z pravidel WTO) dospět k dohodě na řádné EPA. Tento vývoj představoval riziko především pro ty státy ACP, které současně nepatří do skupiny nejméně rozvinutých zemí světa (LDC – Least Developed Countries)¹⁷ a jejichž zahraniční obchod s EU dosahuje podstatné výše. Tyto země by pak čelily možné deformaci svých obchodních vztahů s EU a především snížení jeho objemu, protože vzhledem k neexistenci jiného legálního režimu by vzájemné vztahy padly do režimu všeobecných celních preferencí EU (GSP – General system of Preferences)¹⁸.

Přechodné EPAs (iEPAs)

¹² Východní Timor byl za řádného člena ACP přijat 13. května 2003 a stal se tak 79. členským státem ACP

¹³ Region západní Afriky je v jednání o EPA zastoupen uskupením ECOWAS (tvořeno 15 západoafrickými státy) doplněným o Mauritánii.

¹⁴ Region střední Afriky (pro jednání o EPA) tvoří 7 zemí integračního seskupení CEMAC – Čad, Demokratická republika Kongo, Gabon, Kamerun, Kongo, Rovnicková Guinea a Středoafrická republika a navíc ostrovní stát Svatý Tomáš a Princův ostrov.

¹⁵ Skupina zemí jižní a východní Afriky je tvořena tzv. ESA Group – zahrnuje státy, které jsou sdruženy v seskupeních COMESA, EAC a 4 státy SADC, které se rozhodly uzavřít EPA v rámci ESA. ESA Group je nyní tvořena 15 státy: Burundi, Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Keňa, Komory, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Rwanda, Seychely, Súdán, Uganda, Zambie a Zimbabwe.

¹⁶ Integrační uskupení jižní Afriky představuje 8 zbývajících států SADC včetně Jihoafrické republiky, která má vyjednanou s EU zvláštní dohodu, byť se jednání o EPA také účastní (může jí aplikovat). Mimo JAR tedy v SADC zbývá 7 států: Angola, Botswana, Lesotho, Mozambik, Namibie, Svazijsko a Tanzanie.

¹⁷ Na LDC se vždy vztahuje program „Everything But Arms“, který těmto zemím zaručuje bezcolní a bezkvótní přístup (až na výjimky) na trh.

¹⁸ Například řada zemí z pacifického regionu ACP se vzhledem ke svým omezeným obchodním vztahům s EU rozhodla přechodné dohody nesjednat. Jejich obchodní vztahy s EU tedy v současné době spadají do režimu GSP EU, který EU aplikuje na vztahy se všemi rozvojovými zeměmi, nejsou-li upraveny zvláštní obchodní dohodou.

Z těchto důvodů v průběhu roku 2007 začala EU uzavírat s některými zeměmi tzv. přechodné EPAs (Interim EPAs – iEPAs), jejichž funkce je považována za dočasnou – mají na přechodnou dobu (do dojednání řádných EPAs) poskytnout právní režim pro vzájemné obchodní vztahy, který je oboustranně výhodnější než GSP EU. Přechodné dohody většinou stvrzují již dojednanou liberalizaci vzájemných obchodních vztahů v určitých oblastech, umožňují zemím ACP použít ochranu klauzuli na „rozvíjející se odvětví“ (infant industries) a použít pomalejší liberalizační schéma na vybrané komodity vzájemných obchodních vztahů.

iEPAs pokrývají přístup na trh a další oblasti včetně rozvojové spolupráce. Ve všech případech EU nabídla k 1. lednu 2008 odstranění všech zbývajících cel a kvót na všechny exporthy z ACP (s krátkým přechodným obdobím pro cukr). Naproti tomu liberalizace v zemích ACP je postupná a rozfázovaná na delší období¹⁹.

Přestože iEPAs uzavírané na individuální bázi zdánlivě nabourávají závazek EU k podpoře regionální integrace v ACP, tento cíl EU nadále podporuje – iEPAs jsou vynuceny tlakem WTO a rozvojových zemí mimo ACP, které byly předchozí úpravou diskriminovány. Úplné EPAs by měly závazek EU k podpoře regionální integrace v ACP potvrdit.

Celý proces dojednávání přechodných EPAs je podporován výrazným finančním balíkem na rozvojovou spolupráci – země ACP mají obdržet v průběhu následujících sedmi let 23 mld. EUR. ACP budou také největšími příjemci peněz na základě rozhodnutí zvýšit výdaje EU na pomoc za obchod („aid for trade“) na 2 mld EUR ročně, přičemž prioritou byla stanovena na opatření, která mají usnadnit implementaci EPAs – tedy finance mají být použity na asistenci v implementaci strukturálních reforem a obchodních politik v zemích ACP a na zvyšování jejich globální konkurenceschopnosti²⁰.

Regionální pohled na jednání o EPAs²¹

Jednání s regionem **střední Afriky** (uskupení CEMAC – Ekonomické a monetární společenství střední Afriky + Svatý Tomáš a Princův ostrov) byla zahájena v říjnu 2003 v Brazzaville. V následujícím období se jednání koncentrovala na témata regionální ekonomické integrace a čtyři tématické skupiny (regionální trhy, technické standardy a opatření, služby a investice a další související oblasti). V únoru 2007 proběhla ministerská schůzka, v návaznosti na ni v prosinci 2007 EU a Kamerun parafovali iEPA, čímž si Kamerun zajistil přístup na trh EU. Jednání na regionální úrovni pokračují v roce 2008 s cílem uzavřít plnou EPA s celým regionem střední Afriky a zajistit tak skutečnou podporu regionální integrace v oblasti.

¹⁹ DG Trade: Interim Economic Partnership Agreements
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/136959.htm> (6.9.2008)

²⁰ DG Trade: Six common misconceptions about EPAs
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/137484.htm> (5.9.2008)

²¹ DG Trade: EU – ACP: regional negotiations:
http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/acp/regneg_en.htm (3.9.2008)

V rámci regionu **jihovýchodní Afriky** byla mezi EU a skupinou států spadajících do seskupení EAC (Eastern African Community) dne 23. listopadu 2007 parafována přechodná EPA, která upravuje vztahy mezi EU na jedné straně a Keňou, Ugandou, Tanzánií, Rwandou a Burundi na straně druhé. iEPA má podle vzájemné dohody uzavřít první fázi vyjednávání řádné EPA a od roku 2008 se pokračuje v jednáních směrem k úplné EPA. iEPA zavádí od 1. ledna 2008 100% liberalizaci na straně EU (opět s výjimkou pro cukr a rýži) a 82% liberalizaci na straně EAC (64 % do dvou let, 80 % do 15 let, zbytek do 25 let). Pokrývá 100 % položek tarifních položek EU a 74 % tarifních položek EAC. Dohoda také obsahuje rozsáhlou kapitolu věnující se rybolovu.

V rámci téhož regionu dojednala EU na přelomu listopadu a prosince 2007 přechodnou EPA se Seychelly, Zimbabwe, Mauriciem, Komory a Madagaskarem. Dohoda je založena na kompatibilitě s předpisy WTO, pokud jde o pravidla přístupu na trh, dále upravuje oblast rozvojové spolupráce, rybolovu, apod. Přechodná dohoda je otevřená dalším státům regionu a poskytuje rámec pro vyjednávání plné EPA pro období počínaje rokem 2008. iEPA zavádí od 1. ledna 2008 100% liberalizaci hodnoty na straně EU (s výjimkou pro cukr a rýži) a postupnou 97,5% liberalizaci pro Seychelly (do roku 2022), 80% liberalizaci pro Zimbabwe (2022), 95,6% pro Mauritius (2022), a 80% pro Komory a Madagaskar (2022). Stejně jako předchozí dohody, i tato iEPA předpokládá vyjmutí některých citlivých produktů a odvětví z liberalizace – ty se však liší stát od státu, většinou jde ale o zemědělské a potravinářské produkty. Dohoda také upravuje oblast rozvojové spolupráce a rybolovu.

23. listopadu 2007 byla dojednána iEPA s regionem **jižní Afriky**. Dohoda obsahuje pravidla přístupu na trh kompatibilní s předpisy WTO a upravuje také rozvojovou spolupráci a další oblasti. Dohoda byla uzavřena mezi EU a Botswanou, Lesothem, Namíbií, Svazijskem a Mozambikem. Angola vyjádřila kladné stanovisko a ráda by se připojila v co nejkratším termínu. Jihoafrická republika zvažuje svou participaci, nicméně obchodní vztahy mezi EU a JAR se řídí zvláštní dohodou. Jednání o standardní EPA mají nadále pokračovat. iEPA umožňuje 100% liberalizaci (pokud jde o hodnotu) zboží ze strany EU od 1. ledna 2008 (s přechodným obdobím pro cukr a rýži) 86% liberalizaci ze strany Botswany, Lesotha, Namíbie a Svazijska. Pro 44 citlivých produktů je liberalizace na straně SADC plánována do roku 2015, další tři produkty nebudou liberalizovány do roku 2018. Mozambik bude okamžitě (žádná cla) liberalizovat 80,5 % svého obchodu s EU, dalších 100 celních sazeb se zruší v roce 2018.

Ve dnech 7. a 13. prosince 2007 parafovala Evropská komise přechodnou dohodu s Pobřežím slonoviny a Ghanou, státy **západní Afriky**. Jednání o přechodné dohody pokračují s dalšími západoafrickými státy, stejně jako pokračují jednání se všemi státy regionu o plné EPA. Přechodná dohoda zavádí 100% liberalizaci hodnotou (od 1. ledna 2008) na straně EU a postupnou 80,8% liberalizaci hodnotou ze strany Pobřeží slonoviny (88,7% tarifních položek) do 15 let, v případě Ghany se obě čísla pohybují těsně nad hranicí 80 %. Obě dohody pokrývají také oblast rozvojové spolupráce, která doprovází implementaci Dohody. Navíc mají být v krátké

budoucnosti zavedena nová a vylepšená pravidla původu, jejichž cílem je zvýšení investičních a zaměstnaneckých příležitostí v zemích dohody.

Dne 29. listopadu 2007 podepsala Evropská komise přechodné dohody se dvěma hlavními ekonomikami **pacifické oblasti** – Fidži a Papua-Novou Guineou. Dohoda zavádí od 1. ledna 100% liberazaci na straně EU (s výjimkou pro cukr a rýži) a postupnou na 15 let rozfázovanou 82% resp. 80% liberalizaci na straně Papuy-Nové Guineje resp. Fidži. Přestože je dohoda otevřená všem dalším státům pacifického regionu, žádný z nich se vzhledem k omezeným obchodním vztahům s EU nerozhodl připojit – v těchto ostatních případech se tak aplikují pravidla GSP EU. Všechny strany prozatímní dohody potvrdily své odhodlání pokračovat v jednáních směrem ke komplexní EPA platné pro celý pacifický region, která bude obsahovat ujednání pro obchod se zbožím a službami, pro rozvojovou spolupráci, rybolov, pravidla související s obchodem a pro další aspekty. Taková dohoda může být reálná ke konci roku 2008.

Jediným regionem, který s EU v termínu (tj. do 31. prosince 2007) uzavřel **plnou dohodu EPA**, je **karibská oblast**. Jednání o úplné EPA byla uzavřena dne 16. prosince 2007 se všemi karibskými státy ACP, jež jsou sdruženy do uskupení CARIFORUM (tj. CARICOM včetně Dominikánské republiky). Dohoda zavádí od 1. ledna 2008 postupnou liberalizaci hodnoty importů CARIFORUM z EU až na 86,9 % (což odpovídá 90,7 % tarifních položek) do 25 let. Z liberalizace jsou vyloučeny především zemědělské a potravinářské produkty, či některé produkty chemického nebo nábytkářského průmyslu, apod.

Dohoda také obsahuje veškerá opatření nezbytná pro posun směrem k zóně volného, jako například ustanovení o importních a exportních clech, netarifních opatřeních, obchodně-ochranných nástrojích (anti-dumping, odvetná opatření, multilaterální a bilaterální záruky), speciální opatření k administrativní spolupráci v celních záležitostech, protokol o pravidlech původu, apod. Dále jsou upraveny oblasti jako například usnadňování obchodu, technické překážky obchodu, sanitární a fyto-sanitární opatření, zemědělství a rybolov, pohyb kapitálu, konkurenceschopnost, inovace, duševní vlastnictví, veřejné zakázky či životní prostředí a sociální aspekty.

Závěr

Dohody o ekonomickém partnerství (EPAs) byly smlouvou z Cotonou definovány jako hlavní nástroj hospodářské a obchodní spolupráce mezi zeměmi ACP a Evropskou unií. EPAs zkompatibilizují vztahy mezi zeměmi ACP a EU s pravidly WTO a současně mají mimo obchodní a hospodářskou dimenzi také silný rozvojový prvek. Přestože vyvažují dřívější vzájemný nereciproční vztah v reciproční, poskytují zemím ACP řadu výhod včetně asymetrické postupné liberalizace.

Proces liberalizace však i nadále hrozí zemím ACP některými riziky a negativními dopady. Jedná se především o citlivou otázku liberalizace některých komodit na straně ACP (zejména agrárních a souvisejících produktů), o zvýšenou ochranu rozvíjejících se průmyslových odvětví, o pokles příjmů státních rozpočtů (snížení celních příjmů) a další problematická místa. Proto jsou jednání o EPAs tak složitá a proto pouze jeden region z šesti uzavřel jednání s EU o plné EPA v původně

stanoveném termínu. Část ostatních států a regionů ACP byla nucena pod tlakem potenciální distorze vzájemných obchodních vztahů s EU uzavřít přechodné EPAs.

Jednání o úplných EPAs však nadále se všemi zbývajících pěti regiony pokračují. Další vyjednávání musí brát potenciální rizika a dopady či obavy zemí ACP v potaz tak, aby bylo možné dojít ke vzájemné dohodě. Většina států ACP má totiž na uzavření dohod o ekonomickém partnerství s Evropskou unií podstatný zájem.

Použitá literatura:

1. Adamcová, L., Sýkorová, S. Rozvojová ekonomika: Vybrané problémy II. Praha : VŠE, 2002.
2. Cihelková, E. Vnější ekonomické vztahy Evropské unie. Praha : C.H. Beck 2003.
3. Dohoda z Cotonou. Rozvojové středisko. Ústav mezinárodních vztahů Praha. Samostatná příloha Mezinárodní politiky č.3/2004.

Internetové zdroje:

1. Cariforum EPA and beyond: Recommendations for negotiations on Services and Trade related Issues in EPAs.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/july/tradoc_139907.pdf
2. CEPII-CIREM: An Impact Study Of The EU-ACP Economic Partnership Agreements (EPAs) In The Six ACP Regions.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/march/tradoc_138081.pdf
3. DG Trade: Interim Economic Partnership Agreements
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/136959.htm>
4. DG Trade: Interim EPAs – Questions and Answers
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/march/tradoc_138457.pdf
5. DG Trade: Six common misconceptions about EPAs
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/137484.htm>
6. PWC: Sustainability Impact Assessment of the EU-ACP Economic Partnership Agreements: <http://www.sia-acp.org/acp/uk/index.php>
7. Webové stránky DG Trade: ACP
http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/acp/index_en.htm
8. Webové stránky DG Trade: EU – ACP: EPA list of countries grouping
http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/acp/plcg_en.htm
9. Webové stránky DG Trade: EU – ACP: EPAs
http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/acp/nepa_en.htm
10. Webové stránky DG Trade: EU – ACP: regional negotiations
http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/acp/regneg_en.htm

Autor příspěvku: *Ing. Jaromír Harmáček*

Pracoviště: *Katedra světové ekonomiky
Fakulta mezinárodních vztahů, VŠE v Praze*

Adresa: *Nám. W. Churchilla 4, Praha 3, 130 67*

E-mail: *jaromir.harmacek@vse.cz*

Efektívne využívanie remitencií na podporu rastu rozvojových krajín

Ing. Zuzana Kálmanová

Summary

The remittances represent the transfer of international savings from host countries to countries of origin of migration. The remittances can be spent, invested or kept like savings. In accordance with their use, the impact on the economic situation of country change. In general the remittances and the international migration have the positive impact, but are not used in efficient way.

The first part of paper deals with the factors which influence the volume and the structure of remittances and in the second part the impact of remittances on the economic growth and development of countries of origin is analysed.

Key words: *remittances, economic growth, migration*

Úvod

Je veľmi náročné definovať vzťah medzi migráciou a ekonomickým rozvojom zdrojových krajín¹, keďže do celého procesu zasahuje nespočetné množstvo faktorov. Medzinárodná migrácia predstavuje pre zdrojové krajiny jednak finančnú pomoc v podobe remitencií², ktorých sa článok týka, ale tiež prináša množstvo nových informácií a know how, čím sa stáva jedným z hlavných faktorov transformácie a rozvoja zdrojových krajín.

Vplyv remitencií na rozvoj zdrojových krajín je veľmi diskutovanou témou súčasnosti s cieľom nájsť čo najefektívnejšie riešenia, ktoré by stimulovali ekonomický rast krajiny, lepšie rozdelenie dôchodkov a zníženie chudoby. Remitencie predstavujú medzinárodné úspory, ktoré môžu byť buď spotrebované, investované alebo usparené pre prípad krízy alebo finančných problémov rodiny.

Reálnu situáciu výstižne vyjadruje výrok Castlesa (1999), ktorý v ňom tvrdí: „V ideálnom svete by dobre organizovaná migrácia z pracovných dôvodov mohla produkovať remitencie, ktoré by mohli zlepšiť národné účty zdrojových krajín a v rovnakom čase prilákať investície, ktoré by následne zvýšili produktivitu práce a zlepšili infraštruktúru...Reálny svet však takýto nie je.“

Faktory vplyvajúce na výšku a štruktúru remitencií

Remitencie predstavujú významný faktor rozvoja zdrojových krajín. Neexistuje však ucelená teória, ktorá by dokázala celkom vysvetliť ich vznik, štruktúru a vplyv na rozprúdenie ekonomického rozvoja vzhľadom na značné geografické a kultúrne rozdiely medzi jednotlivými zdrojovými krajinami.

¹ Zdrojová krajina-krajina pôvodu migrácie

² Remitencie-sú transfery bohatstva v akejkol'vek podobe (finančnej či reálnej) a sú zasielané akýmkoľvek kanálom (legálny alebo ilegálny kanál) z jednej krajiny do druhej.

Faktory vplývajúce na tvorbu remitencii možno rozdeliť na dve hlavné skupiny, a to na faktory vnútorné a vonkajšie (Tabuľka č.1). Ako už z názvu vyplýva vnútorné faktory sa týkajú vnútorných demografických charakteristík skúmanej komunity a tiež individuálnych prípadne rodinných rozhodnutí. Vonkajšie budú naopak závisieť od podmienok v zdrojovej a hostiteľskej krajine, v ktorej k tvorbe remitencii dochádza.

Tabuľka č.1 vyjadruje základné faktory, ktoré ovplyvňujú (zvyšujú) tok remitencii:

Premenná	1	2	3	4
Vnútorné faktory individuálne				
výška príjmu migranta	zvyšuje			
dĺžka pobytu v host.krajine	zvyšuje		zvyšuje	zvyšuje
výška príjmu rodiny (nízka)	zvyšuje		zvyšuje	zvyšuje
úroveň základnej spotreby			zvyšuje	
manžel/ka v zdrojovej krajine	zvyšuje		zvyšuje	
úroveň vzdelania migranta	zvyšuje		zvyšuje	zvyšuje
počet osôb vo vlasti závislých od remit.	zvyšuje		zvyšuje	zvyšuje
krajina pôvodu	zvyšuje	zvyšuje	zvyšuje	zvyšuje
Vonkajšie faktory sociálne				
ekonomická aktivita hostit.krajiny	zvyšuje			
ekonomická aktivita zdrojovej krajiny	zvyšuje			
výmenný kurz	zvyšuje	zvyšuje		
rozdiel úrokových mier H a Z krajiny	zvyšuje	zvyšuje		
úroveň inflácie v zdrojovej krajine	zvyšuje	zvyšuje		
bezpečnosť a likvidita investícií v ZK	zvyšuje	zvyšuje	zvyšuje	zvyšuje
efektívnosť systémov prevodu fin.prost.	zvyšuje	zvyšuje		

Legenda:

- 1= Rozhodnutie o posielaní remitencii
- 2 = Spôsob zasielania remitencii
- 3 = Kvantita remitencii
- 4 = Použitie remitencii

Zdroj: Mazzali, A. Stocchiero A., Zupi M.: Rimesse degli emigrati e sviluppo economico, Rassegna della letteratura e indicazioni per la ricerca. Centro Studi di Politica Internazionale. Roma. 2002, str. 28.

Tabuľka č.1 zobrazuje faktory, ktoré vplývajú na rozhodnutie o zasielaní remitencii (1), na spôsob ich zasielania (2), na ich kvalitu (3) a použitie (4). Spomedzi vnútorných individuálnych faktorov je veľmi dôležitá výška príjmu migranta, keďže platí, že čím vyšší príjem, tým väčšia časť z neho bude zaslaná rodine. Na výšku príjmu priamo úmerne vplýva dĺžka pobytu v hostiteľskej krajine a zvyšujúca sa integrácia. Čím je migrant v krajine dlhšie, tým je viac integrovaný do spoločnosti, podarilo sa mu zlegalizovať svoj pobyt a nájsť si lepšie platenú prácu, čo vedie k rastu remitencii. S predlžujúcim sa pobytom v hostiteľskej krajine rastie aj

pravdepodobnosť snahy o trvalé usadenie sa a privolanie najbližšej rodiny. Pokiaľ sa najbližší členovia presťahujú do hostiteľskej krajiny, výška a periodicita remitencii klesá. V tomto prípade väčšinou migrant kontakty k krajinou pôvodu preruší alebo aspoň výrazne obmedzí. Postavenie a integrácia migranta tiež ovplyvní distribučný kanál, ktorým posielala remitencie. Viac integrovaný migrant má väčší prístup ku finančným službám v hostiteľskej krajine, a teda môže použiť aj formálne kanály, akými sú napríklad banky a iné finančné inštitúcie. Oproti tomu, migranti s ilegálnym postavením, nemajú prístup k formálnym kanálom (banka a pod.) a remitencie posielajú prostredníctvom známych, ktorí sa do krajiny pôvodu vracajú, prípadne ich posielajú pomocou finančných služieb, ktoré nevyžadujú legálne právne postavenie migranta. Tieto služby sú však oproti bankovým službám drahšie, ich výhodou je však vyššia dostupnosť v krajinách pôvodu (migranti pochádzajúci z odľahlejších oblastí, v ktorých chýba funkčná finančná sieť, nemôžu poslať remitencie prostredníctvom bankových služieb, keďže rodina by sa k nim nedostala.) Inštitúcie špecializujúce sa na prevod peňazí ako napr. Western Union sú dostupnejšie aj v odľahlejších oblastiach.

Na výšku remitencii vplýva taktiež príjem členov rodiny v zdrojovej krajine a ich počet. Čím je príjem nižší a počet členov vyšší, tým sú remitencie častejšie a vyššie.

Z vonkajších faktorov je dôležitá najmä ekonomická situácia v zdrojovej i hostiteľskej krajine. Čím je situácia v hostiteľskej krajine lepšia a v zdrojovej horšia, tým sú remitencie vyššie. Markoekonomické faktory, ktoré sa môžu podieľať na rozhodnutiach migrantov o posielaní remitencii sú ekonomicko-politické podmienky v krajine a ich zmena. Z ekonomických možno ako príklad uviesť stabilitu mien oboch zúčastnených krajín, úrokové sadzby a výmenné kurzy v týchto krajinách, bezpečnosť a likvidita investícií, efektívnosť systémov prevodu finančných prostriedkov, prípadne mieru inflácie.

Pokiaľ je napríklad miera inflácia v zdrojovej krajine veľmi vysoká, prípadne skokovo vzrastie, remitencie v peňažnej forme poklesnú a narastú v naturálnej forme, čo znamená, že migrant bude posielat' napríklad tovar, ktorý v zdrojovej krajine chýba a rodina ho vymení za základné suroviny. V tomto prípade inflácia ovplyvnila najmä štruktúru zasielaných remitencii.

V prípade zmeny kurzu môžu nastať dve možnosti. Pokiaľ mena zdrojovej krajiny devaluje, čiže sa oslabí voči zahraničnej mene hostiteľskej krajiny, za posielané remitencie bude možné v zdrojovej krajine získať viac prostriedkov v domácej mene a tým kúpiť viac statkov. Túto situáciu sa budú migranti snažiť využiť a zasielať väčšie množstvo finančných prostriedkov, ktoré sa týmto spôsobom znásobia. Revalvácia kurzu domácej meny (posilnenie domácej meny) spôsobí, že za rovnaké množstvo remitencii sa získa menej finančných prostriedkov v domácej mene, a bude možné kúpiť menšie množstvo statkov. Aj napriek tomu, však výška remitencii nepoklesne, prípadne narastie (pokiaľ si to migrant môže dovoliť), keďže remitencie majú anticyklický charakter. Počas krízy v zdrojovej krajine ich výška rastie, migranti sa snažia pomôcť svojej rodine v ťažkých časoch, aby tak vyrovnali nedostatok iných

stratených príjmov rodiny, prípadne rozdiel medzi starým a novým revalvovaným menovým kurzom.

Pokiaľ ide o zmeny v úrokových sadzbách, tieto nebudú mať veľký vplyv, pretože finančné prostriedky zasielané vo forme remitencii vo väčšine prípadov stačia len na nákup základných potravín nevyhnutných pre život, a teda aj nárast úrokových sadzieb, ktorý by inak spôsobil nárast úspor a ich zhodnotenie vo väčšine prípadov nenastane. Jedným z dôvodov je relatívne nízka úroveň remitencii ale tiež nedôvera voči finančným inštitúciám, prípadne ich neefektívne fungovanie alebo úplná abstinencia.

Mnohé rozvojové krajiny v snahe predchádzať výkyvom vlastnej meny ju majú naviazanú na inú silnú menu, prípadne domácu menu úplne nahradia zahraničnou menou (napríklad tzv. dolarizácia). Dolarizácia môže pre centrálnu banku zdrojovej krajiny znamenať stratu zdrojov získaných prostredníctvom monetárnej politiky (obchodovanie, emisia peňazí, ...). Na druhej strane dolarizácia prináša nesmierne výhody pre hospodárstvo ako napríklad zníženie inflácie, zvýšenie prílevu zahraničného kapitálu a tiež remitencii, zvýšená dôvera domáceho obyvateľstva vo finančných sektor a rozšírené využívanie jeho služieb, zníženie úrokových sadzieb a vyššiu dostupnosť úverov, menšie riziká spojené s nestabilnou menou, čo vedie k zvýšeniu investícií do krajiny, ktorá bude viesť k zvýšeniu produktivity výrobných faktorov a následnému rastu zamestnanosti a produkcie v krajine, ktoré povedú k hospodárskemu pokroku. Dolarizácia je výhodná teda najmä pre menšie štáty, ktorých výhody z nej získané prevýšia straty vyplývajúce z obmedzení monetárnej politiky.

Nárast zahraničných finančných zdrojov ako napríklad remitencii môže v krajine viesť aj k zvýšeniu inflačných tlakov, čím sa rast remitencii nepremietne do zvýšenia hospodárskeho rastu, ale naopak ho ubrzdí. Z tohto dôvodu je okrem potreby zvýšenia prílevu zahraničného kapitálu (napr. remitencii) nevyhnutné ozdravenie finančného systému v krajine a vytvorenie inovatívnych finančných produktov.

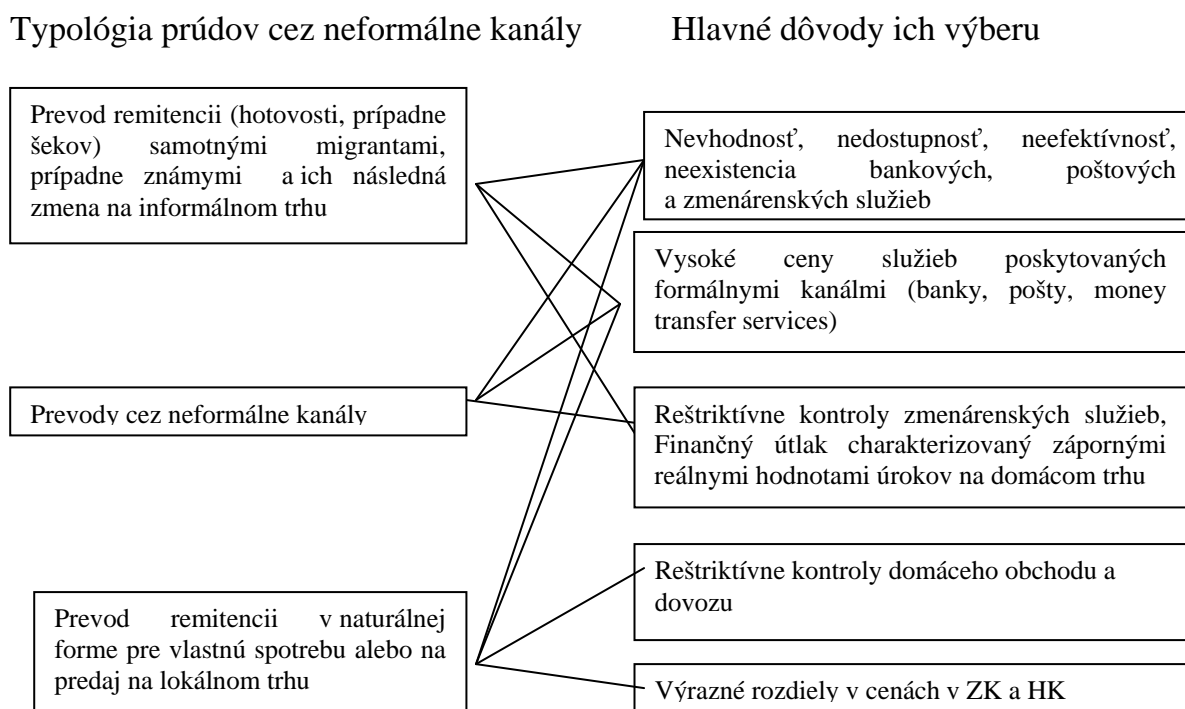
Faktory, ktoré ovplyvňujú výber kanálov na prevod remitencii

Veľmi dôležitým faktorom pri využití remitencii na zvýšenie hospodárskeho rastu zdrojovej krajiny je fakt, či tieto prechádzajú formálnymi alebo neformálnymi kanálmi. Pokiaľ by tieto prechádzali formálnymi kanálmi, mohli by za určitých podmienok prispieť k naštartovaniu ekonomiky zdrojovej krajiny. Bohužiaľ každodenná realita ukazuje, že len asi tretina všetkých remintencii prechádza oficiálnymi kanálmi.

Za formálne kanály považujeme najmä banky, pošty, zmenárne a špecializované agentúry na prevod finančných prostriedkov, ako napríklad Western Union. Mnohé z oficiálnych kanálov však vyžadujú určitý stupeň integrácie migranta. Napríklad ilegálny status migranta, prípadne nízky príjem mu znemožňujú akýkoľvek prístup k bankovým službám. Neznalosť jazyka, kultúry a podmienok v hostiteľskej krajine tlačia migranta k využívaniu ilegálnych kanálov prevodu finančných prostriedkov.

Okrem integrácie migranta je veľmi dôležitá taktiež dostupnosť formálnych kanálov v zdrojovej krajine. To znamená, pokiaľ v krajine pôvodu nie je dostatočná sieť formálnych kanálov, migranti sú nútení na prevod remitencii použiť neformálne kanály. Najčastejšou formou neformálneho kanála je prenos finančných prostriedkov samotným migrantom pri jeho periodických návštevách rodiny. Pokiaľ tieto nie sú dostatočne časté, finančné prostriedky zverí inému členovi rodiny, či priateľom, ktorí sa do zdrojovej krajiny chystajú. Postupne sa vyformovala sieť migrantov, ktorí sa živia prenosom remintencii z hostiteľskej do zdrojovej krajiny. Výhodou týchto neformálnych kanálov je ich bezpečnosť, dôveryhodnosť, efektívnosť a najmä dostupnosť a rozšírenie tak v hostiteľskej ako i zdrojovej krajine, kde sú finančné prostriedky doručené rodine až domov.

Nasledujúca schéma vyjadruje faktory, ktoré ovplyvňujú výber neformálnych kanálov:

Zdroj: Mazzali, A. Stochiero A., Zupi M.: *Rimesse degli emigrati e sviluppo economico, Rassegna della letteratura e indicazioni per la ricerca. Centro Studi di Politica Internazionale. Roma. 2002, str. 36*

Zo schémy vyplýva, že využívanie jednotlivých foriem neformálnych kanálov je najmä dôsledkom nevhodnosti, nedostupnosti, neefektívnosti a vysokej ceny služieb formálnych kanálov (napr. bankové služby). Pokiaľ ide o remitencie v naturálnej podobe, tieto sú využívané najmä kvôli výrazným rozdielom v cenách v zdrojovej a hostiteľskej krajine, prípadne kvôli reštriktívnej politike dovozu uplatňovanej zdrojovou krajinou.

Neformálne kanály teda nevznikli najmä kvôli ich efektívnosti a dostupnosti, ale z väčšej miery kvôli nedostupnosti formálnych kanálov. Remitencie plynúce takto do zdrojovej krajiny pritom nemusia viesť k jej rozvoju, ale pri ich vyššom množstve môžu viesť k vzniku nerovnováh a napríklad k rastu inflácie. Z tohto dôvodu sa vyspelé krajiny v snahe pomôcť rozvojovým krajinám snažia ponúkať migrantom nové špecializované produkty, ktoré by čo najlepšie zhodnotili remitencie tak pre individuálne potreby migranta ako i pre zdrojovú krajinu. Ide najmä o rozšírenie siete formálnych kanálov v zdrojových krajinách, o zvyšovanie informovanosti o ich využívaní a vytváranie nových produktov podporujúcich rozvoj, kam možno zaradiť najmä produkty mikrofinancovania.

Vplyv remitencii na rozvoj zdrojových krajín

Vplyv remitencii na rozvoj zdrojových krajín je veľmi diskutovanou témou súčasnosti s cieľom nájsť čo najefektívnejšie riešenia, ktoré by stimulovali ekonomický rast krajiny, lepšie rozdelenie dôchodkov a zníženie chudoby.

Remitencie môžu mať na zdrojovú krajinu kladné i záporné dopady.³ Medzi kladné možno zaradiť: zlepšujú platobnú bilanciu, sú zdrojom valút, ktoré môžu byť použité na nákup statkov a služieb zo zahraničia, sú potenciálnym zdrojom úspor a investícií, zlepšujú životnú úroveň obyvateľov zdrojových krajín, zvyšujú národný dôchodok, zlepšujú rozdelenie dôchodkov (to za predpokladu, že migrujú tí najchudobnejší a najmenej vzdelaní, čo ako ukazujú posledné výskumy, nie je až také jednoznačné), znižujú úroveň nezamestnanosti, rozširujú komunikačnú sieť medzi zdrojovými a hostiteľskými krajinami.

Na druhej strane remitencie pokiaľ nie sú vhodné riadené môžu mať aj negatívne účinky, medzi ktoré možno zaradiť napríklad⁴: emigrácia zriedkakedy dokáže rozprúdiť hospodársky rozvoj v krajine, práve naopak, zdrojová krajina zvyšuje svoju závislosť od hostiteľských krajín a vedie k ďalšej vlne emigrácie. Remitencie zvyšujú závislosť ich užívateľov a znižujú tak motiváciu pri hľadaní si zamestnania, podnecujú emigráciu najproduktívnejšej a najperspektívnejšej skupiny obyvateľstva, ktorá sa mohla podieľať na rozprúdení hospodárskeho rozvoja, chýbajúca pracovná sila v zdrojovej krajine je potom nahradená prácou detí a žien, čo jednak znižuje produktivitu práce ale tiež aj školskú dochádzku. Vplyvom prívluhu remitencii postupne rastie závislosť zdrojových krajín od migrácie a môže viesť až k podnecovaniu migrácie zo strany vlády. Následkom toho môže byť slabý boj proti ilegálnej migrácii, keďže aj táto sa podieľa na prítoku remitencii. Ďalším radikálnejším nástrojom na udržanie toku remitencii môže byť aj zákaz emigrovania z iných ako pracovných dôvodov, keďže po emigrovaní celej najbližšej rodiny migranta sa tok remitencii zastaví. Z tohto dôvodu zdrojové krajiny uprednostňujú dočasnú formu

³ Mazzali, A., Stocchiero A., Zupi M.: *Rimesse degli emigrati e sviluppo economico*, Rassegna della letteratura e indicazioni per la ricerca. Centro Studi di Politica Internazionale. Roma. 2002

⁴ Gubert, F.: *Migration remittances and moral hazard. Evidence from the Kayes Area (Western Mali)*, Document de travail de la série: Etudes et documents“, E 2000.17, Centre d'études et des recherches sur le développement international. 2000

migrácie, keďže táto im poskytuje najvyššie výhody. Negatívnym znakom remitencii je aj ich nepredvídateľnosť a rôzna periodicitá. Zvýšenie príjmov domácností vplyvom remitencii vedie k zvýšeniu importu do krajiny, čo následné zhoršuje platobnú bilanciu štátu. V neposlednom rade môžu remitencie, pokiaľ je ich objem vysoký, prípadne rast skokový, viesť k inflácii. Náhly prílev remiencii môže taktiež viesť k zmenám vo výmennom kurze a úrokových mierach, pričom tieto náhle zmeny pôsobia pre potenciálnych investorov demotivujúco a znižujú ich dôveru voči ekonomickému systému krajiny.

Pri analýze interakcie medzi remitenciami a ich makroekonomickými dôsledkami treba brať do úvahy najmä nasledujúce tri faktory:⁵ prítomnosť iných zdrojov kapitálu zo zahraničia a ich využitie v krajine, vývoj obchodnej bilancie a výmenných kurzov, interné faktory ako napríklad: úroveň spotreby, úspor a investícií, príjmy a výdavky verejného sektoru, legislatíva a fungovanie finančného sektoru.

Či majú remitencie kladné alebo záporné dopady na zdrojovú krajinu nie je možné zovšeobecniť, ale je potrebné sledovať každú krajinu individuálne, keďže len od nej samotnej závisí, či ich vie využiť na rozprúdenie hospodárskeho rozvoja alebo nie. Ako príklad pozitívneho využitia remitencii možno uviesť Tunisko, na ktoré majú remitencie kladný vplyv. Počet zrealizovaných projektov Tunisianmi žijúcimi v zahraničí bol za obdobie siedmich rokov (1993-1999) 4196 s celkovým objemom investovaných prostriedkov 153 miliónov dinárov a zároveň tieto projekty viedli k zvýšeniu zamestnanosti o 20 468 pracovníkov. Z celkového počtu 4196 projektov bolo uskutočnených 323 v poľnohospodárskom sektore, 987 v priemysle a 2886 v službách.⁶ Opačným prípadom je slabé využitie remitencii v Albánsku, ktoré bolo spôsobené nefungujúcim finančným a bankovým systémom, ktorý nebol schopný premeniť remitencie na zdroj rastu, ale tieto viedli k zhoršeniu situácie v krajine. V súčasnosti finančný i bankový systém prechádza hlbokou reštrukturalizáciou, liberalizáciou a privatizáciou, otázne však ostáva, kedy bude schopný príliv remitencii správne zhodnotiť.

Väčšina zdrojových krajín má ešte stále problém s využitím remintencii. Je potrebné nasmerovať ich tok cez formálne kanály, upraviť finančný a bankový systém v krajine a vybudovať inštitúcie, ktoré by sa zhodnoteniu remitencii v krajine venovali.

Pri hodnotení vplyvu remitencii na rozvoj sa sleduje typológia statkov, na ktoré boli použité. Môže ísť napríklad o dobrovoľnú spotrebu, vzdelanie a zdravie, byty, nákup strednodobých alebo dlhodobých statkov, prípadne investície do produktívnych činností. Rozhodnutia rodín o spotrebe sú racionálne a odzrkadľujú podmienky v zdrojovej krajine. Napríklad v najchudobnejších oblastiach (Subsaharská Afrika) sa remitencie použijú na nákup základných statkov, zatiaľ čo v mierne rozvinutejších oblastiach (napríklad Severnej Afriky) sa časť remitencii použije aj na nákup

⁵ Straubhaar,T: On the economics of international labour migration.Bern.Haupt.1988

⁶ Ote: Tunisiens a l'étranger:transferts de fonds et investissements en Tunisie, Direction des Etudes et des Statistiques, Office des Tunisiens a l'étranger, Ministere des Affaires Sociales

dlhodobých statkov a bytov. Podľa Taylora⁷ remitencie vplývajú na lokálny ekonomický rozvoj nepriamo, a to prostredníctvom ich vzťahov s trhom a ich multiplikácie.

Jednou z kladných charakteristík remitencii je ich schopnosť rovnomernejšie rozdeľovať príjem v krajine. Tieto závery však platia len v krajinách s dlhou tradíciou migrácie. Na začiatku totiž emigruje najvzdelanejšia (má lepšie informácie v porovnaní s ostatným obyvateľstvom) a relatívne bohatá (má prostriedky na emigráciu) skupina obyvateľstva. Postupne sa však prostredníctvom vytvorenia migračných sietí⁸ náklady na emigráciu znižujú a taktiež sa zvyšuje informovanosť o možnostiach emigrovať, čím postupne začína emigrovať nielen najbohatšia vrstva, ale aj relatívne chudobné obyvateľstvo.

Okrem sledovania vplyvu remitencii na nerovnomerné rozdeľovanie príjmov v krajine, sa mnoho empirických výskumov venuje aj sledovaniu vplyvu remitencii na zvyšovanie produktivity práce v zdrojových krajinách, ktoré je možné dosahovať investíciami do vzdelania, zdravotníctva, prípadne investíciami do nových technológií a rozširovania výroby.

Pokiaľ ide o vzťah remitencii a formovania ľudského kapitálu možno tvrdiť, že vo väčšine krajín remitencie pomáhajú k zvyšovaniu vzdelania obyvateľstva a tiež znižujú riziko z predčasného ukončenia školskej dochádzky v dôsledku chudoby a potreby rodiny zamestnať deti (neplatí to pre všetky krajiny).

Remitencie slúžia okrem nevyhnutného uspokojovania základných potrieb rodiny aj na udržanie sociálnych vzťahov v rámci rodiny a komunity, a v prípade financovania spoločných projektov komunity, aj na zlepšenie postavenia v rámci spoločnosti. Migranti zasielaním remitencii taktiež prispievajú k zvýšeniu ochrany príjmov rodiny v zdrojovej krajine, ktoré by mohli poklesnúť v prípade krízy. Investičný model remitencii ich poníma ako podiel migranta na zvyšovaní rodinného bohatstva, čím si zároveň zabezpečuje dedenie jeho časti. Ďalším možným dôvodom zasielania remitencii na mikroúrovni môže byť nezištná pomoc migranta svojej rodine (altruizmus), prípadne akumulácia kapitálu na starobu.

V neposlednom rade majú remitencie aj symbolickú hodnotu, ktorou migranti vyjadrujú spolupatričnosť a silu spojenia so zdrojovou krajinou aj napriek veľkej vzdialenosti a zriedkavým návštevám.

Pokiaľ ide o celkovú výšku remitencii vo svete a ich teritoriálne rozdelenie, najviac z nich, viac ako 40 percent prúdi do najľudnatejšieho kontinentu, do Ázie. V roku 2002 podľa správy vydanéj Medzinárodným menovým fondom najvyššími prijímateľmi remitencii boli: India, za ňou Čína, Mexiko, Filipíny, Kórea, Pakistan,

⁷ Taylor.J.E.: The new economics of labour migration and the role of remittances on the migration process, in IOM, International Migration.Special issue:Migration and development, vol.37 (1)

⁸ Migračná sieť-tvoria ju migranti nachádzajúci sa v hostiteľskej krajine, ktorí udržiavajú kontakty so zdrojovou krajinou a pomáhajú svojej rodine, priateľom či krajanom emigrovať do hostiteľskej krajiny, kde im poskytnú pomoc pri hľadaní zamestnania, ubytovania a integrácii do spoločnosti. Možno povedať, že títo migranti tvoria most medzi hostiteľskou a zdrojovou krajinou.

Poľsko, Izrael, Maroko, Bangladéš a Turecko. V roku 2004 sa podľa Svetovej banky na prvé miesto dostalo Mexiko a za ním India. Spojené štáty americké a Saudská Arábia boli naopak najväčšími krajinami pôvodu remitencii.⁹ Na zistenie celkovej výšky remitencii by bolo potrebné k oficiálnym štatistikám (vyjadrujúcim tok remitencii cez oficiálne kanály) pripočítať sumu remitencii zasielaných neformálnymi kanálmi, prípadne remitencie v podobe tovarov ako napríklad oblečenie, šperky, elektrospotrebiče a podobne. Podľa odhadov Svetovej banky remitencie cez neformálne kanály tvoria až 50 percent celkových remitencii¹⁰, pričom tieto by mohli výrazne prispieť k rozvoju zdrojových krajín, pokiaľ by sa podarilo ich presmerovanie cez oficiálne systémy prevodu finančných prostriedkov. Faktory, ktoré ovplyvňujú výber spôsobu zasielania remitencii bližšie rozoberá nasledujúca časť článku.

Pokiaľ sa celkový objem remitencii porovnáva s inými tokmi kapitálu do rozvojových krajín vyplynie, že remitencie sa zaradia v celkovom objeme na druhé miesto po Priamych zahraničných investíciách a prekročia prostriedky Finančnej pomoci rozvojovým štátom.¹¹

Veľmi významné úspechy sa podarilo dosiahnuť napríklad v Mali alebo v Mexiku, kde sa migranti spojili do zväzov a určité percento z remitencii venovali na spoločné rozvojové projekty, ktoré pomohli pri zvýšení životnej úrovne domáceho obyvateľstva. Okrem značného úsilia zo strany migrantov je na zabezpečenie multiplikačného efektu remitencii potrebné založiť, prípadne uzdraviť lokálne inštitúcie, ktoré by zbierali remitencie a poskytli ich lokálnym výrobcom a migrantmi by nemuseli hrať úlohu zamestnanca, investora a podnikateľa v jednej osobe.¹²

Možné východiská podniknutia efektívneho využitia remitencii

Krajiny s vysokou mierou emigrácie sa čoraz viac zaoberajú otázkou efektívneho využitia remitencii na rozprúdenie ekonomiky. Ako primárna sa v rámci všetkých zdrojových krajín javí potreba presmerovania prúdenia remitencii z neformálnych do formálnych kanálov. Ďalej je potrebné podnecovať migrantov vložiť časť remitencii do depozitu vo finančných inštitúciách zdrojovej krajiny a taktiež uľahčiť podmienky investovania remitencii do podnikov v krajine pôvodu priamo zo zahraničia. Treba pripomenúť, že vracajúci sa migranti prispievajú k rozvoju zdrojových krajín jednak prostredníctvom nadobudnutých skúseností a schopností, použitím úspor vo forme remitencii, ale taktiež prostredníctvom nadobudnutých kontaktov a ľahšiemu prístupu k informáciám a zdrojom.

⁹ Zanfrini,L.: Sociologia delle migrazioni.Manuali Laterza Spa. Roma-Bari. Giugno2007.ISBN: 978-88-420-8337-5

¹⁰ Zanfrini,L.: Sociologia delle migrazioni.Manuali Laterza Spa. Roma-Bari. Giugno2007.ISBN: 978-88-420-8337-5

¹¹ Fondazione Giordano dell'amore, contributi di Anderloni,L., Belloti.P.,Demaria,P., Stefanini,D.: Il mercato delle rimesse e la microfinanza, Finanza e sviluppo.Giuffre Editore Spa.Milano.2007

¹² Taylor.J.E.: The new economics of labour migration and the role of remittances on the migration process, in IOM, International Migration.Special issue:Migration and development, vol.37 (1)

Ekonomický rozvoj území závisí jednak od objemu investícií, ale tiež od možností kam investovať, a teda od existencie určitej formy produkcie, ktorá sa môže remitenciami rozrastať a zefektívňovať. Okrem toho je dôležitá disponibilná pracovná sila, ceny inputov a ďalšie politicko-ekonomické faktory.

Na makroekonomickej úrovni ide najmä o zlepšenie monetárnej politiky, udržanie stability ekonomickej situácie a výmenného kurzu, podpory zahraničných investícií, konkurencie medzi bankovými subjektami, a rozvoj lokálnych malých a stredných podnikov.

Taktiež je nevyhnutné vytvoriť, prípadne zreformovať systém finančných inštitúcií, ktorých úlohou je zabezpečiť efektívne využívanie remitencií. Reštrukturalizácia a modernizácia finančného systému je pritom potrebná tak na strane zdrojovej krajiny, ktorá by mala byť schopná využiť remitencie čo najproduktívnejšie, ale taktiež v hostiteľskej krajine, ktorá by mala podnecovať prevod remitencií cez oficiálne kanály a to poskytovaním nových produktov a uľahčeným prístupom migrantov k nim.

Jedným z možných riešení stimulácie rozvoja v rozvojových krajinách by mohlo byť použitie mikroúverov a mikrofinancovania, ktoré zabezpečia spojenie medzi remitenciami, investíciami a lokálnym rozvojom. Mikroúver sa začal využívať na začiatku deväťdesiatych rokov, pričom vysokú perspektívu rozprúdiť ekonomiku má najmä v podmienkach Severnej Afriky. Napríklad len v Maroku Svetová banka odhaduje prítomnosť 400 až 500 tisíc mikropodnikov vzniknutých za pomoci mikroúveru.¹³ Mikrofinancovanie predstavuje účinný nástroj na posilnenie chudobného obyvateľstva. Oproti iným bankovým produktom, mikrofinancovanie poskytuje ponuku rôznorodých produktov a služieb prispôbených teritóriu a kultúrnym odlišnostiam. Technická podpora mikrofinancovania je zabezpečovaná na základe spolupráce na medzinárodnej úrovni v snahe nájsť optimálne riešenie s ohľadom na zabezpečenie udržateľnosti prijímaných programov a produktov. Výhodou produktov mikrofinancovania je ich teritoriálna dostupnosť a poskytovanie možnosti zužitkovať a investovať remitencie aj v odlahlých regiónoch. Poskytovanie služieb je pritom založené na vzájomnej dôvere a poskytovaní poradenstva a osvety vo finančnej oblasti, keďže mikrofinancovanie sa dostáva aj do regiónov, kde obyvateľstvo nemá vôbec žiadne skúsenosti a informácie súvisiace s finančnými službami. Mikrofinancovanie spoločne s mikropoist'ovníctvom tvoria významný faktor podpory malých a stredných podnikov. Ich napojením na trh remitencií by bolo možné značné rozšírenie a vznik mnohých mikropodnikov, ktoré by zlepšili situáciu chudobného obyvateľstva a mohli mať silu rozprúdiť rozvoj.

Príkladom integrácie mikrofinancovania na trh remitencií sú napríklad Credit Union, ktorých funkciou je zbieranie a mobilizácia úspor migrantov. Model vznikol v Nemecku v sedemnástom storočí a po druhej svetovej vojne sa aplikoval na riešenie situácie v rozvojových krajinách. Credit union riešia najmä otázky na úrovni

¹³ Mazzali, A. Stocchiero A., Zupi M.: Rimesse degli emigrati e sviluppo economico, Rassegna della letteratura e indicazioni per la ricerca. Centro Studi di Politica Internazionale. Roma. 2002

komunity a vytvárajú alternatívu drahého finančného transferu ponúkaného tradičnými operátormi. V podmienkach rastu migrácie a s ňou súvisiacich remitencií a pri stále vysokej cene transferu použitím tradičných systémov, credit union predstavujú nový subjekt na trhu schopný poskytnúť nižšie ceny, väčšiu rozvetvenosť služieb na území, geografickú blízkosť tak rodinám migrantov v zdrojovej krajine ako i samotným migrantom v hostiteľských krajinách, ako i možnosť využívania iných bankových a finančných produktov.

Pokiaľ v krajine už existujú finančné inštitúcie, je efektívnejšie rozdelenie remitencií možné dosiahnuť aj prostredníctvom zainteresovania nových subjektov, ktoré zvýšia konkurenciu, ktorej vplyvom dôjde k postupnému zníženiu nákladov (treba dať pozor, aby to nevedlo ku krachu pôvodných finančných subjektov).

Ďalšou možnosťou je zriaďovanie asociácií migrantov spolupracujúcich s lokálnymi vládami. Ako príklad možno uviesť úspešný projekt známy pod menom 3krát1, kde sa podarilo do obnovy regiónu a jeho rozvoja spojiť migrantov, štát a lokálne podniky. Program funguje na princípe investovania remitencií do malých projektov na zlepšenie infraštruktúry v zdrojovej krajine, pričom ku každému doláru remitencii, štát pridá ďalší dolár a lokálny podnik ďalší. Takto sa na jednej strane zvyšuje motivácia migrantov venovať časť svojich remitencií na spoločné ciele a na druhej strane sa ich efekt multiplikuje. Spolupráca všetkých troch subjektov je významným krokom vpred. Úlohou projektov je spojiť úsilie migrantov, lokálnych vlád a podnikateľov v snahe o rozprúdenie rozvoja.

Záver

Medzinárodná migrácia, remitencie a investície nemusia vždy viesť k rozvoju zdrojových krajín, aj keď migrácia má veľmi silný potenciál na jeho rozprúdenie. Kladné pôsobenie migrácie na ekonomický rozvoj a situáciu v krajine vidieť najmä v krátkom období, kedy nárast finančných prostriedkov v krajine vedie k rastu spotreby, zvyšovaniu životnej úrovne a niekedy k rastu investícií. Úspechy dosiahnuté v krátkom období ešte ale nemusia viesť k ekonomickému rastu krajiny. Rast peňazí v obehú nemusí viesť k rastu investícií, pokiaľ je použitý len na zvýšenie spotreby môže viesť k rastu inflácie (treba dodať, že aj rast spotreby by za určitých podmienok mohol zvýšiť ekonomický rast, a to pokiaľ by tlačil na zvýšenie produkcie a tým zamestnanosti v krajine). Oveľa dôležitejšie je teda sledovať transformáciu krajiny a vplyv migrácie a remitencií v stredno a dlhom období, kedy je už zjavné, či sa remitencie využívajú efektívne. Platí, že migrácia môže byť stimulom, ale či bude viesť k ekonomickému rastu závisí od schopnosti zdrojových krajín riadiť ju efektívnym spôsobom. Základom efektívnych migračných politík je ich obozretné a efektívne riadenie a vzájomná spolupráca zdrojových a hostiteľských krajín.

Zoznam použitej literatúry

1. Anderloni.L., (a cura di) Il social banking in Italia.Giuffre Editore.Milano.2003

2. Gubert,F.: Migration remittances and moral hazzard. Evidence from the Kayes Area (Western Mali), Document de travail de la série: Etudes et documents“, E 2000.17, Centre d’études et des reserches sur le developpement international.2000
3. Fondazione Giordano dell’amore, contributi di Anderloni,L., Belloti.P.,Demaria,P., Stefanini,D.: Il mercato delle rimesse e la microfinanza, Finanza e sviluppo.Giuffre Editore Spa.Milano.2007.ISBN 88-14-13551-7
4. Mazzali,A. Stocchiero A., Zupi M.: Rimesse degli emigrati e sviluppo economico, Rassegna della litteratura e indicazioni per la ricerca.Centro Studi di Politica Internazionale.Roma.2002
5. Ote: Tunisiens a l’etraanger:transferts de fonds et investissements en Tunisie, Direction des Etudes et des Statistiques, Office des Tunisiens a l’etranger, Ministere des Affaires Sociales
6. Straubhaar,T: On the economics of international labour migration.Bern.Haupt.1988
7. Rhi-Sausi.J.L., Zappi.G.: La bancarizzazione dei „nuovi Italiani“. Strategie e prodotti delle banche per l’inclusione finanziaria.Bancaria editrice.Roma.2006.ISBN 88-44-90759-3
8. Taylor.J.E.: The new economics of labour migration and the role of remittances on the migration process, in IOM, International Migration.Special issue:Migration and development, vol.37 (1)
9. Zanfrini,L.: Sociologia delle migrazioni.Manuali Laterza Spa. Roma-Bari. Giugno2007.ISBN: 978-88-420-8337-5

Autor príspevku: *Ing. Zuzana Kálmanová*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie*

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Adresa: *Dolnozemská 1/b, 852 35 Bratislava*

E-mail: *kalmanova@euba.sk*

Rozvojové projekty na Srí Lanke

Ing. Eubomíra Károlyiová

Summary

Development projects of Sri Lanka are based on economical and international trade business policy of the country. There are not only projects including development of help to the country, but there are also long term international investment into South Asia Region. Srí Lanka is strategically located as cross road on the way of international business nad world trade between east and west part of the world.

In the same time Srí Lanka through its Free trade agreement represent gate way and hube for worldwide investors into important countries, like India, Pakistan, Banglades. The important role of this trade-economical relationship have the countries like China, Japan, Australia, Malaysia, South Korea, Thailand, Singapore, USA, Canada and the others.

Very special position in this collaboration except USA have European Union Member Countries as well as another european countries. Either Srí Lanka achieved during short historical period from their Independence Date high progress, the country is still depend on free of cost help from abroad subjects. The very special situation had been caused by tsunami, but any humanitarian help is welcome any time for settlement of economical and social discrepancies in different areas of the country, too.

Key words: *Development project, trade policy, industrial zone, free trade agreement, help.*

1. Všeobecná charakteristika Srí Lanky

Srí Lanka je ostrov v Indickom oceáne, ležiaci južne od pobrežia Indie, s ktorou bol v dávnej minulosti spojený pevninou. Ostrov vďaka svojej strategickej polohe predstavuje významnú križovatku svetového obchodu a logistiky, spojenia leteckej a námornej cesty medzi Východom a Západom.

Krajina je členitá, má vysokú populáciu, ktorá sa pohybuje v priemere na úrovni 19,5 miliónov obyvateľov žijúcich na území 65 610 km². Ročný prírastok obyvateľstva je 1,1 – 1,3 %. S rozvojom krajiny je však predpoklad znižovania ročného prírastku obyvateľstva.

Väčšinu obyvateľstva tvoria singhálci – takmer 70% - ktorí zároveň reprezentujú silnú budhistickú vieru. Ďalej nasleduje tamilské obyvateľstvo, ktorého časť bola pôvodne prisťahovaná z Indie, reprezentujúce vo väčšinou hinduizmus a tvorí približne 15,5% obyvateľstva. Zbytok obyvateľstva je miešaný a tvorí ho silná rímsko-katolícka komunita, moslimské obyvateľstvo a ostatní.

Srí Lanka je jednou z mála krajín sveta, kde nie sú žiadne problémy v dôsledku rozdielnych náboženských názorov.

Klimatické podmienky ostrova sú pomerne stále. Ostrov má tropickú klímu s dvomi základnými zónami – vlhkou a suchou. Priemerná ročná teplota sa pohybuje na úrovni 27-28 stupňov Celzia, vo vysokých oblastiach 10 – 20 %. V krajine nie sú typické trvalé monzúnové dažde, ale tieto sa striedajú v jednotlivých ročných obdobiach podľa svetových strán. Preto sú na ostrove tradične dobré poľnohospodárske podmienky a aj krajina z hľadiska jej riadiaceho systému je rozdelená na 4 provincie: južnú, severnú, východnú a západnú.

2. Sociálno-ekonomická situácia v krajine

Sociálno-ekonomické podmienky života na Srí Lanke podliehajú svojmu historickému vývoju. V krajine sa podľa budhistického učenia hovorí o viac ako 2500 ročnej histórii, ktorá prešla svojím vývojom od kráľovstiev a panovania pôvodných domácich a indických náboženských vládcov krajiny cez niekoľko koloniálnych režimov. Najvýznamnejšie koloniálne obdobia pod vládou Holandska, Dánska a Veľkej Británie priniesli do krajiny základný ekonomický rozvoj v podobe rozvoja pestovania kávy, čaju, korenín a exotického ovocia a dali základ medzinárodnému obchodu. Domáce obyvateľstvo sa však stalo závislým na svojich koloniálnych vládcoch a nemalo možnosť rozvoja v oblasti vzdelania, zlepšenia si vlastnej ekonomickej situácie. K zlepšeniu došlo až vplyvom revolučných nálad počas druhej svetovej vojny. Niekoľkoročným ťažkým bojom dosiahla Srí Lanka nezávislosť v roku 1954, kedy bola vytvorená demokratická socialistická republika.

Vláda Srí Lanky bola vytvorená za podpory Indie z hlavných predstaviteľov rodiny Bandaranaike, ktorá bola na čele krajiny vo svojej väčšine až do prelomu roku 2000 a nového tisícročia a dodnes patrí medzi najvplyvnejšie v krajine.

Po vytvorení samostatného štátu prioritou vlády bolo zabezpečenie základných ekonomických podmienok väčšiny obyvateľstva. Významnou cestou k dosiahnutiu pokroku sa stala štátna podpora základného školského vzdelania obyvateľov krajiny.

Aj keď v názve a základných princípoch politiky Srí Lanky sa hovorí o socializme, systém riadenia a hospodárenia v krajine je výrazne odlišný od politického systému bývalých socialistických krajín Východnej Európy. V krajine bol zachovaný súkromný sektor, ktorý sa neustále rozvíjal už z obdobia kolonializmu a v dnešnom období nadobúda stále výraznejšie postavenie v krajine. Pod pojmom „socialistický“ bol vytvorený skôr sociálny systém na podporu chudobných vrstiev obyvateľstva v oblasti školstva, zdravotníctva a zlepšenia základných životných podmienok.

V roku 2000 dosiahla krajina pomerne významné postavenie vo svete. Podľa Indexu HDI bola na 89 mieste pred takými krajinami ako Čína, Indonesia, India. V roku 2004 Index ekonomickej slobody IEF publikovaný v heritage Foundation označil Srí Lanku na 76. mieste spomedzi rozvinutých a rozvojových krajín z hľadiska ekonomickej slobody a kvality všeobecného rozvoja.

O neustálom pozitívnom vývoji ekonomiky hovorí aj prírastok reálneho HNP, ktorý sa v súčasnom období pohybuje na úrovni 6,7% s mierne rastúcou tendenciou.

Priaznivé ekonomické prostredie má však aj iné pozadie, ako je vysoká zadlženosť krajiny najmä voči Svetovej Banke a prehlbujúce sa rozdiely medzi bohatou a chudobnou vrstvou obyvateľstva krajiny. Boj o moc a o získanie časti územia skupinou tzv. Tamilských tigrov, ktorá za svoje kruté akcie bola už aj na pôde OSN vyhlásená za teroristickú skupinu, sťažuje a negatívne ovplyvňuje ekonomický rozvoj krajiny. Práve táto situácia je v súčasnosti základným dôvodom humanitárnej pomoci krajine z vonkajšieho svetového prostredia.

3. Investičná rada - Board of Investment

Špeciálnou štátnou organizáciou na podporu, vyhľadávanie, koordináciu a registráciu zahraničných investícií je Investičná rada – Board of Investment.

Prostredníctvom tejto rady vláda Srí Lanky riadi a upravuje legislatívu a zverejňuje jednotlivé rozvojové projekty .

Investičná rada pracuje podľa jednotlivých odvetví, vypracúva ekonomické stimuly a podmienky pre zahraničných investorov. Pomáha zahraničným investorom vyhľadávať vhodných domácich partnerov, vhodné ekonomické prostredie a miesto pre konkrétne projekty. Registruje jednotlivé projekty a organizuje zakladanie spoločností so zahraničnou majetkovou účasťou, daňové poradenstvo, poskytuje zahraničným subjektom právne a iné služby.

Pracovníci Rady veľmi aktívne spolupracujú s Cejlónskou obchodnou komorou – Ceylon Chamber of Commerce, s jednotlivými Ministerstvami, Národnou obchodnou komorou, domácimi združeniami výrobcov a exportérov, zahraničnými misiami a konkrétnymi podnikateľskými domácimi a zahraničnými subjektmi.

4. Základné oblasti rozvoja krajiny

V krajine existuje niekoľko veľa oblastí, ktoré si vyžadujú svoju zvláštnu pozornosť. Je predovšetkým budovanie infraštruktúry a následne rozvoja odvetví, ako sú:

- cestné a rýchlostné komunikácie, neustály rozvoj námornej a leteckej prepravy;
- energetika;
- vybudovanie nových kapacít pre námorné a letecké cargo;
- podpora rybolovu a spracovania rýb;
- výrazné vybudovanie technologických zariadení v poľnohospodárstve a potravinárskom priemysle;
- ochrana životného prostredia, kanalizácia spracovanie odpadov;
- rozvoj IT technológii;
- podpora školstva, vedy a výskumu;
- rekonštrukcie stávajúcich a budovanie nových zdravotníckych zariadení aj na súkromnej báze;
- bytová výstavba, obchodná infraštruktúra a služby;
- neustály rozvoj cestovného ruchu, výstavba hotelov a reštauračných zariadení;
- spracovanie dreva z odpadov;
- výroba biomasy a alternatívne energetické zdroje;
- iné – napr. elektronika, textil, doplnky, ľahké strojárstvo, keramika, farmácia.

Veľmi dôležitými sa v posledných rokoch stali tzv. PPP projekty, ktoré sú typické pre krajiny s nedostatkom finančných prostriedkov. PPP – Public Private Partnership – verejno-súkromné-spoločenstvá. Jedná sa projekty, v ktorých súkromné investičné spoločnosti sú v priamom legálnom vzťahu so štátom a jeho orgánmi za účelom prefinancovania projektov infraštruktúry. Z hľadiska ostrovného územia je však veľmi dôležité pri takýchto projektoch skúmať podmienky dlhodobého prenájmu pôdy a zabezpečenia finančných záruk. Preto v prípade zahraničných investorov je potrebné vo väčšine takýchto projektov vytvoriť spoločenstvo nielen so štátnou organizáciou ale aj s domácim právnym subjektom.

Atraktívnymi sa stala výstavba priemyselných parkov, ktoré sú pre najmä pre zahraničných investorov zaujímavé pre podmienky vstupu od zóny voľného obchodu.

5. Pomoc oblastiam postihnutým tsunami

Nesmiernym narušením života a prírody na ostrove bola katastrofická prívalová vlna tsunami 26.12.2004 a jej následné opakovania. Dôsledkom tejto katastrofy zahynulo viac ako 32 000 ľudí a veľká časť priľahlého južného a juhovýchodného pobrežia ostrova bolo zničených.. Príčina tejto katastrofy je doposiaľ nevysvetlená, ale krajina potrebovala a doposiaľ potrebuje na obnovu zničených oblastí pomoc z celého sveta. Nejde však len o ekonomickú ale predovšetkým o sociálnu, humanitárnu a psychologickú pomoc a podporu. Takmer všetky štáty sveta prispeli vo veľmi krátkom čase svojou priamou humanitárnou pomocou. Okrem iného, bola významná pomoc charitatívnych a neziskových organizácií z celého sveta. Niektoré organizácie prispievajú svojím dielom pravidelne alebo sporadicky naďalej. Žiaľ, mnohé prostriedky, ktoré niektoré nemenované neziskové organizácie na pomoc vyzbierali väčšinou anonymným spôsobom, napríklad prostredníctvom poplatkov za sms správ, sa doposiaľ nedostali na miesto určenia a tieto organizácie zneužili finančné prostriedky vo svoj súkromný prospech, či prospech niektorých politických strán, ktoré im takúto kampaň a spôsob získavania finančných prostriedkov na pomoc umožnili.

Mnohé rodiny dodnes trpia a nedostalo sa im okrem základnej pomoci žiadnej inej podpory.

Žiaľ, ani výstavba tzv. dedín, či iných náhradných ubytovacích zariadení, ani nákup drahých rybárskych člnov a podobne nie je v mnohých prípadoch skutočnosťou, ale len výmyslom pre oklamanie svojich podporovateľov v domácej krajine, ktorí takýmto neziskovým organizáciám uverili. Je preto na zváženie občanov, podnikov, organizácií a všetkých prispievateľov pomoci, aby vopred vedeli, na aký projekt alebo humanitárnu pomoc prispievajú, komu sú prostriedky určené a aká nezisková, respektíve humanitárna organizácia je nositeľom tejto pomoci.

6. Pomoc Európskej únie v rámci GSP

Vzťah Európskej únie a Srí Lanky možno hodnotiť ako veľmi pozitívny. Európska únia sa prostredníctvom svojej stálej misie Vysokého komisára na Srí Lanke, ale aj priamymi rokovaniami snaží jednak ovplyvniť hospodársky a politický vývoj

v krajine a príslušnom regióne a poskytnúť adekvátnu pomoc hlavne pri riešení rozvojových projektov.

Výrazný krok bol urobený pri úľave dovozných ciel pri dovoze tovaru do členských štátov Európskej únie.

Do schémy generálnej dohody bolo zahrnutých 7200 tovarov, ktoré sú oslobodené od dovozného cla pri ich dovoze do členských štátov Európskej únie. Exportné spoločnosti majú v rámci dohody právo vystaviť na tieto výrobky tzv. A FORM tlačivo Jednotnej colnej deklarácie, na základe ktorej je tovar automaticky prepustený do colného režimu bez dovozných poplatkov a cla.

Srí Lanka je jednou z 15 krajín, ktorá je na zozname takejto dohody. Táto proexportná politika výrazne pomáha domácemu exportu a implementácie výrobkov ... made in Srí Lanka...na trhu Európskej únie. Na druhej strane takáto podpora pomáha aktívne zvyšovať domácu výrobu, podporuje zamestnanosť, a teda aj rast životnej úrovne krajiny.

Tieto poskytované výhody sa týkajú výhradne tovarov vyrobených na Srí Lanke. Dohoda sa nevzťahuje na výrobky, na výrobu ktorých boli použité suroviny z členských krajín SAARC – regionálneho združenia krajín Južnej Ázie, pretože niektoré z týchto členských krajín sú taktiež osobitne zahrnuté do rovnakého režimu GSP.

Záver

Hospodársky vývoj Srí Lanky je dynamický a dosahuje dobré výsledky. Napriek tomu, že na jednej strane rastie svetovým tempom všeobecná životná úroveň, rýchlejšie sa však prehľbujú sociálne rozdiely medzi jednotlivými vrstvami obyvateľstva. Práve tieto chudobné vrstvy obyvateľstva potrebujú stále väčšiu pomoc nielen v oblasti ekonomickej, ale predovšetkým v oblasti podpory duševného upokojenia a vzdelanosti.

Je nepísaným zákonom, že aj najväčší ľudský génus sa môže narodiť práve v chudobnej rodine, ale ak táto nemá podmienky pre jeho výchovu, vzdelanie a rozvoj, jeho génus je odkázaný na pomoc, alebo zahynie.

Je nevyhnutné pri akejkoľvek pomoci v prospech dobrej veci a pomoci ľuďom nájsť vhodný projekt a spôsob na to, aby sa takáto pomoc nielen konkrétne realizovala, ale aj dosiahla svoju myšlienku a cieľ. Len potom bude dosiahnutý skutočný výsledok akejkoľvek pomoci.

Zoznam použitej literatúry

Interné materiály vlády Srí Lanky, www.boi.lk, www.chamber.lk

Autor príspevku: *Ing. Ľubomíra Károlyiová*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie*

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Adresa: *Dolnozemska 1/b, 852 35 Bratislava*

E-mail: *kolinal@centrum.cz*

Slovak-UNDP Trust Fund 2003 – 2008: výsledky a odporúčania pre ďalšie obdobie slovenskej oficiálnej rozvojovej pomoci

Dr. Ing. Zuzana Letková a Sylvie Hanzlová

Summary

In the period of 2003-2008, SlovakAid provided Official Development Assistance to selected countries within two bilateral programmes, entitled the Slovak-UNDP Trust Fund and the Bratislava-Belgrade Fund. The Slovak-UNDP Trust Fund has focused on selected countries in Sub-Saharan Africa, Asia, the Western Balkans and Eastern Europe. In total, 122 projects were financed, amounting to 10.3 million USD for development projects implemented in priority countries and 388 thousand USD for development education in Slovakia. 10 Slovak experts participated in OSCE¹ election observer missions in Ukraine and Belarus and in international projects in Uzbekistan and Afghanistan. Advancement from project to programme approach and preparation of the strategies for development education and communication with the public are the challenges of a coming period of the Slovak Official Development Assistance. The application of new approaches and mechanisms based on achievements will move the Slovak bilateral development assistance to a higher and more sophisticated level. Bearing in mind that an appropriate level of bilateral ODA must be maintained, a clear plan and timetable for ODA financing should be prepared to meet the Slovakia's commitment to contribute at least by 0.17% of GNI to development assistance by 2010, and by 0.33% by 2015. New challenges and opportunities will also appear during the second phase of cooperation between the Slovak Ministry of Foreign Affairs and the UNDP Bratislava, which is focused on increasing Slovakia's cooperation with its target countries and the involvement of Slovak professionals and experts in an international ODA context.

Key words: *Slovak Development Aid, ODA, Slovak-UNDP Trust Fund, priority countries, Administrative and Contract Unit, development projects, development education, humanitarian aid, Western Balkan, Eastern Europe, Asia, Sub-Saharan Africa.*

Slovak-UNDP Trust Fund v období 2003 – 2008

Poskytovanie oficiálnej zahraničnej rozvojovej pomoci Slovenskou republikou súvisí s jej členstvom v OECD, EÚ a s prihlásením sa k dokumentu *Miléniové ciele OSN*, v ktorom sa Slovenská republika zaviazala k spoluzodpovednosti za medzinárodný rozvoj. V roku 2003, vyčlenením vyše 160 miliónov Sk na projekty bilaterálnej rozvojovej spolupráce nad rámec už existujúcej multilaterálnej pomoci, sa Slovenská republika stala súčasťou donorskej komunity. Ciele, teritoriálne a sektorové priority Slovenskej rozvojovej pomoci boli definované v *Strednodobej koncepcii*

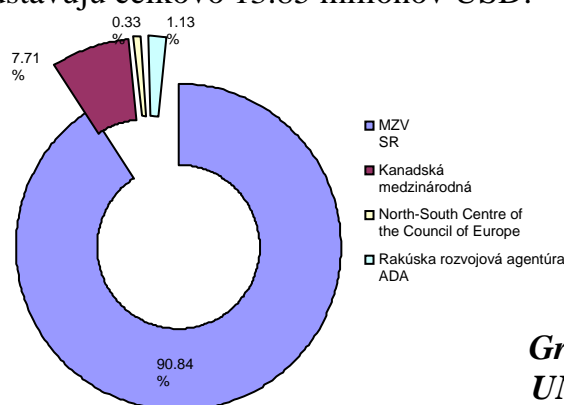
¹ Organisation for Security and Co-operation in Europe

oficiálnej rozvojovej pomoci na roky 2003-2008. Na základe stanovených kritérií² boli vybrané programová a prioritné krajiny³.

Na splnenie cieľov *Strednodobej koncepcie* bolo potrebné vytvoriť mechanizmy, vybudovať ľudské a materiálne kapacity a zabezpečiť koordináciu všetkých zúčastnených subjektov tak, aby mohlo Slovensko v čo najkratšom čase naštartovať proces bilaterálnej rozvojovej spolupráce. Na základe *Memoranda o porozumení medzi vládou SR a UNDP* bol zriadený *Slovak-UNDP Trust Fund* ako jeden z dočasných mechanizmov zahraničnej bilaterálnej rozvojovej pomoci. Bratislavské regionálne centrum UNDP poskytlo svoje kapacity, skúsenosti s implementáciou rozvojových projektov a administratívnu podporu. V rámci UNDP bola zriadená v novembri 2003 *Administratívna a kontrakčná jednotka (ACU)*, ktorej úlohou bolo zabezpečovať komplexné finančné a administratívne riadenie projektov v rámci národného programu ODA vo vybraných prioritných krajinách. Vďaka spolupráci s ďalšími medzinárodnými donormi v rámci trilaterálnej spolupráce⁴, sa v krátkom čase podarilo vybudovať kvalitné ľudské zdroje a v roku 2004 schváliť a realizovať prvé rozvojové projekty.

V období 2003 – 2007 bolo vyhlásených 6 grantových kôl pre prioritné krajiny, 3 kolá pre projekty na Ukrajinu a Bielorusko zamerané na podporu demokracie, 4 grantové kolá pre rozvojové vzdelávanie a tiež kolo pre projekty posthumanitárnej pomoci po tsunami katastrofe. Okrem toho sa podarilo zapojiť viacerých slovenských odborníkov do medzinárodných projektov v Uzbekistane a Afganistane a slovenskí pozorovatelia sa zúčastnili volieb na Ukrajine a Bielorusku. V rámci *Slovak-UNDP Trust Fund* sa podporili aj projekty schválené Európskou komisiou zamerané na rozvojové vzdelávanie, *Regional Partnership Program* v spolupráci s Rakúskou rozvojovou agentúrou ADA a pilotné mikrograntové projekty administrované slovenskými veľvyslanectvami na Ukrajine a v Bosne a Hercegovine.

Príspevky donorov do *Slovak-UNDP Trust Fund* za takmer päťročné obdobie predstavujú celkovo 13.85 miliónov USD:

Graf 1: Rozdelenie príspevkov do Slovak-UNDP Trust Fund podľa donorov

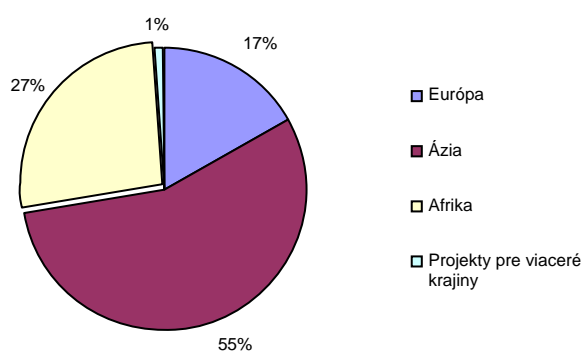
²Politicko-ekonomické, logistické, praktické a všeobecné kritériá dané donorskou komunitou

³ Srbsko a Čierna Hora, Afganistan, Albánsko, Bosna a Hercegovina, Kazachstan, Keňa, Kirgizsko, Macedónsko, Mongolsko, Mozambik, Sudán, Tadžikistan, Uzbekistan, pilotná krajina Kambodža, Ukrajina a Bielorusko

⁴ Program ODACE Kanadskej medzinárodnej rozvojovej agentúry, Development Worldwide

Z prostriedkov Slovak-UNDP Trust Fund bolo celkovo financovaných 122 projektov zameraných na prioritné krajiny a rozvojové vzdelávanie. Rozvojové projekty do prioritných krajín boli podporené čiastkou 10.3 milióna USD. Na projekty rozvojového vzdelávania a zvyšovanie povedomia o rozvojovej pomoci bolo venovaných 388 tisíc USD. Účasť slovenských expertov v medzinárodných projektoch bola podporená sumou 157 tisíc USD.

Projekty rozvojovej pomoci v rámci Slovak-UNDP Trust Fund smerovali do nasledovných regiónov: Sub-Saharská Afrika, Ázia, Európa (Západný Balkán, Ukrajina a Bielorusko):

Graf 2: Rozdelenie finančných prostriedkov Slovak-UNDP Trust Fund podľa regiónov

Slovenská rozvojová pomoc v Subsaharskej Afrike

Subsaharská Afrika patrí medzi prioritné regióny európskej rozvojovej pomoci. V roku 2005 bola prijatá nová stratégia pomoci Afrike⁵ a Slovenská republika ako člen Európskej únie prispieva v rámci svojej rozvojovej politiky k dosiahnutiu stanovených cieľov. V rámci bilaterálnej rozvojovej pomoci bolo podporených 17 projektov v celkovej sume 2.76 milióna USD, z ktorých bolo 15 úspešne dokončených. Projekty sa realizovali v troch krajinách – Keňa, Sudán a Mozambik a boli zamerané predovšetkým na ekonomický a sociálny rozvoj, ochranu životného prostredia, dostupnosť pitnej vody, zdravotnú starostlivosť a znižovanie chudoby.

V Keni sa zrealizovalo 6 projektov: *Nadácia Integra* zaviedla do praxe vo vybraných firmách princípy spoločenskej zodpovednosti podnikov (Corporate Social Responsibility). Spoločnosť *TIMAN s.r.o.* sa zamerala na osem poľnohospodárskych družstiev v okrese Nyandarua, ktoré vďaka školeniam zefektívniili svoj manažment a dosiahli takmer zdvojnásobenie predaja mlieka, rast miezd a zvýšenie počtu svojich členov. Firma *SCPC, s.r.o.* pomohla vybudovať nové kapacity v oblasti aplikácie preventívnych environmentálnych opatrení a v štyroch vybraných podnikoch

⁵ The EU and Africa – Towards a Strategic Partnership

implementovala princípy čistejšej produkcie, čím sa dosiahli významné energetické a finančné úspory a redukcia emisií CO₂. Spoločnosť *WAY INDUSTRY, a.s.* poskytla partnerskej organizácii odmínovací stroj Božena 4. Organizácia *TEN SENSES s.r.o.* vyškolila drobných výrobcov v oblasti marketingu a finančného manažmentu a zoznámila ich s požiadavkami európskeho trhu na kvalitu, obaly a export. Prostredníctvom medzinárodnej asociácie Fair Trade oslovila potenciálnych odberateľov a sprostredkovala obchod s makadamovými orechmi. Občianske združenie *Magna Deti v Núdži* sa zameralo na zníženie počtu prípadov prenosu vírusu HIV z matky na dieťa pri pôrode. Okrem medicínskej starostlivosti boli poskytnuté aj špecializované školenia pre zdravotný personál, konzultácie a vzdelávacie aktivity pre rodiny s HIV pozitívnymi členmi.

Projekty v Mozambiku boli zamerané hlavne na dostupnosť pitnej vody a energetickú infraštruktúru. V Cassane bola organizáciou *PLOP* vybudovaná studňa poskytujúca vodu približne pre 1000 ľudí. Spoločnosť *DETONE s.r.o.* poskytla filtračnú stanicu NEPTUN, ktorá zásobuje pitnou vodou približne 2200 študentov školy v Sao Jose de Lhanguene a ďalších obyvateľov mesta. V meste Meloco nainštalovala firma *EKOSOLAR, s.r.o.* solárne zariadenia na budovu školy, zdravotného strediska, mestskej administratívy a policajnej stanice.

V Sudánskom Chartúme firma *SYNECTA a.s.* opravila mestskú úpravovňu vody, ktorá zásobuje obyvateľov pitnou vodou v objeme 190000 m³ za deň a spoločnosť *EURO PUMPS, s.r.o.* dodala roľníkom v severnom Sudáne 20 čerpadiel na zavlažovanie polí. Občianske združenie *ADRA Slovensko* vybuďovalo v meste Nasir v Južnom Sudáne 6 kilometrov dlhé vodovodné potrubie zásobujúce vodou nemocnicu, školu a miestnych ľudí. Zároveň poskytlo aj školenia v oblasti hygieny a údržby vodovodného systému a vybuďovalo 17 latrín s cieľom znížiť znečistenie miestnej rieky. Firma *WAY INDUSTRY, a.s.* poskytla odmínovací stroj Božena 4 a občianske združenie *eRko* vyslalo dvoch učiteľov, ktorí vyučujú na základnej a strednej škole v Mapuordite v Južnom Sudáne a zároveň poskytujú aj tréningy miestnym učiteľom. *Nadácia Integra* zaviedla v Južnom Sudáne program „úver so vzdelaním“ zameraný na pomoc znevýhodneným skupinám obyvateľstva (základná gramotnosť a finančné zručnosti, zvyšovanie účasti žien v rozhodovacích procesoch v miestnych komunitách, starostlivosť o dieťa, drobné podnikanie prostredníctvom mikropôžičiek).

Slovenská rozvojová a humanitárna pomoc v Ázii

Slovenská bilaterálna rozvojová pomoc sa v období 2003 – 2008 zamerala na krajiny Strednej Ázie⁶, Mongolsko, Afganistan a Kambodžu a v rámci posthumanitárnej pomoci v rokoch 2005 - 2007 sa poskytli prostriedky na pomoc ľuďom v Indii a na Srí Lanke.

Z prostriedkov Slovak-UNDP Trust Fund sa v Ázii podporilo 44 rozvojových projektov v celkovej sume takmer 5.5 milióna USD, pričom väčšina projektov bola technického charakteru.

⁶ Kazachstan, Kirgizsko, Tadžikistan a Uzbekistan

Afganistan je krajina extrémne chudobná, politicky a sociálne nestabilná. Bezpečnostná situácia sa neustále zhoršuje kvôli vojnovým konfliktom hlavne na juhu krajiny. Veľká časť obyvateľstva je negramotná. V Afganistane sa implementovalo 8 projektov. V rámci nich sa postavili dve základné školy, jedna v Kunduze (*Spoločnosť ľudí dobrej vôle*) a druhá v Pofdame (*Človek v ohrození*). Občianske združenie *Človek v ohrození* sa zameralo aj na podporu vzdelávania mladých žien a dievčat: v Sherkhankheli a Ushturgame boli vybudované komunitné centrá pre ženy a deti, kde dostali stovky mladých žien základné vzdelanie a desiatky učiteliek si zlepšilo pedagogické zručnosti. V Charikare a Kábule boli zriadené dva odborné inštitúty poskytujúce vzdelanie pre približne 180 žien ročne. *Seperdeo vita TV, spol. s r.o.* dodala televízii v Kunduze modernú digitálnu techniku a vyškolila miestny personál. V rámci projektu sa vytvorili nové programy pre ženy a deti a zlepšila sa kvalita spravodajských relácií. *Slovenská technická univerzita v Bratislave* sa zamerala na zlepšenie vysokoškolského a inžinierskeho štúdia na Herátskej univerzite vyškolením mladých učiteľov a študentov a dodaním modernej meracej techniky do laboratória pre testovanie stavebných materiálov. *Inštitút pre verejné otázky* poskytol v rámci študijných pobytov na Slovensku 32 mladým Afgáncom špecializované školenia a semináre zamerané na demokratizáciu, fungovanie demokratických inštitúcií a verejnej správy. Okrem rozvojových projektov vyslalo Slovensko do Afganistanu dvoch expertov, ktorí sa zúčastnili na projektoch zameraných na budovanie infraštruktúry a právneho a sociálneho sektora v rámci misie Nemeckých provinčných rekonštrukčných tímov.

V jednej z najchudobnejších krajín Ázie, v **Kambodži**, sa občianske združenie Magna Deti v Núdzi zameralo na boj proti HIV/AIDS. Poskytujú zdravotnú a sociálnu pomoc HIV pozitívnym deťom a v spolupráci s piatimi miestnymi nemocnicami zaviedli postupy zamerané na zníženie počtu prípadov prenosu HIV vírusu z matky na dieťa pri pôrode.

Kazachstan, ako jedna z najbohatších a v súčasnosti aj najstabilnejších stredoázijských republík sa snaží o diverzifikáciu a rozvoj ľahkého a ropného priemyslu a podporu podnikania. Osem projektov, ktoré sa tu realizovali v rámci slovenskej rozvojovej pomoci bolo zameraných na rozvoj trhového prostredia a podporu podnikania: *Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo SR* vyškolil stovky zamestnancov štátnych organizácií v oblasti metrológie, štandardizácie a legislatívy; *ASTRAIA, s.r.o.* vybuvovala národné kapacity v oblasti manažérskych systémov kvality a životného prostredia; spoločnosť *TIMAN s.r.o.* poskytla odborné vzdelávanie desiatkam podnikateľov v oblasti riadenia firmy, finančného manažmentu, riadenia ľudských zdrojov a pod. *Slovenský hydrometeorologický ústav* sa zaoberal riešením problémov manažmentu podzemných vôd v pohraničných oblastiach a spoločnosť *Profing, s.r.o.* podporila proces ratifikácie Kjótskeho protokolu. Firma *ELTECO, a.s.* sa zamerala na problém nedostatočného energetického napájania vo vybraných zdravotných zariadeniach. V oblasti poľnohospodárstva vybuvovala firma *Martimex Alfa, a.s.* moderné školiace a servisné stredisko pre poľnohospodársku techniku. *Centrum rozvoja samospráv* poskytlo miestnym samosprávam školenia zamerané na decentralizáciu a lokálny ekonomický rozvoj.

O **Kirgizsko** bol najväčší záujem zo strany slovenských organizácií v porovnaní s ostatnými stredoázijskými krajinami. Napriek ekonomickým a sociálnym problémom po osamostatnení sa v roku 1991, sa podarilo Kirgizsku naštartovať proces reforiem. Donedávna patrila táto krajina k pomerne stabilným avšak po viacerých politických zmenách v posledných rokoch sa vývoj opäť spomalil. Zavedenie vízovej povinnosti pre slovenských občanov v tomto roku a rôzne administratívne prieťahy zo strany štátnych orgánov sťažujú implementáciu rozvojových projektov, čo by sa malo vziať do úvahy pri príprave novej rozvojovej koncepcie.

V Kirgizsku sa zrealizovalo 12 projektov. V sociálnej oblasti bola aktívna *Občianska poradňa v Nitre*, ktorá vybuodovala centrum pre deti v jednej z chudobných štvrtí hlavného mesta Biškek. Okrem vzdelávacích a voľnočasových aktivít pre deti poskytuje centrum aj zdravotnú pomoc deťom a imobilným a starým pacientom a konzultácie v právnej a sociálnej oblasti. Centrum rozšírilo svoje aktivity aj na ťažko dostupné vidiecke oblasti, kde sa orientuje na prevenciu konfliktov medzi mládežou, podporu zamestnania mladých ľudí a rozvoj ich zručností. *Centrum pre európske a severoatlantické vzťahy* v spolupráci s firmou *MicroStep-MIS, spol. s r.o.* nainštalovalo vo vybraných lokalitách monitorovacie a meracie zariadenia na sledovanie úrovne rádioaktivity. Firma *Martimex, a.s.* odovzdala partnerskej organizácii technickú dokumentáciu na zavedenie výroby gabionových sietí a *Slovenský metrologický ústav* poskytol školenia niekoľkým stovkám pracovníkov štátnej správy v oblasti metrológie, slovenskej a európskej legislatívy a ISO štandardov. Občianske združenie *Inštitút bývania* sa zameral na školenia v oblasti manažmentu a správy súkromných bytových domov. V oblasti energetickej infraštruktúry sa zrealizovali tri projekty: firma *Energy Consultig, s.r.o.* aplikovala v Kirgizsku po prvýkrát model zmluvných energetických služieb (ESCO - Energy Service Companies) ako efektívny nástroj na znižovanie energetickej náročnosti. Kirgizským odborníkom boli poskytnuté modelové projektové dokumenty a software na ekonomické hodnotenie projektov úspory energie. Efektívnosť modelu zmluvných energetických služieb bola demonštrovaná na objekte materskej škôlky v Naryne. V rámci projektu boli znížené straty tepla utesnením okien, energetické a tepelné rozvody boli ošetrené novou tepelnou izoláciou a bola vylepšená regulácia vykurovacej sústavy. Vďaka týmto opatreniam sa dosiahla viac ako 30% úspora energie. Za asistencie Slovenských odborníkov bola medzi odberateľom (škôlkou), dodávateľom tepla a samosprávou mesta Naryn uzavretá dohoda, podľa ktorej sa ušetrené financie budú do roku 2019 využívať na postupné obnovenie škôlky a k ďalšiemu zlepšeniu energetickej účinnosti. Tento projekt je zároveň modelovým príkladom posilnenia udržateľnosti mestského energetického sektora bez dodatočného zaťaženia obecného rozpočtu. Spoločnosť *VVÚPS-NOVA, výskumno-vývojový ústav pozemných stavieb spol. s r.o.* poskytla know-how v oblasti energetickej certifikácie budov a firma *Nawitas AAE, s.r.o.* riešila problém komerčného využitia obnoviteľných zdrojov energie. Posledné tri projekty boli orientované na oblasť rozvoja turizmu. *Horská záchranná služba Poprad* poskytla partnerskej organizácii odborné školenia zamerané na záchranné práce v horských oblastiach, odbornú literatúru

a sprostredkovala členstvo v medzinárodnej organizácii IKAR-CISA⁷. Firma *EMERGE s.r.o.* vytvorila sieť 13 vidieckych turistických centier a poskytla odborné školenia v oblasti rozvoja turizmu. *BROZ – Bratislavské regionálne ochranárske združenie* predstavilo partnerom princípy udržateľného rozvoja turizmu, vybudovalo turistické centrum a systém značených turistických a náučných chodníkov v národnom parku Ala-Archa.

Od rozpadu Sovietskeho zväzu v roku 1991 sa **Mongolsku** podarilo vymaniť spod politického vplyvu Moskvy a naštartovať procesy demokratizácie a zavedenia trhového hospodárstva, najmä vďaka zahraničným investíciám a rozvojovej pomoci. V súčasnosti dochádza z rôznych príčin (úhyn chovných zvierat v dôsledku nepriaznivých poveternostných podmienok, chudoba, nedostupnosť trhov a pod.) k migrácii vidieckeho obyvateľstva do väčších miest. Opúšťaním tradičného spôsobu života je ohrozená potravinová sebestačnosť krajiny a zároveň rastie nezamestnanosť a sociálne problémy. Mongolská vláda sa preto snaží o mobilizáciu vnútorného potenciálu krajiny prostredníctvom rôznych programov a projektov. Jednou z prioritných oblastí je práve podpora a rozvoj vidieka a snaha o udržanie obyvateľstva pri tradičnom spôsobe života.

V rámci Slovenskej oficiálnej rozvojovej pomoci v rokoch 2003 – 2008 sa v Mongolsku uskutočnilo 10 projektov. Firma *E-Est, s.r.o.* riešila problém dostupnosti podzemnej vody pre potreby kočovných pastierov. V rámci dvoch schválených projektov boli navrhnuté a vyrobené prototypy jednoduchých mechanických piestových čerpadiel na zvierací a veterný pohon, ktoré boli nainštalované a otestované vo vodných vrtoch s rôznou hĺbkou. Technická dokumentácia na výrobu čerpadiel bola odovzdaná miestnej mongolskej firme, ktorá je teraz schopná tieto čerpadlá vyrábať. Štátny geologický ústav *Dionýza Štúra* realizoval v Mongolsku geologický prieskum zameraný na prognózne hodnotenie prítomnosti prvkov platinovej skupiny a skupiny kovov vzácnych zemín. *Slovenské biologické služby, a.s.* zaviedli na vybraných farmách moderné biotechnologické metódy chovu hovädzieho dobytku s cieľom zvýšenia dojivosti a produkcie mäsa (prostredníctvom umelej inseminácie a prenosu embryí). Občianske združenie *ADRA Slovensko* sa vo svojom projekte zameralo na sluchovo a zrakovu postihnuté deti a dospelých. V rámci projektu bol vyvinutý software na transformáciu textu do hovoreného slova a bolo vydaných 70 CD nosičov s týmto softwarom, ktoré sa distribuovali do knižníc, vzdelávacích a mimovládnych organizácií a škôl pre zrakovu postihnutých. Zriadilo sa prvé audio štúdio na prípravu audio materiálov pre zrakovu postihnutých. V Mongolsku bol vydaný prvý slovník znakovkej reči s 3000 znakmi a distribuovalo sa 1000 kópií. Vyše 670 ľudí sa zúčastnilo špeciálnych tréningov na znakovú reč (dospelí, deti, učitelia, rodičia, profesionálni a sociálni pracovníci). *SES Energy, a.s.* pripravila komplexnú prípadovú štúdiu pre výstavbu elektrárne v Mongolsku za použitia najmodernejších technológií. Firma *Adams&Co. s.r.o.*, naučila členov miestneho družstva Gurvan Nertei v Batshirete spracovávať kravské mlieko na trvanlivé syry s cieľom zvýšenia zisku z predaja a zlepšenia životnej úrovne. Syry sa v súčasnosti úspešne predávajú na

⁷ International Commission for Alpine Rescue

miestnych trhoch, v sieti supermarketov a v Ulánbátare. Firma *Grasrenov, s.r.o.* sa zamerala na obnovu a rekultiváciu zničených pastvín. *AUREX, s.r.o.* dodal partnerskej organizácii Geografický informačný systém (GIS) potrebný pre správu pozemkov a rozvoj technických sietí. V rámci projektu bola vybraná lokalita City Baganuur (časť hlavného mesta Ulaanbaatar), pre ktorú sa pripravila podrobná modelová Digitálna technická mapa. *Slovplast, s.r.o.* navrhol a vyrobil v spolupráci s partnerskou firmou niekoľko prototypov malých čističiek odpadových vôd. Zámerom projektu bolo vypracovanie technickej dokumentácie a zavedenie výroby čističiek odpadových vôd v Mongolsku s cieľom ochrany spodných vôd a životného prostredia.

Uzbekistan, krajina s autoritatívnym prezidentským režimom, je druhým najväčším producentom bavlny na svete. Má veľké nerastné bohatstvo. Okrem ekonomických problémov, detskej práce a porušovania ľudských práv má krajina vážne problémy v oblasti manažmentu odpadov, znečistenia životného prostredia a rastúcej chudoby. V Uzbekistane boli zrealizované dva projekty: *Geofyzikálny ústav SAV* poskytol v spolupráci s firmou *MicroStep-MIS, spol. s r.o.* meracie zariadenia na sledovanie seizmologickej činnosti, otrasov a zosuvov pôdy. firma *SCPC, s.r.o.* sa zamerala na budovanie národných kapacít v oblasti čistejšej produkcie, poskytla odborné školenia a v piatich vybraných podnikoch implementovala opatrenia zamerané na úsporu energie, zníženie CO₂ emisií a redukciu a efektívne využitie odpadov. Okrem rozvojových projektov, vyslala Slovenská republika na základe požiadavky uzbeckej strany svojho experta pre oblasť manažmentu odpadov, ktorý spolupracoval v rámci medzinárodného projektu na vypracovaní 5-ročného akčného plánu zameraného na riešenie problémov odpadového hospodárstva.

V rokoch 2005 – 2007 boli v rámci **posthumanitárnej pomoci** po katastrofe tsunami podporené dva projekty, jeden v **Indii** a jeden na **Srí lanke**. Občianske združenie *Magna Deti v Núdži* vybuodovalo v Indii dve komunitné centrá a poskytlo psychologickú a sociálnu podporu deťom a špeciálny program mikrokreditov a rozvoja zručností pre ženy s cieľom vrátiť ich čo najskôr do normálneho života. Občianske združenie *Človek v ohrození* postavilo na Srí Lanke komunitné centrum a 35 nových domov pre rodiny rybárov, z toho 19 s podporou SlovakAid.

Slovenská rozvojová pomoc na Západnom Balkáne a vo východnej Európe

Hlavné priority Európskej Únie na Západnom Balkáne sú udržanie mieru, stabilita a ekonomický rozvoj. Partnerstvo medzi EÚ a balkánskymi krajinami riešia Stabilizačné a asociačné dohody podporujúce politické, ekonomické a sociálne reformy. Prerušenie prístupového procesu balkánskych krajín by mohlo viesť k opätovnej destabilizácii regiónu. V rámci slovenskej rozvojovej pomoci sa z prostriedkov Slovak-UNDP Trust Fund v Bosne a Hercegovine a Macedónsku podporilo 10 projektov v celkovej sume 781 tisíc USD.

V **Bosne a Hercegovine** sa realizovalo 6 rozvojových projektov: *Ústav molekulárnej biológie Slovenskej akadémie vied* zaviedol systém na zisťovanie geneticky modifikovaných organizmov s cieľom ochrany životného prostredia a udržania konkurencieschopnosti poľnohospodárskych produktov; firma *Energo*

Controls spol. s r.o. zrekonštruovala výmenníkovú stanicu v obytnom dome a vypracovala energetickú štúdiu a akčný plán pre oblasť komunálnej energetiky mesta Banja Luka; *MicroStep-MIS, spol. s r.o.* dodal Federálnemu meteorologickému ústavu v Sarajeve tri automatické meteorologické stanice vybavené komunikačným systémom a moderným softwarom pre spracovanie a archiváciu údajov; občianske združenie *Centrum pre európsku politiku* sa zameralo na politické a ekonomické reformy, integračný proces a zvýšenie povedomia verejnosti o týchto oblastiach; *Domov sociálnych služieb Gaudeamus* riešil problém komplexnej starostlivosti a zlepšenia kvality života postihnutých ľudí prostredníctvom multidisciplinárneho prístupu a budovaním kapacít v zdravotnom, sociálnom a vzdelávacom sektore; v spolupráci s *Veľvyslanectvom Slovenskej republiky v Sarajeve* sa implementovala pilotná mikrograntová schéma, v rámci ktorej sa podporilo 12 menších projektov orientovaných na posilnenie demokracie, ekonomické reformy, sociálnu infraštruktúru a životné prostredie.

V **Macedónsku** sa uskutočnili 4 projekty zamerané na technickú infraštruktúru a ekonomické reformy: firma *MicroStep-MIS, spol. s r.o.* dodala v rámci dvoch projektov hardware a software pre letiskový meteorologický systém s cieľom zlepšiť bezpečnosť a efektívnosť leteckej navigácie; *Geofyzikálny ústav SAV* poskytol Macedónsku moderné vybavenie pre seizmologické stanice a odborné školenia; *Slovenská ratingová agentúra, a.s.* podporila ekonomický rozvoj štyroch macedónskych samospráv vypracovaním tzv. “Investičnej mapy”, ktorá slúži ako nástroj pre propagáciu regiónu a komunikáciu s potenciálnymi investormi.

Vzťahom s Bieloruskom a Ukrajinou venuje Slovenská republika zvýšenú pozornosť. Pomoc týmto dvom krajinám je poskytovaná v rámci nového programu ENPI⁸, ktorého cieľom je podporovať spoluprácu a prenos know-how medzi krajinami EÚ a susediacimi nečlenskými krajinami.

Bielorusko, napriek svojej nezávislosti je stále pod silným politickým a ekonomickým vplyvom Ruska. Mimovládne organizácie, médiá a opozícia sú vystavené neustálym represiam zo strany autoritatívneho prezidentského režimu Alexandra Lukašenka. Slovenská rozvojová pomoc sa preto primárne zamerala na budovanie a posilnenie bieloruských think-tankov, občianskej spoločnosti, podporu ekonomickej a politickej reformy a demokratizačných procesov. V Bielorusku sa uskutočnilo päť projektov v celkovej sume 226 tisíc USD. V rámci projektov sa podporila mobilizácia voličov a monitorovanie parlamentných volieb v roku 2004, publikovanie analytických článkov a štúdií, spolupráca medzi bieloruskými a slovenskými mimovládnymi organizáciami a rozvoj malého podnikania v Gomelskej oblasti.

Ukrajina čelí od svojho osamostatnenia sa od Sovietskeho Zväzu v roku 1990 neustálym politickým a ekonomickým problémom. Slovensko, ktoré úspešne prešlo transformáciou kľúčových oblastí, je pripravené podieľať sa na potrebných reformách na Ukrajine a pomáhať rozvíjať jej vzťahy s Európskou Úniou. V rokoch 2003 – 2008

⁸ European Neighbourhood and Partnership Instrument

bolo na Ukrajine zrealizovaných slovenskými mimovládnyimi organizáciami 9 projektov zameraných na posilnenie občianskej spoločnosti a demokratizačných procesov. Pre rôzne cieľové skupiny boli pripravené prednášky, konferencie a študijné pobyty, distribuovalo sa viac ako 2100 publikácií a CD materiálov. Iniciatíva mladých ľudí z východných regiónov Ukrajiny bola podporená malými grantami, v rámci ktorých sa podporili projekty v rôznych oblastiach, napríklad integrácia postihnutých detí a konzultácie pre ich rodičov. Malé projekty boli podporené aj prostredníctvom mikrograntovej schémy realizovanej Veľvyslanectvom Slovenskej republiky v Kijeve. Slovenskí dobrovoľníci sa zúčastnili ako pozorovatelia v prezidentských, parlamentných a miestnych voľbách v rokoch 2004 a 2006. V spolupráci s členmi Centrálnnej volebnej komisie, poslancami ukrajinského parlamentu a zástupcami OBSE bol pripravený návrh na zlepšenie volebnej legislatívy.

Rozvojové vzdelávanie na Slovensku

Cieľom projektov rozvojového vzdelávania, ktoré sa financovali z prostriedkov Slovak-UNDP Trust Fund, bolo zvýšiť povedomie o rozvojovej pomoci v slovenskej spoločnosti a poukázať na globálne problémy rozvojových krajín a chudobu vo svete. Projekty boli zamerané na rôzne cieľové skupiny: predstaviteľov štátnej a verejnej správy, médiá, deti, žiakov, študentov, učiteľov i širokú verejnosť.

V rokoch 2004 – 2008 sa zrealizovalo 32 projektov, z toho 3 boli medzinárodné, pripravené v spolupráci slovenských a európskych mimovládnych organizácií a financované z prostriedkov Európskej komisie s príspevom Slovak-UNDP Trust Fund. Celkovo sa na projekty rozvojového vzdelávania venovalo 388 tisíc USD a do realizácie projektov sa zapojilo 25 mimovládnych organizácií a škôl.

V rámci rozvojového vzdelávania boli podporené konferencie, semináre, interaktívne tréningy pre učiteľov, prednášky a rôzne aktivity pre žiakov a študentov. Uskutočnili sa filmové festivaly prezentujúce život v rozvojových krajinách, predaj Fair Trade výrobkov a výstavy fotografií. Študenti a žiaci mali možnosť zúčastniť sa rôznych súťaží a výstav. Na Ekonomickej univerzite v Bratislave sa zaviedol voliteľný seminár „Medzinárodná rozvojová pomoc a spolupráca“ pre študentov 4. ročníka Fakulty Medzinárodných vzťahov a na Komenského univerzite sa uskutočnili dva kurzy na úrovni bakalárskeho a magisterskeho štúdia „Globálne dimenzie vo vzdelávaní“ pri Katedre etickej a občianskej výchovy Pedagogickej Fakulty. V rámci ďalších aktivít sa zrealizovali rôzne semináre a tréningy pre odbornú verejnosť v oblasti globálneho a rozvojového vzdelávania, prieskum verejnej mienky a pod.

Regional Partnership Programme

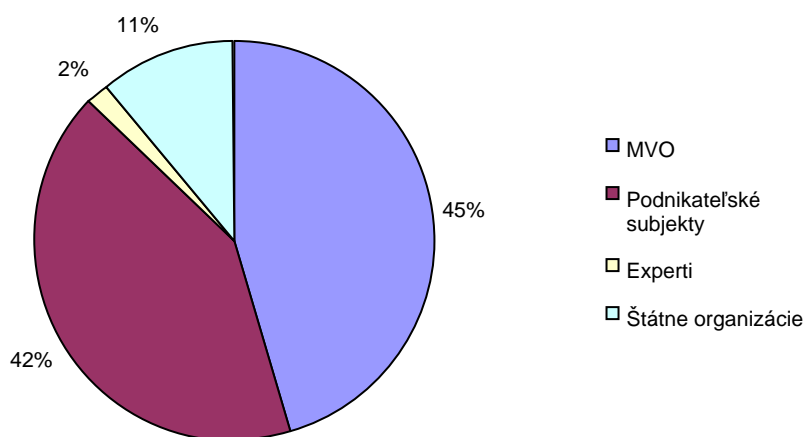
Regional Partnership Programme (RPP) je trojročný program (2005-2008) implementovaný v spolupráci Rakúskej EÚ-Platformy a mimovládnych organizácií z Českej republiky, Maďarska, Slovenska a Slovinska. Program je zameraný na budovanie kapacít a propagáciu rozvojovej spolupráce v krajinách strednej Európy. RPP je financovaný Rakúskou rozvojovou agentúrou (67%), mimovládnyimi

organizáciami (10%) a ministerstvami zahraničných vecí nových členských štátov EÚ (23%). Príspevok MZV SR na tento project predstavuje čiastku 120 000 USD.

Záver a odporúčania

V rokoch 2003 až 2008 sa vytvorili základné princípy, definovali ciele a zriadili mechanizmy slovenskej bilaterálnej rozvojovej pomoci. V tomto období sa podarilo zapojiť do rozvojovej spolupráce celé spektrum slovenských subjektov – mimovládne organizácie, štátne inštitúcie (vrátane univerzít a vedeckých ústavov) a podnikateľské subjekty. Široko zamerané grantové kolá⁹ pomohli získať cenné informácie o potenciále slovenských subjektov a o témach, ktoré sú zaujímavé pre prijímateľské krajiny aj pre slovenské organizácie.

Rozdelenie finančných prostriedkov zo Slovak-UNDP Trust Fund podľa typu organizácie je znázornené na nasledovnom grafe:

Graf 3: Rozdelenie finančných prostriedkov Slovak-UNDP Trust Fund podľa typu organizácie

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že úspešnosť rozvojových projektov v rámci Slovak-UNDP Trust Fund bola veľmi dobrá. **Pomer reálnych výdavkov a nakontrahovaných súm bol približne 94%**, čo poukazuje na skutočnosť, že rozpočty projektov boli pripravené na základe dobrej znalosti podmienok v prijímateľskej krajine. K tomu do veľkej miery prispela povinnosť spolupráce slovenského subjektu s organizáciou v prijímateľskej krajine. Táto podmienka by mala ostať zachovaná aj do budúcnosti s tým, že vzťahy medzi slovenským subjektom a jeho partnerskou organizáciou odporúčame ošetriť aj zmluvne.

⁹ Budovanie demokratických inštitúcií a trhového prostredia; Infraštruktúra; Krajinotvorba, ochrana životného prostredia, pôdohospodárstvo, potravinová bezpečnosť a využívanie nerastných surovín

Rozvojové projekty, ktoré sa realizovali v rámci Slovak ODA možno rozdeliť na tri základné typy:

1. Projekty zamerané na budovanie kapacít a vzdelávanie

Projekty na budovanie kapacít a vzdelávanie zahŕňajú rozvoj ľudského potenciálu, posilňovanie a budovanie inštitúcií, rozvoj spolupráce medzi organizáciami a pod. Vychádzajúc zo skúseností pri realizácii týchto projektov, je potrebné v budúcnosti klásť dôraz na to, aby neslúžili len na odovzdávanie know-how slovenského implementátora bez zohľadnenia skutočných potrieb prijímateľskej organizácie. Takisto sa treba vyhnúť viacnásobným vzdelávacím aktivitám pre rovnaké cieľové skupiny a multiplikácii projektov. Tam, kde je to možné, je vhodné uplatniť regionálny prístup (ako pozitívny príklad možno uviesť projekt NISPAcee – vzdelávanie poradcov v oblasti reformy verejnej správy, ktoré bolo zorganizované pre región Strednej Ázie a pre krajiny Západného Balkánu).

2. Prípadové štúdie

Prípadové štúdie patria medzi menej efektívne projekty, pretože sú závislé od ďalšej spolupráce medzi implementátorom a prijímateľskou organizáciou a od zabezpečenia finančných prostriedkov na ich realizáciu. Navrhujeme podporovať iba také prípadové štúdie, ktoré budú vychádzať z priamej požiadavky napr. niektorej vládnej inštitúcie v prijímateľskej krajine a u ktorých bude garancia ich ďalšej realizácie. Ako pozitívny príklad možno uviesť projekt firmy ELTECO, a.s., ktorá vypracovala prípadovú štúdiu na zabezpečenie záložného energetického zdroja pre prístroje v zdravotníckych zariadeniach v prípade výpadku elektrického prúdu v Kazachstane. Výsledky prípadovej štúdie viedli k uzavretiu dohody medzi Ministerstvom zdravotníctva Kazachstanu a firmou ELTECO, a.s. o ďalšej spolupráci v tejto oblasti.

Na druhej strane, prípadové štúdie vypracované na žiadosť slovenskej strany môžu byť veľmi dobrým nástrojom na analýzu situácie v danej prioritnej krajine a môžu slúžiť ako podklad na stanovenie priorít rozvojovej pomoci a vypracovanie CSP (Country Strategy Paper).

3. Projekty technického charakteru

Táto skupina projektov zahŕňa celé spektrum projektov: projekty zamerané na budovanie infraštruktúry (technické a sociálne), ochranu životného prostredia, prenos know-how a pod. Vďaka širokému spektru priorít a všeobecným grantovým kolám sa realizovali veľmi rôznorodé projekty. Na jednej strane to pomohlo získať informácie o záujme slovenských subjektov, ich potenciále a do určitej miery aj o potrebách prijímateľských krajín. Na strane druhej to však viedlo k príliš veľkej diverzifikácii projektov a rozptylu finančných prostriedkov do rôznych tematických oblastí bez možnosti synergického efektu.

Všeobecne však možno konštatovať, že tento typ projektov bol najúspešnejší. Väčšinou išlo o projekty zamerané na konkrétnu cieľovú skupinu, kde sa dosiahla veľmi dobrá udržateľnosť výsledkov. Malý rozsah projektov (100,000 – 300,000 USD) umožnil lepšiu transparentnosť, kontrolu toku finančných prostriedkov a flexibilitu pri riešení problémov.

V ďalšom období je potrebné stanoviť pre každú z vybraných prioritných krajín strategické ciele, presne definované priority a indikátory. Doterajšie skúsenosti a informácie z implementácie projektov sú vhodným základom pre vypracovanie konkrétnych cieľov pre ďalšiu rozvojovú spoluprácu s týmito krajinami. Prechod od projektovej k programovej spolupráci by znamenal výrazný posun v kvalite a efektívnosti slovenskej rozvojovej pomoci. Rozvojová pomoc by sa tiež mala zamerať na prípravu a realizáciu priamych projektových zadaní prostredníctvom výberového konania. Doterajší spôsob, t.j. široko zamerané grantové kolá, by mohol slúžiť len ako doplnkový mechanizmus na generáciu projektových návrhov a identifikáciu nových partnerov.

Ďalším potrebným krokom pre zefektívnenie oficiálnej rozvojovej pomoci je dopracovanie národnej legislatívy (napr. vysielanie dobrovoľníkov v rámci rozvojových projektov, export tovarov a technológií do rozvojových krajín atď.) a úprava oficiálnych vzťahov medzi SR a prijímateľskou krajinou tak, aby sa umožnila bezproblémová implementácia rozvojových projektov (odstránenie prekážok pri dovoze technológií, vízový režim a pod.). Na tieto kroky nadväzuje aj lepšia spolupráca s našimi zastupiteľskými úradmi v prijímateľských krajinách. Veľvyslanci a pracovníci na veľvyslanectve by mali byť informovaní o slovenskej rozvojovej pomoci a o projektoch, ktoré sa realizujú v danej krajine a vybraný pracovník by sa mal aktívne podieľať napr. na príprave stratégie pre danú krajinu, monitoringu alebo evaluácii rozvojových projektov.

Veľmi dôležitým aspektom rozvojovej spolupráce je bezpečnosť a politická stabilita danej krajiny. Na základe doterajších skúseností odporúčame zriadiť také mechanizmy, ktoré by pomohli implementujúcim organizáciám riešiť krízové situácie. Medzi najčastejšie problémy patria politické prevraty, veľký nárast lokálnych cien, výkyvy výmenných kurzov, vojnové konflikty a pod.

Pri hodnotení projektových návrhov sa ukázalo, že je veľmi ťažké porovnávať tematicky aj typovo rôznorodé projekty. Preto by bolo vhodné vytvoriť rôzne grantové schémy, ktoré by umožnili hodnotenie porovnateľných projektových návrhov (napr. grantová schéma pre projekty neziskových organizácií a grantová schéma pre podnikateľské subjekty). Na vytvorenie rôznych grantových schém by nadväzovala príprava príslušných finančných pravidiel a kontrolných mechanizmov.

Nevyhnutné je tiež zavedenie efektívnych kontrolných mechanizmov, t.j. systémov pre monitoring a evaluáciu projektov a programov bilaterálnej ako aj multilaterálnej pomoci. Počas päťročného obdobia sa v rámci Slovak-UNDP Trust Fund realizovalo 122 rozvojových projektov. Veľmi malá časť z nich však bola kontrolovaná priamo v mieste realizácie. Väčšina projektov bola monitorovaná len na základe priebežných realizačných správ predkladaných kontraktormi. Kvalitný

monitoring a evaluácia sú silné nástroje správy verejných financií a pomáhajú vytvoriť dôveryhodné a transparentné vzťahy medzi donorom, implementujúcou organizáciou, verenosťou, resp. inými zainteresovanými subjektami. Takisto prinášajú cenné informácie potrebné pre strategické rozhodovanie o ďalšom smerovaní rozvojovej pomoci. Považujeme preto za kľúčové vypracovať systém pravidiel pre monitorovanie a evaluáciu programov a projektov rozvojovej pomoci a ich aplikáciu do praxe. Na ich vypracovaní sa môžu podieľať skúsení slovenskí odborníci, prípadne môže byť vytvorená pracovná skupina zložená z nezávislých odborníkov a zástupcov kľúčových organizácií (MZV SR, SAMRS, UNDP, NPOA, Platforma MVRO, finanční audítori, právnici, a pod.).

Za dôležitú považujeme redukciu prioritných krajín a uplatnenie regionálneho prístupu tam, kde je to možné. Transformáciou prioritných krajín na krajiny programové sa vytvoria podmienky pre ciele rozvojovú pomoc a zároveň pre zviditeľnenie Slovenska ako donora (v rámci doterajšej rozvojovej spolupráce vládne inštitúcie v prijímateľských krajinách neboli vôbec o rozvojových aktivitách Slovenska informované). Redukcii prioritných krajín a vytvoreniu nových programových krajín by mala predchádzať dôkladná analýza doterajších výsledkov a súčasných potrieb jednotlivých rozvojových krajín s prihliadnutím na záujmy a komparatívne výhody Slovenska.

Výsledky projektov vytvorili kvalitný základ aj pre systematizáciu rozvojového vzdelávania, ktoré by sa malo stať súčasťou pedagogickej prípravy a integrovať do formálneho aj neformálneho vzdelávania na Slovensku. Nevyhnutná je príprava ucelenej stratégie a zadefinovanie cieľov a priorit pre rozvojové vzdelávanie, tak aby zahŕňalo nielen odborníkov, záujmové skupiny a školy ale aj širokú verejnosť. Kvalitná koncepcia rozvojového vzdelávania s jasným strategickým zámerom vytvorí priestor pre spoluprácu všetkých zúčastnených strán a podmienky pre šírenie informácií o rozvojovej problematike v slovenskej spoločnosti.

Za dôležitú považujeme prípravu stratégie v oblasti informovania verejnosti a médií o rozvojovej problematike. Ad-hoc aktivity neprinášajú pozitívne výsledky v takom meradle ako sa očakávalo (napr. výstavy Foto SlovakAid). Média by mali byť pravidelne informované o projektoch, aktivitách a výsledkoch rozvojovej spolupráce, novinári by sa mali zúčastňovať monitorovacích misií, prípadne by sa mohol vytvoriť priestor v rámci STV a Slovenského rozhlasu na informovanie o rozvojovej pomoci (rozhovory s realizátormi projektov, dokumentárne filmy, a pod.).

Uplatňovanie nových prístupov a mechanizmov a koordinácia s ostatnými donormi posunie slovenskú bilaterálnu rozvojovú spoluprácu na vyššiu úroveň. S ohľadom na medzinárodné záväzky Slovenska je potrebné pripraviť taký plán financovania rozvojovej spolupráce, aby mohli byť splnené stanovené ciele, t.j. poskytnutie 0,17% HDP do roku 2010 a 0,33% HDP do roku 2015 na oficiálnu rozvojovú pomoc.

Spolupráca s Bratislavským regionálnym centrom UNDP

Regionálne centrum Rozvojového programu OSN (UNDP) v Bratislave spolupracuje so Slovenskom v oblasti rozvojovej pomoci už viac ako 10 rokov. V rokoch 2003-2008 poskytlo UNDP v rámci dohody s MZV SR¹⁰ svoje kapacity a know-how pre administráciu rozvojových projektov a pomohlo tak Slovensku začleniť sa do medzinárodnej komunity donorov. Vznikom Slovenskej agentúry pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu v roku 2007 došlo k zmene vzťahov medzi MZV SR a UNDP. Napriek tomu UNDP zostáva pre Slovenskú oficiálnu rozvojovú pomoc kľúčovým multilaterálnym partnerom aj v nasledujúcom období.

V rámci programového komponentu UNDP „Emerging Donors Initiative“, bola podpísaná nová dohoda o spolupráci a pripravený nový projekt *Slovak Trust Fund 2008-2010: Sprostredkovanie skúseností Slovenska z transformačného procesu a odborníkov v rámci oficiálnej rozvojovej pomoci*¹¹. Tento projekt umožní v rámci spolupráce s národnými kancelármi UNDP vo vybraných prioritných krajinách účasť slovenských odborníkov v medzinárodných rozvojových projektoch. Plánované sú dlhodobé a krátkodobé odborné stáže slovenských expertov s cieľom využiť komparatívne výhody Slovenska a odborné znalosti a skúsenosti z transformačného procesu v oblasti medzinárodnej rozvojovej spolupráce.

Tento projekt dáva priestor aj pre programovú spoluprácu s mimovládnyimi rozvojovými organizáciami a ľuďmi, ktorí majú záujem zapojiť sa do rozvojových projektov ako dobrovoľníci. Zároveň bude príležitosťou pre stážistov z vybraných rozvojových krajín zúčastniť sa odborných tréningov na Slovensku na základe ich požiadaviek a potrieb. Projekt sa bude implementovať v úzkej spolupráci medzi UNDP, MZV SR a SAMRS.

Autori príspevku: *Dr. Ing. Zuzana Letková a Sylvie Hanzlová*

Pracovisko: *Slovak-UNDP Trust Fund
United Nations Development Programme*

Adresa: *Grosslingova 35, 811 09 Bratislava*

E-mail: *acu.sk@undp.org*

¹⁰ Memorandum o porozumení

¹¹ Slovak Trust fund 2008-2010: Promotion of the Slovak Transitional Experience and Human Capital in ODA

K niektorým otázkam rozvojovej pomoci a vstupu rozvojových štátov na svetové trhy

prof. Ing. Ludmila Lipková, CSc.

Summary

Developing countries, rich countries, development aid, UN and development aid – Millennium development goals, OECD and development aid, development aid of the European union, Slovakia and development aid, development aid forms, market liberalisation as a form of aid for developing countries, abolition of subsidies and lowering of tariffs for imports from developing countries, the need for development aid – positive and negative issues.

Key words: *Development aid, developing countries, UNO, OECD, European Union, Slovakia, trade liberalisation and aid to developing countries.*

Svet sa delí na bohatých a chudobných. Z celkového počtu viac ako 200 samostatných štátov je viac ako 150 rozvojových štátov, pre ktoré jednou z charakteristík je ich chudoba. Sú to štáty s nedostatočne rozvinutou ekonomikou, s nerozvinutou infraštruktúrou, s nízkou mierou investovania, nízkou mierou úspor, jednoduchou neustále sa opakujúcou štruktúrou spotreby, s nízkou úrovňou vzdelania, nedostatočnou zdravotnou starostlivosťou. Zvýšiť úroveň všetkých poddimenzovaných zložiek ekonomiky a spoločnosti chudobných štátov je úlohou rozvojovej pomoci.

Sú bohaté štáty povinné pomáhať chudobným? Aká má byť podoba pomoc chudobným štátom? Aké majú byť výsledky tejto pomoci?

Odpoveď na prvú otázku bude zrejme znieť áno. Dôvody na to, aby rozvinuté a bohaté štáty pomáhali chudobným, málo rozvinutým štátom budú asi viaceré. Na jednej strane to je morálna povinnosť, ktorá by mala byť prirodzeným postojom rozvinutých a bohatých štátov voči chudobným štátom. Nemenej dôležitým motívom pre poskytovanie rozvojovej pomoci by mala byť historická pamäť rozvinutých štátov, ktoré v minulosti kolonizovali väčšinu afrických, ázijských a latinsko-amerických štátov. Exploatovali ich prírodné bohatstvo i ľudské zdroje. Dnes by malo byť ich prirodzenou snahou vrátiť „požičané“.

Rozvojová pomoc má aj z ekonomického hľadiska širšiu dimenziu okrem zvýšenia bohatstva v rozvojových štátov. Zvýšením ekonomickej úrovne v chudobných štátov sa zvyšuje možnosť výrobnnej kooperácie s týmito ekonomikami. A v neposlednom rade sa zvyšuje kúpna schopnosť obyvateľstva, čím sa potencionálne rozširujú odbytové trhy pre výrobcov v rozvinutých štátoch.

Formy rozvojovej pomoci chudobným štátom môžu nadobúdať rôzne podoby. Finančnú pomoc vyčleňujú rozvojovým štátom jednotlivé štáty a medzinárodné organizácie. Osobitné postavenie má rozvojová pomoc v systéme aktivít Organizácie

spojených národov, Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj a Európskej únie.

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, resp. jej členské štáty sú významnými poskytovateľmi rozvojovej pomoci. V roku 2007 však zaznamenalo OECD pokles poskytovanej pomoci. Hlavnou príčinou poklesu bola skutočnosť, že sa zmiernilo tempo odpisovania dlhov. Odpisovanie dlhov rozvojovým štátom je jednou z foriem pomoci.. Najväčšími poskytovateľmi rozvojovej pomoci spomedzi členských štátov OECD sú USA, Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia a Japonsko.¹

Organizácia spojených národov vypracovala materiál Rozvojové ciele milénia (Millennium Development Goals), ktorá ukladá rozvinutým štátom vo väčšej miere sa podieľať na znižovaní chudoby v rozvojových štátoch.

Dňa 25. septembra 2008 sa konalo zasadnutie vysokých predstaviteľov vlád členských štátov OSN o plnení záväzkov v oblasti rozvoja. OSN vydalo v tejto súvislosti hodnotiacu správu o stave rozvojovej pomoci. Správa hodnotila pozitívne oddlžovanie rozvojových štátov. Negatívne však hodnotila plnenie záväzkov rozvinutých štátov v procese liberalizácie svetového obchodu smerom k rozvojovým štátom.

Oddlžovanie sa bude realizovať v 33 z 41 najchudobnejších štátov. Týmto štátom bude odpustených 90% ich dlhov voči vyspelým štátom. Otázky efektívneho oddlžovania rozvojových štátov sú pre najchudobnejšie rozvojové štáty existenčnou otázkou. V roku 2005 napríklad v 50-tich zadlžených rozvojových štátoch bolo vynakladaných viac prostriedkov na splácanie dlhov ako na financovanie zdravotníctva a školstva.²

Rovnako správa OSN pokladá za nedostatočné finančné prostriedky, ktoré sú vyčleňované na rozvojovú pomoc. Po roku 2000 sa zvýšil objem rozvojovej pomoci. Na summite G8 v roku 2005 v Gleneagles predstavitelia najvyspelejších štátov sveta prisľúbili zvyšovať rozvojovú pomoc o 50 mld USD ročne až do roku 2010.³

Okrem poskytovania priamej finančnej pomoci rozvojovým štátom existuje ešte jedna forma, ktorú rozvojové štáty uprednostňujú. Na Summite Zeme v Rio de Janeiro v roku 1992 to bola jedna z legitímnych požiadaviek rozvojových štátov, keď oslovili rozvinuté štáty s požiadavkou: „Nedávajte nám dary, pustite nás na vaše trhy.“ Rozvojové štáty produkujú mnohé poľnohospodárske plodiny, ktoré by boli dostatočne konkurencieschopné na trhoch vyspelých štátov za jednej podmienky. Keby vyspelé štáty neposkytovali enormné subvencie svojim poľnohospodárom, ktorými znižujú realizačné ceny trhov a likvidujú tak konkurenčnú schopnosť a možnosť predávať svoje výrobky rozvojovým štátom.

¹ www.ekonomika.ihned.cz/cl-23803430-rozvojova-pomoc-statu-oecd-slabne

² Obchodní bariéry a nedostatečná rozvojová pomoc brání účinnejšímu potírání chudoby, www.auroparl.europa.eu,/news/public/story

³ Obchodní bariéry a nedostatečná rozvojová pomoc brání účinnejšímu potírání chudoby, www.auroparl.europa.eu,/news/public/story

Otázka znižovania subvencií je trvalo na programe dňa rokovaní Svetovej obchodnej organizácie. Požiadavka znižovania subvencií pre pestovateľov bavlny, cukrovej trstiny a iných tropických plodín sa stáva zdrojom neriešiteľných sporov medzi dvomi tábormi v rámci WTO. Zníženie subvencií vo vyspelých štátoch najmä pri výrobe poľnohospodárskych produktov a potravín by predstavovalo výrazný rozvojový impulz pre rozvojové štáty.

Ďalším problémom nedostatočného prístupu výrobkov z rozvojových štátov na trhy bohatých štátov je vysoká miera colného zaťaženia týchto výrobkov. Rozvojové štáty dostali prísľub, že až 97% ich exportov na trhy rozvinutých štátov budú mať bezcolný prístup. V súčasnosti to nie je ani 80% exportov z rozvojových štátov.

Najväčším poskytovateľom rozvojovej pomoci vo svete je Európska únia. V súčasnej dobe rozvojová pomoc EÚ dosahuje 55% z celkovej rozvojovej pomoci vo svete.⁴ V roku 2005 Únia schválila plán, podľa ktorého by mala do roku 2015 zdvojnásobiť objem poskytovanej pomoci na 90 mld eur.⁵ Členské štáty EÚ 15 sa rozhodli, že zvýšia svoju rozvojovú pomoc na 0,51% HDP do roku 2010 na 0,7% do roku 2015.⁶

Nové členské štáty Únie, ktoré nedosahujú ekonomickú úroveň starých členských štátov, sú v poskytovaní pomoci rozvojovým štátom oveľa skromnejšie v absolútnom i v relatívnom vyjadrení. Európska únia - najmä jej pôvodné členské štáty - zameriava svoju pozornosť na štáty ACP, s ktorými rôznymi spôsobmi spolupracovali i v minulosti. Európska únia sa zameriava najmä na zlepšenie ekonomických a sociálnych podmienok v krajinách ACP, na zlepšenie podmienok obchodu, poľnohospodárstva, zdravotníctva, životného prostredia apod. Finančné prostriedky poskytované EÚ na rozvojovú pomoc sú čerpané z rozpočtu EÚ a z Európskej investičnej banky.

Nové členské štáty Európskej únie sa zameriavajú najmä na štáty, s ktorými v minulosti spolupracovali, ako napríklad niektoré štáty bývalej Juhoslávie, štáty bývalého Sovietskeho zväzu apod.

V rámci UNCTAD - nazývanej i dialóg medzi chudobnými a bohatými - požadovali rozvojové štáty, aby rozvinuté štáty poskytovali rozvojovú pomoc vo výške 0,7% zo svojho HDP. Doposiaľ sa táto požiadavka nerealizovala. V súčasnosti iba málo krajín poskytuje rozvojovú pomoc chudobným štátom v objeme presahujúcom 0,7% ich HDP - sú to Dánsko, Luxembursko, Holandsko, Nórsko a Švédsko.⁷ Severské štáty so svojim sociálnym cítením - národným i medzinárodným - patrili vždy k najštedrejším poskytovateľom rozvojovej pomoci.

Otázkou zostáva, akú podobu má mať rozvojová pomoc, aby bola efektívna a aby mala trvalé následky pre ekonomický a spoločenský rozvoj rozvojových štátov. V súčasnosti sa bohužiaľ veľká časť rozvojovej pomoci realizuje neefektívne.

⁴ www.vasaeuropa.sk/index.php?i=909

⁵ www.slovakaid.sk/index.php

⁶ www.slovakaid.sk/index.php

⁷ www.Ekonomika.ihned.cz/cl-23803430-rozvojova-pomoc-statu-oecd-slabne

Neefektívnosť rozvojovej pomoci ovplyvňuje celý rad faktorov. Korupcia v rozvojových štátoch je jednou z príčinou ich zaostalosti a neefektívneho využívania poskytnutých prostriedkov.

Vyspelé štáty poskytujúce rozvojovú pomoc majú tiež záujem, aby z poskytovanej pomoci získali čo najviac späť. Viazanie poskytovania rozvojovej pomoci na nákup tovaru v donorských krajinách obmedzuje efektívne využitie týchto prostriedkov.

Otázne je i smerovanie rozvojovej pomoci. Jej hlavným motívom by určite malo byť zabezpečiť vyššiu mieru samostatnosti a nezávislosti rozvojových štátov. Uchovávanie vysokej miery závislosti neoslobodzuje rozvojové štáty od ekonomickej a sociálnej zaostalosti. Rozvojová pomoc by mala byť nasmerovaná predovšetkým na zabezpečenie vyššej úrovne vzdelania. Takej miery vzdelania, aby tieto štáty boli schopné prilákať zahraničných investorov, resp. samé si vytvárať vlastné investičné príležitosti a na báze ekonomického rozvoja zabezpečiť sociálny rozvoj v celom jeho komplexe.

K otázke rozvojovej pomoci sa podobnom duchu vyjadril i James Shikwati zakladateľ Region Economic Network. Vyzval bohaté štáty, aby zastavili rozvojovú pomoc, ktorá vychováva Afričanom iba k nesamostatnosti a podporuje korupciu. Rozvojovú pomoc označil za jednu z príčin afrických problémov. Uviedol, že rozvojová pomoc iba oslabuje lokálne trhy v Afrike a ničí ducha podnikavosti.

Zoznam použitej literatúry

1. Obchodní bariéry a nedostatečná rozvojová pomoc brání účinnějšímu potírání chudoby, [www.auroparl.europa.eu, /news/public/story](http://www.auroparl.europa.eu/news/public/story)
2. www.slovakaid.sk/index.php
3. www.vasaeuropa.sk/index.php?i=909
4. www.Ekonomika.ihned.cz/cl-23803430-rozvojova-pomoc-statu-oecd-slabne

Autor príspevku: *prof. Ing. Ludmila Lipková, CSc.*

Pracovisko: *Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Adresa: *Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava*

E-mail: *lipkova@euba.sk*

Účasť a vplyv medzinárodných ekonomických organizácií na riešenie ekonomických a spoločenských problémov:

Iniciatíva Global Compact a hlavné východiská návrhu Národnej stratégie spoločensky zodpovedného podnikania v SR

Ing. Eva Majerníková

Summary

Global Compact is a voluntary initiative based on the idea of corporate citizenship and corporate social responsibility. It is not a regulatory institute – does not introduce direct policies suggesting ways how to achieve agreed principles of Global Compact. The aim of Global Compact is to provide a contextual framework supporting innovative and creative solutions for communication of best practices and cooperation. Joining Global Compact (GC) requires integration of the agreed principles into basic corporate strategies, management and decision-making. Each business or institution needs to present an annual report on achieved progress in the Global Compact focus areas in order to have the right to use the GC logo and participate on events organized for the members of the agreement.

On September 17, 2008 twelve Slovak founding institutions of public, private and academic sector join the UN Global Compact initiative. At the same time, Slovak government presented the baseline for the proposal of the National CSR Strategy. Its ambition is to contribute to fulfilment of the long-term strategic goals in the area of human rights, labour rights and sustainable development.

Key words: *Global Compact, corporate social responsibility, corporate citizenship, value-based management, triple-bottom line, community approach, corporate management, sustainable development, principles of global partnership, inter-sectoral partnerships, transparency.*

„Nie je dostatočné konštatovať – hoci je to pravda – že bez obchodu a podnikania by chudobné krajiny nemali nádej na únik z ich chudoby.

Tí, ktorí majú moc a prostriedky, vlády a podnikateľské subjekty musia ukázať, že ekonomické aktivity, vhodne uplatňované, a zisky, rozumne investované, môžu priniesť sociálny prospech nielen pre malú skupinu ľudí, ale pre mnohých a v konečnom dôsledku pre všetkých.“

Kofi Annan, bývalý Generálny tajomník OSN

Úvod

Závažnosť problematiky účasti a vplyvu medzinárodných organizácií pri riešení ekonomických a spoločenských problémov rozvojového sveta vyplýva z problémov vývoja zabezpečenia trvalo udržateľného rozvoja rozvojových štátov. Toto obdobie je kľúčovým pri tvorbe konkrétnych stratégií boja proti extrémnej chudobe a hladu,

zabezpečenia prístupu k vzdelaniu, rodovej rovnosti, zníženia detskej úmrtnosti, zlepšenia prístupu k zdravotnej starostlivosti, zabezpečenia enviromentálnej udržateľnosti a vytváraniu globálneho partnerstva. Skúmanie tejto problematiky je v súčasnosti rozhodujúce tak z teoretického ako aj praktického hľadiska pri uplatňovaní rozvojových koncepcií v hospodársky menej vyspelých štátoch.

Pri analýze jednotlivých ekonomických a spoločenských problémov rozvojových štátov je zjavné, že ich nie je možné riešiť výberovo alebo jednotlivo. Rovnako je zrejmé, že globálne problémy sa dajú riešiť len globálnou spolupracou jednotlivých subjektov v súlade s hodnotami OSN jako sú mier, rovnosť, solidarita, nenásilie, rešpekt k prírode a zdieľaná zodpovednosť.

V súčasnosti sa veľa subjektov verejného, mimovládnych organizácií a podnikateľského sektora spája v spolupráci pri rozvoji a implementácii projektov komunitného a výskumného charakteru s konečným cieľom prispieť k rozvoju daného regiónu.

Global Compact (Globálna súdržnosť)

Global Compact je iniciatívou Organizácie spojených národov, ktorej cieľom je spájanie medzinárodných organizácií (UNDP, ILO, OHCHR, UNEP), vládnych a mimovládnych organizácií a medzinárodných ekonomických organizácií (podnikateľských subjektov) s cieľom podporiť väčšiu globálnu zodpovednosť. Je založený na veľmi jednoduchom názore: či to je alebo nie je požadované zákonom, korporácie by mali uplatňovať základné ľudské práva a akceptovať pracovné a ekologické štandardy vo všetkých ich obchodných aktivitách ako protiváha možných negatívnych efektov globalizácie.

Pre spoluprácu spomenutých subjektov sa stanovilo deväť princípov v rámci medzinárodne uznávaných dohôd týkajúcich sa oblasti ľudských práv, pracovných práv a otázok ochrany životného prostredia, ktoré boli definované ako oblasti, v ktorých možno vidieť priamy dopad takejto spolupráce na prostredie, v ktorom dané subjekty pôsobia. Tieto princípy vychádzajú z medzinárodných dohovorov a to menovite:

- Medzinárodnej deklarácie ľudských práv;
- Deklarácie Medzinárodnej organizácie práce o základných princípoch a právach v oblasti práce;
- Deklarácie o životnom prostredí a rozvoji – prijatej v Rio de Janeiro v roku 1992.

Medzi princípy Global Compact patria:

- **V oblasti Ľudských práv**

Princíp 1: Podnikateľské subjekty sa zaväzujú podporovať a rešpektovať ochranu všeobecných ľudských práv v rámci svojej sféry pôsobnosti

Princíp 2: Zaisťovať, že ich vlastné spoločnosti sa žiadnym spôsobom nepodieľajú na porušovaní ľudských práv

- V oblasti **Pracovních práv**

Princíp 3: Podnikateľské subjekty sa zaväzujú podporiť slobodu združovania a efektívneho kolektívneho vyjednávania

Princíp 4: Eliminácia všetkých foriem nútenej a povinnej práce

Princíp 5: Zabránenie zneužívania detskej práce

Princíp 6: Eliminácia diskriminácie z pohľadu zamestnanosti a práce

- V oblasti **Životného prostredia**

Princíp 7: Podnikateľské subjekty podporujú preventívny prístup v otázkach životného prostredia

Princíp 8: Podnikanie aktivít na podporu väčšej zodpovednosti voči životnému prostrediu

Princíp 9: Podpora rozvoja a rozširovania technológií citlivých k životnému prostrediu

Prvý návrh na vytvorenie iniciatívy Global Compact bol predložený 31. januára 1999 vtedajším generálnym tajomníkom OSN na pôde Svetového ekonomického fóra. S ohľadom na rastúci vplyv dôsledkov globalizácie Kofi Annan vyzval predstaviteľov podnikateľského sektora k bližšej spolupráci s organizáciami systému OSN, mimovládnyimi organizáciami a ďalšími predstaviteľmi občianskej spoločnosti s cieľom budovania udržateľnej globálnej spoločnosti.

Základom pre vznik tejto iniciatívy bol poznatok, že zatiaľ čo pojmy ako podnikateľské občianstvo (corporate citizenship), podnikateľská zodpovednosť (corporate responsibility), trojitá spodná čiara (triple bottom line) a ďalšie termíny sa stali neoddeliteľnou súčasťou globálnych stratégií firiem, chýbal jednotný medzinárodný rámec, ktorý by pomáhal spoločnostiam v šírení celosvetového, hodnotovo-orientovaného manažmentu (value-based management). Zakotvením iniciatívy Global Compact v rámci medzinárodne uznávaných princípov, ktorý bude viesť ku koordinovanému postupu formou vzájomnej spolupráce zúčastnených subjektov.

Zámer vytvoriť Global Compact po prvý raz predstavil generálny tajomník OSN Kofi Annan na Svetovom ekonomickom fóre v Davose v januári 1999. Od oficiálneho štartu v júli 2000 sa k iniciatíve doteraz pripojilo vyše 5 000 spoločností a inštitúcií zo 120 krajín sveta. Všetky sa snažia do svojich činností zapracovať desať základných princípov, ktoré sa týkajú oblasti ľudských práv, pracovných podmienok, životného prostredia a boja proti korupcii.

Operačná fáza Global Compact začala na vrcholnej schôdzke OSN 26. júla 2000 za účasti vrcholových manažérov viac ako 50 najväčších nadnárodných korporácií a predstaviteľov z oblasti ľudských práv, pracovných práv, medzinárodných profesijných združení a predstaviteľov rozvojových organizácií. Od začatia Global Compact sa k tejto iniciatíve pripojilo 4330 medzinárodných ekonomických organizácií v 120 štátoch sveta.

Global Compact je dobrovoľnou iniciatívou, ktorá je postavená na myšlienke globálneho podnikateľského občianstva (corporate citizenship) a podnikateľskej zodpovednosti (corporate social responsibility). Nie je regulatívnou inštitúciou - nezakladá priame politiky, ktoré by predkladali spôsoby dosiahnutia dohodnutých princípov Global Compact. Úlohou Global Compact je poskytnutie kontextuálneho rámca pre podporu inovatívosti, kreatívnych riešení komunikácie úspešných projektov a spolupráce.

Pripojenie sa ku Global Compact vyžaduje od spoločnosti integráciu týchto princípov do ich základných činností, podnikového manažmentu a rozhodovacích procesov.

Global Compact zároveň prispieva k vytváraniu partnerstva medzi dominantnými subjektami globalizácie a napĺňaniu Miléniových rozvojových cieľov. Spolupráca na projektoch zameraných na miléniovú kampaň primo nadväzuje na Miléniový cieľ 8: Globálne partnerstvo pre rozvoj.

Je dôležité zdôrazniť, že Global Compact nie je tradičnou organizáciou OSN, ale skôr *sieťou* na podporu spolupráce. Jeho jadro v rámci OSN tvorí Kancelária Global Compact spolu so štyrmi organizáciami OSN – Kanceláriou vysokého komisára OSN pre ľudské práva, Medzinárodná organizácia práce, Medzinárodný program OSN pre životné prostredie a rozvoj a Rozvojový program OSN. Spolu s OSN, ktorá má najmä koordinačnú úlohu, sa na Global Compact podieľajú všetky relevantné spoločenské subjekty – podnikateľské subjekty, odbory, občianske spoločnosti a verejný sektor. Na riadenie a podporu Global Compact bola vytvorená Poradná rada (Advisory Council) zložená zo 17 generálnych riaditeľov nadnárodných spoločností, hláv štátov a predstaviteľov mimovládnych organizácií. Poradná rada sa schádza dvakrát ročne a má štatút poradného orgánu generálneho sekretára OSN.

Táto iniciatíva, ktorá bola založená na monitorovaní dosiahnutého pokroku, rozširovania týchto princípov medzi obchodných partnerov a dodávateľov, priniesla ovocie v podobe úspešných projektov v nasledovných rozvojových krajinách: Čína, India, Libanon, Filipíny, Ghana, Nigéria, Kamerun, Panama, Litva, Turecko, Poľsko, Thajsko, Malajzia, Uruguaj, Čile, Brazília a Ruská federácia. Z mnohých príkladov spomeňme príklad jednej z najväčších softvérových spoločností SAP, ktorá sa pripojila k podpore princípu 1 oblasti ľudských práv a zapracovala do svojich zmlúv a právnych dokumentov klauzulu o záväzku partnerov podporovať spravodlivé obchodné praktiky vo všetkých oblastiach ich činnosti. Na základe tejto klauzuly sa zároveň vylučujú nekalé praktiky ako korupcia, ktorá v Nigérii dosahuje až 90% hranicu, čím pomáha tvorbe transparentného obchodného prostredia a budovania občianskej spoločnosti.

Druhým príkladom sú aktivity medzinárodného ropného koncernu Shell, ktorý sa zapája do projektov zameraných na ochranu biodiverzity. Svojím záväzkom byť súčasťou Global Compact postavil práve ochranu biodiverzity do stredu svojho rozhodovacieho procesu. Uvedomujúc si vplyv, vzájomnú závislosť jednotlivých činností a dosah na pozíciu firmy, sa Shell podieľal na vypracovávaní globálnych štandardov pre podporu biodiverzity, v spolupráci s WWF Global Eco-regions, World Heritage Organisation a ďalšími organizáciami OSN podporuje ochranu národných

parkov a narušených regiónov spolu s BP, ChevronTexaco a Statoil podporuje s mimovládnyimi organizáciami sa podieľa na podpore projektov zameraných na ochranu biodiverzity a vypracovaní rozhodovacieho rámca zahŕňajúceho otázky životného prostredia pre monitorovanie nových aktivít a projektov.

V Slovenskej republike sa v súčasnosti formuje iniciatíva Global Compact. Hlavnou úlohou budú rozvojové aktivity tvorené v spolupráci s iniciatívou podnikateľského sektora Business Leaders Forum, koordinačne zastrešeného Rozvojovým programom OSN a Nádaciami Pontis, Integra, Shell Foundation, Citibank Foundation, Západoslovenská Energetika a i.

Dňa 17. septembra 2008 dvanásť slovenských podnikov a inštitúcií oficiálne pristúpilo k iniciatíve OSN Global Compact. Týmto krokom vyjadrili svoje odhodlanie dosahovať pri všetkých svojich činnostiach vysoký stupeň spoločensky zodpovedného správania. Osvedčenie o pristúpení k iniciatíve OSN Global Compact si zakladajúci členovia slovenskej národnej platformy prevzali za účasti podpredsedu vlády SR pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny Dušana Čaploviča a zástupcov štátnej, podnikovej, akademickej a mimovládnej sféry. Podľa vicepremiéra firma, ktorá sa sústreďuje len a len na okamžitý ekonomický rast, teda rast svojho zisku, nemyslí na budúcnosť. Na druhej strane firma, ktorá sa venuje širšiemu rozvoju, nielen ekonomickému, ale aj sociálnemu a ekologickému, zabezpečuje svojmu podnikaniu trvalo udržateľný rozvoj.

„Verím, že aj mnohé slovenské, respektíve na Slovensku podnikajúce spoločnosti uvažujú takýmto moderným, progresívnym a rozvojovým spôsobom. Ich pristúpenie k iniciatíve OSN Global Compact je prejavom toho, že si plne uvedomujú skutočnú mieru svojej zodpovednosti – zodpovednosti voči svojim zamestnancom, voči regiónu, voči celej spoločnosti, štátu a aj celému svetu,“ zdôraznil D. Čaplovič.

„Iniciatíva Global Compact ponúka možnosť posunúť spoločensky zodpovedné podnikanie na ďalšiu úroveň. Global Compact je o partnerstve medzi podnikovou sférou a rovojovou komunitou, ktoré je potrebné na hľadanie trvalého riešenia prepojenia podnikania a udržateľného rozvoja,“ pripomenul hlavný ekonomický analytik Regionálneho centra Rozvojového programu OSN v Bratislava Ben Slay.

Každý podnik či inštitúcia, ak chcú zostať členom Global Compact, používať jej logo a zúčastňovať sa na jej podujatiach, musia každoročne napísať správu, ktorá informuje verejnosť o tom, aký pokrok v tejto oblasti dosiahli.

Medzi slovenskými signatármi je asociácia Business Leaders Forum, ktorá združuje popredné domáce firmy, ďalej Ekonomická univerzita v Bratislava a nechýbajú ani spoločnosti ako Holcim Slovensko, Whirlpool Slovakia, SCA Gemerská Hôrka, Embraco či Microsoft Slovakia. Ďalej medzi ne patria: ANASOFT APR, s.r.o., Dexia banka Slovensko, a.s., Komárňanské tlačiarne spol. s.r.o., OMV Slovensko, s.r.o (zapojí sa do aktivít slovenskej siete, keďže je členom Global Compact na úrovni materskej firmy), SCA Hygiene Products Slovakia, s.r.o., Zentiva, a.s., a Združenie slovenských spotrebiteľov.

Firmy v Poľsku si ako prvé v regióne strednej a východnej Európe osvojili koncept Global Compactu v roku 2001. Ich príklad nasledovali podniky a organizácie v Maďarsku, Litve, Bulharsku a na Ukrajine.

Dňa 17. septembra 2008 zúčastnené subjekty zároveň predstavili aj návrh Národnej stratégie spoločensky zodpovedného podnikania. Jej ambíciou je pozitívne prispievať k napĺňaniu viacerých dlhodobých cieľov. Dosahovať udržateľný ekonomický rast a jeho spravodlivé prerozdelenie, prispievať k riešeniu výziev sociálno-ekonomického rozvoja, podporovať vznik medzisektorových partnerstiev, ktoré prispievajú k napĺňaniu politických cieľov súvisiacich s trvaloudržateľným rozvojom, zvyšovať konkurencieschopnosť slovenského podnikateľského prostredia, podporovať transparentnosť a štandardizáciu v podnikateľskom prostredí ako aj prispievať k zvyšovaniu kvality života v krajine.

Cieľom Stratégie je prostredníctvom aktívneho zapojenia vlády SR vytvárať také podnikateľské prostredie, ktoré podporuje, aby sa úspech v podnikaní v Slovenskej republike hodnotil v rovnakej miere prostredníctvom ekonomických, sociálnych a environmentálnych ukazovateľov vplyvu podnikateľských aktivít na spoločnosť a aby konkurencieschopnosť a rast podnikateľských aktivít sa prirodzene a bezpodmienečne prispôbovali princípom trvalo udržateľného rozvoja.

Súčasný prístup predstavuje nový trend v uplatňovaní globálnych princípov OSN a jej reformného fungovania založeného na decentralizácii a spolupráci s podnikateľským sektorom, verejným a mimovládny sektorom pri tvorbe politík a implementácii projektov rozvojovej agendy.

Zoznam použitej literatúry

1. *Human Development Report 2004*, UNDP, New York, 2008
2. *Charta aktívnej rozvojovej pomoci a spolupráce*, Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, Bratislava 2000
3. Kolektív: *Veľká ekonomická encyklopédia*, SPRINT, Bratislava 1996
4. LIPKOVÁ, Ľ.: *Medzinárodné hospodárske vzťahy*, Sprint, Bratislava, 2002, ISBN 80-88848-70-9
5. LYSÁK, L.: *Medzinárodné organizácie*, Ekonóm, Bratislava, 2001
6. MELIŠOVÁ, M.: *Globalizácia svetovej ekonomiky a jej subjekty*, Bratislava, Ekonóm, 2001
7. FILIP, J. a kol.: *Svetová ekonomika I, II, III*, Ekonóm, Bratislava 2001
8. *Národný program oficiálnej rozvojovej pomoci pre rok 2004*, Ministerstvo zahraničných vecí SR, Bratislava, 2004[5]
9. *Národná správa o ľudskom rozvoji. Slovenská republika 2005*. UNDP, New York 2005\
10. *Národná správa o ľudskom rozvoji. Slovenská republika 2006*. UNDP, New York 2006

11. *Národná správa o ľudskom rozvoji. Slovenská republika 2007*. UNDP, New York 2007
12. *Poverty in Transition*, Regional Bureau for Europe and the Commonwealth of Independent States, UNDP, New York, 2008
13. *Správa o miléniových rozvojových cieľoch*, UNDP, Centrum pre hospodársky rozvoj, Bratislava, 2008
14. *Strednodobá koncepcia oficiálnej rozvojovej pomoci na roky 2003-2008*, Ministerstvo zahraničných vecí SR, Bratislava, 2004
15. ULIČNÁ, L., DUDÁŠ T., SCHÖNWIESNER, R.: *Ukazovatele na komparáciu ekonomík vo svetovom hospodárstve*, Ekonóm, 2001
16. *United Nations Millenium Decelartion*, Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. A/RES/55/2
17. *Yeaebok of the UN*, Special Edition, DPI, New York, 2007, s. 237
18. Fourre, J.-C.: *On Common Ground*, Converging Views on Development and Development Co-operation at the Turn of the Century in The DAC Journal 2000, No 1, Development Co-operation Report 1999, OECD Paríž 2000

Zoznam internetových zdrojov

1. www.un.org/millennium
2. www.un.org
3. www.undp.org
4. www.imf.org
5. www.worldbank.org
6. www.paris21.org
7. www.adb.org
8. www.afdb.org
9. www.cida.org

Autor príspevku: *Ing. Eva Majerníková*
Pracovisko: *Americká obchodná komora v SR*
Adresa: *Hodžovo nám. 2*
811 06 Bratislava
E-mail: *eva.majernikova@amcham.sk*

Kam sa stratili všetky zdroje rozvojovej pomoci? Empirické zistenia.*doc. Dr. Ing. Menbere Workie Tiruneh, PhD.¹***Summary**

This paper empirically investigates the effectiveness of development aid to poor countries' economic growth over the past several decades. The results based on a cross-section of 36 developing countries from Asia, Africa and Latin America during the period 1980-2005 seem to suggest that development aid did not play any significant role in the growth process of the underlined countries. Nonetheless, the results of this paper and several other studies indicate that the negative (insignificant) role of development aid is either because donors offer aid based on geopolitical and strategic interests; colonial ties; or the scale of aid is too little and comes too late; inappropriate use in recipient countries (aid fungibility); or simply aid has mainly a humanitarian and not an investment character.

Key words: *development aid, economic growth, developing countries.*

Úvod

Prílev zahraničného kapitálu do rozvojových krajín je jednou z najkontroverzejších otázok ekonomických analýz v priebehu posledných štyroch dekád. Obavy z neefektívneho využitia rozvojovej pomoci majú nielen medzinárodné finančné inštitúcie, ale aj poskytovatelia týchto zdrojov, a v niektorých prípadoch dokonca aj samotní prijímatelia.

Z hľadiska ekonomickej teórie vychádzal najväčší impulz v súvislosti so zahraničným kapitálom v krajinách, ktoré zápasia s deficitom finančných zdrojov, najmä z teórie tzv. *Big Push*, čiže veľkorysé prisunutie zdrojov (Rosenstein-Rodan, 1943). Táto teória vychádza z predpokladu, že chudobné krajiny sú chudobnými najmä preto, lebo sa nachádzajú v začarovanom kruhu chudoby a jediný spôsob, ako tieto krajiny dostať z tohto kruhu, je pomocou masívneho prílevu rozvojovej pomoci, ktorá vedie k zvýšeniu investícií a následnému ekonomickému rastu (SB, 2002; Easterly, 2005, okrem iných).

Tento prístup sa zakladal predovšetkým na tzv. modeli dvojitej medzery (*two-gap model*) (Chenery a Strout, 1966) poukazujúcom na tri kanály, pomocou ktorých sa rozvojová pomoc môže premietnuť do ekonomického rastu. Prvým kanálom je zníženie (krytie) medzery medzi úsporami a investíciami pomocou rozvojovej pomoci. Druhý prínos rozvojovej pomoci by mal spočívať vo zvyšovaní objemu medzinárodných rezerv, keďže táto pomoc prichádza do rozvojových krajín v cudzích menách. To je veľmi dôležité, pretože, ako sme už spomenuli, rozvojové ekonomiky nedisponujú voľne konvertibilnými národnými menami a ich príjmy z exportu

¹ Tento článok je súčasťou riešenia projektu APVV: Nové trendy globalizácie svetovej ekonomiky a nároky na stratégiu konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky.

nepostačujú na financovanie importu tovarov a služieb. Tretí dôležitý kanál efektívnosti týchto zdrojov by mal viesť cez fiškálnu politiku, keďže vysoká úroveň rozvojovej pomoci môže znamenať nižšie daňové zaťaženie tak podnikateľského sektora, ako aj domácností. V podobnom duchu tzv. model trojitej medzery (*three-gap model*), ktorý rozvíjal Bacha (1990), poukazuje na efekty rozvojovej pomoci pre ekonomický rast, najmä prostredníctvom fiškálnej politiky.

Z týchto, ale aj ďalších dôvodov bola teória *Big Push* v plnej miere aplikovaná po skončení 2. svetovej vojny v 40. a 50. rokoch 20. storočia, keď vojnou zničená Európa použila masívnu finančnú podporu v podobe Marshallovho plánu. Primárnym cieľom Marshallovho plánu bolo práve krytie medzery medzi úsporami a investíciami v týchto ekonomikách a tým splnenie úlohy komplementárnosti domácich zdrojov (vyplnenie finančnej medzery – *financial gap*).

Situácia v 60. a 70. rokoch bola podstatne odlišná, pričom rozvojová pomoc sa sústredila najmä na dosiahnutie vyššieho ekonomického rastu a zníženie chudoby v rozvojových krajinách. Avšak v 80. rokoch, keď došlo k vzniku hlbokej vonkajšej nerovnováhy v chudobných krajinách (najmä v dôsledku dlhovej krízy), rozvojová pomoc mala za cieľ výlučne zníženie absolútnej chudoby. Divergencia a marginalizácia chudobných krajín sa dostali do takej alarmujúcej fázy, že OSN v roku 2000 deklarovalo tzv. Rozvojové ciele nového milénia (Millennium Development Goals – MDGs), ktorými sa medzinárodné spoločenstvo zaviazalo zvýšiť pomoc pri znížení globálnej chudoby o polovicu v roku 2015 oproti jej úrovni v roku 1990.

1. Vplyv zahraničnej pomoci na ekonomický rast: teoretické východiská

Pokiaľ ide o teoretický rámec v súvislosti s prínosmi zahraničnej pomoci, ten je založený predovšetkým na rastovom modeli Haroda a Domara, známeho ako Harodov-Domarov (H-D) model ekonomického rastu, ktorý bol a ešte stále je najviac používaným rastovým modelom modernej doby. Svetová banka používa tento model od 60. rokov minulého storočia. Avšak úloha rozvojovej pomoci v procese ekonomického rastu je súčasťou úvahy (s určitou modifikáciou) aj v Solowovom-Swanovom rastovom modeli.

Hoci pôvodným cieľom H-D modelu bolo vysvetliť vzťah medzi ekonomickým rastom a nezamestnanosťou v rozvinutých ekonomikách, neskôr bol v plnom rozsahu použitý na meranie efektívnosti akumulácie kapitálu (investícií) v procese ekonomického rastu, najmä vo vzťahu k rozvojovým krajinám, čím sa H-D model stal najviac používaným rastovým modelom (Easterly, 2005). Základné predpoklady Harodovho-Domarovho modelu je možné načrtnúť nasledovne (Harrod, 1939; Domar, 1946; Lisý, 2005):

- Kapitálové statky a práca sú v produkčnom procese použité vo fixnej proporcii. K substitúcii práce kapitálom alebo naopak môže dochádzať iba posunutím produkčnej funkcie.
- Pomer kapitálu k outputu je konštantný.
- Zároveň aj pomer práce k outputu je konštantný.

- Na rozdiel od neoklasického modelu ekonomického rastu, H-D model nepredpokladá pokles marginálnej investície.

V tomto smere nám tento model dáva obraz o ekonomickom raste z dvoch aspektov:

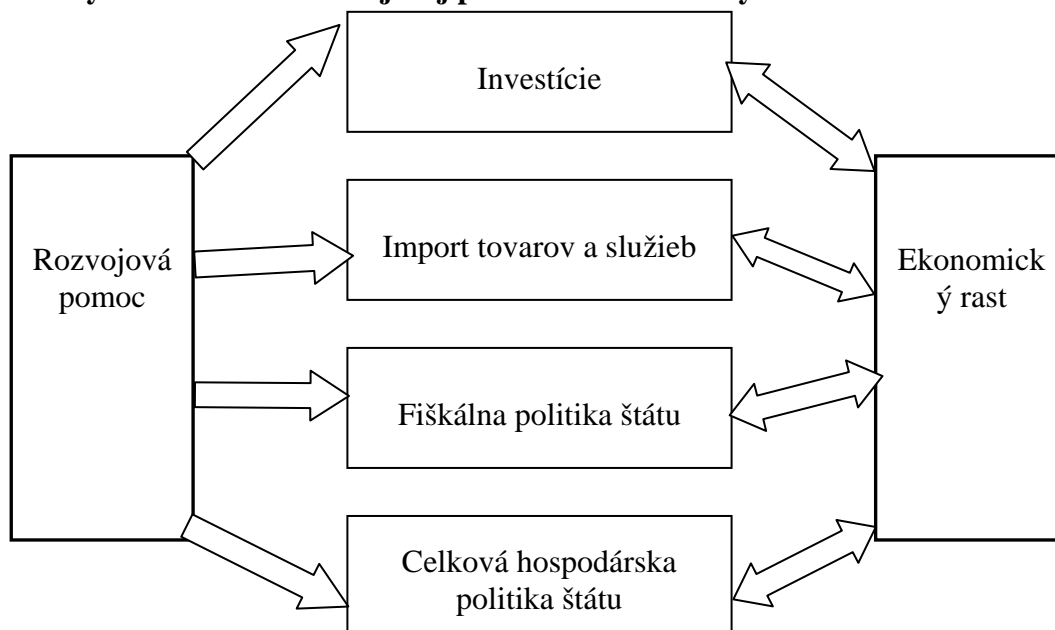
Daná ekonomika musí najprv určiť želanú mieru ekonomického rastu a následne hľadať potrebné zdroje na jeho dosiahnutie, alebo najskôr určiť mieru úspor (investícií) a následne prispôsobiť ekonomický rast. Fundamentálne posolstvo tohto modelu je nasledovné: treba usporiť čo najviac, uskutočniť produktívne investície a ekonomický rast je garantovaný.

Rozvojová pomoc hrá rovnako dôležitú úlohu aj v kontexte neoklasického rastového modelu (Solowov-Swanov model), ale kardinálny rozdiel medzi oboma prístupmi spočíva v predpokladoch. Ako sme už spomenuli, H-D model predpokladá prínos rozvojovej pomoci 1 : 1 vo vzťahu k investíciám, avšak v neoklasickom modeli (Solow-Swan) sa predpokladá klesajúci výnos z marginálnej investície a rozvojová pomoc nemá priamy vplyv na ekonomický rast, ale nepriamy vplyv výlučne cez investície.²

Základnou otázkou zostáva hľadanie transmisného mechanizmu, prostredníctvom ktorého sa rozvojová pomoc môže premietnuť do investícií, resp. priamo do ekonomického rastu (schéma 1). Nasledujúca schéma znázorňuje, akými kanálmi sa finančné prostriedky môžu transformovať na ekonomický rast v rozvojových ekonomikách. Zo schémy je evidentné, že pokiaľ finančné prostriedky budú vynaložené na produktívne výdavky (efektívne použitie), ktoré závisia od typu hospodárskej politiky prijímajúcej strany, vplyv rozvojovej pomoci môže viesť k zvýšeniu investícií, ktoré sa premietnu do ekonomického rastu. Druhý mechanizmus transmisie rozvojovej pomoci na ekonomický rast prebieha prostredníctvom financovania importu tovarov a služieb, ktoré sú nevyhnutné na výrobu exportného sektora. Avšak ak sa rozvojová pomoc stane voľne použiteľnou (*fungible*), dôjde k odklonu od pôvodných zámerov ohľadom jej použitia a prostriedky budú alokované na bežné výdavky, ich prínos bude, samozrejme, limitovaný. Práve takéto formy použitia finančných zdrojov, ktoré hraničia s morálnym hazardom (zlyhaním prijímajúcich strán), môže viesť k rezignácii, resp. k narastajúcej ľahostajnosti zo strany darcov. Napríklad dlhodobá neefektívnosť zahraničného kapitálu v niektorých prípadoch viedla k tzv. vyčerpanosti darcov (*debt fatigue*), čiže k rezignácii poskytovateľov zo sklamaní, že finančné prostriedky nepriniesli očakávaný efekt a celý proces poskytnutia rozvojovej pomoci je zdĺhavý. Preto sa v súčasnosti volá po mikroúveroch a financovaní projektov, ktoré sa zdajú byť účinnejšie než financovanie na makroúrovni. Tomuto javu sa v literatúre o ekonomickom raste hovorí *makro-mikro dilemma*.

² V kontexte konvergencie, pretože chudobné krajiny sú ďaleko od vlastných rovnovážnych bodov (*steady state*), dodatočné investície aj vo forme rozvojovej pomoci môžu akcelerovať prechod k *steady state* (Solow, 1956).

S c h é m a 1

Transmisný mechanizmus rozvojovej pomoci a ekonomický rast

Prameň: Vlastné spracovanie podľa Morrissey et al. (2005).

Množstvo štúdií poukazuje na to, že miera efektívnosti rozvojovej pomoci závisí od toho, do akej miery boli takto získané finančné zdroje použité produktívne, ale aj od spôsobu a kritérií poskytovania samotnej pomoci. Empirické výskumy poukazujú na to, že rozvojová pomoc nie je poskytovaná krajinám, ktoré sú na ne skutočne odkázané, ale skôr na základe geopolitickej a strategickej dôležitosti a koloniálnej minulosti prijímateľov. V tomto smere Alesina a Dollar (1998) na základe údajov z rokov 1970 – 1994 zistili nasledujúce skutočnosti:

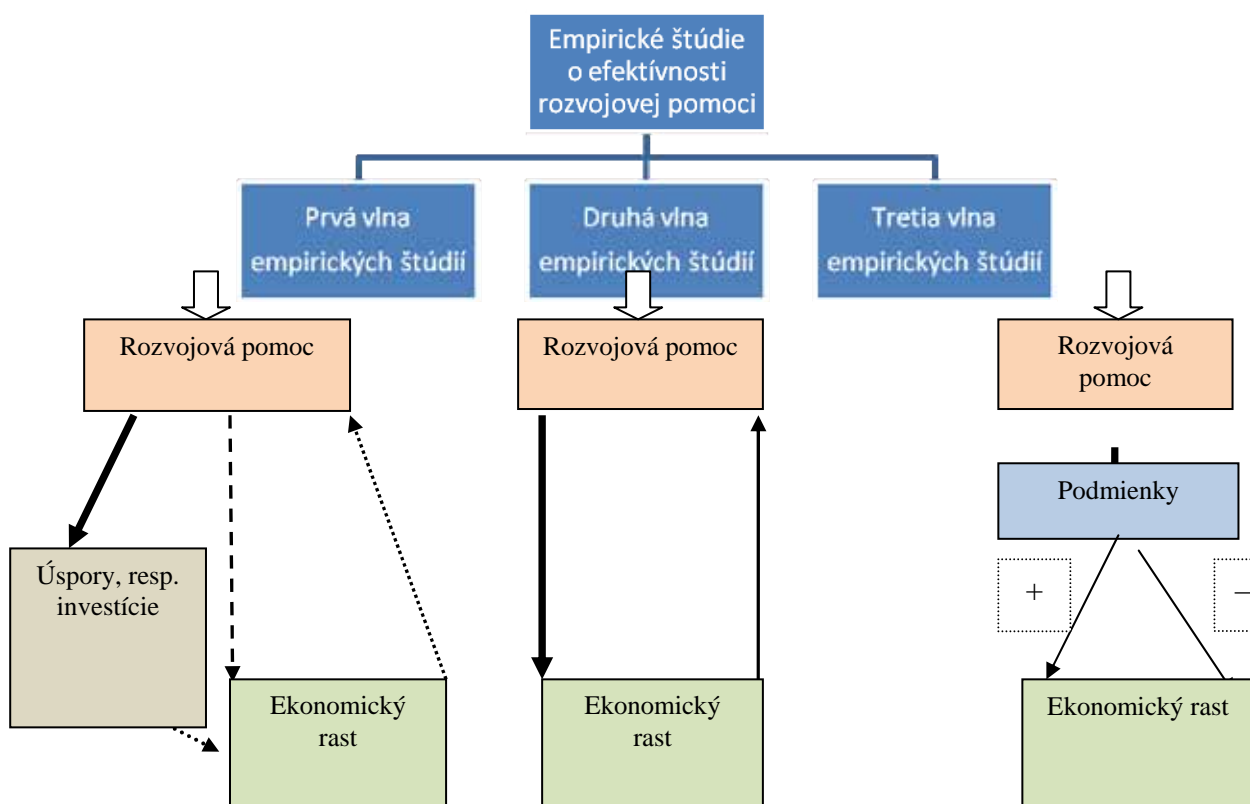
- Z pohľadu poskytovateľov rozvojovej pomoci nie je dôležité, či prijímajúca krajina je chudobná, demokratická alebo otvorená, ale skôr do akej miery je strategicky dôležitá. V tomto smere výsledky poukazujú na to, že Egypt a Izrael dostávajú o 200 % a 450 % (v uvedenom poradí) viac zahraničnej pomoci ako ostatné krajiny, pričom ani jedna z týchto krajín nepatrí medzi najchudobnejšie krajiny sveta.
- Niektoré krajiny (napr. Japonsko) berú pri poskytovaní zahraničnej pomoci do úvahy hlasovanie krajín na pôde OSN. V toho smere práve Japonsko poskytuje o 200 % viac pomoci tým krajinám, ktoré hlasujú v OSN v prospech národných záujmov Japonska.
- Iné krajiny vrátane Francúzska, Austrálie, Španielska a ďalších štátov zohľadňujú pri poskytovaní bilaterálnej pomoci koloniálnu minulosť príjemcov. Napríklad Francúzsko poskytuje svojim bývalým kolóniám o takmer 78 %, Španielsko o 57 % a Austrália o takmer 57 % viac bilaterálnej pomoci v porovnaní s krajinami, ktoré nemali koloniálny status voči spomínaným štátom.
- V neposlednom rade je to skutočnosť, že rozvojová pomoc krajinám, ktoré majú relatívne vyššiu úroveň demokracie, je nedostatočná. Krajiny, ktoré sú považované za demokratické, dostávajú iba o 40 % viac prostriedkov ako tie krajiny, ktoré nie sú považované za demokratické.

2. Vplyv zahraničnej pomoci na ekonomický rast: empirické zistenia

Pokiaľ ide o empirické dôkazy ohľadom efektívnosti zahraničnej pomoci na ekonomický rast, tie boli uskutočnené z troch aspektov (schéma 2). Prvá vlna empirických analýz bola sústredená na skúmanie vplyvu rozvojovej pomoci na akumuláciu kapitálu, čiže investícií. Druhá vlna štúdií bola založená na skúmaní efektívnosti rozvojovej pomoci na ekonomický rast a tretia vlna sa opierala o vplyv rozvojovej pomoci na ekonomický rast a investície s dôrazom na úlohu hospodárskej politiky.

Pravda, empirické analýzy ohľadom úlohy rozvojovej pomoci vo vzťahu k ekonomickému rastu v rozvojových krajinách prinášajú rôznorodé výsledky z viacerých dôvodov, vrátane počtu krajín, ktoré boli zahrnuté do modelu, časového horizontu, kontrolných premenných zahrnutých do modelov, ako aj druhu empirických modelov použitých na zistenie týchto vzťahov. Z tohto pohľadu môžu byť empirické štúdie zaradené do troch skupín. Do prvej vlny empirických štúdií (známej ako prvá generácia empirických analýz) patrí práca Rosenstein – Rodan (1961), ktorá na základe aplikácie Harrodovho-Domarovho rastového modelu poukazuje na koreláciu medzi rozvojovou pomocou a investíciami vo vybraných krajinách, ktorá bola takmer 1 : 1. Avšak neskoršie práce poukazujú na limity týchto výsledkov, čo viedlo k mnohonásobnej modifikácii tohto prístupu. V tomto smere najuznávanejšou (zároveň aj druhou generáciou empirickej analýzy) bola práca kolektívu autorov Mosley, Hudson a Harrel (1987) s podporou SB a MMF, ktorá poukázala na zlyhanie rozvojovej pomoci z pohľadu zvyšovania investícií a ekonomického rastu v prijímajúcich krajinách. Autori pritom za najzávažnejšie dôvody považujú fenomén tzv. presmerovania pomoci na iné (spravidla menej produktívne) účely, než boli určené pri poskytovaní pomoci (*debt fungibility*) (Lahiri et al., 2004). Pretrvávajúci problém s *debt fungibility* viedol neskôr k tzv. *aid fatigue* a rozvojová pomoc dostala podobu tzv. *dilemy samaritánov*.

Schéma 2 - Vlny empirických analýz zameraných na kvantifikáciu efektívnosti rozvojovej pomoci
Prameň: Vlastné spracovanie podľa Caprieol (2004).

Boone (1996) na základe údajov za 117 krajín za obdobie 1970 – 1990 tiež poukázal na neefektívnosť rozvojovej pomoci pre ekonomický rast. Podobne ako Alesina a Dollar, jeho práca konštatuje, že zahraničná pomoc nepomôže akcelerovať ekonomický rast z troch dôvodov: prvým je ten, že zahraničná pomoc spravidla zvyšuje spotrebu, a nie investície a spotreba negeneruje udržateľný ekonomický rast. Po druhé, spôsob poskytnutia finančných prostriedkov nie je závislý od hospodárskej politiky, ale od strategických a pragmatických aspektov. Po tretie, rozvojová pomoc môže posilniť postavenie represívnych vlád, ktoré sú pri moci a pomocou týchto zdrojov môžu predĺžiť obdobia svojho úradovania.

Z iného uhla pohľadu štúdia MMF (2005) na základe údajov za 74 krajín za obdobie 1960 – 2000 poukazuje na to, že rozvojová pomoc neprinesla efekty pre ekonomický rast týchto krajín z viacerých dôvodov (s. 8). Za hlavný dôvod sa považuje skutočnosť, že poskytovatelia zahraničnej pomoci sú motivovaní skôr rozsahom utrpenia rozvojových krajín, čiže čím nižší ekonomický rast a životná úroveň, tým vyššie sympatie k tej-ktorej krajine, z čoho vyplýva, že existuje negatívna kauzalita medzi zahraničnou pomocou a ekonomickým rastom. To je konzistentné aj s dilemou samaritánov. Z našich analýz tiež vyplýva, že existuje negatívna korelácia medzi zahraničnou pomocou a ekonomickým rastom (pozri grafy 7 a 8).

Pravda, vo vzťahu k predchádzajúcim záverom neexistuje jednoznačný konsenzus. Napríklad Barro (1991) zástava názor, že práve rozvojová pomoc môže zvýšiť ekonomický rast tým, že pri jej absencii by vlády mohli pristúpiť k distorčným daňovým systémom, čím by došlo k zvýšeniu daňového zaťaženia a ten by spomalil ekonomický rast. V podobnom duchu Burside a Dollar (2000) na základe údajov za 56 krajín v období 1973 – 1993 (s použitím Solowovho modifikovaného modelu ekonomického rastu) poukázali na to, že rozvojová pomoc prinesie ekonomický rast, pokiaľ vlády aplikujú hospodársku politiku, ktorá je v súlade s trhovou ekonomikou a je na prospech ekonomických subjektov. Takisto Hansen a Tarp (2001), s použitím tých istých krajín z práce Burnside a Dollar (2000) a za rovnaké obdobie, avšak s odlišnými empirickými špecifikami, poukázali na to, že určitá miera rozvojovej pomoci za určitých podmienok môžu podporiť ekonomický rast, ale že vysoká miera zahraničnej pomoci má skôr negatívny dopad na ekonomický rast. Aj keď empirické špecifikácie tohto prístupu sú veľmi presvedčivé, autori neuvádzajú, aký rozsah zahraničnej pomoci je už taký vysoký, aby spôsobil spomalenie ekonomického rastu.

Neskôr prichádzala už tzv. tretia vlna (generácia) empirických štúdií so sofistikovanejšími alternatívnymi modelmi a údajmi a s použitím Solowovho-Swanovho ekonomického modelu, ktorý vychádza zo zákona klesajúcich výnosov marginálnej investície. Vedomie toho, že rozvojová pomoc neprinesla v chudobných regiónoch, najmä v SSA, očakávaný efekt, viedlo k implementácii reštriktívnejších podmienok na poskytovanie zahraničnej pomoci. Práve preto v 90. rokoch minulého storočia MMF, a čiastočne aj SB začali implementovať tzv. *Washingtonský konsenzus*, ktorý vychádzal z princípu jedna politika pre všetkých (*one policy fits all*) a poskytnutie pomoci vrátane úverov chudobným krajinám bolo podmienené nastolovaním princípov trhovej ekonomiky v praxi. Hlavným argumentom na zámenu tohto prístupu bola skutočnosť, že chudobné krajiny, najmä Afrika, sú chudobnými

v dôsledku nesprávnych hospodárskych politík uplatňovaných v týchto krajinách, a preto MMF a SB začali koordinovať podmienky, na základe ktorých boli poskytované pomoc a úvery rozvojovým krajinám. Tieto princípy boli platné nielen pre zdroje poskytnuté multilaterálnymi, ale aj bilaterálnymi inštitúciami tak, aby sa dostali iba do krajín, ktoré uskutočnia vopred určené ekonomické reformy (*aid conditionality*).

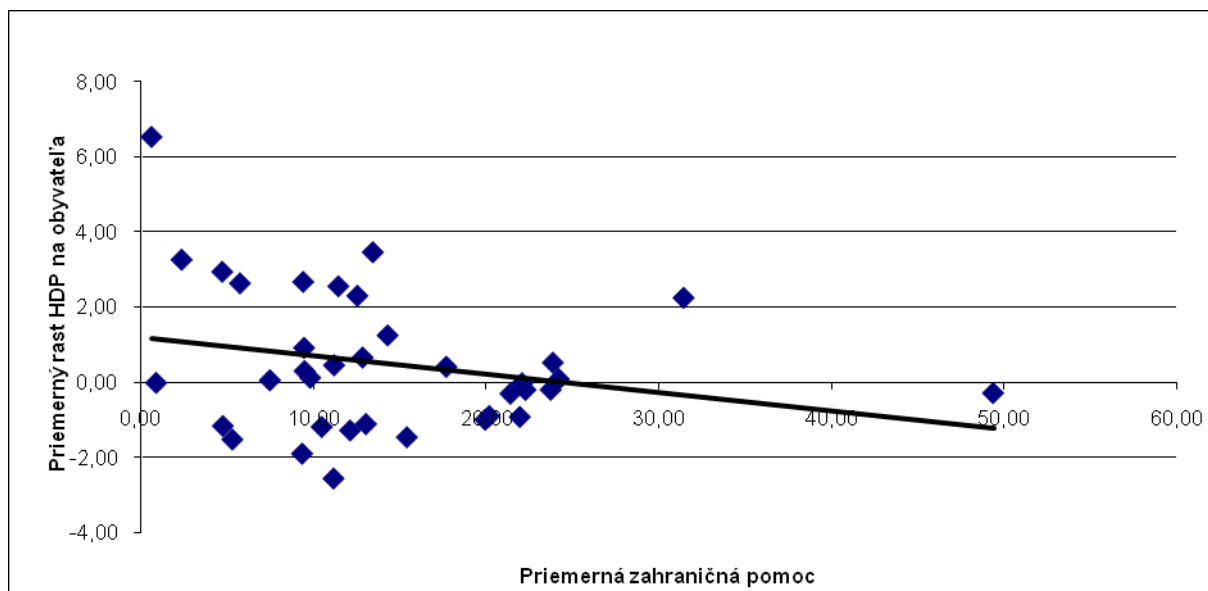
Avšak zmeny spomínaných podmienok sa stretli so silným odporom tak zo strany samotných medzinárodných finančných inštitúcií (Stern, 2002; Easterly, 2003; Stiglitz, 2002; Workie, 2007), ako aj zo strany mnohých ďalších významných ekonómov, napr. Sachs, ktorí boli poprednými kritikmi Washingtonského konsenzu a naopak zastávali názor, že Washingtonský konsenzus je pre chudobné krajiny irelevantný, že zahraničná pomoc nie je v týchto krajinách účinná, pretože úroveň poskytovaných zdrojov je nízka (a má skôr humanitárny charakter), mnohokrát prichádza neskoro (*too little, too late*) a spôsob využitia týchto zdrojov bol určený zo strany MMF a SB, ktoré zastávali nereálnu predstavu o zložitej situácii v rozvojových krajinách.

Narastajúci problém rozvojových krajín a tlak medzinárodného spoločenstva vrátane mimovládnych organizácií boli také veľké, že obe inštitúcie uznali nedostatky svojich stratégií a SB v roku 2005 konštatovala, že „neexistujú univerzálne pravidlá.... musíme upúšťať od formulárov a začať hľadať pragmatické riešenie podľa najlepších skúseností“. Už na konci 90. rokov minulého storočia začal MMF s reformou svojho prístupu politikou tzv. Strategického dokumentu na zníženie chudoby (*Poverty Reduction Strategy Paper*) a SB následne začala politiku tzv. *Pro-poor growth* (ekonomický rast v prospech chudobných), čím fakticky došlo k transformácii Washingtonského konsenzu (pozri Rodrik, 2006: Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion, *Journal of Economic Literature*).

Z našich analýz na základe údajov za 36 krajín z obdobia 1980 – 2005 vyplýva, že rozvojová pomoc nezohrávala v týchto krajinách žiadnu priamu úlohu, pokiaľ ide o ekonomický rast. Výsledky sú dokumentované v grafe 7 a 8. Z výsledkov tiež vyplýva, že krajiny, ktoré dostávali najviac zdrojov (ako pomer k HDP), mali buď záporný, alebo veľmi nízky ekonomický rast, čo dokumentuje skutočnosť, že viac záchranej pomoci prichádza ku krajinám, ktoré sú veľmi chudobné. Z analýzy takisto vyplýva, že existuje skôr negatívna kauzalita medzi výškou rozvojovej pomoci a rastom HDP na obyvateľa (grafy 1 a 2), čo do značnej miery súvisí s už spomínanou hypotézou dilemy samaritánov.

V dôsledku nepriaznivej situácie ohľadom rozvojovej pomoci boli rozvojové krajiny nútené hľadať dodatočné zdroje prostredníctvom úverov. Problémami, ktoré sa vyskytli, a tým, aký vplyv mali úvery zo zahraničia, sa bude zaoberať nasledujúca časť. Ak rozvojová pomoc nie je účinná, akým spôsobom je potom možné riešiť fundamentálne a existenčné problémy rozvojových krajín? A čo vyplýva z týchto analýz? Má sa vyspelý svet zamerať na mikroúvery a financovanie projektov? Kto má byť garantom a do akej miery sú vlády rozvojových krajín ochotné spolupracovať v týchto intenciách?

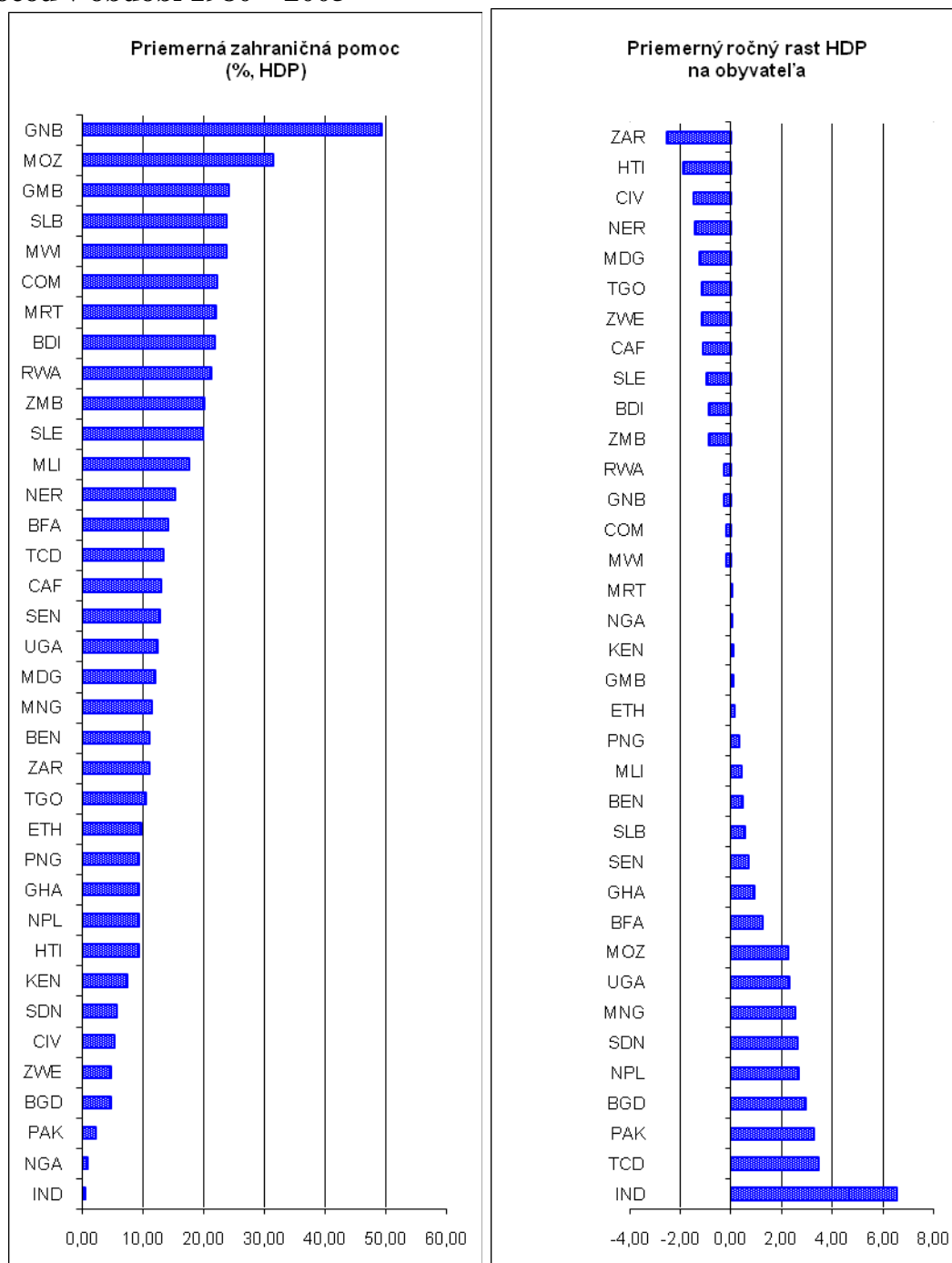
Graf 1
Kauzalita medzi rastom HDP na obyvateľa a rozvojom pomocou (1980 – 2005)

Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov Svetovej banky, WDI (2007).

Graf 2

Kauzálny vzťah medzi priemerným rastom HDP na obyvateľa a rozvojovou pomocou v období 1980 – 2005

Prameň: Vlastné výpočty na základe údajov Svetovej banky, WDI (2007).

Stručný zaver

Aj keď je pozície chudobných krajín je veľmi zložitá a vyžaduje si komplexné riešenie, implikácia predloženej analýzy pre hospodársku politiku zahŕňa odpustenie

dlhov najzadlženejším chudobným krajinám tak, aby nedošlo k morálnemu hazardu, pokiaľ ide o budúce vzťahy. Zo strany rozvojových krajín je nevyhnutné nainštalovať čitateľnú makroekonomickú klímu v záujme prilákania iných foriem zahraničného kapitálu, ktoré nevytvárajú dlh, predovšetkým PZI. Za ďalší dôležitý faktor možno považovať budovanie inštitúcií, ktoré zvýšia istotu vlastníckeho práva, čím by sa znížil únik kapitálu. V neposlednom rade bude riešenie dlhovej krízy vyžadovať zmenu súčasného systému globálnej rozvojovej pomoci, ktorá je založená viac na strategickej a geopolitickej dôležitosti príjemcov než na miere chudoby, nastolení demokratických prvkov a uplatňovaní správnej hospodárskej politiky. Investície do vzdelania sa ukázali byť najväčším úspechom mnohých krajín vrátane juhovýchodnej Ázie, ktorá masívne investovala na konci 70. a v priebehu 80. rokoch minulého storočia, čím dokázala výrazne znížiť chudobu. Nakoľko doterajšie empirické zistenia sú v prospech mikrouverov ako makrouverov, pri poskytovaní zahraničnej pomoci a úverov či grantov by bolo efektívnejšie sa zameriavať na financovanie projektov a v prospech privátnemu sektoru v rozvojových krajinách.

Bez zmeny existujúcich modalít poskytovania zahraničnej pomoci zo strany darcov a paralelne zvyšovanie absorpčných kapacít pomocou investícií do ľudského kapitálu a zvyšovania kvality inštitúcií, zahraničná pomoc nebude mať žiaden efekt. Práve naopak, zahraničná pomoc cez viaceré kanály vrátane uniku kapitálu a apreciaácie menového kurzu a následné zníženie konkurencieschopnosti exportného sektora môže viesť k deindustrializácii týchto krajín a k následnému nárastu ich závislosti od pomoci vyspelých krajín. Samozrejme, ak je úprimný záujem o riešenie globálnej chudoby, ktorá má rastúci trend, v popredí musí byť boj s korupciou v samotných rozvojových krajinách. Rovnako je veľmi dôležité, aby vlády tak rozvojových a rozvinutých krajín, aby boli veľmi odozretí nakoľko súčasná globálna finančná a energetická kríza je podobná tomu čo sme boli svedkami na konci 70. Rokov minulého storočia kedy sa tieto krajiny dostali do vonkajších nerovnováh, ktorá trvá do súčasnosti.

Úplne na zaver, napriek tomu, že ide o veľmi zložitý problém, je tu nádej, že väčšina rozvojových krajín sa postupne môže zapojiť do procesu globalizácie a tým si zabezpečiť dostatočný ekonomický rast, ktorý im umožní znížiť súčasnú mieru disparity, a najmä zmierniť mieru absolútnej chudoby.

Zoznam použitej literatúry

1. **Alesina, A., Dollar, D.** (1998). Who gives foreign aid to whom and why?“, NBER Working Paper Series, No. 6612.
2. **Bacha, E. L.** (1990). ”A three-gap model of foreign transfers and the GDP growth rate in developing countries“, Journal of Development Economics, 32(2), 279-296.

3. **Burnside, T. a Dollar, D.** (2000). "Aid, policies, and growth", *American Economic Review*, 90(4), 847-868.
4. **Chenery H. a Strout, A.** (1966). „Foreign assistance and economic development“, *American Economic Review* 56 (4): 679-733.
5. **Easterly, W.** (1999). "The ghost of financing gap: Testing the growth model used in the international financial institutions", *Journal of Development Economics* 60 (2), 423-438.
6. **Easterly, W.** (2003). "Can Foreign Aid Buy Growth? " *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 17, No. 3-Summer 2003.
7. **Karuna G. Girma, S. a Morrissey, O.** (2005). „Aid, Investment and growth in SSA“, *Journal of International Development*, vol. 17, Issues 8, pages 1055-1075.
8. **Lahiri S. a Pascalis R.** (2004). "Donor strategy under the fungibility of foreign aid“, *Economics and Politics*, Vol. 16, July 2004, pages 213-231
9. **Lisy, J.** (2005). „Makroekonómia 1 – Výkonnosť ekonomiky a ekonomický rast“, EURA Edition ISBN: **80-80780-35-8**
10. **Mosley, Hudson a Harrel** (1987). „Aid, the public sector and the market in lessdeveloped countries“, *Economic Journal* 97, pages 616-641.
11. **Nicolas, S.** (2002). „ Making the case for aid in World Bank, a case for aid: Building a consensus for development assistance“, (Washington D.C., The World Bank)
12. **Raghuram G. a Subramanian, A.** (2005). „Aid and growth: What does the cross-country evidence really show?“ *IMF Working Paper: WP/05/127*
13. **Radelet, S., Clemens, M. a Bhavanni, R.** (2004). „Aid and Growth: the current debate and some new evidence“. Center for Global Development, Washington D.C
14. **Ravi, K.** (2003). "The Economics of International Aid", NBER (WP 2003-39), Nov.
15. **Rosenstein-Rodan, P.N.** (1961). „ International Aid for Underdeveloped Countries“, *Review of Economics and Statistics*, 43 (2), p.107-138
16. **Stiglitz, J.** (2002). „Overseas aid is money well spent“ *Financial Times* (April 14).
17. **Workie T. M.** (2007 a 2008). "From Debt Crisis to Growth Crisis: Is External Debt the Cause or the Effect of Africa's Marginalization", VDM Verlag Dr. Muller, Dec. 2007 a 2008, Germany, ISBN: ISBN:978-3836434645.

Autor príspevku: *doc. Dr. Ing. Menbere Workie Tiruneh, PhD.*

Pracovisko: *Ekonomický ústav SAV*

Adresa: *Šancová 56*

811 05 Bratislava

E-mail: *menbere.workie@savba.sk*

Effects of the climate change on China – potential for the mitigation of greenhouse gases

Ing. Radoslav Mizera

Summary

We will carefully examine the interlinkages between complementary areas of economy, energy systems and environment. Generally speaking, we will focus on those aspects of sustainable development in China, which are relevant to its energy complex. Therefore, we will try to connect the commonalities among each of the areas into one predefined complex, a dynamically changing one with a web consisting of special elements and feedbacks.

The subjects of the research are energy systems, which are rather theoretical concept, or distinct energy complexes of China, which are a prevailing form of energy systems. Moreover, we will examine the theoretical background and foundations of energy services. The definition of energy services, based on the concept of functional economy is given below.

Key words: *Sustainable development; energy systems; energy services; People's Republic of China; climate change.*

Introduction - Defining the scope of the problem

Sustainable energy systems are a purely theoretical concept. In reality such systems are common only in the natural world, where means of energy flow in cycles. On the other hand, the ability to implement the principles of sustainability, especially efficiency and sufficiency, into the “anthropogenic energy systems” (further referred to as energy systems) has become one of the main aims in decreasing the impact of the society on the environment and its services.

The simple IPAT equation, i.e. $I = P \cdot A \cdot T$ consists of the following variables: Impact, Population, Affluence and Technology (Common - Stagl 2005, p. 210 - 212). The impact on the environment is therefore derived from the size of the population, then from the economic level it has achieved in terms of GDP per capita and from the state of the technology it uses - defined in terms of the amount of resources per each unit of economic output.

If we look at the following assumptions while using specific values for each variable, we can come to certain findings, which are crucial for the elaboration of our research. According to the OECD Environmental Outlook to 2030 (OECD 2008, p. 358), world primary energy use is projected to grow by 54 % between 2005 and 2030 and 87 % between 2005 and 2050 in the baseline scenario. Moreover, the global GHG emissions from energy use (CO₂eq) should grow between 2005 and 2030 by 37

%³ to 64.1 Gt⁴. By 2030, the world economy will, according to the same scenario, nearly double and world population is expected to grow by 1.7 billion people to 8.2 billion (OECD 2008, p. 27). But the picture of economic and demographic trends will differ considerably among the regions. Most of the growth will occur in Brazil, Russia, India, Indonesia, China and South Africa (BRIICS) and in other developing countries. From those, China represents the most populous country and in terms of PPP it is the second largest national economy in the world. In past 30 years it has achieved an unprecedented rate of annual economic growth at a level close to 10 % on average.

The World Energy Outlook 2007 (OECD/IEA 2007) gives a closer look at economic and demographic patterns in China and projects the next trends in Chinese energy complex. China's population should grow relatively slowly, reaching 1.46 billion in 2030 (p. 59 - 60). The annual growth in population in China between 2005 and 2030 is expected to be 0.4 %, as compared to the world average of 1.0 %. However, the average annual growth in Chinese GDP is expected to top 6.0 % during the same period, while the world average should be 3.6 % (p. 61 - 62). These trends clearly show, that China will become more affluent society, with economy two times larger every 11 - 12 years, or four times larger in 2030. According to China's national development plans (Lin Erda *et al.* 2007), the GDP per capita should hit US\$ 10,000 in 2030 and the total population is expected to rise to even higher levels of 1.54 - 1.58 billion in the same year (p. 8).

If we look now at the impact side of the equation, we might observe even more rapidly evolving tendencies with unfavorable consequences either for China or for the world economy. Chinese Ministry of Science and Technology, the China Meteorological Administration, and the Chinese Academy of Science released in joint efforts the China's first ever National Assessment Report on Climate Change. It is calling for China "to play an active role in tackling the negative impacts of this change on the global environment" (Ling Li 2007). As the part of the report states (Ding Yihui *et al.* 2007), the annual mean surface temperature increase in China was slightly higher as on the global level for the last 50 years. In Mainland China it rose during this period by 1.1 °C. Extreme weather conditions have undergone also a significant change. The sum of positive radiative forcing due to the GHG emissions is probably the main cause of the China-wide climate warming for the last 100 years. Moreover, projections of future climate indicate "a significant warming in the 21st century in China" (p. 4). The average annual mean temperature is projected to increase by 1.3 - 2.1 °C by 2020, 2.3

³ As the study further points out, CO₂ emissions per capita should increase by 19 % between 2005 and 2030, even though the absolute increase between 1980 and 2005 was 1 %. Thus the atmospheric CO₂ concentration (ppm) is expected to increase from 383 to 465, respectively. If we consider the effects of these changes on global mean temperature increase, according to the scenario it will be 1.34 °C above pre-industrial levels, while in 2005 it was 0.69 °C higher. Even greater should be the increase in mortality measured by deaths per million inhabitants. If this indicator was 164 in year 2000, it is expected to increase by further 150 % to 412 by 2030.

⁴ Of which 42 % will come from power generation, 29 % from industry, 22 % from transport 7 % from residential sector.

- 3.3 °C by 2050, and 3.9 - 6.0 °C by 2100, as a comparison to the 30 year average over period 1961 - 1990.

According to the second part of the report (Lin Erda *et al.* 2007), it is “very likely that future climate change would cause significant adverse impacts on the ecosystems, agriculture, water resources, and coastal zones in China” (p. 6). Adaptive measures that could alleviate the adverse effects should be therefore incorporated into medium- and long-term national economic and social development plans, as the report further suggests. In agricultural sector, climate change would decrease the stability of production causing larger variations in crop productivity⁵. Furthermore, considerable effects on forests, water resources, glaciers and other ecosystems are likely to appear. For instance, the total area of China’s western glaciers is projected to decrease by 27.2 %, thus increasing the amount of water discharge and negatively influencing the availability of water in the future decades. At the coastal zones, where most of the special economic areas have been set up, storm surges, droughts and other extreme climate events might be the main coastal disasters. Moreover, these disasters could increase coastal erosion, degrade coastal ecosystems and exacerbate saltwater intrusion. Human health in particular will be endangered in case of heat waves, which could increase the occurrence of infectious diseases, heart attacks and heatstrokes. From the energy security point of view, climate change will e.g. cause people to rely more on air conditioners and so challenge the power supply networks.

The report names the most serious adverse effects of climate change, which clearly outweigh the benefits of climate change. Most important adaptation measures are highlighted in the report’s second part. However, we would like to focus more on preventive measures. These are the ones, which after their successful implementation decrease the rate at which climate change progresses and its adverse outcomes become visible.

The last - third - part of the report evaluates the policies which respond to the climate change in the case of China (He Jiankun *et al.* 2007). This part of the report is the mostly relevant one to scope of our research. First of all, different responsibilities have been acknowledged. Developed countries, which belong to the Annex I list of the Kyoto protocol, have been responsible for the 78 % of the global emissions of CO₂ between 1860 and 1990. They accounted, however, only for 22 % of the world population in 1990 (p. 13). Therefore, “developed countries should take lead actions to mitigate carbon emissions, according to the UNFCCC and Kyoto Protocol”. China in this regard faces two contradictory issues. On one hand, as a major developing national economic complex it is expected to grow further and achieve so the living

⁵ The overall crop productivity could decrease by 5 - 10 % in China by 2030, if no action is taken. By the second half of the 21st century, climate change could cause up to a 37 % reduction in rice, maize and wheat production. If we assume that the population in China is supposed to increase up to 1.58 billion (see previous page), such unfavorable situation could cause constraints in China’s sustainable human development (author’s note).

standards of western economies, and on the other hand as the largest country of the world it must fully face the limitations posed by the changing climate⁶.

Technical and economic potential of mitigating the carbon emissions in China

In the initial part of the paper we have examined the main drivers of the change in China's medium- and long-term socio-economic and particularly energy strategy, which will be continually reflected in its specific policies. According to the (He Jiankun *et al.* 2007, p. 14), the main potential in mitigating the carbon emissions in China is in electric power sector, in energy-intensive industries and in construction or transportation sectors, which together account for more than 70 % of the national total of carbon emissions. The main pathway to lower carbon emissions would be in general the deployment of advanced and low-carbon technologies. Moreover, as the report further states, most of this potential could be realized at low cost. However, various economic, social, cultural, institutional, behavioral, etc. barriers are to be overcome first. The timing is also important. Because China is now in the early phase of its dynamically progressing industrialization, it has both the opportunity and challenge to apply specific production techniques and deploy low-carbon technologies exactly at the initial phase, while the alternative costs of not doing so could be substantial in the future⁷.

He Jiankun *et al.* (p. 14) further suggest, that China should “establish effective legislative and regulatory system, form perfect market mechanism, strengthen research and development and importation of technologies, devote major efforts to spread advanced energy conservation technologies, and strive to improve the efficiency of energy conservation and utilization to the current advanced level of the world in 2020”. Similar findings, conclusions and recommendations are stated and proposed by Zhuang (2006, 2008), Dan (2007), Lu *et al.* (2006), McKibbin (2006), Yin and Gates (2006), He and Qin (2006), etc. Each specific measure will deserve special attention and should be deeply elaborated. Our research will first of all focus on defining the present energy complex in China, its development tendencies up to year 2030 and on researching its basic attributes and framework conditions on specific cases. Based on the findings, we intend to progress in our research towards suiting the theoretical concept of energy services into the previous part. This should enable us to define the

⁶ The report compares the available data on carbon emissions in China and in the world. In year 2000 China accounted for 13 % of global carbon emissions (MtC). But its per capita emissions achieved “only” 61 % of the world average level and 21 % of the OECD average (p. 13). According to the OECD/IEA 2007, Chinese total CO₂ emissions in 2005 were 5,101 MtCO₂ (p. 597) and in 2030 they should be 11,448 MtCO₂ according to the reference scenario or 8,877 according to the less carbon intensive alternative policy scenario (p. 599). Total CO₂ emissions in the World in 2005 were 26,620 MtCO₂ (p. 593) and in year 2030 they are expected to hit 41,905 MtCO₂ in the reference scenario and 33,890 MtCO₂ in the alternative policy scenario (p. 595). If China represented 19.2 % of global CO₂ emissions in year 2005, it should account for 27.32 % of global CO₂ emissions in year 2030 in case of reference scenario or 26.2 % in case of alternative policy scenario. China's contribution towards climate change should clearly increase according to these assumptions, while its proportion on world population should be in the same year much lower (about one sixth; refer to the previous page).

⁷ Author's own assumption that needs to be proven at the later stage of the research.

main attributes of the alternative energy scenarios (ESAES - Energy Services Alternative Energy Scenario) for China. The main limitation of the scenario will be the cap in per capita CO₂ emissions under the fairness rule defined in He Jiankun *et al.* (p. 16) - “One Criterion, Two Convergences” (Fig. 1) which we also consider as the “fairest” concept under the principles of sustainability, namely inter- and intra-generational equity. It differs from currently proposed “Single Convergence” (Fig. 2) approach. Also, the available trading schemes (JI, CDM and ET) will be integral part of the scenario, because they represent additional revenues and investment sources. Technology transfer from developed countries and technological progress should contribute to the relative carbon emission decrease; however, financial mechanisms and incentives are to be evaluated beforehand. Afterwards, the main contribution of the scenario will be the evaluation of energy services in monetary terms on a case of selected special economic zones in China. Because of the fact that the regions in China differ in their energy attributes, we can specify the scenarios only for single homogenous regions or special economic zones in our case.

Fig. 1 - Two Convergences

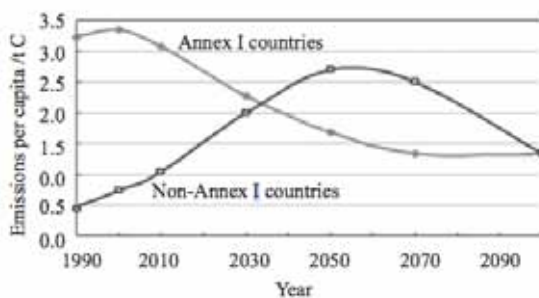
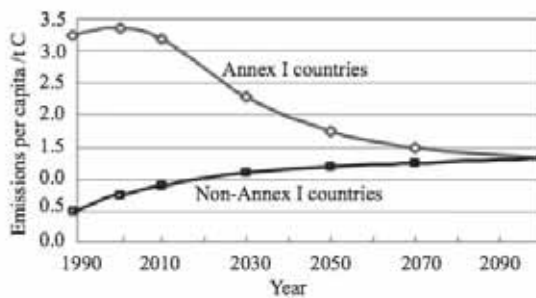

Fig. 2 - Single Convergence

Sustainable energy systems and energy services - Theoretical framework

In order to define the theoretical concept of sustainable energy systems, we will have to look closer at its integral aspects, which form energy systems, and further define those according to the principles of sustainability. There are plenty of aspects which are persistent to energy systems, like the economy, environment, society, culture or to some extent even more traditional aspects as spirituality. Not going too far, we prefer to focus on the most relevant ones, which will help us better understand the nature of sustainable energy systems.

In *economic terms*, energy systems are supposed to generate profits, which lead to the allocation efficiency. The basic precondition, however, is getting prices right, so they reflect the true benefits or costs to all stakeholders. This is one of the most difficult tasks in fixing the energy systems, because the externalities represent one of the major problems in economics today and satisfactory solutions to their internalization are still to be given. In *societal terms*, the services and products generated by energy systems should be available to all their participants. Firstly, no one should be excluded from their provision and secondly they should fully enable the human development of their participants, giving them both the chance and right to act freely (Sen 2000). In *environmental terms*, the impact of the energy systems can not surpass the carrying capacity of the ecosystems, which constitute its physical environment. In the case of our research, we predominantly focus on the carbon emissions or emissions of GHG, which pose certain limitations to the parameters of energy systems. In *institutional terms*, the necessary precondition is an efficient network consisting of non-corrupted legal, political, or corporate bodies, and civil society, which enables the transparent information dissemination among all the stakeholders. So the principles of sustainability gain stable ground for their realization. Moreover, the basic principles of sustainability are to be defined⁸. In the case of energy systems, the absolute objective is the increase in energy efficiency on input/output bases⁹, stabilization of the energy use at the sufficiency level, while the principle of solidarity (inter- and intra-generational equity) is fulfilled. This is rather difficult theoretical concept and will be further elaborated in the research.

When it comes to the concept of energy services, these represent an integral part of energy systems. They are one of the means in achieving the main function of the energy system and that is the provision of work for certain needs, which are defined by its participants. In order to understand the concept of energy services, we shall make a clear division between services, which are directly delivering results, and products, through which use the results are to be thereafter delivered. The main reasoning behind this concept is that it motivates producers, who become also providers of the services, to improve their cost efficiency. This incentive comes from the fact that they bear the operational costs and therefore design the services in the most energy and material efficient way.

Conclusions

The focus of this paper was to present the main problem to which we intend to provide some basic answers. The increase in GHG emissions will pose significant risks to human and ecological systems in the future, not only in China, but also globally. Therefore, the problemsolving has to take place today, because in today's

⁸ The basic principles of sustainability (efficiency, sufficiency and solidarity) refer to author's previous research and are defined on the individual level by all participants.

⁹ We further discredit the concept of energy intensity, which combines physical and monetary values and can be often misleading. For instance, the GDP growth can be at the higher rate as growth in the energy use. However, energy use can surpass the level which is predefined by the carrying capacity concept. Therefore, we prefer to express the energy efficiency criterion purely in physical terms.

decisions we are influencing the pattern of future production and consumption. Particularly, in designing the energy systems today, we shape their environmental impact in the upcoming years.

Chinese authorities are well aware of this fact and face a difficult issue to decide on what strategy should China take over. On one hand this strategy is supposed to increase the living standards of China's citizens, enabling them to experience the quality of life of developed economies, and on the other hand it should not further endanger the environmental conditions within China and also globally.

Therefore, China has the unique opportunity to apply the modern concepts of economic development, which focus on utilizing the resources in the most efficient way. Such concepts, if applied on a wider scale, are seen as the only possible path for China to develop. Energy services are one of such concepts and are based on the pillars of so called functional economy.

Work Cited

1. Common, Michael - Stagl, Sigrid (2005): *Ecological Economics*. Cambridge University Press, Cambridge. 560 pages. ISBN: 0-521-01670-3
2. Dan, Shi (2007): *Regional Differences in China's Energy Efficiency and Conservation Potentials*. In: *China & World Economy*, Blackwell Publishing, Volume 15, Issue 1, Pages 96 - 115
3. Ding Yihui et al. (2007): *China's National Assessment Report on Climate Change (I)*. In: *Advances in Climate Change Research*, 3 (Suppl.): 1 - 5
4. He, Fan - Qin, Donghai (2006): *China's Energy Strategy in the Twenty-first Century*. In: *China & World Economy*, Blackwell Publishing, Volume 14, Issue 2, Pages 93 - 104
5. He Jiankun et al. (2007): *China's National Assessment Report on Climate Change (III)*. In: *Advances in Climate Change Research*, 3 (Suppl.): 12 - 18
6. Lin Erda et al. (2007): *China's National Assessment Report on Climate Change (II)*. In: *Advances in Climate Change Research*, 3 (Suppl.): 6 - 11
7. Lu, Xuedu - Pan, Jiahua - Chen, Ying (2006): *Sustaining Economic Growth in China under Energy and Climate Security Constraints*. In: *China & World Economy*, Blackwell Publishing, Volume 14, Issue 6, Pages 85 - 97
8. McKibbin, Warwick J. (2006): *Global Energy and Environmental Impacts of an Expanding China*. In: *China & World Economy*, Blackwell Publishing, Volume 14, Issue 4, Pages 38 - 56
9. OECD/IEA (2007): *World Energy Outlook 2007: China and India Insights*. OECD/IEA, Paris. 663 pages. ISBN: 978-92-64-02730-5
10. OECD (2008): *OECD Environmental Outlook to 2030*. OECD, Paris. 517 pages. ISBN: 978-92-64-04048-9
11. Sen, Amartya (2000): *Development as Freedom*. Anchor, New York. 384 p. ISBN-10: 0385720270
12. Yin, Jason Zunsheng - Gates, David Forrest (2006): *Elasticity of Energy Demand and Challenges for China's Energy Industry*. In: *China & World Economy*, Blackwell Publishing, Volume 14, Issue 4, Pages 75 - 92

13. Zhuang, Guiyang (2006): Role of China in Global Carbon Market. In: China & World Economy, Blackwell Publishing, Volume 14, Issue 5, Pages 93 - 104
14. Zhuang, Guiyang (2008): How Will China Move towards Becoming a Low Carbon Economy? In: China & World Economy, Blackwell Publishing, Volume 16, Issue 3, Pages 93 - 105

Further readings

1. Ayres, R. U.: Resources, scarcity, growth and the environment. Fontainebleau : Center for the Management of Environmental Resources, 2001. 29 p.
2. Capra, F.: Tkáň života: nová syntéza mysli a hmoty. Prague : Academia, 2004. 290 s. ISBN 80-200-1169-2
3. Europäisches Forum für Nachhaltigkeit des Club of Rome: Nachhaltigkeit schafft neuen Wohlstand (Bericht an den Club of Rome). Frankfurt am Main : Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2003. 283 p. ISBN 3-631-51633-9
4. Gilpin, A.: Environmental Economics: A critical overview. Chichester : Wiley, 2000. ISBN 0-471-98559-7
5. Hawken, P. – Lovins, A. B. – Lovins, L. H.: A Road Map for Natural Capitalism. In: Harvard Business Review, 99309, May – June 1999, p. 145 – 158.
6. Hawken, P. – Lovins, A. – Lovinsová, L. H.: Přírodní kapitalismus: jak se rodí další průmyslová revoluce. Prague : Mladá Fronta, 2003. 480 p. ISBN 80-204-1078-3
7. Hussen, A. M.: Principles of Environmental Economics: Economics, ecology and public policy. London : Routledge, 2002. 431 p. ISBN 0-415-19571-3
8. Ira, V.: Výskum, vývoj a udržateľný rozvoj spoločnosti. In: Životné prostredie, vol. 36, 2002, n. 2, p. 79 – 81
9. Lomborg, B., 2002. Apocalypse No!. Lüneburg : Klampen Verlag, 2002. 556 p. ISBN 3-934920-18-7
10. Lovelock, J.: The Revenge of Gaia. London : Penguin Group, 2006. 177 p. ISBN-13: 978-0-713-99914-3
11. Maier, G. – Tödting, F.: Regional- und Stadtökonomik 1: Standorttheorie und Raumstruktur. 3. vyd. Vienna : Springer Verlag, 2001. 199 p. ISBN 3-211-83715-9
12. Maier, G. – Tödting, F.: Regional- und Stadtökonomik 2: Regionalentwicklung und Regionalpolitik. 2. vyd. Vienna : Springer Verlag, 2002. 263 p. ISBN 3-211-83716-7
13. Porter, M. E.: Clusters of Innovation: Regional Foundations of U.S. Competitiveness. Council on Competitiveness
14. Porter, M. E.: Locations, clusters, and company strategy. In: Clark, G. L. – Feldman, M. P. – Gertler, M. S.: The Oxford Handbook of Economic Geography. Oxford : Oxford University Press, 2000, p. 253-74
15. Porter, M. E.: On Competition. Boston : Harvard Business School Press, 485 p. ISBN 0-87584-795-1
16. SERI. 2002. Das Monatsthema: Dematerialisierung, Ökoeffizienz und Zero Emission. In: NACHHALTIGKEIT.AT - Hauptseite Monatsthema. [online]. 2002, [cited 2002-07-28]. Available: [HYPERLINK](#)

- "http://www.nachhaltigkeit.at/aktuelles/mainM01_05.html"
http://www.nachhaltigkeit.at/aktuelles/mainM01_05.html
17. Šikula, M.: Globalizácia a ilúzie v prístupoch k udržateľnému rozvoju. In: Životné prostredie, vol. 37, 2003, n. 5, p. 258 – 261
 18. Šmajš, J.: Civilizace (kultura), téma k zamyšlení. In: Životné prostredie, roč. 37, 2003, č. 5, p. 229 - 232
 19. Staněk, P.: Globalizácia svetovej ekonomiky. Bratislava : Epos, 1999. 221 p. ISBN 80-8057-109-0
 20. United Nations: Earth Summit Agenda 21: the United Nations programme of action from Rio. New York : UNDP, 1997.
 21. UNDP: Environmental governance sourcebook. Bratislava : UNDP RBEC, 2003. 337 p. ISBN: 92-1-126155-4
 22. UNDP: Human Development Report 2005: International cooperation at a crossroads. New York: UNDP, 2005. 372 p. ISBN 0-19-530511-6
 23. Vester, F.: Unsere Welt – ein vernetztes System. 7. ed. Munich : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1991. 177 p. ISBN 3-423-10118-0
 24. von Braunnühl, C. – von Winterfeld, U.: Sustainable Governance: Reclaiming the political sphere. In: Wuppertal Papers, n. 135e, March 2005, 47 p.
 25. von Weizsäcker, E. U. – Lovins, A. B. – Lovins, L. H.: Faktor Vier: Doppelter Wohlstand – halbiertes Naturverbrauch. 2. ed. Munich : Droemersch Verlag. Th. Knaur Nachf., 1997. 352 p. ISBN 3-426-77286-8
 26. WRI: Millennium Ecosystem Assessment: Ecosystems and Human Well-being. Washington, DC. : Island Press, 2005. 137 p. ISBN 1-59726-040-1
 27. WRI: World Resources 1992 – 93: A Guide to the Global Environment. Washington, DC. : Oxford University Press, 1992. 385 p. ISBN 0-19-506231-0

Autor príspevku: *Ing. Radoslav Mizera*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie*

*Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Adresa: *Dolnozemska 1/b
852 35 Bratislava*

E-mail: *mizera@euba.sk*

Rozvojové krajiny a rozvojová pomoc: očakávania a chaos

Ing. Obadi Saleh Mothana, PhD.

Summary

This paper examines the issue of development aid and the relationship between donors and recipients. It is focused on what the poor countries expected from the development aid and problems accompanied with the process of providing the aids.

The contribution of aid to development and economic growth is in majority unambiguous, although many empirical evidences on this regard are varying. Many of them find that the aid lead to reduction of poverty and have a direct effect on growth, and others find that less or no effect of aid on growth, which argued that aid support the unproductive projects, encourage graft and corruption, promote rent seeking by an elite group, or postpone much need economic reform.

No doubt, many poor countries are dependent on aid. The share of aid accounts about 50 per cent and in many case over 100 percent of their government expenditures or their total import of good and services. We find that the solution of effectiveness of aid is the implementation of often declared principles and targets, and the most important of them is the harmonization of modality of aid and more cooperation between donors and recipients. The most effective way of providing aid is through investments, which bring better effect on growth in middle and long terms.

Key words: *Development aid, developing countries, poor countries, aid effectiveness.*

Cieľom tohto príspevku je rozšírenie diskusií o efektívnosti rozvojovej pomoci v chudobných krajinách, snaha poukázať na úspechy a nedostatky v systéme poskytovania pomoci a navrhnúť riešenie pre zlepšenie efektívnosti pomoci v záujme dosiahnutia miléniových cieľov.

Skôr ako sa ponoríme do podstaty problému, je žiaduce predostrieť stručný background o otázkach súvisiacich s rozvojovou pomocou. Viem, že rozvojová pomoc bola a stále je jedným z pilierov medzinárodnej kooperácie, a je poskytovaná vyspelými štátmi rozvojovým krajinám špecifikovaným podľa určitých kritérií. Hlavným cieľom rozvojovej pomoci je podpora ekonomického a sociálneho rozvoja v zaostalých krajinách. Podľa definícií OECD sa rozvojová pomoc delí na oficiálnu rozvojovú pomoc (Official development assistance – ODA) a oficiálnu pomoc –OA), pričom hlavným kritériom na zaradenie do kategórie ODA je smerovanie pomoci do krajín uvedených v priebežne aktualizovanom (prevažne každé tri roky) zozname najchudobnejších krajín.

Zahraničná pomoc môže byť vládnu, mimovládnu alebo kombináciou oboch. Vládna pomoc využíva prostriedky štátneho rozpočtu (a je nazývaná “oficiálna”), mimovládna zahŕňa širokú škálu darcov, nadácií a charitatívnych organizácií združujúcich dary právnických i fyzických osôb, ako i granty získané zo

štátneho rozpočtu na oficiálnu rozvojovú pomoc. Podľa spôsobu finančného krytia možno zahraničnú pomoc deliť na: formu grantu a formu pôžičky. Každá krajina, ktorá poskytuje rozvojovú pomoc iným krajinám by mala mať vytvorenú rozvojovú politiku alebo Oficiálnu rozvojovú pomoc (ODA), ktorá určuje mechanizmy implementácie rozvojovej pomoci, definuje krajiny, ktorým pomoc poskytne, výšku rozpočtu, stratégiu atď. Na tvorbe ODA, no hlavne na jej implementácii sa podieľajú národné subjekty, medzi ktoré radíme: štátne inštitúcie, mimovládne organizácie, podnikateľské subjekty. Podľa poskytovateľa pomoci sa zahraničná pomoc delí na:

- Bilaterálnu a tiež trilaterálnu. Bilaterálna rozvojová pomoc vyplýva zo zahraničnej politiky tej-ktorej krajiny, jej politických bilaterálnych vzťahov s inou krajinou, v tomto prípade s krajinou rozvojovou a poskytuje ich prostredníctvom špecializovaných agentúr alebo vládnych programov ako je Americká agentúra pre medzinárodný rozvoj (U.S. Agency for International Development) a Švédska agentúra pre medzinárodnú rozvojovú kooperáciu (Swedish International Development Cooperation Agency).
- Multilaterálnu (mnohostrannú). Rozvojová pomoc poskytnutá prostredníctvom medzinárodných finančných inštitúcií ako napríklad Africká rozvojová banka (African Development Bank), a Medzinárodný menový fond pre redukciu chudoby a podporu rastu (International Monetary Fund's Poverty reduction and Growth facility) a iné mimovládne organizácie. Multilaterálna pomoc je pomoc viacerých krajín. Jedná sa prevažne o rôzne finančné príspevky do medzinárodných inštitúcií, ktoré na základe nimi stanovených princípov rozdeľujú finančné prostriedky v rámci už nie jednoduchých projektov, ale programov do chudobnejších krajín sveta. Najväčšia organizovaná skupina donorov je Komisia OECD pre rozvojovú pomoc (OECD Development Assistance Committee -DAC). Rozvojová pomoc financuje rôzne škály rozvojových aktivít, medzi ktoré patrí zníženie dlhov vysoko zadlžených krajín.

Je rozvojová pomoc kľúčom na redukciu priepasti medzi bohatými a chudobnými krajinami?

Teória hovorí, že rozvojová pomoc môže znížiť chudobu prostredníctvom oživenia ekonomického rastu. Rozvojová pomoc môže priamo ovplyvniť rast z krátkodobého a strednodobého hľadiska prostredníctvom odstraňovania prekážok získavania zdrojov, s ktorými sa chudobné krajiny stretávajú. Prostredníctvom týchto zdrojov môže chudobná krajina uskutočniť nevyhnutné investície do infraštruktúry, výrobného sektoru a sociálnych služieb (investícia do zdravotníctva a vzdelávania zvyšuje produktivitu práce).

Ak je rozvojová pomoc poskytnutá formou technickej asistencie, môže zjednodušiť transfer nových technológií a poznatkov. Do určitej miery to môže ovplyvniť ostatné hnacie sily rastu, ako je kvalita inštitúcií a riadenia. Rozvojová pomoc môže nepriamo a jednoznačne ovplyvniť rast a redukciu chudoby (Punam Chohan and Vinay Bhargava, 2007).

Z teoretického pohľadu, súčasné empirické dôkazy ohľadom podielu pomoci na rozvoji sa líšia. Avšak, tieto štúdie podporujú tri prúdy názorov ohľadom vzťahu medzi pomocou a ekonomickým rastom. Prvá skupina názorov tvrdí, že medzi pomocou a ekonomickým rastom je pozitívna korelácia, avšak, vzhľadom na obmedzené absorpčné kapacity, návratnosť pomoci klesá s nárastom pomoci (Dalgaard, Hansen, and Tarp, 2004). Iné štúdie argumentujú, že iba pomoc môžu z krátkodobého hľadiska priamo ovplyvniť rast prostredníctvom investícií do infraštruktúry a výrobného sektoru. Dôkazom bol pozitívny krátkodobý efekt na ekonomický rast Sub-saharskej Afriky. Štúdia dospela k záveru, že neuspokojivý ekonomický rast Afriky v období 1973-2001 bol v dôsledku poklesu zahraničnej pomoci.

Druhá skupina štúdií zastáva názor, že vplyv pomoci závisí od kvality politik a inštitúcií (Burnside and Dollar, 2000). Iné štúdie zistili, že zahraničná pomoc má pozitívny vplyv na rast v krajinách s nepriaznivými šokmi terms of trade (Collier and Dehn, 2001), iné zistili pozitívny vplyv v krajinách s ťažkým ekonomickým prostredím ako sú napríklad prírodné katastrofy alebo zhoršenie terms of trade (Guillaumont and Ghauvet, 2001).

Záveru tretej skupiny štúdií hovoria, že rozvojová pomoc nemá vplyv alebo má negatívny vplyv na ekonomický rast. To sa môže stať vtedy, keď pomoc je smerovaná do neproduktívnych projektov, následne podporuje úplatkárstvo a korupciu, podporuje parazitizmus (rent seeking)¹ zo strany elitných skupín alebo politikov. Rovnako, rozvojová pomoc môže oslabiť aktivity súkromného sektora oslabením medzinárodnej konkurencieschopnosti ekonomiky – v dôsledku tzv. holandskej choroby (Rajan and Subramanian, 2005).

Zvýšenie zahraničnej pomoci môže viesť k apreciácii domácej meny, následkom ktorej sa oslabuje rast exportu a celkový ekonomický rast, najmä z krátkodobého hľadiska. Zvýšenie zahraničnej pomoci môže tiež viesť k zvýšeniu dopytu po neobchodovateľných tovaroch (školy, nemocnice a iná infraštruktúra). To môže viesť k zvýšeniu cien neobchodovateľných tovarov v porovnaní s obchodovateľnými a presunúť domáce zdroje z produkčnej sféry do nevýrobnej.

Očakávanie

Prevažná väčšina finančných tokov do chudobných krajín, najmä do krajín Subsaharskej Afriky predstavuje zahraničné pomoci. Tieto krajiny sa stali závislými na zahraničnej pomoci pri realizácii vládnych a rozvojových programov.

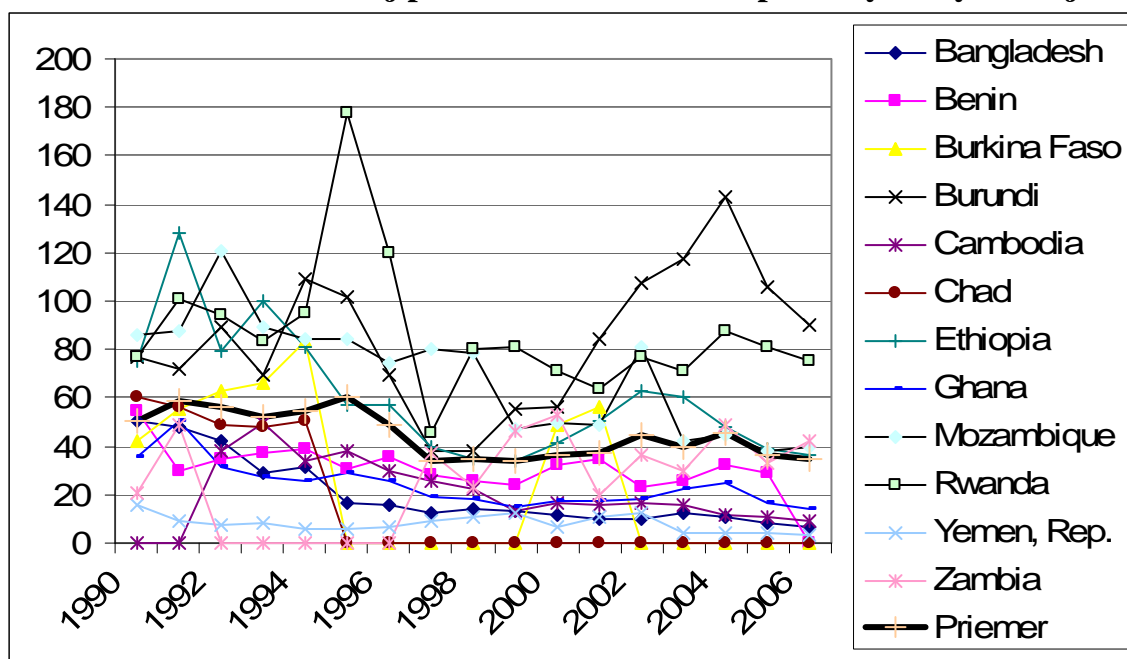
Keď sa zahraničná pomoc dramaticky mení a je nepredvídateľná z jedného roka na druhý, tieto krajiny sa stávajú neschopnými plánovať a rozumne využívať zdroje, výsledkom čoho je neefektívne využívanie pomoci. Väčšie problémy môže spôsobiť

¹ Pod termínom parazitizmus resp. (rent seeking) všeobecne znamená schopnosť ekonomicky pozícionovaného individua alebo firmy (napríklad monopoly) žať vysoký profit z ich priaznivej pozície bez recipročného príspevku alebo úžitku.

najmä tým krajinám, ktoré dostávajú veľké objemy pomoci. Tie, nemôžu prípadný schodok zahraničnej pomoci nahradiť pôžičkami od zahraničných alebo domácich subjektov.

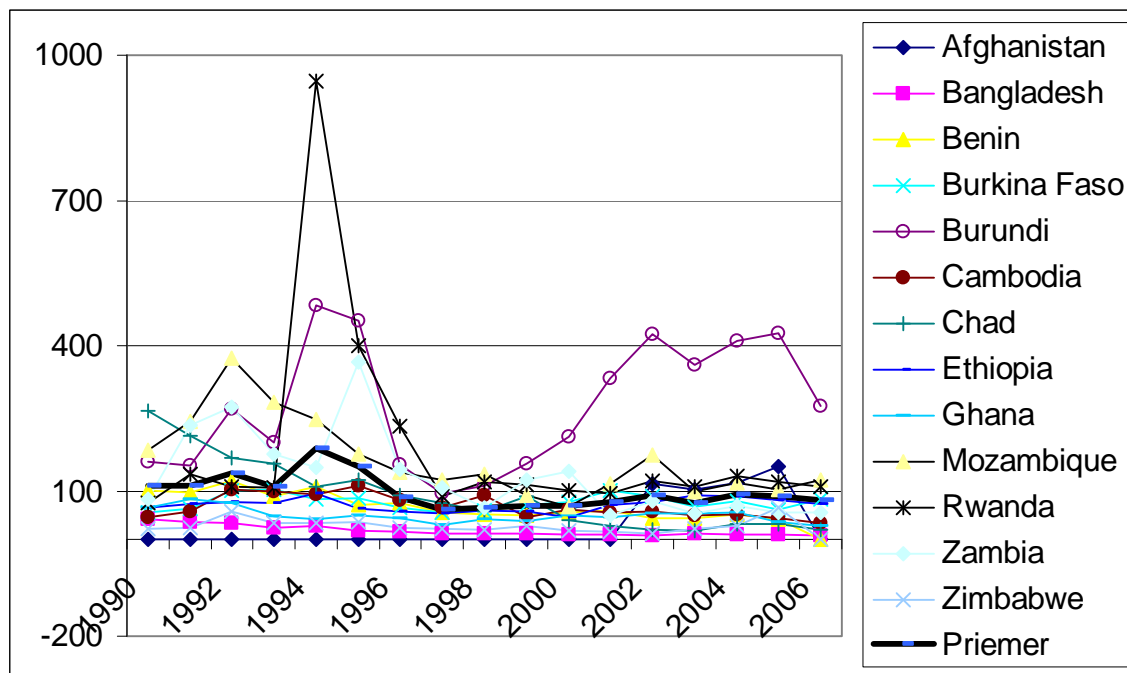
Chudobné krajiny sú preto plné očakávania nielen pravidelného prílevu zahraničnej pomoci ale aj dostatočnej miery zvyšovania objemu rozvojovej pomoci zo strany rozvinutých krajín tak, aby mohli dosiahnuť miléniové rozvojové ciele, ciele, ktoré boli pod patronátom OSN odsúhlasené tak rozvinutými ako aj rozvojovými krajinami.

Graf 1: Pomer zahraničnej pomoci k celkovému importu vybraných krajín

Prameň: Vlastný na základe údajov World Development Indicators, 2007, CD.

Z grafu 1 vyplýva, že zahraničná pomoc predstavuje pre chudobné krajiny od 20 % až 140 % (v priemere okolo 40 %) celkového importu tovarov a služieb, čo do veľkej miery svedčí o závislosti chudobných krajín na zahraničnej pomoci na pokrytie dovozu, ktorého prevažnou súčasťou je dovoz potravín.

Graf 2: Pomer oficiálnej pomoci k hrubej tvorbe kapitálu vybraných krajín

Prameň: Vlastný na základe údajov World Development Indicators, 2007, CD.

Z grafu 2 vyplýva, že zahraničná pomoc predstavuje od 40 % až 150 % v niektorých prípadoch až 300 % hrubej tvorby kapitálu chudobných krajín, čo svedčí tiež o závislosti týchto krajín na zahraničnej pomoci a na investíciách do rozvojových programov. Zároveň je z grafov jednoznačne vidieť značné kolísanie pomeru zahraničnej pomoci tak k hrubej tvorbe kapitálu ako aj k celkovému importu, čo svedčí viac menej o nepravidelných tokoch zahraničnej pomoci zo strany donorov. Výsledkom toho mnohé chudobné krajiny nie sú schopné dovážať dostatočné množstvá potravín na uspokojenie dopytu obyvateľov po nich.

Podľa správy OSN (The Millenium Development Goals Report, 2005), oficiálna rozvojová pomoc predstavuje pre chudobné krajiny veľmi významný zdroj financovania presahujúci zdroje plynúce z obchodu (napríklad v rokoch 2002-2003 dosiahla oficiálna pomoc pre chudobné krajiny okolo 48 mld USD). O čosi menej významným zdrojom je pre krajiny so stredným dôchodkom, u ktorých predstavuje obchod lepší zdroj finančných prostriedkov ako oficiálna rozvojová pomoc (tie krajiny dostali v rovnakom období oficiálnu pomoc okolo 18 mld USD, kým z obchodu získali okolo 140 mld USD).

Chaos v systéme poskytovania pomoci

Napriek častej deklarácii o harmonizovaní systému pomoci chudobným krajinám zo strany donorov, doteraz možno len konštatovať, že je stále v chaose, výsledkom ktorého je neefektívne využívanie zdrojov. Mnohí analytici, obhajcovia pomoci ako aj mimovládne organizácie identifikovali rôzne spôsoby, prostredníctvom ktorých sa môže oficiálna pomoc stať efektívnejšou.

Kritici rozvojovej pomoci rozpútali debatu o otázke pomoci a jej efektívnom využívaní. Výsledkom čoho vznikli rôzne iniciatívy a konali sa rôzne stretnutia donorov a recipientov v záujme zlepšovania a zefektívnenia systému poskytovania pomoci ako napríklad okrúhly stôl v roku 2003 v Marakéši o riadení pre rozvojové projekty, Fórum o harmonizácii v Ríme v roku 2004 a Parížska deklarácia o efektívnosti pomoci z roku 2005.

Parížska deklarácia o efektívnosti je jedným z prelomových a významných dokumentov v histórii pomoci, najmä z hľadiska zefektívnenia a zlepšovania systému poskytovania pomoci. Podpísalo ju 35 donorských krajín a 26 multilaterálnych donorov, 56 recipientov a 14 pozorovateľských občianskych spoločností. Táto deklarácia zdôraznila partnerstvo medzi donormi a recipientmi a vzájomnú kontrolu i riadenie zdrojov a zlepšovanie rozhodovania pre lepšie rozvojové výsledky, efektívne vedenie ich rozvojových politík a stratégií, a hlavne, donori deklarovali harmonizáciu a kolektívitu, efektívne a transparentné poskytovanie pomoci.

Napriek tomu, súčasne praktiky v poskytovaní pomoci sú kritizované, najmä v nasledujúcich oblastiach:

- Uľahčenie splácania dlhov – okolo polovica prírastku pomoci od roku 2001 do roku 2004 bola vo forme odpúšťania dlhov (Punam Chuhan and Vinay Bhargava, 2007). Podľa štúdií Action Aid International, značný objem pomoci pochádzajúcej od DAC donorov je tzv. „phantom aid,,“, ktorá nepredstavuje reálny zdroj transferu do chudobných krajín.²
- Technická spolupráca a viazanie potravinovej pomoci. Technická kooperácia predstavuje okolo tretiny bilaterálnej pomoci a ostáva kľúčovým nástrojom donorov na podporu vybudovania kapacít. Tento nástroj je často kritizovaný pre jeho vysokú nákladnosť pri prenášaní medzinárodných expertov. Navyše, podporuje únik mozgov z chudobných krajín, pretože nevyužívajú domácu kvalifikovanú pracovnú silu.
- Geopolitické a strategické uvažovanie pri poskytovaní pomoci. Značná časť prírastkov oficiálnej rozvojovej pomoci smerovala do geopolitických a strategických oblastí, ako je Irak a Afganistan (do týchto krajín smerovala v rokoch 2001-2004 okolo polovica zvýšenej pomoci). I keď mnohé štúdie zistili, že rozvojová pomoc má väčší vplyv na ekonomický rast v krajinách, ktoré sa zotavili z vojnových konfliktov. V poslednom období bilaterálna pomoc smerovala do chudobnejších krajín a s väčšou efektívnosťou využitia pomoci.
- Fragmentácia donorov. Mnohí donori s menším podielom na pomoci vedú k difúziám pomoci prostredníctvom menších, samostatných a nekoordinovaných projektov. Pritom uplatňujú mechanizmy, ktoré vyžadujú vysoké náklady a viac času od recipientov, aby splnili podmienky donorov. Viaceré štúdie zistili, že fragmentácia pomoci vedie k ich neefektívnemu

² Podľa spomínanej štúdie, do definície „Phantom Aid“ patri uľahčenie dlhov, technické asistencie a viazaná pomoc.

využívaniu. Zistili, že najväčšia fragmentácia pomoci je v Afrike, keď každá krajina v období 1980-2002 dostala pomoc od 25 rôznych donorov ročne.

Záver

Rozvojová pomoc je nielen nevyhnutným nástrojom rastu, ale predovšetkým je nástrojom na znižovanie chudoby a v konečnom dôsledku tak na zvyšovanie životnej úrovne obyvateľov krajín, ktoré nie sú schopné z vlastných zdrojov tieto ciele splniť. Zároveň, pomocou tohto nástroja a koordináciou medzi donormi a recipientmi je možné prelomiť začarovaný kruh chudoby, v ktorom žije viac ako pol druhej miliardy ľudí na svete.

Napriek snahám niektorých donorov a recipientov vo zvyšovaní efektivity pomoci a dosahovaní cieľov pomoci, výsledky ukazujú nedostatočnú flexibilitu a zlyhanie v splnení záväzkov pri dosahovaní miléniových cieľov. Na túto skutočnosť poukázala aj deklarácia Accry na záver fóra na vysokej úrovni o efektívnosti pomoci (High Level Forum for Aid Effectiveness). Pokles oficiálnej pomoci v posledných rokoch, najmä v pomere k hrubým národným dôchodkom donorov poukazuje na jednoznačný chaos v systéme poskytovania pomoci a slabú koordináciu nielen medzi donormi ale aj medzi donormi a recipientmi. To vedie k prehľbovaniu problému chudoby a zvyšovaniu priepasti medzi rozvojovými a rozvinutými krajinami.

Zoznam použitej literatúry

1. Abdullahi A. A. and Muoghalu M., (2006): Development Aid Flow and Poverty Reduction in Afrika. http://www.jsd-africa.com/Jsda/Fall2006/PDF/Arc_Development%20Aid%20Flow.pdf
2. Aid Architecture: An overview of the main trends in official development assistance flows, (2008). International Development Association. <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/IDA/0,,contentMDK:21351637~pagePK:51236175~piPK:437394~theSitePK:73154,00.html>
3. Benč V.,(2005): Rozvojová pomoc a spolupráca – výzvy a perspektívy. Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku. ISBN 80-89041-93-0. s. 9-83.
4. Burnside, Craig, and David Dollar. 2000. "Aid, Policies, and Growth." *American Economic Review* 90(4): 847–68.
5. Collier, Paul, and Jan Dehn. 2001. "Aid, Shocks, and Growth." Policy Research Paper 2688, World Bank, Washington, DC.
6. Chohan P. and Bhargava V., (2006): Global Issues for global citizens: *An Introduction to Key Development Challenges*. World Bank, ISBN 978-0-8213-6731-5, p. 71-90.
7. Dalgaard, Carl-Johan, Henrik Hansen, and Finn Tarp. 2004. "On the Empirics of Foreign Aid and Growth." *Economic Journal* 114(496): 191–216.
8. Erixon F., (2005): Aid and Development: Will it work this time?. International policy network, London.

http://siteresources.worldbank.org/INTGLOBALMONITORING/Resources/ch5_GMR2005.pdf

9. Guillaumont, Patrick, and Lisa Chauvet. 2001. "Aid and Performance: A Reassessment." *Journal of Development Studies* 37(6): 66–92.
10. Increasing Aid and Its Effectiveness, In: Global Monitoring Report, 2005. http://siteresources.worldbank.org/INTGLOBALMONITORING/Resources/ch5_GMR2005.pdf
11. Pistor P.(2007): Official Development Assistance Spending. Parliamentary Information and research Services, Political and Social Affairs Division. <http://www.parl.gc.ca/information/library/PRBpubs/prb0710-e.htm>
12. Rajan, Raghuram, and Arvind Subramanian. 2005. "What Undermines Aid's Impact on Growth?" Working Paper WP/05/126, International Monetary Fund, Washington, DC.
13. The Millenium Development Goals Report, 2005
14. World Development Indicators, 2008, CD

Autor príspevku: ***Ing. Obadi Saleh Mothana, PhD.***

Pracovisko: *Ekonomický ústav SAV*

Adresa: *Šancová 56*

811 05 Bratislava

E-mail: *obadisom@gmail.com*

Rozvojová pomoc v Moldavskej republike

Ing. Leonid Raneta

Summary

Different development aid is being given to developing and transitional states. After the “Cold war” the volume of the development aid has dropped although other financial instruments had been discovered. The Republic of Moldova is receiving development aid in different forms but also could use other financial sources. Developing countries have a very difficult path escaping the trap of low incomes, low accumulation and low investments.

Key words: *Development Aid, Moldova, ODA, OECD, UNDP, Pearson Commission.*

Podpora ekonomického a spoločenského rozvoja v zaostalejších krajinách je podstatou rozvojovej pomoci a spolupráce, ktorou rozvinuté krajiny odpovedajú na výzvu spoluzodpovednosti za globálny vývoj. Realizácia aktívnej rozvojovej pomoci patrí medzi nástroje zahraničnej politiky vyspelých štátov, ktoré sa aj touto formou snažia ovplyvňovať vývoj menej rozvinutých krajín s cieľom ich pozdvihnúť. Rozvojová pomoc je zvyčajne smerovaná do krajín podľa priorit poskytujúcej krajiny alebo skupiny združených krajín (napríklad Európska únia - EU). Podľa metodiky OECD sa rozvojová pomoc delí na oficiálnu rozvojovú pomoc (Official Development Assistance - ODA) a oficiálnu pomoc (Official Assistance - OA), pričom hlavným kritériom na zaradenie do kategórie ODA je smerovanie pomoci do krajín uvedených v priebežne aktualizovanom prioritnom zozname najchudobnejších krajín.¹ Rozvojová pomoc smerujúca do ďalších krajín je kvalifikovaná ako OA. Do tejto kategórie patrí napr. aj pomoc, ktorú Slovensko a Ine krajiny strednej Európy dostalo počas procesu transformácie.²

Najväčší rozmach zaznamenala rozvojová pomoc v čase bipolárneho rozdelenia sveta, keď bola súperiacimi zoskupeniami, ktorá bola využívaná ako priamy politicky nástroj na podporu ideovo blízkych režimov v krajinách tretieho svetu. Podľa odhadov Výboru pre rozvojovú pomoc (DAC) OECD bol celosvetový objem pomoci najvyšší v období rokov 1984-1988, keď dosiahol cca 66 mld. USD ročne. Uvedená suma zahýna 54 mld. USD z krajín DAC³ OECD, 6 mld. USD z arabských štátov a zvyšok predstavuje pomoc z krajín Rady vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP). Vzhľadom

¹ Zoznam prijímajúcich krajín je každoročne zverejňovaný DAC OECD

² OECD: *OECD methodology for calculating imputed multilateral ODA*, http://www.oecd.org/document/54/0,3343,en_2649_34485_41037110_1_1_1_1,00.html

³ a) nízky príjem (HNP menej ako 800 USD/obyvateľ), b) nedostatočné ľudské zdroje (merané kompozitným indexom APQLI - Augmented Physical Quality of Life Index), c) nízku úroveň ekonomickej diverzifikácie (meraná kompozitným indexom EDI - Economic Diversification Index) a prejav oficiálneho záujmu.

na nekompatibilitu údajov a prekryvanie sa civilnej a vojenskej pomoci z krajín RVHP je uvedený odhad pomoci z bývalého východného bloku pravdepodobne podhodnotený. Bez ohľadu na skutočnú výšku pomoci z krajín RVHP v tomto období sa trend v poklese celkového objemu prejavil už v rokoch 1989-1993, keď ani nárast pomoci z krajín združených v DAC OECD na 60 mld. USD ročné nedokázal vyrovnať jej celkový pokles na cca 64 mld. USD. V 90. rokoch sa krajiny bývalej RVHP zmenili z poskytovateľov na prijímateľov pomoci a celkový objem pomoci z krajín DAC poklesol na cca 52 mld. USD ročné (1994-1998).

Napriek dnešnému rozvoju a následnému dôležitému posunu viacerých prijímajúcich krajín v rámci hodnotenia DAC OECD z časti I zoznamu do časti II, kde sú zaradené rozvinutejšie krajiny a tranzitívne krajiny, nesplnila sa predpoveď zo správy Pearsonovej komisie, ktorá v roku 1969 predpokladala, že ekonomicky rast a expanzia exportu rozvojových krajín z väčšej časti eliminujú potrebu rozvojovej pomoci k horizontu roku 2000. Pravda je, že vychádzala z optimistického predpokladu naplnenia odporúčaného kritéria poskytovania rozvojovej pomoci vo výške 0,7 % hrubého národného produktu (HNP) rozvinutých krajín, ktoré považovala za „... jednoduché, dosiahnuteľné a primerané“. Napriek tomu, že Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN c. 2626 v roku 1970 odsúhlasila dokonca jedno – percentný cieľ (z HNP rozvinutých krajín na rozvojovú pomoc) s termínom do roku 1972, maximálne 1975, vo všeobecnosti sa nedosiahlo ani jedno odporúčanie. Uvedené ciele sa v druhej polovici 60. rokov zdali ambiciózne, ale dosiahnuteľné. Výška pomoci ako podielu z HNP vyspelých krajín dlhodobo rástla a dosiahla 0,78 % k roku 1968. V tomto roku však došlo k zvratu a za rok 1968 sa vykázala úroveň 0,4 % HNP. Tento pokles sa nepodarilo zvrátiť a výška pomoci vyčíslená ako podiel z HNP krajín poskytovateľov pomoci, od roku 1970 ustálila na dlhodobom priemere 0,33 % z HNP. Celkový nárast pomoci síce pokračoval, ale iba ako dôsledok rastúcej výkonnosti ekonomík donorov. Od roku 1992 došlo k ďalšiemu zníženiu. Do roku 1997 poklesol priemerný podiel z HNP za DAC OECD až na 0,22 % s miernym nárastom v roku 1998 na 0,24 % HNP. Uvedený pokles nemohol byť vyrovnaný rastom ekonomík členov DAC OECD. Za obdobie rokov 1992-1999 DAC OECD eviduje kumulatívny výpadok vo výške 88,7 mld. USD oproti očakávanej výške pomoci, pri zachovaní priemerného podielu za posledných dvadsať rokov, 0,33 % HNP.⁴

Vyššie uvedený cieľ 0,7 % HNP zostal pre väčšinu poskytovateľov nedosiahnutý. Podľa údajov za rok 1999 iba štyri krajiny, Dánsko, Nórsko, Holandsko a Švédsko, prekročujú limit stanovený OSN a Luxembursko sa k uvedenému limitu blíži. V absolútnych číslach je však situácia diametrálne odlišná. Veľké a silne ekonomiky, i keď poskytujú na rozvojovú pomoc relatívne menší podiel svojich rozpočtov, vysoko presahujú objemy poskytované uvedenou skupinou štátov. V roku 1999 najväčší objem pomoci poskytlo Japonsko (15,323 mld. USD), nasledovali USA (9,145 mld. USD), Francúzsko (5,637 mld. USD) a Nemecko (5,515 mld. USD). Tzv. silná štvorka poskytla zhruba dve tretiny objemu celkovej rozvojovej pomoci, ktorá v

⁴ Urban Rusnák, Atila Szép, Daneš Brzica: *Rozvojová pomoc a spolupráca*, Bratislava 2002, ISBN 80-89106-01-3

roku 1999 predstavovala 56,378 mld. USD. Rozvojová pomoc Európskej komisie predstavovala 4,937 mld. USD.

Podľa formy realizácie rozvojová pomoc môže byť v zásade bilaterálna alebo multilaterálna. Bilaterálna pomoc smeruje priamo od poskytovajúcej krajiny k prijímajúcej, je jasne zahraničnopoliticky identifikovateľná, využiteľná v priamych bilaterálnych stykoch a jej viazaním aj pre potreby poskytovateľa. Multilaterálna pomoc je smerovaná cez medzinárodné organizácie, zaoberajúce sa rozvojovou pomocou, ako je napr. UNDP alebo Svetová banka. Tieto organizácie sú schopne zhromaždiť značné prostriedky, majú vybudovanú infraštruktúru a know-how rozvojovej pomoci. Významnejší rozvoj multilaterálnej pomoci nastal až v 70. rokoch po správe Pearsonovej komisie, podľa ktorej poskytovateľ pomoci by sa mali sústrediť aj na multilaterálne formy pomoci, ktoré môžu vyrovnávať rozdiely v zaujme bilaterálnych vzťahov o jednotlivé teritória. V rámci priemeru členských krajín DAC podiel multilaterálnej pomoci za posledných tridsať rokov predstavuje cca 30 - 35 % celkového objemu poskytovanej pomoci. Je však potrebné podotknúť, že vývoj v jednotlivých krajinách viedol z rôznych dôvodov rozličným smerom a sumárny podiel multilaterálnej pomoci jednotlivých krajín za uvedené obdobie kolíše nezávislé od absolútnej a relatívnej výšky celkovo poskytnutej pomoci od 21 % (Nový Zéland) po 50 % (Írsko). Z hľadiska vecnej podstaty možno rozvojovú pomoc rozdeliť do troch základných kategórií - materiálna, technická a finančná. Materiálna pomoc spočíva v dodávkach tovarov, technológií alebo investičných celkov. Za technickú pomoc sa považuje pomoc vo vzdelávaní a zaškolení ľudských zdrojov, rôzne expertízy a štúdie a podobne. Finančná pomoc spočíva v poskytnutí priamych financií, zvýhodnených úverov, v reštrukturalizácii starých dlhov, prípadne v odpúšťaní dlhov hlboko zadlženým chudobným krajinám.

Napriek optimistickým záverom Pearsonovej komisie pred tridsiatimi rokmi je zrejme, že v roku 2000 sa rozvojová pomoc nestala nepotrebnou. Okrem tradičných problémových oblastí v rozvojových krajinách musí medzinárodné spoločenstvo riešiť problémy v Európe v rámci Balkánu, ale aj v postsovietskom priestore Strednej Ázie a južného Kaukazu. Z krátkodobého hľadiska vývoja zdrojov pre programy rozvojovej pomoci je zrejme, že najväčší potenciál máje USA, ekonomika ktorých dlhodobo rástla a disponovali dostatočným fiškálnym prebytkom. Situácia sa však zmenila po teroristických útokoch v USA z 11. septembra 2001. Z hľadiska poskytovania rozvojovej pomoci uvedená tragédia môže zvýšiť citlivosť Kongresu k problematike rozvoja a odstraňovaniu sociálnych koreňov medzinárodného terorizmu. Priestor na zvýšenie angažovanosti je skutočne veľký, keďže USA dlhodobo poskytuje pomoc na úrovni 0,1 % svojho HNP. V absolútnom vyjadrení poskytuje rovnakú pomoc ako štyri krajiny s najvyšším podielom pomoci z HNP, ktorých počet obyvateľov je iba o niečo väčší ako počet obyvateľov v samotnej Kalifornii. Z ostatných krajín G7 sa Veľká Británia a Taliansko vyjadrili, že výška ich pomoci by mala rásť rýchlejšie ako HNP a Kanada očakáva rast absolútneho objemu pomoci. Nemecko a Francúzsko pokračuje v škrtoch vo verejných výdavkoch, ktoré sa dotkne aj rozvojovej pomoci. Japonsko má problémy s veľkým fiškálnym deficitom, a nebude schopné udržať výšku pomoci, ktorou intervenovalo pri kríze finančných systémov juhovýchodnej Ázie v

uplynulom období. Okrem tradičných poskytovateľov medzinárodné spoločenstvo hľadá ďalšie možné zdroje poskytovania rozvojovej pomoci v dlhodobom meradle. Perspektívne sú predovšetkým čenske krajiny OECD, ktoré nie sú členmi DAC. Viaceré z uvedených krajín prechádzajú transformáciou z prijímajúcich krajín na poskytovateľov, v rámci rozvojových agentúr OSN sú označované za vznikajúce donorske krajiny. Medzi tieto sa z európskych krajín zaraďované Česka republika, Maďarsko, Poľsko, Slovensko, ale napr. aj Estónsko. Očakávaný ekonomicky rast v uvedených štátoch na jednej strane uvoľní zdroje, ktoré boli viazane na pomoc týmto krajinám v uplynulom desaťročí, a zároveň vytvorí zdroje pre postupne zvyšovanie rozvojovej pomoci z uvedených štátov. Takýto posun je očakávaný nielen OSN, ale aj partnerskými krajinami v rámci OECD, ktoré poskytovanie rozvojovej pomoci na základe princípov DAC OECD považuje za určitý znak politickej a ekonomickej vyspelosti krajiny. Je však potrebné uviesť, že dlhodobý prepád v poskytovaní rozvojovej pomoci noví donori nezvrátia, keďže objemy nimi poskytovanej pomoci v dohadnom čase budú z globálneho hadiska vzhľadom na výkonnosť ich ekonomík skôr symbolické. Význam rozvojovej pomoci pre udržateľný rozvoj mnohých krajín zdôrazňuje aj správa Komisie OSN pre globálny rozvoj pod názvom Naše globálne susedstvo (Or Global Neighbourhood), ktorá bola vypracovaná pri príležitosti 50. výročia založenia OSN. Správa uvádza, že „... pre niektoré krajiny pomoc bude pravdepodobne na dlhé obdobie jedným z hlavných spôsobov, ako sa dostať z pasce nízkych príjmov, nízkej akumulácie a nízkych investícií...“

Transformujúce sa ekonomiky taktiež sú prijímateľmi rozvojovej pomoci a Moldavská republika nie je výnimkou. Moldavská republika sa nachádza na ceste finančne náročných štrukturálnych reforiem pri prechode na trhové hospodárstvo. Zložitosť situácie z finančnými zdrojmi vytvára akútnu potrebu dodatočného financovania. V roku 2006 bol načrtnutý trojročný plán reforiem ktorý podľa stanoviska predsedu vlády krajina bude potrebovať financovanie vo výške 1,5 mld. USD. Približne tretinu týchto nákladov Moldavská republika je schopná financovať z vlastných zdrojov či že podľa predsedu vlády príjmy štátneho rozpočtu a regionálnych rozpočtov. Medzinárodné organizácie, konkrétnejšie Svetová banka, odhadla že 1,5 mld. USD zahraničnej finančnej pomoci bude potrebných pre realizáciu tohto trojročného plánu reforiem.

Vyčleniť potrebný objem rozvojovej pomoci súhlasili nasledovné organizácie: Svetová banka, Európska komisia a Medzinárodný menový fond, okrem vyššie uvedených organizácií súhlasili poskytnúť pomoc aj ďalšie štáty a organizácie. Spojené štáty poskytli grant vo výške 300 mil. USD v rámci programu „Výzvy tisícročia“ a je to doplnením ku proti – korupčnému programu USAID. Pri úspešnom vykonaní reforiem výška finančnej pomoci by mohla byť zvýšená.⁵

⁵ LOGOS-PRESS: *Ako zabezpečiť efektivitu využitia zahraničnej finančnej pomoci*, vlastný preklad autora: *КАК ОБЕСПЕЧИТЬ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЗАРУБЕЖНОЙ ФИНАНСОВОЙ ПОМОЩИ*, <http://logos.press.md/Weekly/Main.asp?IssueNum=687&IssueDate=22.12.2006&YearNum=47&The me=3&Topic=19962>

Ďalšou možnosťou pre získanie potrebných finančných prostriedkov je fenomén remitencií. Podstatou tohto fenoména je skutočnosť že veľký počet moldavských občanov odcestovali z krajiny do zahraničia za pracou. Odhaduje sa že ich počet je od 300 000 – do 800 000. Jeden z výsledkov tejto situácie je vysoká úroveň remitencií (prevodov peňazí od pracujúcich v zahraničí spoluobčanov) – považuje sa za pozitívny účinok migrácie pracovnej sily (približne 1 mld. USD je prevedená spoluobčanmi zo zahraničia každý rok, a v prepočte na jedného obyvateľa to je jeden z najvyšších ukazovateľov vo svete). Remitencie podporili rast cien na nehnuteľnosti v Kišineve (od roku 1999 cena jedného m² vzrástla 6 - násobne), a spôsobuje to situáciu keď rast miezd je rýchlejší než rast ekonomiky. Existujú aj negatívne účinky migrácie pracovnej sily – sú to odtok ľudského kapitálu „brain drain“, ťažkosti s dôchodkami a nakoniec to ovplyvňuje aj investičnú príťažlivosť. Keď rozmýšľame nad ekonomickou a sociálnou situáciou v krajine je zrejme že vysoká migrácia pracovnej sily zostane realitou pre nasledujúce roky. Ako sme už uviedli, peňažne prostriedky od spoluobčanov sú príčinou rastu nielen životnej úrovne v krajine ale aj cien na vnútornom trhu či že inflácie, ktorá vzniká kvôli nedostatku výrobných kapacít ekonomiky. Centrálna banka Moldavskej republiky zasahuje na trhu nákupom devíz s cieľom aby zamedziť posilňovaniu meny. Do konca roku 2007 devízové rezervy centrálnej banky predstavovali takmer 2 mld. USD. Moldavska republika umiestňuje devízové rezervy v zahraničných bankách a cenných papieroch s priemernou ziskovosťou 4 percenta/p. a. v čase keď moldavské komerčné banky sú nútené požičať finančné prostriedky v zahraničných bankách za vyššie percenta v priemere 10-11 p. a. Je ťažko povedať čo zapríčiňuje taký paradox, je to nedostatok kapacít, infraštruktúry alebo zahranično-obchodná politika je vedená nesprávnym smerom, faktom je že, podobná situácia je nielen v Moldavsku ale napríklad aj v Ruskej federácie, ktorá má obrovské devízové rezervy (suma sumárum v roku 2008 zlato – devízové rezervy, Fond budúcich generácií, Stabilizačný fond a kumulatívne PZI predstavujú takmer 1 trilión USD) umiestňuje svoje rezervy v zahraničných bankách a v dlhopisov iných štátov a ruské spoločnosti sú nútené požičať peniaze na rozvoj investičných programov v zahraničí. Pravdepodobne táto skutočnosť plynie z súčasného svetového poriadku a dnešnej situácie na trhoch investičného kapitálu, napriek tomu logicky by bolo pre rozvojové a tranzitívne krajiny zaoberať sa svojimi záujmami a maximálne riešiť problémy dostupnými zdrojmi paralelne využívajúc zahraničnú pomoc v tom prípade keď vznikne taká možnosť. Realita je však taká že, krajina ktorá sleduje vlastným záujmom a nie je zároveň svetovou veľmocou stáva terčom zaujatého správania a znevýhodnenia zo strany ostatných poctivých členov svetového hospodárskeho priestoru.

Rozvojová pomoc nie je všeliekom a prekonať „začarovanú pascu“ môžu pomôcť iné nástroje ako: cieľavedomá a zodpovedná (v prvom rade zodpovedná pred svojimi občanmi) zahranično-obchodná politika v mixe s cieľavedomou a zodpovednou vnútornou politikou rozvojových krajín v spojení s rozumným a správnym uplatnením vlastných zdrojov, prekonaním korupcie a maximálnym využitím rozvojovej pomoci (v tom prípade keď sa poskytne nejaká) to sú nástroje ktoré sú schopné pomôcť. Každý z vyššie uvedených bodov je veľmi ťažko dosiahnuteľný v mixe, v podmienkach rozvojovej krajiny a je zrejme že pri ich

uplatnení může rozvojová krajina poškodit záujmy TNK alebo iných zaujatých hráčov v regióne. To môže v konečnom dôsledku priviesť túto krajinu do modernej „Osi zla“ alebo vytvoriť z nej „nedemokratický režim“ s následným znížením ohodnotenia krajiny v západných agentúrach (monopol na hodnotiace agentúry vo svete má USA) alebo iné opatrenia ako „nepriзнание volieb“, tarifné a netarifné obchodné opatrenia až do takej razantnej miery ako „oranžova revolúcia“, ktorá zmení režim na zhovievavejší.

Zoznam použitej literatúry

1. Urban Rusnák, Atila Szép, Daneš Brzica: Rozvojová pomoc a spolupráca, Bratislava 2002, ISBN 80-89106-01-3
2. LOGOS-PRESS: Ako zabezpečiť efektivitu využitia zahraničnej finančnej pomoci, vlastný preklad autora: КАК ОБЕСПЕЧИТЬ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЗАРУБЕЖНОЙ ФИНАНСОВОЙ ПОМОЩИ, <http://logos.press.md/Weekly/Main.asp?IssueNum=687&IssueDate=22.12.2006&YearNum=47&Theme=3&Topic=19962>
3. OECD: *OECD methodology for calculating imputed multilateral ODA*, http://www.oecd.org/document/54/0,3343,en_2649_34485_41037110_1_1_1_1,00.html

Autor príspevku: *Ing. Leonid Raneta*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Adresa: *Dolnozemska 1/b
852 35 Bratislava*

E-mail: *raneta@euba.sk*

Podpora socioekonomického rozvoja v Keni prostredníctvom mikropodnikania

Mgr. Ivana Raslavská, PhD.

Summary

The following article deals with the socioeconomic development in Kenya and effectiveness of national and regional strategies in particular districts in Western Kenya. The clashes after the elections in December 2007 significantly influenced development in many vulnerable districts in Kenya, especially the poorest individuals and families. Our analysis focuses on socioeconomic development in Vihiga district, especially rural area called Emuhaya which is situated in one of the affected areas in Western Kenya. The author tries to define solutions for fight against poverty and stimulation for long-term and sustainable development which requires significant resistance against external shocks. The analysis results in a microfinance project plan for 360 women in Emuhaya district as an effective solution for a wide range of social and economic problems in this area. Through diversification of private businesses and improving private business skills project aims to achieve sustainable economic emancipation and growth in Emuhaya.

Key words: *Poverty Reduction Strategy Paper, Economic Recovery Strategy, Vision 2030, Vihiga district, Emuhaya, microfinance, poverty reduction, women empowerment.*

Úvod

Významný rast súčasnej kenskej ekonomiky prekvapil mnohých analytikov a prekonal dokonca aj vládne odhady, keď HDP stúplo o 6,4% od roku 2002 do roku 2007. Tento rast pripisuje vláda zdravej makroekonomickej politike, výrazným štrukturálnym reformám, zlepšeniu vládnych opatrení a vytváranie podmienok na podporu podnikania.¹ V roku 2002 bol v Keni prijatý plán ekonomickej obnovy (Economic Recovery Strategy 2004, ďalej ERS)², ktorý je založený na silnej reformnej agende vo všetkých kľúčových sektoroch hospodárstva a kladie dôraz aj na boj proti korupcii.

ERS v súčasnosti nahrádza nová rozvojová agenda Vision 2030.³ Obe agendy sú založené na troch pilieroch: ekonomickom, sociálnom a politickom. Cieľom prvého piliera je dosiahnutie trvalého a udržateľného ekonomického ročného 10 % rastu v rokoch 2012-2030. Sociálny pilier sa sústreďuje na výchovu kenského ľudu, aby sa tak

¹MICHUKI, J.: *Investing in Kenya: Financial, Legislative & Regulatory Environment*. Nairobi : Ministry of Finance, 2008.

²MINISTRY OF FINANCE, REPUBLIC OF KENYA: *Economic Recovery Strategy*. Nairobi : 2003, s. 9. Dostupné na internete: <<http://www.ke.undp.org/ERS.pdf>>

³GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF KENYA: *Kenya Vision 2030*. Nairobi : GRK, 2008, s.1.

zabezpečila spravodlivosť a sociálna kohézia, rovnomerný spoločenský rozvoj a bezpečné a zdravé životné prostredie. Politický pilier má za úlohu zabezpečiť koncepčne zameraný, národne orientovaný spoľahlivý a demokratický politický systém. Kľúčovou úlohou je podľa Národnej hospodárskej a sociálnej rady (National Economic & Social Council of Kenya, ďalej NESC) zriadenie novodobej vlády, ktorá bude patriť Keňanom všetkých kultúr, rás, náboženského vierovyznania a geografického usídlenia.⁴

Aby sa tieto odvážne ciele do roku 2030 skutočne naplnili, Keňa musí vyvinúť snahu vo viacerých ekonomických aj sociálnych oblastiach. Podľa analýzy Svetovej banky sa musí zlepšiť celkový ukazovateľ produktivity (TFP – Total Factor Productivity), prílev priamych zahraničných investícií a zahraničnej pomoci ako aj zvýšiť úspory domácností.⁵

V súlade ERS a Vision 2030 sú nezanedbateľnými prioritami vidiecky rozvoj, zlepšenie vidieckeho finančného a kreditného systému a investovanie do ľudského kapitálu u najchudobnejších skupín obyvateľstva. V príspevku sa sústreďme na napĺňanie týchto priorít prostredníctvom zahraničnej rozvojovej pomoci. Prílevy zahraničnej rozvojovej pomoci v Keni stagnovali v posledných piatich rokoch na úrovni 3 % HDP.⁶ Zahraniční donori sú stimulovaní k zvyšovaniu pomoci v prípade, že je v krajine stabilizovaná politická situácia a vhodné investičné prostredie. Po povolebných nepokojoch je potrebné ich opäť presvedčiť o tom, že sa poskytnuté prostriedky vo forme rozvojovej pomoci nebudú vyžadovať opätovné investície a že výsledky realizovaných projektov budú dlhodobo udržateľné.

1. Stratégie rozvoja a ich dopad vo Vihiga dištrikte v Západnej Keni⁷

Národná koordinačná agentúra pre populáciu a rozvoj (NCAPD) pripravila tzv. Vihiga District Strategy Plan 2005-2010⁸, plán rozvoja oblasti, v ktorej sa projekt bude uskutočňovať, ktorý si kladie za cieľ stimulovať rozvoj regiónu a budovať kapacity na ekonomický a sociálny rast. Na základe nášho terénneho výskumu vo februári a marci 2008 v oblasti Emuhaya sme dospeli k výsledkom, že daná stratégia mala minimálny, resp. žiadny dosah pre obyvateľov. Emuhaya je jednou zo šiestich oblastí vo Vihiga dištrikte. Zo strany štátu sme zaznamenali sporadickú podporu

⁴ GIKUNJU W.: Nuts and bolts of Kenya's Vision 2030. *Bussiness Daily*, August 22, 2008. [cit. 8.10.2008] Dostupné na internete: <http://www.bdafrica.com/index.php?option=com_content&task=view&id=9523&Itemid=5844>

⁵ POVERTY REDUCTION AND ECONOMIC MANAGEMENT UNIT 2, COUNTRY DEPARTMENT FOR KENYA: *Kenya Accelerating and Sustaining Inclusive Growth*. World Bank, 2008, s. 10. Dostupné na internete <http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2008/08/13/000333037_20080813012252/Rendered/PDF/428440ESW0gray10Box327426B01PUBLIC1.pdf>

⁶ Tamže, s. 15.

⁷ Vihiga dištrikt v Západnej Keni sa skladá zo šiestich oblastí, ktoré charakterizuje vysoká úroveň chudoby a ďalších socioekonomických problémov. Ide o oblasti Luanda, Emuhaya, Sabatia, Tiriki East, Tiriki West a Vihiga.

⁸ NCAPD: *Vihiga District Strategic Plan 2005-2010*. Nairobi : NCAPD, 2005.

oblasti humanitárnej pomoci (dodávky obilnín a základných potravín) v období občianskych nepokojov a v období sucha.

Počas sedemdesiatych a osemdesiatych rokov zaznamenala Keňa jeden z najvyšších populačných rastov na svete s koeficientom 3,8 %. Počet obyvateľstva sa zvýšil z 8,6 mil. Sk v 1963 (vyhlásenie Nezávislosti) na súčasných 37,9 miliónov.⁹ Počas tohto obdobia sa rámci rozvoja hospodárstva nepodarilo vytvoriť dostatočný počet nových pracovných miest, čo vyústilo do rastúcej úrovne chudoby. 56 % populácie žije pod hranicou chudoby a 23 % žije v extrémnej chudobe¹⁰. Extrémna chudoba sa objavuje hlavne vo vidieckych oblastiach, kde je zároveň najvyšší počet pracujúcich ľudí, ktorí žijú pod hranicou chudoby. Jedná sa najmä o maloroľníkov a domácnosti vedené slobodnými matkami, resp. vdovami. Posledné štatistiky spracované lokálnymi autoritami v roku 2001 ukázali, že až 62 % obyvateľov vo Vihiga dištrikte žije na hranici extrémnej chudoby, najväčšia koncentrácia chudobných ľudí bola v Luande, Emuhaya, Tiriki East a Vihiga oblasti.¹¹ To znamená, že viac ako polovica obyvateľstva žije v chudobe a je veľmi problematické naštartovať tu akýkoľvek rozvoj.

Tabuľka: Socioekonomické indikátory, 2001

Celkový počet domácností	105 701
Priemerná veľkosť jednej domácnosti	4,5
Počet ženami vedených domácností	37 691
Počet postihnutých	745
Počet ohrozených detí	17 562
Extrémna chudoba (vidiecka aj mestská)	62 %
Príjmy z poľnohospodárstva	80 %
Príjem z vidieckeho samozamestnávania	10 %

Zdroj: NCAPD: *Vihiga District Strategic Plan 2005-2010*, 2005.

Najvýznamnejšími faktormi, ktoré ovplyvňujú chudobu v tejto oblasti je nízka úroveň kapitálu, vysoký počet obyvateľov a nedostatok pôdy, vysoký stupeň závislosti, vysoký výskyt HIV/AIDS, alkoholizmus, vysoké školské poplatky, veľmi zlá infraštruktúra a viacero s tým súvisiacich faktorov. Na to aby sa táto situácia zmenila, je potrebné pomerne rýchlo reagovať a prijať krátkodobé aj dlhodobé opatrenia, ktoré by riešili túto urgentnú situáciu.

Keňa v 70. rokoch 20. storočia vybuďovala pomerne dobre vybavený zdravotný sektor a indikátory o zdravotnom stave obyvateľstva parili medzi najlepšie v subsaharskej Afrike. Odvtedy však zdravotníctvo prešlo výrazným úpadkom jednak v oblasti poskytovania služieb, ako aj celkového zdravotného stavu obyvateľstva

⁹ CIA: *The World Factbook: Kenya*. 9.10. 2008. [cit. 13.10.2008]. Dostupné na internete: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ke.html#People>>

¹⁰ Podľa metodiky Svetovej banky - 1USD/deň v r. 1985 PKS, 1,50 USD/deň v r. 1993 PKS, 2 USD/deň v r. 2004 PKS

¹¹ NCAPD: *Vihiga District Strategic Plan 2005-2010*. Nairobi : NCAPD, 2005, s. 14.

a jednotlivé ukazovatele ako aj detská a pôrodná mortalita výrazne vzrástli. Priemerná dĺžka života sa znížila z 59 rokov, (1991) na 46 (2005).¹² Tieto prudké zmeny môžeme prisúdiť rýchlemu rozšíreniu HIV/AIDS, narastajúcej populácii, ktorú zdravotný sektor nestíha pokryť, ďalej neúčinným sektorálnym reformám a celkovému nárastu chudoby.

Výskyt HIV/AIDS v Keni významným spôsobom prehĺbuje rozvojovú krízu. Aj napriek tomu, že sa podiel ľudí infikovaných HIV od roku 2001 (12-14 %) výrazne znížil (6 %), pandémie má výrazný vplyv na fungovanie a rozvoj krajiny. Fakt, že väčšina ľudí postihnutých HIV/AIDS je v produktívnom veku má negatívny dopad na celé hospodárstvo, najmä na pokles HDP. Okrem toho ekonomickú situáciu paralyzuje vysoký počet sirôt a nezaopatrených detí, ktoré prišli o jedného, resp. oboch rodičov v dôsledku HIV/AIDS. Sociálny systém nie je schopný riešiť problém vysokého výskytu sirôt a tak väčšinou zostáva riešenie na svojpomocnej komunitnej alebo individuálnej báze.

Vo Vihiga dištrikte sa nachádza spolu 80 zdravotníckych zariadení. Väčšina ľudí však nemá prístup k týmto službám v dôsledku vysokých poplatkov. Okrem toho sú zdravotnícke zariadenia nedostatočne zariadené, zle udržiavané a chýba vyškolený zdravotnícky personál. Priemerná dostupnosť týchto zariadení je približne 5 km. Medzi najčastejšie choroby patrí malária, infekčné ochorenia dýchacích ciest a zápal pľúc. V súvislosti s týmito ochoreniami je v tomto dištrikte vysoká úmrtnosť detí, ktorá sa pohybuje okolo 100 detí na 1000 obyvateľov. Veľmi vysoké je aj percento chorých na HIV/AIDS. Celkový výskyt je 9,5 %, zatiaľ čo celoštátny priemer je o 3,5 % nižší.¹³ Dopad tohto ochorenia v dištrikte sa začal prejavovať najmä v zníženej poľnohospodárskej produktivite, nedostatočných možnostiach osirelých detí vzdelávať sa a získať praktické zručnosti, rovnako sa zvyšuje počet rodín kde vychovávajú deti ženy, alebo starí rodičia.

Aj keď má Keňa jeden z najlepších školských systémov v subsaharskej Afrike, dnes čelí vzdelávanie mnohým problémom, ako sú nedostatočný počet žiakov (vzhľadom na náklady na školné a učebné pomôcky), nízku kvalitu vyučovania a nízku efektívnosť. Základné školstvo je v súčasnosti bez poplatkov, avšak napriek tomu, vo viacerých prípadoch nie sú chudobní ľudia schopní zaplatiť ani povinné školské potreby, uniformy, topánky, stravné a ďalšie poplatky, čo spôsobuje vylúčenie detí zo škôl. Dôsledkom je nedostačujúci počet detí navštevujúcich školy a nízka miera gramotnosti, najmä u ženskej časti populácie.

Rovnakým problémom čelí aj vzdelávanie detí vo Vihiga dištrikte, situáciu komplikuje zlá infraštruktúra. Neďaleko Luandy je internátna súkromná stredná dievčenská škola v Bunyore, ktorá je však pre miestnych obyvateľov finančne nedostupná. V roku 2007 sa v oblasti Emuhaya podarilo získať finančné prostriedky na stavbu školy. Deti aj z okolitých oblastí majú možnosť túto školu navštevovať, problém je s nedostatkom kvalifikovaných vyučujúcich a finančnými nákladmi na udržanie chodu tejto inštitúcie.

¹² NCAPD: *Vihiga District Strategic Plan 2005-2010*. Nairobi : NCAPD, 2005, s. 9.

¹³ Tamže.

Percento ženskej populácie, ktorá trpí chudobou je nepomerne väčšia v porovnaní s mužskou. Tradičné kultúrne praktiky často sťažujú i znemožňujú prístup žien ku zdrojom obživy, akými sú napríklad pôda. Napriek tomu, že ženy majú významnú úlohu pri zabezpečovaní obživy, muži sú stále hlavným rozhodovacím článkom. Diskriminačné sociokultúrne praktiky, ktoré sú dlhodobo zaužívané v Keni viedli k nízkej gramotnosti a nízkej participácii žien na rozhodovaní a ekonomických aktivitách. Muži sú výhradnými vlastníkami pôdy a v tejto spoločnosti žena bez muža nemá žiadne istoty ani príležitosť zarábať vlastné finančné prostriedky. Tento fakt prispieva k vyššiemu výskytu chudoby v domácnostiach vedených ženami a tým aj k vyššej zraniteľnosti detí, o ktoré sa tieto ženy starajú.

Zdrojom obáv v hospodárstve krajiny je pracovný trh, vzhľadom na nedostatočnú tvorbu pracovných miest a mieru už existujúcej nezamestnanosti v krajine 40 %. Tento problém, spolu s otázkou zvyšovania produktivity práce musí byť adresne riešený. Veľké množstvo pracovných príležitostí je tvorených samozamestnaním resp. malým a mikro podnikaním. Jeho rozvoju však bráni viacero faktorov. Jedným z nich je aj nedostupnosť kapitálu na začatie podnikania v dôsledku nepriateľných podmienok úverov poskytovaných komerčnými finančnými inštitúciami. Ďalším je fakt, že značnej časti populácie chýbajú potrebné zručnosti a vedomosti o podnikaní. Príjem vo Vihiga dištrikte je až 80 % tvorený poľnohospodárskou produkciou a trh je veľmi málo diverzifikovaný.

Podľa Strategického plánu ERS by mali byť v budúcnosti do rozvoja regiónu zainteresované viaceré štátne inštitúcie. Jedná sa najmä o Ministerstvo plánovania a národného rozvoja (MPND), Ministerstvo zdravotníctva (MOH), Ministerstvo práce (MOL), Ministerstvo školstva (MOE), Ministerstvo poľnohospodárstva a Ministerstvo životného prostredia a prírodných zdrojov (MENR), ktoré budú v oblasti realizovať projekty zamerané na zvýšenie poľnohospodárskej produkcie, zvýšeniu kvality a dostupnosti vzdelávania a zdravotníckych služieb.¹⁴ V prípade úspešnosti stratégie a jej čiastkových plánov to bude mať priaznivý dopad na akceleráciu ekonomického a sociálneho rozvoja oblasti. Z pohľadu donora je teda predpokladom udržania výsledkov projektu aj očakávaný stimul zo strany štátu.

2. Charakteristika hlavných problémov v oblasti Emuhaya a ich riešenie

V oblasti Emuhaya žije približne 62 % obyvateľov pod hranicou chudoby. Chudoba je v dištrikte výraznejšia na urbanizovaných územiach, kde dosahuje až 78 %.¹⁵ Čo sa týka geografického rozloženia, najvýraznejšie trpí chudobou obec Luanda v oblasti Emuhaya. Luanda je geografickým centrom medzi vidieckymi komunitami, ktoré sme zahrnuli do projektu.

Zvyšujúci sa podiel ľudí, ktorí nevlastnia a ani nemajú prístup k pôde v kombinácii s obmedzenými možnosťami obživy z iných aktivít ovplyvňuje zvyšovanie nezamestnanosti, vo viacerých oblastiach Vihiga dištriktu, napr. aj v oblasti Emuhaya dosahuje až 30 %. Podiel gramotnosti u obyvateľov v tejto

¹⁴ NCAPD: *Vihiga District Strategic Plan 2005-2010*. Nairobi : NCAPD, 2005, s.11.

¹⁵ Tamže, s. 7.

oblasti je relatívne vysoký 86,7 % u mužov a 77,7 % u žien, priemerná doba navštevovania školy je len 3 roky, z čoho vyplýva nedostatok kvalifikácie pre zamestnanie mimo sektora poľnohospodárstva.

Primárnym problémom, od ktorého sa odvíjajú nasledujúce je **vysoké percento obyvateľov žijúcich v zlých životných podmienkach a chudobe**. Z toho vyplýva aj neschopnosť obyvateľov zabezpečiť základné životné potreby pre seba a rodinu.

Chudoba je dôsledkom:

- nedostatku pracovných príležitostí v regióne a z toho vyplývajúcej nízkej úrovne miezd,
- nedostatku vedomostí a skúseností potrebných na začatie podnikania a na zúročenie výsledkov práce, čo vyplýva z vysokých nákladov na vzdelanie,
- nedostupnosti kapitálu na začatie podnikania, čo vyplýva (okrem iného) z nedostatočne rozvinutej úrovne štátnej správy a rozšírenej korupcie.

V súvislosti s touto analýzou sme stanovili najdôležitejšie ciele, ktorých dosiahnutie bude viesť k riešeniu najurgentnejších problémov v oblasti Emuhaya.

Za primárny cieľ sme stanovili znižovanie chudoby, tak ako je charakterizované v MDGs a ekonomická emancipácia vidieckych komunít. Indikátorom budú výsledky kvantitatívnych a kvalitatívnych hodnotení, ktoré zaznamenajú pokles chudoby u 360 vidieckych žien a ich rodín a schopnosť zabezpečiť dostatok príjmov na pokrytie nákladov na základné potreby udržateľným spôsobom.

Čiastkovým cieľom projektu je vytvorenie pracovných príležitostí, resp. samozamestnávanie podnikateľskou činnosťou. Na základe stimulácie pomocou projektových aktivít budeme merať počet začatých, resp. zlepšených podnikateľských činností, v dôsledku čoho sa vytvorí aj štatisticky merateľný počet pracovných miest.

Ďalším čiastkovým cieľom je prehlbenie vedomostí žien v oblasti podnikania. Na základe školení vidieckej skupiny žien získajú poznatky potrebné na vedenie svojho podnikania, ako aj praktických zručností potrebných pri konkrétnej činnosti. Formou dotazníkového prieskumu získame merateľné výsledky o splnení tohto čiastkového cieľa.

Ekonomika vidieckych oblastí je závislá na poľnohospodárstve, avšak mnoho obyvateľov vidieka v dôsledku vysokej hustoty obyvateľov v Emuhaya nevlastní pôdu. To znamená, že im chýba zdroj obživy. Poľnohospodárstvo a chov domácich zvierat je hlavnou ekonomickou aktivitou v regióne a tvorí až 80 % príjmov obyvateľstva. Najvyšší ekonomický potenciál v regióne má pestovanie obilnín, zrnín, čaju, kávy a cukrovej trstiny. Avšak v dôsledku takmer neexistujúcej infraštruktúry, nedostatku pôdy (v pomere na obyvateľa), nedostupnosť úverov na nákup materiálov a technológií, slabý prístup na trhy, nedostatok znalostí o poľnohospodárskych aktivitách, malý podiel inputov do pestovania (hnojivá, atď.). Chov domácich zvierat čelí podobným problémom. Mnoho domácností, najmä tie, ktoré nevlastnia pôdu sa

realizujú v obchodných aktivitách, a malých formách neformálneho podnikania a samozamestnávania. Tu sa však prejavuje nedostatok skúseností s podnikaním.

Napriek tomu, že viaceré komunity v oblasti Emuhaya v minulosti začínali s rôznymi podnikateľskými aktivitami, významným problémom je nízka odolnosť voči vonkajším šokom (závislosť komunít od dovozu z iných oblastí, čo napríklad v období nepokojov spôsobí ekonomickú závislosť, neschopnosť kupovať za zvýšené ceny a opätovnú stratu v obchodovaní).

Problém slabej životaschopnosti a konkurencieschopnosti malých podnikateľov je dôsledkom:

- prevažujúcej poľnohospodárskej orientácie obyvateľov, ktorá je typická nízkou produktivitou, degradáciou pôdy a nejasnými vlastníckymi vzťahmi k pôde,
- nedostatočnej, na vidieku takmer neexistujúcej infraštruktúry,
- slabého networkingu a odovzdávania skúseností medzi komunitami,
- nízkej diverzifikácie existujúcich podnikateľských činností.

Za prioritu v tejto oblasti sme stanovili cieľ poskytnúť ženám z vidieckych komunít kapitál na začatie podnikania. Výsledkom bude 360 žien z 18 vidieckych komunít, ktoré získajú prostriedky na začatie podnikania.

Ďalším čiastkovým cieľom je organizácia pravidelných stretnutí a spoločné školenia. Počas jedného roka sa uskutoční 10 školení a ďalších stretnutí 18 vidieckych komunít, ktorých výsledkom bude minimálne 6 nových obchodných výmen medzi skupinami navzájom.

V súvislosti s nedostatočnou infraštruktúrou nemáme žiadne ciele, ktoré by mohli existujúci stav zlepšiť, stavba infraštruktúry spadá pod kompetenciu kenskej vlády.

Aby sme dosiahli diverzifikáciu podnikateľských činností a tým aj väčšiu samostatnosť a odolnosť komunít v oblasti Emuhaya voči vonkajším šokom, stanovili sme ďalší čiastkový cieľ naučiť ženy rôzne typy podnikania (remeslá, služby, rôzne typy poľnohospodárskych plodín a chovu dobytku). Výsledkom bude výrazne zvýšený počet rôznych nových podnikateľských aktivít v oblasti.

V rámci školenia a individuálnych pohovorov budeme ženy podporovať v tom, aby iniciovali spoločné návštevy a stretnutia, ktoré by mali zároveň za úlohu výmenu skúseností v rôznych oblastiach mikropodnikania.

Diskriminačné sociálno-kultúrne praktiky na vidieku a nízka úroveň vzdelania medzi ženami vedie k slabému zastúpeniu žien na rozhodovacích procesoch a obmedzenej účasti na ekonomických aktivitách. Čo sa týka vlastníctva výrobných komodít, najväčším obmedzením sú tradičné vzťahy, kde muž je vlastníkom pôdy, a teda žena nemá nijaké možnosti ručenia pre prípad bankového úveru. Cieľová skupina projektu, ženy, členky 18 komunít v dištrikte Emuhaya sa voči tomuto faktu snažili bojovať zakladaním vládou registrovaných „svojpomocných skupín“.

Napriek tomu nemajú prístup k pôžičkám, ktoré by im umožnili podnikanie, a to z viacerých dôvodov. Ženy nespĺňajú podmienky pre získanie komerčných úverov za účelom podnikania (nespadajú do príslušnej príjmovej kategórie, nevlastnia nijaké materiálne statky, ktoré by mohli slúžiť ako protihodnota pre ručenie za splácanie úveru, a pod.). Ďalšími dôvodmi sú najmä geografická vzdialenosť od najbližšieho mesta, v ktorom operujú inštitúcie poskytujúce pôžičky (Kisumu je od centra dištriktu vzdialené približne 70 km) a nedostatočné vzdelanie a skúsenosti ohľadom možností získať úver a úspešne rozbehnúť podnikanie.

Tento problém budeme riešiť poskytnutím kapitálu a školením žien, aby tak mali šancu uspieť v podnikaní a splácať mikropôžičku.

Sprievodným efektom diskriminácie je nekontrolovateľné šírenie HIV/AIDS, ktoré prevažuje najmä medzi obyvateľmi v strednom, teda najproduktívnejšom veku. Miera rozšírenia HIV/AIDS je v dištrikte vysoko nad celoštátnym priemerom (6 %) a dosahuje až 9,5 %. HIV/AIDS a jeho dôsledky v kombinácii s nerozvinutým hospodárstvom, vplyvajú na príjem, potravinovú bezpečnosť a rozvojový potenciál najmä na vidieku. Pandémia zanecháva veľký počet sirôt a vdov. Domácnosti vedené ženami sú obzvlášť zraniteľné vzhľadom na nedostatočný prístup k zdrojom obživy ako sú pôda, alebo kapitál. Pre 70 % týchto žien je pestovanie plodín najdôležitejším a často jediným zdrojom obživy.

Rodová nerovnosť je dôsledkom:

- nízkej akceptácie žien pri rozhodovaní o spoločenských otázkach v komunitách, s tým súvisí aj vysoké riziko šírenia HIV/AIDS (ženy nemôžu rozhodovať o ochrane a v mnohých prípadoch sa neodvážia odmietnuť pohlavný styk),
- vzniku polovičných, ekonomicky nesamostatných rodín. Opustením, alebo úmrtím otca sa vyskytuje v dištrikte vysoký počet polosirôt a sirôt (oficiálne údaje sa nám nepodarilo získať, uvedená skutočnosť vyplynula z neformálnych rozhovorov so ženami v komunitách).

V tejto súvislosti sme stanovili ďalšie čiastkové ciele, ktorých splnenie prispeje k riešeniu zadaných problémov. V rámci projektu chceme poskytnúť 360 ženám v oblasti Emuhaya zapojiť sa do podnikania. Výsledkom budú štatistické výsledky o zapojených ženách do projektu. Okrem toho je čiastkovým cieľom zlepšenie ekonomickej situácie jednotlivcov a ich rodín a tým zvýšiť schopnosť komunity starať sa o znevýhodnených členov a siroty v komunite. Úspech dosiahnutia tohto cieľu sa odrazí v štatistike o počte adoptovaných detí a zvyšovaní frekvencie tzv. „feeding programu“ pre siroty v komunite, ktorý sa v súčasnosti koná raz mesačne vo forme prípravy jednoduchého jedla a čaju, prípravy voľnočasového a vzdelávacieho programu pre siroty.

3. Analýza sektora mikropôžičiek a mikrofinančné aktivity v oblasti Emuhaya

Malé podnikanie je považované za jednu z hybných síl kenskej ekonomiky, prispievajúcej 60 % k celkovej zamestnanosti v krajine. Táto oblasť hospodárstva krajiny je realizovaná prostredníctvom malých a mikro podnikov, ktoré nemajú prístup

k bankovým úverom za podmienok existujúcich na trhu. Jedným z výsledkov ERS, je ustanovenie Oddelenia vidieckych financií (Rural Finance Department) v Kensej centrálnej banke, a vytvorenie mikrofinančného úseku na Ministerstve financií. ERS bola pripravená v spolupráci s Asociáciou mikrofinančných inštitúcií. Minister financií David Mwiraria uviedol: “Mikrofinančné inštitúcie a úverové družstvá hrajú významnú úlohu v našom hospodárstve. Je dôležité ich podporiť vytvorením regulujúceho legislatívneho prostredia”.¹⁶ V roku 2005 bol schválený Zákon o mikrofinanciách, ktorý reguluje pôsobenie mikrofinančných inštitúcií na trhu a má za úlohu rozvíjať mikrofinančný sektor. Štatistiky vtedy ukázali, že mikrofinančný sektor sa skladá z veľkého počtu rôznorodých inštitúcií, ktoré poskytujú širokú škálu pôžičiek a programov na stimuláciu úspor. Odhaduje sa, že približne 3,8 milióna Keňanov sú závislí na mimovládnych organizáciách a ďalších 1,1 milióna závisí na službách neformálnych asociáciách a skupinách s podobnými službami.¹⁷ Potenciálny rast podnikateľského sektora je spomaľovaný viacerými faktormi ako napr.: zlý prístup na trh, nedostupnosť kapitálu pre podnikanie a nevhodné legislatívne prostredie.

Existujúce mikrofinančné inštitúcie v Keni sa združujú pod zastrešujúcou organizáciou AMFI (Association of Microfinance Institutions). Odhaduje sa, že 3,8 milióna obyvateľov Kene závisí v otázke možnosti zisku úverov na malé a mikro podnikanie na formálnych a neformálnych združeniach a svojpomocných skupinách.

Podľa informácií AMFI, na území západnej Kene operuje približne 29 formálnych mikrofinančných inštitúcií.¹⁸ Dve z nich, K-rep and Equity sa postupne transformovali na inštitúcie bankového typu, a poskytujú rôzne bankové služby. Ostatné z nich fungujú ako mikrofinančné inštitúcie, trusty, alebo MVO. V súčasnosti existuje päť inštitúcií, ktoré majú siete pobočiek aj vo viacerých vidieckych oblastiach (K-rep, Equity, KWFT, Faulu a SMEP). Činnosť ostatných inštitúcií je obmedzená len na niektoré oblasti a dištrikty, a najmä urbanizované oblasti a centrá miest. **V dištriktoch Emuhaya a Vihiga nepôsobia nijaké formálne mikropôžičkové inštitúcie.** Niekoľko málo existujúcich svojpomocných skupín v oblasti sa snaží realizovať malé pôžičky pre svojich členov, resp. pre komunitu na báze úspor členov týchto skupín, avšak zatiaľ bez väčšieho úspechu. Z tohto dôvodu je možné konštatovať, že momentálne mikrofinančné inštitúcie nie sú schopné pokryť existujúci dopyt po cenovo prístupných pôžičkách pre malé podniky a to najmä vo vidieckych oblastiach Kene.

Sektor mikropôžičiek je mladým odvetvím, rozvíjajúcim sa od 80. rokov kvôli ekonomickým, politickým reformám a reformám bankového sektora, ktoré viedli ku kolapsu mnohých veľkých bánk. Mikrofinančné inštitúcie dokážu preklenúť nedostatok možností na zabezpečenie kapitálu najmä pre najzraniteľnejšie

¹⁶ SABANA, B.: *Incorporating Microfinance into Kenya's Economic Recovery Strategy*. Kenya National Committee : 2005. [cit. 13.9.10.2008]. Dostupné na internete: <http://www.uncdf.org/english/microfinance/pubs/newsletter/pages/2005_09/news_rep_kenya.php>

¹⁷ Tamže.

¹⁸ AMFI: *Newsletter*. 2005. [cit. 13.9.2008]. Dostupné na internete: <<http://www.amfikenya.com/pubs/AMFI%20UPDATE.pdf>>

a najchudobnejšie časti obyvateľstva. V súčasnosti však sektor mikropôžičiek v Keni nedokáže uspokojiť existujúci veľký dopyt po prístupných pôžičkách pre malé podnikanie, do mnohých oblastí ako napr. Emuhaya sa zatiaľ nedostal vôbec.

Pokusy o získanie financií od vlády na malé podnikanie uskutočnila len jedna komunita, Obusitsa Self Help Group, ale po predložení a schválení projektu na vybudovanie "Tea nursery school" sa projekt nerealizoval, keďže v dôsledku korupcie sa finančné prostriedky do komunity nedostali. Po takýchto skúsenostiach vo všeobecnosti vládne v komunitách určitá nedôvera a skepticizmus voči vládnym stratégiám a administratívnym procedúram.

Záver

Vytváraním nových pracovných miest pomocou malých a mikro podnikov alebo pomocou samozamestnávania sa môže doceliť rozvoj ľudského kapitálu najchudobnejších častí obyvateľstva a v dôsledku môžu naplniť všetky tri piliere ERS. Podľa dokumentu sú najvýraznejšími obmedzeniami rozvoja malého podnikania nedostupnosť kapitálu na podnikanie, nedostatok podporných služieb a slabé inštitucionálne zabezpečenie.¹⁹ Intervencie vlády do výrobného sektora sa sústreďujú na viaceré oblasti. Predpokladom pre úspešnú stratégiu rozvoja je vytvorenie legálneho rámca, ktorý by oživil malé a mikro podnikanie a odstránil by administratívne prekážky, ktoré zvyšujú náklady s ním spojené. Ďalšou prioritou musí byť rozšírenie mikrofinančných služieb a zlepšenie prístupu ku kapitálu pre maloroľníkov a malopodnikateľov.

Lokalita pôsobnosti projektu je naplánovaná vo vidieckej oblasti západnej Kene v dištrikte Emuhaya. Je to oblasť charakterizovaná pomerne dobre obrábatelnou a úrodnou pôdou, ale nadmerne vysokou hustotou osídlenia a teda aj nedostupnosťou pôdy. V oblasti nie je vybudovaná takmer žiadna infraštruktúra, iba vo výnimočných prípadoch majú obyvatelia elektrickú energiu (údajne náklady na zavedenie elektriny do oblasti vyčíslila vláda na 1 milión Ksh, ale zatiaľ nenaplánovala túto investíciu v najbližšej dobe uskutočniť – neformálna informácia od žien v dištrikte) a vodu (spravidla ju donášajú ženy 3-8 km v závislosti od vzdialenosti komunity od zdroja). V oblasti Emuhaya je vysoký výskyt HIV/AIDS, v dôsledku toho veľa vdov, sirôt a polosirôt. Oblasť je charakteristická nízkou úrovňou služieb a zlou dostupnosťou výrobkov, ktoré musia kupovať a donášať z okolitých regiónov, alebo z Ugandy (niektoré komunity sú vzdialené len 13 km od hranice s Ugandou). Chýba tu základná sociálna infraštruktúra, zdravotnícka starostlivosť či vzdelávacie inštitúcie (najbližšia dostupná stredná škola je v Bunyore, cca. 26 km od oblasti). Táto, jedna z najchudobnejších oblastí Kene je ťažko dostupná a preto aj opomínaná lokálnymi rozvojovými organizáciami a vládou. Príjmy obyvateľstva v dištrikte sú hlboko pod hranicou Kenského priemeru, a mnoho ľudí žijúcich v extrémnej chudobe je vylúčených z bežných aktivít a trhu práce. Nezamestnanosť v regióne predstavuje až 30 % a väčšina obyvateľstva závisí od poľnohospodárskej produkcie. V dôsledku

¹⁹ MINISTRY OF FINANCE, REPUBLIC OF KENYA: *Economic Recovery Strategy*. Nairobi : 2003, s 10. Dostupné na internete: <<http://www.ke.undp.org/ERS.pdf>>

vysokej úmrtnosti na HIV/AIDS, žije v regióne množstvo osirelých detí a vdov. Na čele väčšiny domácností sú slobodné ženy, vdovy a matky samoživiteľky, a na tieto je projekt zameraný. Ženy, zodpovedné za starostlivosť o rodinu sú jednou z najzraniteľnejších skupín obyvateľstva v dôsledku toho, že nemajú prístup k základným zdrojom obživy ako sú pôda, či kapitál.

Všetky navštívené komunity, ktoré sme zapojili do projektu sú oficiálne zaregistrované ako Self Heplp Group minimálne 2 roky. Členkami týchto komunít sú prevažne ženy, často samoživiteľky alebo vdovy. Skupiny sa začali formovať v dôsledku snahy pomôcť slabým členom komunity – sirotám, vdovám, chorým ľuďom, ktorým sa komunita snažila poskytovať výživový program. Každá komunita má v priemere 20 členiek a minimálne 3 volených členov. Komunity už majú predchádzajúce skúsenosti so šetrením financií, na základe ktorých niektoré začali s malými podnikateľskými aktivitami, výnos ktorých bol smerovaný do spomínaného výživového programu.

Väčšina skupín sa chce začať s rôznymi typmi podnikania, ktoré by malo byť diverzifikované - chov kureníc a kráv, pestovanie obilnín, kukurice, fazule, výroba mydla, výroba odevov a pod. Na takýto typ podnikania chýbajú komunitám finančné prostriedky a dostatok skúsenosti so stanovením si podnikateľských plánov ako i podnikaním samotným. Chýbajú im tiež niektoré zručnosti, súvisiace s obsahom podnikania, ako je napríklad technológia výroby prírodného mydla z Aloe vera, pletenie svetrov, princípy pestovania rôznych typov obilnín atď. Ak sa zabezpečí diverzita v ich podnikaní, komunity by rôzne komodity kupovali od seba navzájom a nemuseli kupovať zvonka. Ďalšou výzvou je intenzívnejší networking jednotlivých skupín, aby si vedeli navzájom vymieňať skúsenosti v oblasti podnikania ale aj iných aktivít.

Komunity v oblasti Emuhaya sú špecifické veľmi vysokým stupňom organizácie. Každá komunita má potenciál rozvíjať sa na troch spoločenských úrovniach (tento proces sa dá stimulovať práve networkingom a podporou šírenia know-how medzi jednotlivými komunitami).

- **Prvá, ekonomická úroveň:** snaha o realizáciu malého podnikania a zlepšenie ekonomickej situácie komunít (v tejto oblasti vidíme náš hlavný potenciál a možnosť podpory, pretože bude mať pozitívny dopad aj na ďalšie dve úrovne)
- **Druhá, politická úroveň:** existencia jednoduchej hierarchie (Chairlady, Tresurer, Secretary) a s toho vyplývajúcich úloh. Hierarchia je tvorená na základe demokratických volieb, na ktorých sa zúčastňujú všetci členovia komunity. Formovaním politickej úrovne sa môže podporiť rovnosť mužov a žien pri rozhodovaní o kľúčových otázkach spoločenského života nielen v komunite, ale aj v rodine.
- **Tretia, sociálna úroveň:** ženy sa starajú o siroty, starých a chorých členov komunity aj napriek nedostatku financií a nedostupnosti základných potrieb a sociálnych služieb. Zvýšený príjem z podnikania využijú okrem pomoci svojim rodinám aj na pomoc sociálne zraniteľným skupinám sirôt v komunitách.

Nepriamymi príjemcami pomoci sú rodiny 360 členiek komunit, ktoré profitujú z lepšieho finančného príjmu klientiek mikropôžičkového programu. Projekt má dopad aj na najzraniteľnejšie skupiny v komunite – siroty, vdovy, starí a chorí ľudia, ktorým skupiny v dôsledku zvýšeného príjmu z podnikania budú môcť poskytnúť sociálnu pomoc – varenie jedla, oblečenie, útulky.

Zoznam použitej literatúry

1. AMFI: *Newsletter*. 2005. Dostupné na internete:
<<http://www.amfikenya.com/pubs/AMFI%20UPDATE.pdf>>
2. CIA: *The World Factbook: Kenya*. Publikované: 9.10. 2008. Dostupné na internete:
<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ke.html#People>>
3. GIKUNJU W.: *Nuts and bolts of Kenya's Vision 2030*, *Bussiness Daily*, 2008. Dostupné na internete:
<http://www.bdafrica.com/index.php?option=com_content&task=view&id=9523&Itemid=5844>
4. GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF KENYA: *Kenya Vision 2030*. Nairobi : GRK, 2008, 28s.
5. MICHUKI, J.: *Investing in Kenya: Financial, Legislative & Regulatory Environment*. Nairobi : Ministry of Fianance, 2008.
6. MINISTRY OF FINANCE, REPUBLIC OF KENYA: *Economic Recovery Strategy*. Nairobi : 2003, 61 s. Dostupné na internete:
<<http://www.ke.undp.org/ERS.pdf>>
7. NCAPD: *Vihiga District Strategic Plan 2005-2010*. Nairobi : NCAPD, 2005, 55s.
8. POVERTY REDUCTION AND ECONOMIC MANAGEMENT UNIT 2, COUNTRY DEPARTMENT FOR KENYA: *Kenya Accelerating and Sustaining Inclusive Growth*. World Bank : 2008, 134 s. Dostupné na internete <http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2008/08/13/000333037_20080813012252/Rendered/PDF/428440ESW0gray10Box327426B01PUBLIC1.pdf>
9. SABANA, B.: *Incorporating Microfinance into Kenya's Economic Recovery Strategy*, Kenya National Committee. 2005. Dostupné na internete:
<http://www.uncdf.org/english/microfinance/pubs/newsletter/pages/2005_09/news_rep_kenya.php>

Autor príspevku: *Ing. Ivana Raslavská, PhD.*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Adresa: Dolnozemska 1/b
852 35 Bratislava
E-mail: raslavska@euba.sk

Pracovisko: Človek v ohrození
Adresa: Svätoplukova 1
821 09 Bratislava
E-mail: raslavska@clovekvohrozeni.sk

Oficiálna rozvojová pomoc SR

Dr. Miroslav Rosenberg, PhD. - Mgr. Antónia Fodorová

Summary

Development assistance of the EU member states provided to developing countries represents more than half of the global ODA. Development co-operation belongs to the important priorities of the EU external relations. Official assistance of the Slovak republic participates in global problems solution.

Key words: *official development aid, EU development aid*

I. Rozvojová pomoc Európskej únie

Rozvojovú pomoc možno charakterizovať ako súčasť zahraničnej politiky krajín, integračných zoskupení za účelom pomoci menej rozvinutým krajinám pri riešení globálnych problémov.

Rozvojová pomoc a spolupráca sú na jednej strane prejavom solidarity rozvinutých krajín s menej rozvinutými, na strane druhej sú nástrojom presadzovania zahraničnoobchodných cieľov donorov. Hospodársky vyspelé krajiny sa takto snažia kompenzovať negatívne dopady nerovnomerného ekonomického vývoja a zároveň získať ekonomický a politický vplyv v rozvojovom svete. Oficiálna rozvojová pomoc krajín je teda determinovaná zo strany darcov určitým morálnym záväzkom pomáhať slabším a menej rozvinutým krajinám a vlastnými štátnymi záujmami.

Podľa poskytovateľa pomoci sa zahraničná pomoc delí na¹:

- Bilaterálnu (dvojstrannú), prípadne trilaterálnu (trojstrannú);
- Multilaterálnu (mnohostrannú).

Rozvojová pomoc Európskej únie je jedným zo základných pilierov zahraničnej politiky a súčasne a zároveň aj súčasťou zahraničnej politiky členských krajín. Rozvojová pomoc EU poskytuje v súčasnom období viac ako polovicu celkovej rozvojovej pomoci určenej ekonomicky menej vyspelým krajinám.

„Rozvojová politika Európskej únie tvorí podstatnú súčasť vonkajších ekonomických aj politických vzťahov voči tretím krajinám a je zakotvená v princípe morálnej zodpovednosti, ktorá zaväzuje všetky členské krajiny pomáhať ekonomicky menej vyspelým krajinám sveta.“²

¹ <http://www.mvro.sk/rozvojova-pomoc-charakteristika-rozvojovej-pomoci-humanitarna-pomoc.html>, načítané: Október 2007

² RASLAVSKÁ I.: Rozvojová pomoc Európskej únie. In: Trendy hospodárskeho a sociálneho rozvoja v krajinách EÚ. Trenčín: Fakulta sociálno – ekonomických vzťahov Trenčianskej univerzity A. Dubčeka, 2006, ISBN 80-8075-187-0

Európska únia princípy a ciele rozvojovej pomoci stanovila v dokumente „The European consensus on development a prihlásila sa Miléniovým rozvojovým cieľom (MDGs – Millenium development goals):³

1. cieľ: Odstrániť extrémnu chudobu a hlad
2. cieľ: Dosiagnúť základné vzdelanie pre všetkých
3. cieľ: Presadzovať rovnosť pohlaví a posilniť úlohu žien v spoločnosti.
4. cieľ: Znížiť detskú úmrtnosť
5. cieľ: Zlepšiť zdravie matiek
6. cieľ: Bojovať s HIV/AIDS, maláriou a ďalšími chorobami
7. cieľ: Zaisťovať udržateľný stav životného prostredia
8. cieľ: Budovať svetové partnerstvo pre rozvoj

Činnosť a aktivity Európskej únie teda možno rozdeliť na deväť kľúčových oblastí pôsobenia jej rozvojovej pomoci⁴:

- obchod a regionálna spolupráca;
- životné prostredie a trvalo udržateľný manažment prírodných zdrojov;
- infraštruktúra, komunikácie a transport;
- voda a energia;
- rozvoj vidieka, teritoriálne plánovanie, poľnohospodárstvo a potravinová bezpečnosť;
- vláda, demokracia, ľudské práva, podpora ekonomických a inštitucionálnych reforiem;
- prevencia konfliktov;
- ľudský rozvoj;
- sociálna kohézia a zamestnanosť.

Okrem deviatich vertikálnych oblastí implementácie rozvojovej pomoci sa plnia štyri horizontálne priority v oblasti:

- demokracia, „good governance“, ľudské práva, práva detí a domorodého obyvateľstva;
- Rovnosť pohlaví;
- Trvalo udržateľná životné prostredie;
- Boj proti HIV/AIDS.

II. Rozvojová pomoc poskytovaná SR

Slovenská republika poskytla v roku 2007 oficiálnu rozvojovú pomoc vo výške **1,652 miliárd Sk** s podielom ODA/HND **0,093 %**. Pre porovnanie v roku 2006 to

³ <http://www.mvro.sk/mileniove-ciele-rozvojove-projekty.html>, načítané: Október 2008

⁴ RASLAVSKÁ I.: Rozvojová pomoc Európskej únie. In: Trendy hospodárskeho a sociálneho rozvoja v krajinách EÚ. Trenčín: Fakulta sociálno – ekonomických vzťahov Trenčianskej univerzity A. Dubčeka, 2006, ISBN 80-8075-187-0

bolo 1,638 miliárd Sk s podielom ODA/HND 0,103 %. V percentuálnom vyjadrení ODA/HND je to v roku 2007 pokles o 0,01 % oproti roku 2006. V absolútnych číslach je to zvýšenie o 14 mil. Sk, čo v percentuálnom vyjadrení predstavuje o takmer 1 % viac ako v roku 2006.

1. Štruktúra financovania slovenskej ODA

ODA SR od roku 2002 do roku 2005, kedy bol ukazovateľ ODA vykazovaný v pomere ODA k HDP v tis. Sk.

ROK	V ABSOLUTNÝCH ČÍSLACH	%ODA/HDP
2002	257 600	0,024
2003	553 521	0,046
2004	910 500	0,072
2005	1 739 551	0,120

ODA SR od roku 2006 s ukazovateľom ODA vykazovaným v pomere ODA k HND s predpokladaným vývojom v roku 2010 v tis. Sk (pri predpokladanom ročnom raste HND – na základe údajov finančného odboru MZV SR a MF SR).

ROK	V ABSOLUTNÝCH ČÍSLACH	% ODA/HND
2006	1 638 118	0,103
2007	1 652 386	0,093
Cieľový rok 2010	3 947 740	0,17

MZV SR v súlade so smernicou pre štatistické výkazníctvo Výboru pre rozvojovú pomoc OECD poskytlo v roku 2007 rozvojovú pomoc v celkovej výške **187 377 tis. Sk**, z čoho bilaterálna ODA bola vo výške **150 267 tis. Sk** a multilaterálna vo výške **37 110 tis. Sk**.

2. Humanitárna pomoc

Kirgizsko

Pomoc SR bola reakciou na silné sneženie, ktoré poškodilo infraštruktúru na juhu krajiny (regióny Osh a Biškek). Živel spôsobil aj smrť 4 ľudí. MV SR v spolupráci s MZV SR pripravili materiálnu humanitárnu pomoc v hodnote 6,04 mil. Sk (stany, teplé oblečenie a prikrývky). Dňa 20. marca 2007 bol materiál dopravený na americkú základňu – Rammstein v SRN odkiaľ bol leteckou prepravou prevezený na územie Kirgizskej republiky.

Peru

Na základe výzvy Peru o poskytnutie humanitárnej pomoci, SR poskytla humanitárny materiál vyčlenený zo zásob civilnej ochrany MV SR a SŠHR SR (stany, elektrocentrály, spacáky, poľné fľaše, prikrývky a 1500 balení Diazepamu). Celková trhovú hodnotu poskytnutej materiálnej humanitárnej pomoci je 7,44 mil. Sk. Prepravu zabezpečil Úrad civilnej ochrany MV SR z Limbachu – Hamburgu (SRN) dvomi kamiónmi v dňoch 11. – 12. októbra 2007. Prepravu pomoci do Peru zabezpečilo loďou Veľvyslanectvo Peru v Berlíne.

Moldavská republika

Vláda Moldavska vyzvala medzinárodné spoločenstvo na poskytnutie pomoci pri zmiernovaní následkov katastrofálneho sucha. Ministerstvo zahraničných vecí SR schválilo dňa 29. 10. 2007 pomoc v objeme 4 mil. Sk, ktorá bude realizovaná vo forme dvoch humanitárnych projektov slovenských mimovládnych organizácií v období december 2007 – jún 2008. Zameranie projektov je na potravinovú bezpečnosť a rekonštrukciu infraštruktúry.

Bangladéš

Dňa 28. 11. 2007 minister ZV rozhodol o poskytnutí humanitárnej pomoci obetiam cyklónu v Bangladéši. Príspevok 2 mil. Sk bol určený Medzinárodnej federácii Červeného kríža a Červeného polmesiaca (IFRC). Prevod peňazí zabezpečila Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu z časti rozpočtu O5T určeného na humanitárnu pomoc.

3. Činnosť rozvojovej pomoci poskytovanej SR v r. 2008**Prioritné sektory slovenskej ODA sú najmä:**

- budovanie demokratických inštitúcií a trhového prostredia;
- infraštruktúra (vrátane sociálnej);
- krajnotvorba, ochrana životného prostredia, pôdohospodárstvo, potravinová bezpečnosť a využívanie nerastných surovín.

Z geografického hľadiska bude ODA SR v roku 2008 zameraná na nasledovné krajiny:

- programové krajiny - Srbsko a Čierna Hora,
- prioritné projektové krajiny – Bosna a Hercegovina, Ukrajina, Bielorusko, Afganistan, Kazachstan a Keňa (pre tieto krajiny bolo užšie vymedzené aj sektorové zameranie),
- ostatné projektové krajiny: Albánsko, Kirgizsko, Macedónsko, Mongolsko, Mozambik, Sudán, Tadžikistan a Uzbekistan.

Základné princípy medzinárodnej rozvojovej spolupráce**1.1 Plnenie Miléniových rozvojových cieľov Organizácie Spojených národov**

- 1.2 Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) / Výbor pre rozvojovú spoluprácu (DAC)⁵ a plnenie Parížskej deklarácie
- 1.3 Účasť SR v rozvojovej politike Európskej únie
- 1.4 Svetová obchodná organizácia (WTO) – rozvojová agenda z Dohy (DDA)
- 1.5 Spolupráca s donormi:
 1. Rakúska rozvojová agentúra – ADA
 2. Kanadská medzinárodná rozvojová agentúra - CIDA
 3. Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
 4. Organizácia Spojených národov
 5. Európska banka pre obnovu a rozvoj (EBOR)

Záver

Slovenská republika v realizácii rozvojovej pomoci vychádza z priorit vonkajších vzťahov Európskej únie a prihlásila sa k Miléniovým rozvojovým cieľom OSN. V rámci zahraničnej politiky oficiálnou rozvojovou pomocou sa podieľa na riešení globálnych problémov, akými sú chudobu a extrémny hlad, nedostatok všeobecného vzdelania, detská úmrtnosť, smrteľné choroby HIV, AIDS, malária. Prispieva k zabezpečeniu trvalej udržateľnosti životného prostredia a globálneho partnerstva pre rozvoj. Slovenská republika realizuje oficiálnu rozvojovú pomoc v súlade s rozvojovou politikou EU v rámci Národného programu rozvojovej pomoci SR na jednotlivé obdobia.

Zoznam použitej literatúry

1. Raslavská, I.: Rozvojová pomoc Európskej únie. In: Trendy hospodárskeho a sociálneho rozvoja v krajinách EÚ. Trenčín: Fakulta sociálno – ekonomických vzťahov Trenčianskej univerzity A. Dubčeka, 2006, ISBN 80-8075-187-
2. <http://www.mvro.sk/rozvojova-pomoc-charakteristika-rozvojovej-pomoci-humanitarna-pomoc.html>, načítané: Október 2007
3. <http://www.rokovania.sk>, vláda SR č. 90 bod č. 5
4. <http://www.rokovania.sk>, vláda SR č. 93 bod č. f

Autori príspevku:	Dr. Miroslav Rosenberg, PhD.	Mgr. Antónia Fodorová
Pracovisko:	Obchodná fakulta EU v Bratislave	Fakulta medzinárodných vzťahov EU v Bratislave
Adresa:	Dolnozemska 1/b 852 35 Bratislava	Dolnozemska 1/b 852 35 Bratislava
E-mail:	rosenber@euba.sk	antonia.fodorova@nafta.sk

⁵ Výbor OECD pre rozvojovú spoluprácu (Development Assistance Committee, ďalej len „DAC“) predstavuje hlavné fórum pre koordináciu politik bilaterálnych donorov s cieľom zvýšiť efektivitu poskytovania tejto pomoci.

Rozvojová pomoc ako prejav identity donorskej krajiny (na príklade Portugalska)

JUDr. Peter Rusiňák, PhD.

Summary

The aim of the article is to point out the importance of development assistance as the expression of identity and to outline ways how to strengthen it. The above mentioned issue is demonstrated on the example of Portugal, the country with specific tradition of the former colonial great power.

Key words: *Development Aid, Portugal, Identity, Lusophon - countries, Donor.*

Cieľom príspevku je poukázať na význam rozvojovej pomoci ako prejavu identity a naznačiť prostriedky, pomocou ktorých je možné takúto identitu posilňovať. Zaujímá nás pritom najmä vzťah donorskej krajiny k tejto činnosti s cieľom zachovať si autonómne a zároveň osobitné postavenie v rámci integračného celku (v danom prípade najmä v pozícii členského štátu Európskej únie). Uvedený prístup demonštrujeme na príklade Portugalska, krajiny s osobitnou tradíciou bývalej koloniálnej veľmoci.

Špecifikom historického vývoja Portugalska je strata jeho participácie na riešení celosvetových záležitostí typická pre druhé obdobie účasti krajiny v medzinárodných vzťahoch (išlo o obdobie 15. až 20. storočia charakterizované v počiatku „zlatým vekom“ zámorských objavov a následným vybudovaním koloniálnej ríše). Je príznačné pre Portugalsko, že po strate pozície koloniálnej veľmoci sa v zahraničnopolitickej činnosti a osobitne v rámci multilaterálnych organizácií spravidla koncentruje na ochranu a udržanie svojich záujmov prikláňajúc sa pri rozhodovaní o globálnych otázkach k názoru väčšiny. Preklenúť neschopnosť vlastnými silami zaistiť si bezpečnosť a eliminovať tým najslabšie miesto vo vzťahoch s veľmocami núti aj Portugalsko vyvíjať aktívnu činnosť predovšetkým v rámci medzinárodných organizácií a medzinárodných kontaktov. Ako malý štát plní rolu mostu, ktorú realizujú predovšetkým krajiny, ktoré z historického hľadiska spravidla udržiavajú tesné kontakty so štátmi stojacimi mimo daných integračných zoskupení. Typická je táto rola u bývalých koloniálnych metropol.

Vychádzajúc z troch základných fundamentov – historickej identity, osvojenia si európskych hodnôt a univerzalizmu snaží sa PR v zahranično-politickej činnosti využívať predovšetkým nasledujúce komparatívne prednosti:

- portugalský jazyk ako dorozumievací prostriedok pre vyše 200 mil. obyvateľov na piatich kontinentoch
- strategicky geografickú polohu interkontinentálneho významu
- neprehliadnuteľnú kultúrnu identitu a národnú kohéziu
- existenciu jedného z najstarších európskych národov žijúceho v prakticky nezmenených hraniciach
- neúčasť v regionálnych konfliktoch, absenciu národnostných, jazykových a religiózných problémov

- históriu zasluhujúcu obdiv na celom svete
- úspešnú a nekrvavú formu zmeny politického a spoločenského systému rezultujúcu do vytvorenia demokratického štátu a následne vybudovanú demokratickú spoločnosť s pluralitným demokratickým systémom a fungujúcou trhovou ekonomikou
- snahu bývalého kolonizátora o nadviazanie a pokračovanie dobrých a vzájomne výhodných vzťahov s bývalými kolóniami vedúcich k skončovaniu koloniálneho dedičstva aj de facto.

Rozvojová pomoc je jedným zo základných pilierov zahraničnej politiky Portugalska. Je považovaná zároveň za nevyhnutný nástroj kontaktov so svetom. Rozvojová pomoc reflektuje zahraničnopolitické priority Portugalska v troch základných rovinách:

1. spolupráca s bývalými kolóniami, osobitne s lusofónnymi krajinami Afriky a Východným Timorom. Spolupráca s týmito krajinami sa považuje popri európskej integrácii a euroatlantickej spolupráci za jednu z troch priorít portugalskej zahraničnej politiky.
2. posilnenie portugalského jazyka, najmä jeho využitie v partnerských krajinách z hľadiska potrieb základného vzdelávania a odstránenia analfabetizmu. Zo širšieho pohľadu sa prítomnosť portugalského jazyka ako oficiálneho, resp. jedného z oficiálnych jazykov v týchto krajinách považuje za nástroj udržania vplyvu niekdajšej metropoly a zároveň ľahšieho prieniku prijímajúcej krajiny na európske a svetové trhy.
3. využitie medzinárodných sietí na presadzovanie svojich záujmov a zapojenie adresátov rozvojovej pomoci do svetovej ekonomiky a postupné prelomenie etapy chudoby v ich vlastnom vývoji.

Z historického hľadiska je potrebné upozorniť na významnú zmenu paradigmy rozvojovej pomoci, ktorá prestala byť nástrojom studenej vojny a stáva sa čoraz viac efektívnym nástrojom globálneho politického a ekonomického rozvoja. Víťazstvo svetového kapitalizmu a modelu trhovej ekonomiky a zmena geopolitického postavenia rozvojových krajín vo svetovom politickom spoločenstve sa stali základným predpokladom pre nastolenie mieru a medzinárodnej stability a v konečnom dôsledku znamenali vytvorenie priaznivých predpokladov pre mierové využitie prostriedkov prostredníctvom rozvojovej pomoci. Signifikantná je strata vplyvu bývalých koloniálnych mocností a nástup nových aktérov, ktorí poskytujúcu rozvojovú pomoc považujú za vhodný nástroj na presadzovanie svojich politických, diplomatických a ekonomických záujmov. Prof. Manuel Ennes Ferreira z Technickej univerzity v Lisabone v tejto súvislosti hodnotí obdobie od počiatku 90. rokov za postkoloniálny systém druhej generácie, bez ideologickej konfrontácie z čias studenej vojny. Status quo, pretrvávajúci medzi metropolou a kolóniou 60. až 80. rokov minulého storočia, s ochranou vlastných záujmov vystriedal spoločný tlak na

demokratizáciu rozvojových krajín, osobitne na africkom kontinente¹. Posilnenie rozvojovej pomoci je chápané aj ako odpoveď Portugalska a Európskej únie na negatívne tendencie globalizačných procesov, ktoré môžu ešte viac zvýrazniť rozdiely medzi Severom a Juhom.

Postavenie Portugalska v oblasti rozvojovej pomoci je založené na komparatívnych výhodách tejto krajiny – jej univerzalizme a európskej identite. Historicky vedenými vzťahmi a prítomnosťou takmer vo všetkých regiónoch sveta je možné považovať ho za krajinu s univerzálnym postavením. Je zároveň členským štátom organizácie, ktorá je najvýznamnejším poskytovateľom rozvojovej pomoci a zároveň stavajúca úspech vlastnej existencie na multilateralizme a solidarite. Je vhodným príkladom vplyvu európskej integrácie na konsolidáciu demokracie, rešpektovania ľudských práv a budovania právneho štátu.

V roku 1999 prijala vláda Portugalska strategický dokument „Portugalská spolupráca v 21. storočí“ a v novembri 2005 novú stratégiu poskytovania rozvojovej pomoci pod názvom „Strategická vízia pre portugalskú spoluprácu“. Ich hlavný zámer zostáva aj naďalej platný – prezentovať:

- schopnosť artikulovať politické, ekonomické a kultúrne zámery Portugalska predovšetkým v lusofónnom svete a približovať sa postupne aj k iným regiónom sveta
- vlastnú európsku identitu v diverzifikovanom európskom priestore a v tejto súvislosti prezentovať schopnosť zhodnotiť historické a kultúrne dedičstvo krajiny
- prísnejšiu strategickú koherenciu v oblasti efektívnejšieho riadenia a financovania rozvojovej pomoci.

V roku 2003 bol zriadený Inštitút rozvojovej pomoci (IPAD – Instituto Portugues de Apoio ao Desenvolvimento). Jeho konštituovaním došlo k výraznej zmene v koordinácii poskytovanej rozvojovej pomoci, ktorá v súčasnosti zahŕňa 15 ministerstiev, 308 miestnych samospráv a tiež viaceré mimovládne organizácie. IPAD vypracúva a predkladá koncepcie, legislatívne návrhy a rozpočtové pravidlá portugalskej rozvojovej pomoci, koordinuje aktivity všetkých jej účastníkov na portugalskej strane a následne vypracúva ročné správy.

Portugalsko sústreďuje svoju pomoc na najchudobnejšie krajiny, s významným podielom bilaterálnej pomoci v subsaharskej Afrike. Prevláda pomoc pri riešení dlhových, technickej pomoci, nízky je podiel pomoci v oblasti infraštruktúry a základných sociálnych služieb.

Portugalská rozvojová pomoc zahŕňa miléniové ciele. Pokračuje v geografickej preferencii lusofónnych štátov a tematické a sektorové okruhy sú úzko spojené s komparatívnymi metódami Portugalska v partnerských krajinách (jazyk, kultúra, inštitucionálna a legislatívna podobnosť). Z hľadiska geografických priorít sa portugalská rozvojová pomoc orientuje, ako už bolo naznačené, na krajiny

¹ Ferreira, E., M.: O fim do „sistema pós-colonial“. In Zborník z medzinárodného seminára „Európa – África: perspectivas de relacionamento“, 15. – 16. júna 2000 v Lisabone. Lisbon: Instituto diplomático, 2000. ISBN 972-97416-1-1, s.67-75.

s oficiálnym jazykom portugalským na africkom kontinente a vo Východnom Timore. Až 3/5 pomoci realizovanej prostredníctvom bilaterálnej pomoci sú orientované na africký kontinent. Deväť z desiatich krajín prijímajúcich portugalskú pomoc, sú ohrozené, resp. zasiahnuté konfliktmi. Táto primárna orientácia existuje od počiatkov poskytovania zahraničnej pomoci tak na bilaterálnej úrovni ako aj na úrovni občianskej spoločnosti. V poslednom období sa okruh prijímajúcich štátov rozšíril o krajiny s historicky tradičnými väzbami, najmä s Marokom, Juhoafrickou republikou, Senegalom a Indonéziou.

V oblasti sektorovej sa priority portugalskej rozvojovej pomoci orientujú najmä na:

- posilnenie bezpečnostnej situácie, osobitne v krajinách s krehkou demokraciou resp. v postkonfliktných regiónoch
- podporu lusofónie ako základného nástroja vzdelávania
- podporu ekonomického rozvoja s jeho sociálnym a enviromentálnym zameraním
- aktívnejšiu účasť krajiny v medzinárodnom rozhodovaní a podpore princípu medzinárodnej konvergenie pri dosahovaní spoločných cieľov
- dosiahnutie optimálnej miery koordinácie poskytovanej pomoci na bilaterálnej i multilaterálnej úrovni

V oblasti **posilnenia bezpečnosti** ide najmä o technicko-vojenskú spoluprácu s cieľom garantovať rastúcu efektívnosť procesov vnútornej stabilizácie, výstavbu a konsolidáciu štátnych inštitúcií. Projekty smerujú do intervencie v procesoch zachovania mieru, budovania vnútornej bezpečnosti založenej na princípoch demokracie, rešpektovania ľudských práv a slobôd, dobre spravovanej spoločnosti, budovania právneho štátu, rovnosti príležitostí, kontroly hraníc, dodržiavania verejného poriadku, informatizácie, zlepšenia administratívnych procesov, kreovania volebných systémov, reorganizácie ozbrojených síl, pomoci civilnému obyvateľstvu, ktoré sa stalo obeťou ozbrojených konfliktov, boju proti kriminalite a pod.

Portugalský jazyk je z hľadiska vonkajšieho platforma pre širšie zapojenie lusofónnych štátov v medzinárodnom systéme aj ich významnejšie postavenie z regionálneho pohľadu. Z interného hľadiska predstavuje základný predpoklad identity uvedených štátov, osobitne z pohľadu dosiahnutia aspoň základnej úrovne vzdelávania ako predpokladu pre uplatnenie obyvateľov na trhu práce, vrátane možnosti využívania modernejších informačných technológií.

Prioritou v oblasti **ekonomického rozvoja** je boj proti chudobe a kreovanie minimálnej sociálnej infraštruktúry – prístup k vzdelaniu, zdravotníckym službám, odstráneniu negramotnosti, zlepšovaniu bývania, vytváranie pracovných miest a kreovanie a postupné zavádzanie bazálnych segmentov sociálnych systémov (schém) v oblasti zdravotníctva a sociálneho zabezpečenia.

Portugalsko podpísalo v r. 2005 Parížsku deklaráciu o efektívnosti poskytovanej rozvojovej pomoci a zaviazalo sa výrazne posilniť národnú schopnosť pracovať v podmienkach efektívnej koordinovanej spolupráce založenej na bilaterálnej a multilaterálnej úrovni.

Celkové výdavky portugalskej rozvojovej pomoci dosiahli v roku 2007 viac ako 344 mil. eur, čo je 0,22% HDP. Najmä v súvislosti s pretrvávajúcim vysokým deficitom verejných financií Portugalska, nepodarilo sa zatiaľ naplniť stanovené ciele v objeme 0,33% HDP. Od roku 2007 sa výdavky rozpočtujú v siedmych opatreniach – kultúra, boj proti chudobe, pomoc dobre spravovanej spoločnosti a konsolidácia právneho štátu, účasť na medzinárodných programoch, podpora posilnenia bezpečnosti, vojensko-technická spolupráca a riadenie rozvojovej pomoci. Objem výdavkov realizovaných v rámci bilaterálnej pomoci predstavuje 56% z celkovo rozpočtovanej sumy. Z hľadiska geografického je najväčší podiel – 52% orientovaný na pomoc pre africké krajiny, 26% pre Východný Timor, 13% do Kosova a 2% do Latinskej Ameriky. Z hľadiska sektorového sú najväčšie výdavky vyčlenené na sociálnu infraštruktúru. Prispelo do 9. Európskeho fondu rozvojovej pomoci celkovou čiastkou 133,66 mil. eur, vklad krajiny do 10. Fondu (obdobie 2008-2013) bude cca 261 mil. eur, čo predstavuje 1,15% jeho celkového rozpočtu.

Portugalsko potrebuje preto, aby hralo významnú úlohu v procesoch na medzinárodnej úrovni, predovšetkým zvýšiť kvalitu koordinácie riadenia, zjednotiť finančné príspevky, kvalitu zastúpenia, prijímanie jasných riešení. Pokrok sa očakáva v informovanosti obyvateľstva. Je potrebné využiť portugalskú súsenosť z obdobia po skončení konfliktov.

Zoznam použitej literatúry

1. A Imagem de Portugal. In Zborník z medzinárodného seminára „A Imagem de Portugal“ 3. a 4. januára v Lisabone v Lisabone. Lisbon: Instituto diplomático, 2000. ISBN 972-97416-1-1.
2. Ferreira, E., M.: O fim do „sistema pós-colonial“. Zborník z medzinárodného seminára „Európa – África: perspectivas de relacionamento“, 15. – 16. júna 2000 v Lisabone. Lisbon: Instituto diplomático, 2000. ISBN 972-97416-1-1.
3. O fim do „sistema pós-colonial“. Zborník z medzinárodného seminára „Európa – África: perspectivas de relacionamento“, 15. – 16. júna 2000 v Lisabone. Lisbon: Instituto diplomático, 2000. ISBN 972-97416-1-1.
4. Programa do XVII Governo Constitucional
5. Rusiňák, P.: Priority portugalskej zahraničnej politiky. In: Medzinárodné vzťahy, Ročník I., 2003, č.2, s. 119 – 132.

Internetové zdroje

1. www.mne.gov.pt
2. www.ipad.mne.gov.pt

Autor príspevku: *JUDr. Peter Rusiňák, PhD.*

Pracoviško: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie*

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Adresa: *Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava 5*

E-mail: *rusinak@euba.sk*

Rozvojová spolupráca SR od roku 2003 a jej výzvy na najbližšie roky¹

Ing. Ján Šalko

Summary

The Medium-term Strategy for Official Development Assistance (ODA) 2003-2008 is a fundamental strategic document which laid the basis for the establishment of the bilateral component of the Slovak ODA in 2003. First, concerning the institutional structure of the Slovak ODA, Slovakia opted for a centralized system in which the Ministry of Foreign Affairs is a national coordinator for ODA enforcing the coherence of other governmental policies. Since the establishment of the Slovak Agency for International Development Co-operation in 2007 which is responsible for handling the project cycle, Slovak republic is provided with a standard managing structure comparable to other traditional EU donors. Second, as a new EU member state Slovakia made commitments to reach 0.17% ODA/GNI in 2010 and 0.33% in 2015. However, judging by the evolution of the financing of the Slovak ODA since 2003 it is highly improbable that Slovakia will meet these commitments. It is then necessary to continually and significantly increase the volumes of the Slovak ODA in upcoming years and in particular its bilateral component. Finally, it is necessary to re-define the territorial and sectoral focus of the Slovak ODA in order to reflect specifics of different Slovak priority countries and to focus the assistance in preference on the least developed countries (LDCs).

Key words: *Official Development Assistance (ODA), Medium-term Strategy, bilateral component of the Slovak ODA, Slovak Agency for International Development Co-operation, managing structure, financial commitments, territorial and sectoral priorities.*

Rok 2008 je posledným rokom prvej Strednodobej koncepcie oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA) Slovenskej republiky (SR) pre roky 2003 – 2008, ktorá je základným strategickým dokumentom upravujúcim poskytovanie slovenskej ODA a predovšetkým jej bilaterálny komponent. Je to preto vhodná príležitosť na zhodnotenie uplynulého šesťročného obdobia slovenskej bilaterálnej rozvojovej spolupráce, ako aj na zamyslenie sa nad výzvami pre nasledujúce roky.

Schválenie Strednodobej koncepcia ODA Vládou Slovenskej republiky v roku 2003 znamenalo kľúčovú zmenu v oblasti slovenskej rozvojovej spolupráce. Napriek tomu, že SR v rámci Československa pred rokom 1989 poskytovala rozvojovým krajinám pomerne významnú pomoc, v období deväťdesiatych rokov sa Slovensko stalo jej čistým príjemcom. Pomoc rozvojovým krajinám sa obmedzila najmä na multilaterálnu ODA v podobe príspevkov do medzinárodných organizácií, ďalej štipendiá pre študentov z rozvojových krajín a humanitárnu pomoc. Po úspešnom završení transformačného procesu SR na demokraciu s trhovou ekonomikou, ktoré bolo potvrdené vstupom Slovenska do klubu najvyspelejších štátov v rámci

¹ Príspevok odráža názor autora a nie je oficiálnym stanoviskom Slovenskej agentúry pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu.

euroatlantických štruktúr (OECD, NATO, EÚ), sa SR opäť začala hlásiť k záväzkom medzinárodnej donorskej komunity. Strednodobá koncepcia ODA 2003 – 2008 sa stala základným kameňom pre budovanie komplexného mechanizmu rozvojovej spolupráce. Najväčšiu pozornosť koncepcia venovala vytvoreniu dovtedy neexistujúceho bilaterálneho komponentu slovenskej rozvojovej pomoci.

Inštitucionalizácia systému rozvojovej spolupráce

Prvou úlohou pri budovaní systému bilaterálnej rozvojovej spolupráce bolo vytvorenie inštitucionálnej štruktúry jeho riadenia. Na základe skúseností tradičných donorov sa SR rozhodla pre centralizovaný systém. Oproti systému, v ktorom je poskytovanie rozvojovej pomoci decentralizované na jednotlivé rezortné ministerstvá, centralizovaný systém riadenia rozvojovej spolupráce umožňuje užšiu špecializáciu na prioritné teritória a sektory, a tým aj efektívnejšie a transparentnejšie nakladanie s finančnými prostriedkami. Ústredné postavenie v systéme má Ministerstvo zahraničných vecí (MZV), ktoré je národným koordinátorom pre ODA. Medzi hlavné úlohy MZV patrí predovšetkým tvorba politiky rozvojovej pomoci, koordinácia prípravy a realizácie pomoci a zabezpečovanie koherencie ostatných politík SR v prospech rozvoja rozvojových krajín. Pre zabezpečenie týchto úloh bol v rámci MZV vytvorený samostatný Odbor rozvojovej a humanitárnej pomoci (ORPO). Za účelom posilnenia koordinácie rozvojových aktivít a koherencie národných sektorových politík MZV vytvorilo Koordinačný výbor, ktorý združuje zástupcov jednotlivých rezortných ministerstiev² a mimovládneho sektora. Samotná úloha realizácie rozvojovej pomoci bola delegovaná na dva implementačné orgány, administratívno-kontrakčné jednotky Trustový fond a Fond Bratislava-Belehrad. Tieto zabezpečovali predovšetkým rozdeľovanie finančných prostriedkov na konkrétne projekty v prioritných krajinách a ich následný monitoring. Od 1. 1. 2007 úlohy administratívno-kontrakčných jednotiek na seba prevzala novovytvorená rozpočtová organizácia MZV SR – Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS). Vznikom agentúry a prijatím zákona o oficiálnej rozvojovej pomoci bol v roku 2007 zavŕšený proces inštitucionalizácie slovenskej oficiálnej rozvojovej pomoci.

SR tak v súčasnosti disponuje štandardným modelom riadenia rozvojovej pomoci, v ktorom MZV určuje rozvojovú politiku, zatiaľ čo implementačná agentúra (SAMRS) je zodpovedná za manažment projektového cyklu. Tento model v rámci Európskej únie používa ďalších 9 členských štátov³. Pozornosť by sa v nasledujúcom období tak mala zamerať predovšetkým na dobudovanie agentúry, jej posilňovanie v oblasti ľudských zdrojov a celkové zefektívnenie jej činnosti. Najväčšie zmeny si vyžiada spôsob podpory rozvojových projektov, ktorá sa v súčasnosti realizuje výhradne formou výziev na predkladanie projektov. Vyhlasované výzvy sú príliš

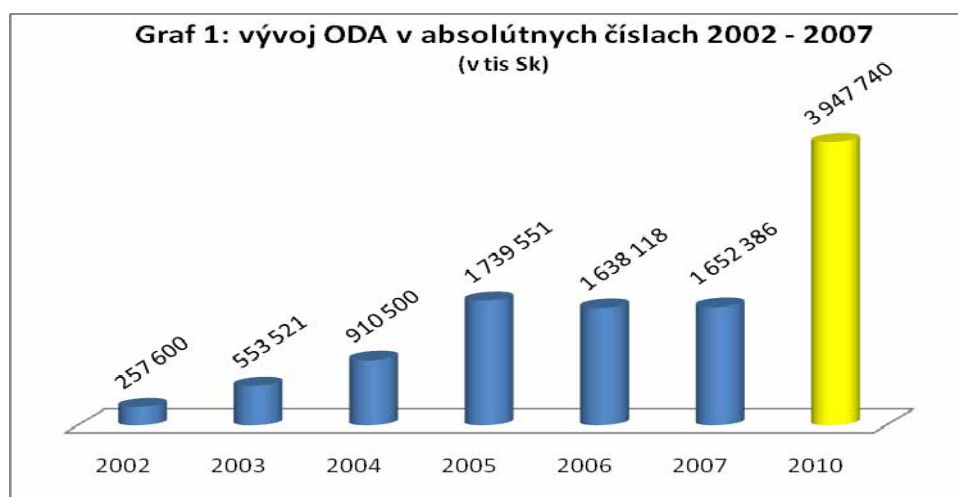
² Ministerstvo financií, Ministerstvo životného prostredia, Ministerstvo vnútra, Ministerstvo pôdohospodárstva, Ministerstvo zdravotníctva a Ministerstvo školstva.

³ Nemecko, Rakúsko, Švédsko, Maďarsko, Belgicko, Grécko, Cyprus, Slovinsko a Litva. Podľa EU Donor Atlas 2006.

všeobecné, bez užšieho sektorového vymedzenia, zahŕňajú viacero z geografického aj rozvojového hľadiska odlišných krajín a sú otvorené tak pre mimovládny ako aj podnikateľský a štátny sektor. Projekty predložené v rámci jednej výzvy sú tak často veľmi ťažko navzájom porovnateľné, čo sťažuje hodnotenie a výber projektov. Okrem toho tento systém nie je vhodný na prerozdelenie väčšieho množstva finančných prostriedkov. Mal by byť preto doplnený o mechanizmus verejných zákaziek na realizáciu projektov zadaných priamo agentúrou. Takýto systém by zabezpečil vyššiu relevanciu projektov vo vzťahu k potrebám prijímajúcej krajiny a umožnil by SAMRS efektívnym spôsobom prerozdeliť väčší objem prostriedkov určených na rozvojovú pomoc.

Financovanie rozvojovej spolupráce

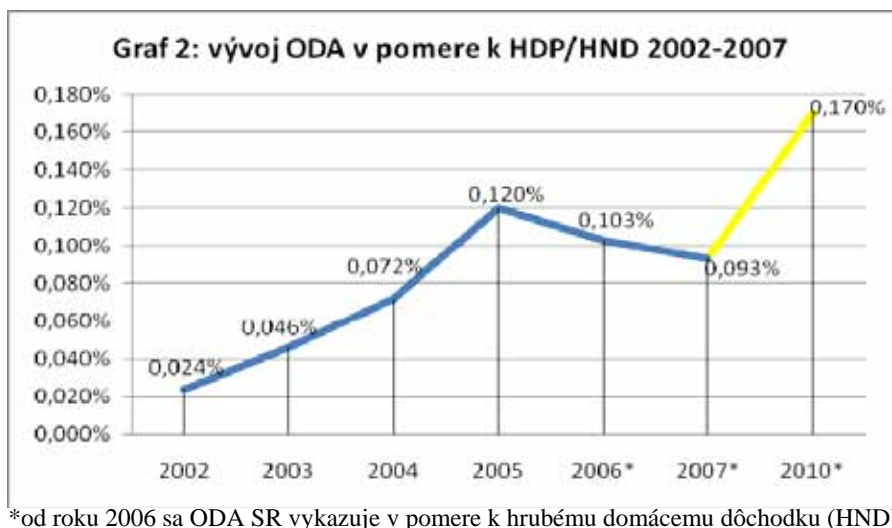
Ďalším dôležitým aspektom budovania systému rozvojovej spolupráce je jeho financovanie. Spolu so schválením Strednodobej koncepcie boli v roku 2003 po prvýkrát v štátnom rozpočte v kapitole MZV SR vyčlenené aj prostriedky určené na financovanie projektov rozvojovej spolupráce v prioritných krajinách. Slovenská republika sa prihlásila k záverom konferencie z Monterrey o financovaní rozvoja a ako nový členský štát EÚ na seba prevzala záväzok postupne zvyšovať objem poskytovanej rozvojovej pomoci na úroveň 0,17% hrubého národného dôchodku (HND) do roku 2010 a 0,33% do roku 2015. Tento záväzok sa však SR zatiaľ nedarí plniť a podľa vyjadrení oficiálnych predstaviteľov MZV sa so splnením cieľa v roku 2010 ani reálne nepočíta. Napriek tomu, že ODA v rokoch 2003 – 2005 v absolútnych číslach výrazne rástla (graf 1), tento nárast bol spôsobený predovšetkým zlepšením štatistického výkazníctva, odpustením dlhov najzadlženejším rozvojovým krajinám a vstupom SR do EÚ⁴.

Po doznení tohto efektu zaznamenala ODA v rokoch 2006 a 2007 pokles, ktorý je viditeľný najmä pri porovnaní pomeru ODA k hrubému domácomu produktu (HDP) (graf 2). Z rekordnej úrovne 0,12% ODA/HDP v roku 2005 tento pomer poklesol pod

⁴ Časť povinného príspevku SR do EÚ sa započítava ako rozvojová pomoc

0,1% v roku 2007 a v roku 2008 sa očakáva ďalší pokles. V rámci bilaterálnej projektovej pomoci bola od roku 2003 na 225 projektov v prioritných krajinách rozdelená takmer miliarda Sk. Avšak suma vyčlenená v rozpočte na financovanie týchto projektov sa od roku 2003 medziročne takmer nemenila a stagnovala na úrovni cca 160 miliónov SK ročne.

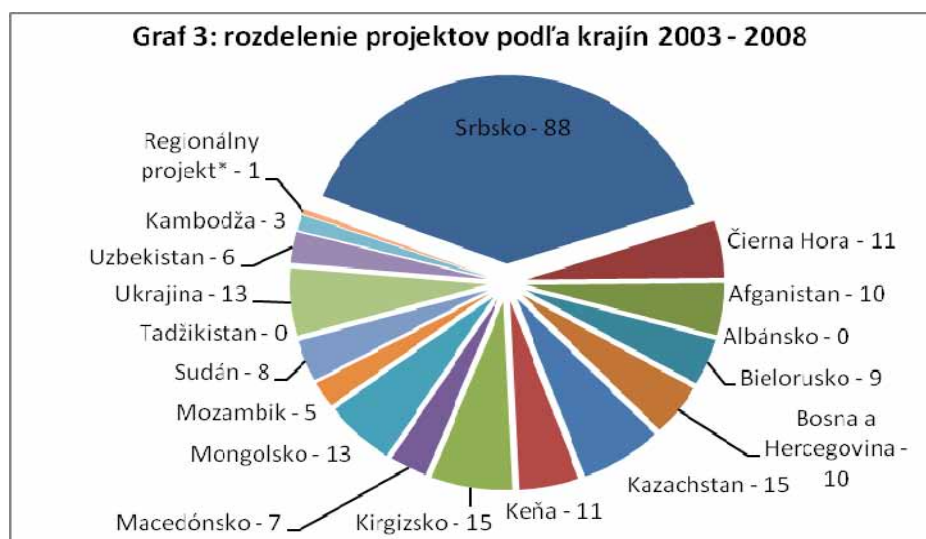

SR bola v minulosti významným prijímateľom pomoci zo zahraničia a dodnes výrazne profituje z podpory v rámci štrukturálnych fondov EÚ. Táto podpora je pritom stále niekoľkonásobne vyššia, ako pomoc Slovenska rozvojovým štátom. Treba si pritom uvedomiť, že dôvodom na poskytovanie ODA nie je samotné napĺňanie záväzkov, ku ktorým sa SR dobrovoľne prihlásila, ale je to predovšetkým vyjadrenie solidarity s ľuďmi žijúcimi v extrémnej chudobe a uvedomenie si, že problémy rozvojových štátov majú priamy vplyv aj na životy ľudí v SR. Extrémna chudoba vo svete zvyšuje riziko šírenia infekčných chorôb (AIDS/HIV, SARS, vtáčia chrípka a pod.), nelegálnej migrácie, ako aj medzinárodného terorizmu. Znižovanie extrémnej chudoby a šírenie demokracie tak prispieva k zlepšeniu bezpečnosti aj vo vyspelých štátoch, vrátane SR. Boj proti chudobe si však vyžaduje medzinárodnú spoluprácu väčšiny rozvojových, ale aj vyspelých štátov. Ak chce byť SR vnímaná ako vážny člen medzinárodného spoločenstva a nie ako čierny pasažier v rámci donorskej komunity, bude musieť v najbližších rokoch kontinuálne zvyšovať objem poskytovanej rozvojovej pomoci. Navyšovať by sa mali predovšetkým prostriedky na bilaterálnu pomoc, ktorá je v SR v porovnaní s tradičnými donormi podhodnotená. V roku 2007 predstavovala bilaterálna ODA SR 41% celkovej pomoci, avšak bez započítania odpustenia dlhov Sudánu a Afganistanu by bilaterálna pomoc dosiahla len úroveň približne 15%. Podiel bilaterálnej ODA u väčšiny tradičných donorov však dosahuje 60% až 70%. V prípade bilaterálnej pomoci má pritom SR najväčší dosah na jej efektívne použitie, využívajú sa slovenské skúsenosti a prehlbujú sa vzťahy s rozvojovými štátmi.

Teritoriálne a sektorové priority slovenskej rozvojovej spolupráce

Nakoniec, veľmi významným krokom pri definovaní slovenskej rozvojovej spolupráce bolo určenie jej teritoriálnych a sektorových priorít. Strednodobá koncepcie ODA 2003 – 2008 stanovila zoznam 13 prioritných krajín, do ktorých mala smerovať slovenská pomoc. Tento zoznam však nebol konečný a priebežne sa obmieňal. Do zoznamu boli doplnené Bielorusko s Ukrajinou a dočasne aj Kambodža so Senegalom, ktoré však neskôr zo zoznamu opäť vypadli. V súčasnosti má slovenská ODA 16 prioritných krajín⁵, z ktorých 2 sú programovými krajinami (Srbsko a Čierna Hora). Spolupráca s programovými krajinami je riadená programovými dokumentmi, tzv. „Country strategy paper“, ktoré vznikajú v spolupráci s vládami rozvojových krajín. V týchto dokumentoch je možné užšie definovať sektorové priority spolupráce tak, aby lepšie odrážali priority danej krajiny. Pre ostatné projektové prioritné krajiny sú sektorové priority definované priamo v Strednodobej koncepcii.

Vzhľadom na finančné možnosti SR sa 16 prioritných krajín zdá byť príliš veľký počet. Nedostatočná špecializácia a rozptýlenosť aktivít pôsobí negatívne na efektívnosť a viditeľnosť slovenskej pomoci v krajine prijímateľa. V pripravovanej Strednodobej koncepcii na roky 2009 – 2013 sa preto počíta s čiastočným zúžením počtu prioritných krajín. Ďalším nedostatkom súčasného teritoriálneho zamerania slovenskej ODA je jej orientácia najmä na strednepríjmové⁶ rozvojové krajiny. Zo 16 prioritných krajín len 6 patrí do skupiny nízkopríjmových krajín. V období rokov 2003 – 2008 smerovalo suverénne najviac projektov do programovej krajiny Srbsko (graf 3), ktoré je podľa klasifikácie Svetovej banky v skupine vyššie strednepríjmových krajín, do ktorej donedávna patrilo aj Slovensko.

*Zameraný na Albánsko, Bosnu a Hercegovinu, Macedónsko, Kazachstan, Kirgizsko, Tadžikistan a Uzbekistan

⁵ Programové krajiny Srbsko a Čierna Hora a projektové krajiny Afganistan, Albánsko, Bielorusko, Bosna a Hercegovina, Kazachstan, Keňa, Kirgizsko, Macedónsko, Mongolsko, Mozambik, Sudán, Tadžikistan, Ukrajina a Uzbekistan.

⁶ Klasifikácia Svetovej banky delí krajiny podľa HND na obyvateľa do 4 skupín takto: nízkopríjmová (do 935 USD), nižšia strednepríjmová (936 – 3 705 USD), vyššia strednepríjmová (3 706 – 11 455 USD) a vysokopríjmová (nad 11 456 USD).

Projekty pre krajiny tejto skupiny relatívne bohatých štátov predstavujú viac ako polovicu všetkých projektov realizovaných v rokoch 2003 – 2008, zatiaľ čo do nízkopříjmových krajín smerovala necelá štvrtina projektov (graf 4).

Z celkového počtu 225 projektov schválených v tomto období bolo len 26 pre najmenej rozvinuté krajiny (LDCs). Takéto teritoriálne zameranie slovenskej ODA je do istej miery aj odrazom špecifického postavenia SR ako donora s jedinečnou skúsenosťou, ktorou SR prešla od roku 1989. Avšak je to aj dôsledok pretrvávajúceho chápania rozvojovej pomoci len ako nástroja zahraničnej alebo exportnej politiky. Opodstatnenosť rozvojovej politiky ako samostatnej politiky pritom uznáva väčšina vyspelých štátov a o dôvodoch na poskytovanie rozvojovej pomoci sme už hovorili vyššie. Jej primárnym cieľom je znižovanie extrémnej chudoby vo svete. Uprednostňovanie iných ako rozvojových kritérií pri definovaní rozvojovej politiky, napríklad ekonomických alebo politických, sťažuje dosahovanie tohto cieľa a znižuje efektivitu poskytovanej pomoci. Podpora exportu alebo upevnenie politických vzťahov by mali byť len vítanými vedľajšími efektmi rozvojovej spolupráce, nie jej determinantmi. SR by tak v ďalšom období mala zmeniť teritoriálne zameranie a alokáciu finančných prostriedkov na jednotlivé krajiny výraznejšie v prospech najmenej rozvinutých krajín.

Rovnako bude potrebné lepšie definovať aj sektorové zameranie slovenskej ODA. Strednodobá koncepcia 2003 – 2008 definovala 3 základné priority:

- budovanie demokratických inštitúcií a trhového prostredia;
- infraštruktúra (vrátane sociálnej);
- krajnotvorba, ochrana životného prostredia, pôdohospodárstvo, potravinová bezpečnosť a využívanie nerastných surovín.

V doterajšej praxi tieto sektorové priority Strednodobej koncepcie platili rovnako pre všetky projektové krajiny slovenskej ODA. Keďže sú tieto priority definované pomerne široko, potláča sa tak princíp špecializácie, ktorým sa má

slovenská pomoc riadiť. Taktiež sa v predchádzajúcom období vo výzvach na predkladanie projektov nezohľadňovali špecifiká jednotlivých krajín a tak bolo možné realizovať infraštruktúrne projekty napríklad v Bielorusku. Takýto typ podpory by mohol vnútorne posilniť nedemokratický režim v krajine a pôsobil by kontraproduktívne proti rozvoju krajiny. V nasledujúcich rokoch tak bude potrebné sektorové priority bližšie definovať podľa špecifík jednotlivých krajín alebo skupín krajín. Predovšetkým pre tzv. tranzitívne krajiny bývalého socialistického bloku, ktoré sú charakteristické pomerne vysokým HDP/obyvateľa, ale slabo rozvinutou demokraciou, občianskou spoločnosťou a trhovou ekonomikou, by sa pomoc mala obmedziť na prioritu č. 1 – budovanie demokracie a trhového prostredia. Keďže by šlo o odovzdávanie špecifického slovenského know-how z transformácie, zdôvodnilo by sa tým aj zaradenie týchto prevažne strednepríjmových krajín medzi prioritné krajiny slovenskej ODA. K ďalšej špecifikácii sektorových priorít podľa krajín by malo prispieť aj preradenie niektorých prioritných krajín medzi programové krajiny slovenskej ODA.

Autor príspevku: *Ing. Ján Šalko*

Pracovisko: *Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu*

Adresa: *Drotárska cesta 46*

811 02 Bratislava

E-mail: *jan.salko@slovakaid.sk*

Rastúca komplexnosť a fragmentácia globálneho systému rozvojovej pomoci

Ing. Michal Ščepán

Summary

The growing complexity of the global development aid provision system and the proliferation of aid channels as a phenomenon of recent decades raise a number of issues from a complex view of development in developing countries. The article offers from the viewpoint of developing countries an overview of consequences and effects of the bilateral and multilateral development aid forms, as seemingly competitive tendencies in the contemporary development endeavour.

Keywords: *International development aid, aid fragmentation, bilateral aid, multilateral aid, Official development assistance (ODA), international organisations, aid effectiveness.*

1. Úvod

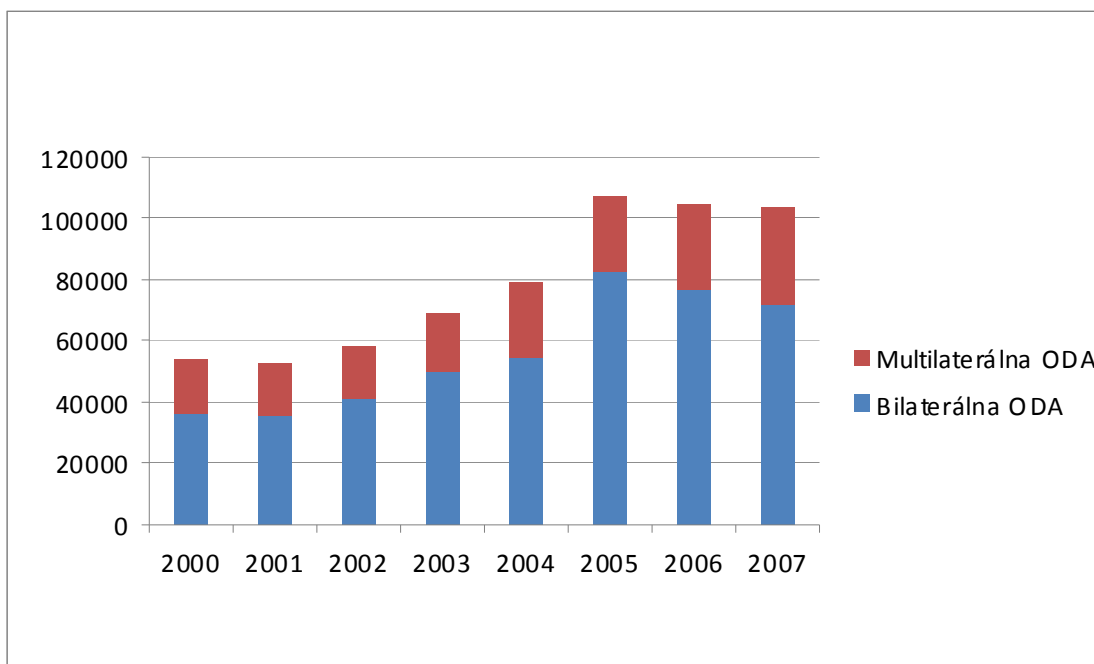
Charakter medzinárodnej rozvojovej pomoci z hľadiska partnerských strán prešiel od počiatkov rozvoja tejto problematiky pomerne výraznou zmenou. Kým na začiatku bola rozvojová pomoc prakticky výhradne bilaterálnou záležitosťou vlád dvoch štátov, v súčasnosti je to komplikovaný systém bilaterálnych i multilaterálnych vzťahov medzi recipientmi rozvojovej pomoci na rôznych úrovniach štátnej správy, súkromného a občianskeho sektora na jednej strane; a vnútorne mimoriadne rozmanitým komplexom poskytovateľov rozvojovej pomoci od suverénnych štátov a ich rozvojových agentúr cez medzinárodné medzivládne organizácie až po mimovládne organizácie na strane druhej. Vnútorne zložitý tento systém sa začína objavovať v 70. rokoch minulého storočia a jej základným rysom boli oproti raným štádiám poskytovania rozvojovej pomoci hlavne nárast¹ počtu donorských subjektov ako aj jednotlivých programov a zapojením rozdielnych nových subjektov do aktivít rozvojovej pomoci na rozličných úrovniach prerozdelenia, programovania, implementácie, monitorovania a vyhodnocovania rozvojovej spolupráce. „Rozširovanie kanálov rozvojovej pomoci, fragmentácia oficiálnych tokov prostriedkov určených na rozvojovú pomoc, ako aj značný podiel účelového viazania pomoci sú všetko faktory prispievajúce k rastúcej komplexnosti tohto systému.“² Z celostného pohľadu predstavuje nárast subjektov v oblasti rozvojovej problematiky

¹ V literatúre zaoberajúcej sa touto problematikou sa stretávame s anglickým termínom „proliferation“, ktorý má významový odtieň rozširovania vecnej podstaty. V tejto práci však používame pre jednoduchosť ekvivalent „nárast“.

² World Bank: Aid Architecture : An Overview Of The Main Trends In Official Development Assistance Flows [online]. Máj 2008. K dispozícii na <<http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/Aidarchitecture-execsummary.pdf>>

nárast bilaterálnych vzťahov v otázkach poskytovania rozvojovej pomoci. Na strane recipientov rozvojovej pomoci totiž neexistuje kolektívne prijímanie.

Z pohľadu subjektov na strane donorov rozvojovej pomoci je pre suverénne štáty nepochybne výhodnejšie realizovať rozvojovú spoluprácu bilaterálnou formou. Túto situáciu potvrdzujú aj súčasné štatistiky medziročných objemov poskytovanej zahraničnej rozvojovej pomoci, kde vysoko prevláda bilaterálny prístup, i keď sa v posledných rokoch prejavuje trend nárastu multilaterálnej zložky na celkovej medzinárodnej rozvojovej pomoci (pozri graf č. 1). Priamych aj nepriamych argumentov pre poskytovanie zahraničnej pomoci bilaterálnou formou je pre donorský štát niekoľko. „Bilaterálna pomoc smerujúca priamo od donorskej krajiny k recipientskej, je jasne zahraničnopoliticky identifikovateľná a využiteľná v priamych bilaterálnych stykoch.“³ Donorský štát tak môže využívať rozvojovú pomoc k dosahovaniu svojich zahranično-politických cieľov v medzinárodnom prostredí, ako aj na území recipientského štátu, ovplyvňovať široké spektrum oblastí záujmu od bezpečnostnej politiky po obchodnú politiku a zlepšovať svoj imidž na medzinárodnej scéne. Argumentácia v prospech bilaterálnej formy poskytovania rozvojovej pomoci sa však neobmedzuje iba na zahranično-politický význam rozvojovej pomoci ako nástroja zahraničnej politiky štátu. Za dôležitý sa považuje hlavne prvok autonómie v rozhodovaní o použití prostriedkov rozvojovej pomoci a kontroly ich efektívneho

³ RUSNÁK, U. - SZÉP, A. – BRZICA, D.: Rozvojová pomoc a spolupráca. Bratislava : Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, 2002. str. 14

vynakladania, ktorý je v prípade multilaterálnej formy rozvojovej pomoci prostredníctvom medzinárodných organizácií obmedzený.⁴

2. Aspekty fragmentácie rozvojovej pomoci

Na strane recipientov rozvojovej pomoci však týmto spôsobom vzniká nutnosť interakcie s vyšším počtom partnerských subjektov (pozri graf č. 2). Podľa odhadov „vzrástol od 60. rokov minulého storočia priemerný počet subjektov poskytujúcich rozvojovú pomoc v recipientskom štáte z 12 na 33 do obdobia rokov 2001-2005.“⁵ Túto situáciu môžeme ilustrovať na príklade Vietnamu, ktoré s podielom prijatej rozvojovej pomoci na HDP vo výške približne 5% zďaleka nepatrí medzi najväčších recipientov rozvojovej pomoci. V roku 2002 však Vietnam spolupracoval s „25 oficiálnymi bilaterálnymi donormi, 19 oficiálnymi multilaterálnymi donormi, v krajine bolo aktívnych približne 350 mimovládnych organizácií a celkovo v krajine prebiehalo okolo 8000 rozvojových projektov alebo inak vyjadrené jeden projekt na 9000 obyvateľov.“⁶ Bezprostredným dôsledkom takéhoto vývoja je nárast transakčných nákladov spôsobený nutnosťou spracovania agentúrami recipientského štátu v kontakte s donormi. Rovnako tento vývoj zapríčiňuje nárast administratívnych nákladov, vyvolaný potrebou spracovávať jednotlivé činnosti osobitne podľa donora pre potreby komunikácie, monitorovania a vyhodnocovania. V tomto smere má fragmentácia rozvojovej pomoci obzvlášť negatívny dopad na domáce štátne inštitúcie. Namiesto snahy o vypracovanie harmonizovaných národných rozvojových cieľov, celostných stratégií a politík sa administratívni pracovníci zameriavajú na vychádzanie v ústrety jednotlivým donorum schvaľovaním projektov, ktoré odrážajú súčasný rozvojový entuziazmus každého donora, ale nemusia byť nutne prínosom pre

⁴ Existujú však konkrétne komparatívne štúdie, ktoré hodnotia výsledky v oblasti efektivity jednotlivých medzinárodných organizácií. Takýmto hodnotením je napr. aj analýza Britského ministerstva pre medzinárodný rozvoj, ktoré zostavuje periodicky analýzu medzinárodných organizácií pod názvom „*Multilateral effectiveness framework*.“ (Pozri: HULÉNYI, P.: (Ne)výhody multilaterálnych donorov. In: Zborník príspevkov z II. medzinárodnej vedeckej konferencie Rozvojová pomoc 2007. Bratislava : Ekonóm, 2007. Str. 38-39. ISBN 978-80-225-2381-3). Príkladom multilaterálnej spolupráce na vyhodnocovaní efektivity medzinárodných organizácií je medzištátna iniciatíva MOPAN – „*Multilateral Organisations Performance Assessment Network*“ rovnako s cieľom vypracovať hodnotiace správy. MOPAN sa však obmedzuje na zatiaľ štyri medzinárodné organizácie v a prieskum vykonávaný v desiatich vybraných štátoch. (<http://www.acdicida.gc.ca/CIDAWEB/acdicida.nsf/En/JUD-5292536-HRK>). Iniciatívou iného druhu je združenie rozvojových bánk (Africkej rozvojovej banky, Ázijskej rozvojovej banky, Európskej banky pre obnovu a rozvoj, Medziamerickej rozvojovej banky a Svetovej banky) COMPAS – „*Common Performance Assessment System*“, ktorá hodnotí pôsobenie zúčastnených subjektov v otázkach efektivity rozvojovej pomoci. (<http://www.adb.org/documents/reports/compas/2005-COMPAS.pdf>)

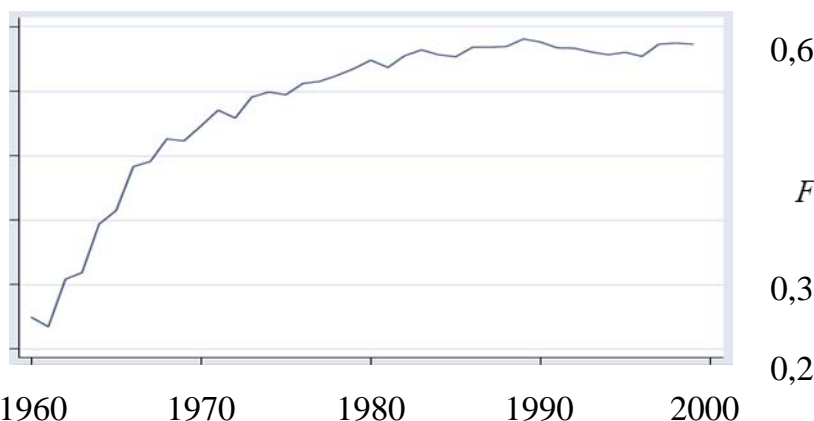
⁵ World Bank: Aid Architecture : An Overview Of The Main Trends In Official Development Assistance Flows [online]. Máj 2008. K dispozícii na <<http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/Aidarchitecture-execsummary.pdf>>

⁶ ACHARYA, A. – DE LIMA, A. T. F. – MOORE, M.: Proliferation and Fragmentation : Transactions Costs and the Value of Aid. In: Journal of Development Studies [online], vol. 42, 1/2006. str. 2. K dispozícii na <http://pdfserve.informaworld.com/454897__727553739.pdf>

rozvoj v širšom zmysle, i keď v úzko vymedzených oblastiach dosahujú pomerne dobré výsledky.

Graf č. 2: Vývoj fragmentácie* donorov za obdobie 1960-1999

0,7

$$FRAG = 1 - \sum_{i=1}^N \pi_i^2$$

*použitím Herfindahl-Hirschmanovho koeficientu, kde π_i predstavuje pomer objemu donora i k celkovému objemu prijatej pomoci (v tomto prípade 1 = úplná fragmentovanosť, 0 = jeden donor).

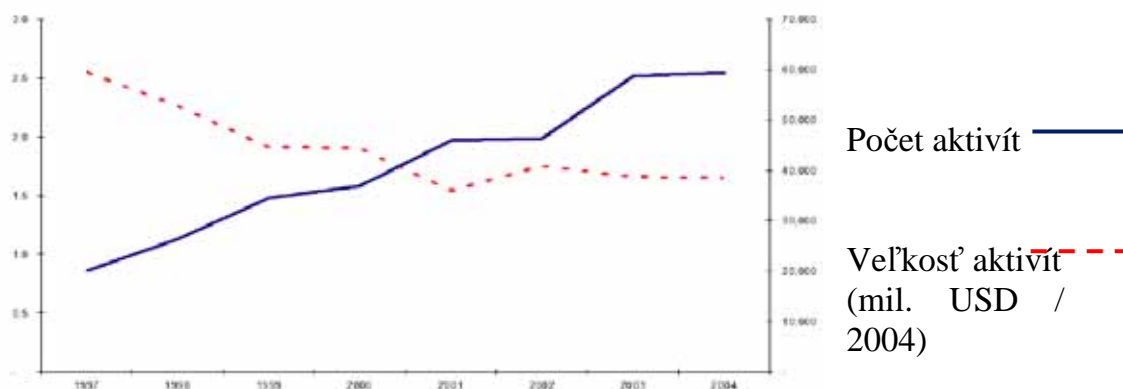
Zdroj: DJANKOV, S. et al.: Aid with multiple personalities [online]. August 2008. Str 22 <http://www.doingbusiness.org/documents/Aid_with_Multiple_Personalities_JCE.pdf>

V neposlednom rade dochádza tiež k fragmentácii objemov pomoci jednak v zmysle obmedzenia čo do veľkosti jednotlivých balíkov pomoci od každého donora zvlášť, kedy recipient prijíma relatívne malé čiastky od relatívne veľkého počtu donorov, ako aj čo sa týka účelu využitia týchto balíkov, kedy dochádza k rozdeleniu konkrétneho balíka pomoci na širokú škálu koncových účelov použitia v danej krajine. V tomto prípade sa jedná o problém cieľového rozdelenia daného objemu rozvojovej pomoci z pohľadu donora. Môže ísť o špecificky vymedzené menšie balíky pomoci (projekty), alebo o širšie a voľnejšie definované väčšie balíky pomoci (programy). Kým počet donorských aktivít rastie, priemerný objem prostriedkov určených na jednotlivé aktivity klesá. V absolútnom vyjadrení síce dochádza ku kontinuálnemu nárastu celkových objemov rozvojovej pomoci, avšak parciálne projekty disponujú s klesajúcimi množstvami finančných prostriedkov. „Priemerná veľkosť objemu prostriedkov donorov na jednu rozvojovú činnosť predstavuje 1,5 mil. USD a celkový počet aktivít dosahuje takmer 60 tisíc“⁷ (pozri graf č. 3). Priemerná veľkosť aktivít donorov sa podstatne nemení ani v porovnaní naprieč odlišnými sektormi alebo príjmovými skupinami. Výnimku predstavujú len infraštruktúrne projekty a priama vládna podpora ako rozpočtová podpora alebo odpúšťanie dlhov. Snahy

⁷ World Bank: Aid Architecture : An Overview Of The Main Trends In Official Development Assistance Flows [online]. Máj 2008. K dispozícii na <<http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/Aidarchitecture-4.pdf>>

o implementáciu veľkého počtu relatívne malých projektov, každého s vlastnými špecifickými cieľmi a požiadavkami na hodnotiace správy, zaberajú príliš veľa času a vytvárajú administratívny balast, ktorý zbytočne znižuje efektivitu rozvojových aktivít.

Graf č. 3: Porovnanie vývoja počtu a veľkostí jednotlivých rozvojových aktivít

Zdroj: World Bank: Aid Architecture : An Overview Of The Main Trends In Official Development Assistance Flows.

< <http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/Aidarchitecture-4.pdf> >

3. Vybrané problémy fragmentácie a bilaterálnej formy poskytovania rozvojovej pomoci

Jedným z hlavných dôvodov poskytovania rozvojovej pomoci je zámer podporiť výkonnosť domácej ekonomiky rozvojového štátu. Ako sme si ukázali, existuje niekoľko dôvodov domnievať sa, že rozvojová pomoc naopak často predstavuje potenciálnu výkonnostnú záťaž pre byrokratický hospodársky aparát v krajine, nakoľko prúdi do rozvojového štátu cez vysoký počet inštitucionálnych kanálov. Takýmto spôsobom je generovaný pomerne vysoký podiel transakčných nákladov v rámci recipientského štátu, ktoré znižujú reálnu hodnotu poskytnutej rozvojovej pomoci. V tejto otázke rozoznávame dva základné typy vznikajúcich nákladov v recipientskom štáte, priame a nepriame.⁸ Priame transakčné náklady predstavujú straty v podobe odpútania domácich zdrojov na agendu rozvojových projektov od domácich priorít. Rozvojová pomoc rozčlenená jednak v polohe separátnych donorov a jednak v polohe väčšieho počtu finančných balíkov v podobe množstva projektov si vyžaduje separátne dohadovanie podmienok, osobitné manažovanie a vypracúvanie hodnotiacich správ pre jednotlivé projekty zvlášť. Týmto spôsobom sú pochopiteľne odčerpávané domáce zdroje na administratívnych pracovníkov, ktorí svoju energiu a čas musia venovať spomenutým činnostiam. Dodatočne však skutočnosť, že pomoc prichádza do krajiny cez vyšší počet kanálov,

⁸ ACHARYA, A. – DE LIMA, A. T. F. – MOORE, M.: Proliferation and Fragmentation : Transactions Costs and the Value of Aid. In: Journal of Development Studies [online], vol. 42, 1/2006. str. 6. K dispozícii na <http://pdfserve.informaworld.com/454897__727553739.pdf>

znamená nutnosť neustáleho udržiavania jednotlivých bilaterálnych vzťahov a kontaktov s množstvom donorov, s cieľom prispôbovať sa rozličným procedurálnym požiadavkám, finančným pravidlám a technickým podmienkam ako napr. fiškálnym obdobiam. Nepriame transakčné náklady predstavujú straty v podobe disfunkčného byrokratického aparátu a prejavujú sa v niekoľkých smeroch. Chudobné rozvojové štáty sú spravidla chudobné aj na kvalifikovanú pracovnú silu, ktorá nie je dostatočne platovo ohodnotená. Vládni administratívni pracovníci, pracujúci v rozvojovej problematike, často opúšťajú svoje miesta práve pre platové podmienky a zamestnávajú sa v miestnych úradoch donorských agentúr, zapríčiňujúc tak akúsi formu fenoménu „brain-drain“ z domáceho verejného sektora. Často takisto dochádza ku konkurencii medzi jednotlivými agentúrami a ich rozvojovými projektmi, súperiacimi o prestížnejšie projekty, o pozornosť domácich vysokých predstaviteľov, o spoluprácu s najlepšimi zamestnancami štátnej správy a o vplyv na rozhodovanie o domácich koncepčných rozvojových politikách. Národné rozvojové agentúry majú navyše dodatočný cieľ maximalizácie svojich rozpočtov, ktoré si vyžadujú uspokojenie kľúčových domácich inštitúcií, sprostredkovateľov a záujmových skupín. To si vyžaduje hmatateľné výsledky rozvojovej pomoci, jednak kvantifikovateľné výsledky jednotlivých rozvojových programov a jasne preukázateľnú prepojenosť na aktivity vlastného donorského subjektu. „Z pohľadu recipientského štátu, motívy ktoréhokoľvek z donorov pre opomenutie aktivít slúžiacich k maximalizácii celkového rozvojového úsilia v prospech vlastných špecifických cieľov narastajú s rastom počtu donorských subjektov.“⁹ Táto situácia môže vyústiť do ochromenia procesov súhrnne nazývaných ako koordinácia aktivít donorov.

V neposlednom rade môže nastať situácia v literatúre známa ako „morálny hazard.“¹⁰ V štáte prijímajúcom rozvojovú pomoc, v ktorom je pomerne vysoký počet rôznych donorov, pričom každý z nich je zodpovedný len za určitú malú časť rozvojovej spolupráce, je rovnako rozptýlená aj zodpovednosť za prípadné neúspechy rozvojových projektov. Morálny hazard je situácia, v ktorej štát resp. vláda počíta s tým, že aj keď nebudú dodržané všetky podmienky a rozvojová pomoc nebude použitá náležite a efektívne, dostane opäť finančnú podporu od donorov. Pri vysokom počte rôznych donorov sa u domáceho obyvateľstva a domácich administratívnych pracovníkov stráca zmysel pre zodpovednosť za výsledky rozvojovej pomoci. Čím je väčší počet subjektov poskytujúcich rozvojovú pomoc, tým je väčšie pokušenie ospravedlniť nedostatočný pokrok v rozvoji chybou niektorého iného zo subjektov. Donorské štáty bez výraznejšej miery identifikovania sa s problémami recipientského štátu budú mať len odvodený záujem na sociálnom a hospodárskom rozvoji v danom rozvojovom štáte a sústreďovať sa budú predovšetkým na svoje rozvojové programy namiesto celkového rozvoja. Pri vysokej difúzii donorov a ich jednotlivých

⁹ KNACK, S. – RAHMAN, A.: Donor Fragmentation and Bureaucratic Quality in Aid Recipients. World Bank Policy Research Working Paper 3186 [online]. Január 2004. K dispozícii na < http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2004/02/04/000012009_20040204091915/Rendered/PDF/WPS3186.pdf>

¹⁰ GIBSON, C. C. et al.: The samaritan's dilemma : The political economy of development aid. New York : Oxford university press, 2005. str. 42 – 43

konkrétnych záujmov v recipientskom štáte takto dochádza k riešeniam problémov len úzko vymedzených oblastí podľa jednotlivých národných programov.

Donorské štáty majú takisto vlastné ciele¹¹ pre poskytovanie rozvojovej pomoci v danom štáte a motívy jej poskytovania sa javia tiež ako dôležitý aspekt ich prípadného úspechu. Súčasnú štúdiu na túto tému naznačujú, že východiskové motívy môžu vopred determinovať prípadný úspech či neúspech rozvojových projektov, ako aj dopady rozvojovej pomoci vôbec. Pozornosť sa zameriava hlavne na „geopolitické“ motívy zahraničnej pomoci. Viacerí autori zaoberajúci sa touto problematikou¹² sa zhodujú v názore, že rozvojová pomoc poskytovaná na základe geopolitických faktorov, nemá nijaký vplyv a vzťah k miere rozvoja v danom recipientskom štáte. Je preto vhodné, aby sa rozlišovala rozvojová pomoc a geopolitická pomoc. Týmto rozdelením je možné obhájiť účinnosť a pozitívne efekty rozvojovej pomoci, ak je vopred determinovaná humanitárnymi motívmi resp. namierená na rozvoj v širšom poňatí, a oslobodená od zahranično-politických motívov, ktoré nie sú namierené na všeobecný rozvoj, ale skôr slúžia ako určitá forma udržiavania či prehlbovania politických vzťahov.

Ojedinelé nie sú ani rôzne formy duplicitných aktivít v rozvojovom štáte. Napríklad „v Bolívii financovalo päť donorov vypracovanie jednej štúdie o chudobe v domácnostiach, no každý zo zúčastnených donorov stanovil vlastné podmienky pre vykazovanie finančných údajov. Vládna splnomocnenkyňa pre túto štúdiu následne vyhlásila, že strávila rovnaký čas snahou naplniť všetky požiadavky ako prácou na samotnej štúdií.“¹³ Táto situácia nastáva prevažne v analytickej činnosti ako správy o hodnotení vývoja chudoby, správy o vývoji verejných výdavkov, rôzne štúdie splnomocnených zástupcov donorov a iné. Autori týchto prác si často ani nie sú vedomí paralelne prebiehajúcich štúdií na rovnakú tému, ale financovaných iným donorom. Podobná situácia nastala v Indonézii bezprostredne po prírodnej katastrofe vyvolanej tsunami v roku 2004. Pomoc prišla od viac ako tisícky medzivládnych aj mimovládnych organizácií a stávalo sa, že „obyvatelia dostali tú istú vakcináciu aj tri krát vždy od inej zdravotníckej organizácie.“¹⁴

4. Východiská pre riešenie problémov fragmentácie rozvojovej pomoci

Prípadná reforma tohto súčasného komplikovaného systému poskytovania rozvojovej pomoci by sa mala zamerať na redukciu systémovej komplexnosti a

¹¹ V literatúre na túto tému rozoznávame štyri hlavné typy motívov pre poskytovanie rozvojovej pomoci, ktoré však nie sú rigidné a môže dochádzať k ich vzájomnému prelínaniu. Sú to (1) humanitárne motívy, (2) politické motívy, (3) ekonomické motívy a (4) environmentálne motívy. (DEGNBOL-MARTINUSSEN, J. – ENGBERG-PEDERSEN, P.: *Aid : Understanding international development cooperation*. London : Zed Books Ltd., 2003. str. 10 - 17)

¹² Napr.: RAJAN, R. – SUBRAMANIAN, A.: *Aid and Growth : What does the cross-country evidence really show?* IMF Working Paper WP/05/127, 2005.

¹³ World Bank: *Cutting the Red Tape : Better aid delivery through better donor cooperation* [online]. 21. február 2003. K dispozícii na <<http://go.worldbank.org/XUOO0TZF00>>

¹⁴ DJANKOV, S. et al.: *Aid with multiple personalities* [online]. August 2008. Str 3. K dispozícii na <http://www.doingbusiness.org/documents/Aid_with_Multiple_Personalities_JCE.pdf>

zosúladienie jednotlivých subjektov. Posun v otázkach efektivity rozvojovej pomoci sa rozbehol na Medzinárodnej konferencii o financovaní rozvoja v Monterrey (Mexiko) v roku 2002, kde sa medzinárodná komunita zamerala popri otázkach navyšovania objemov pomoci aj na efektívnu stránku poskytovanej pomoci. Nasledujúci rok sa konalo prvé Fórum na vysokej úrovni o efektivite pomoci v Ríme, ktorého výsledkom bola Rímska deklarácia o harmonizácii pomoci prijatá 25. februára 2003. V nej sa zaviazali jednotlivé donorské a recipientské štáty, ako aj zástupcovia medzinárodných rozvojových bánk a multilaterálnych organizácií podniknúť kroky s cieľom harmonizácie rozvojových aktivít a zjednotenia procedúr a postupov implementácie pomoci.

Ďalším významným krokom smerom k riešeniu otázky komplexnosti systému rozvojovej pomoci bolo druhé Fórum na vysokej úrovni v Paríži, kde bola podpísaná 2. marca 2005 Parížska deklarácia o efektivite pomoci prijatá 35 donorskými štátmi, 26 multilaterálnymi donormi, 56 recipientskými štátmi a 14 pozorovateľmi z tretieho sektora. Deklarácia predložila agendu podporenú širokým spektrom subjektov rozvojovej problematiky a založenú na kľúčových princípoch vlastníctva, zosúladovania, harmonizácie, orientácie na výsledky a spoločnú zodpovednosť. Tieto princípy tvoria východisko pre partnerské záväzky medzi donormi a recipientmi rozvojovej pomoci. Princíp vlastníctva dáva recipientským štátom možnosť vykonávať efektívne vedenie a vytváranie ich vlastných rozvojových stratégií a politik ako aj koordinovať rozvojové aktivity. Na základe princípu zosúladovania budú donorské subjekty upravovať ich celkovú podporu v súlade s národnými rozvojovými stratégiami, inštitúciami a procedúrami rozvojových štátov. Princíp harmonizácie hovorí o vnútornom zosúladovaní a harmonizovaní aktivít donorských subjektov. Princíp orientácie na výsledky sústreďuje pozornosť rozvojovej spolupráce na rozhodovací proces s cieľom manažovania zdrojov v prospech vylepšenia výsledkov pomoci a v neposlednom rade princíp spoločnej zodpovednosti vytvára užšiu väzbu v rozvojovom partnerstve, pretože kladie zodpovednosť za úspechy aj neúspechy rozvojových aktivít na obe strany. Týchto päť princípov novej architektúry systému rozvojovej pomoci je vyjadrených 56 záväzkami a 12 monitorovateľnými globálnymi cieľmi do roku 2010.¹⁵ Na strane recipientov rozvojovej pomoci zdôrazňujú tieto ciele dôležitosť operačných rozvojových stratégií, spoľahlivého systému verejného obstarávania a systému manažmentu verejných financií. Na strane donorských subjektov sa tieto ciele zameriavajú okrem iného na zosúladienie tokov rozvojovej pomoci s národnými prioritami, posilnenie kapacít recipientského štátu, zvýšenie miery predpovedateľnosti pomoci, zvýšenie podielu neviazanej pomoci, používanie všeobecných pravidiel a procedúr a zdieľanie analytickej práce. Niektoré ciele Parížskej deklarácie sú priamo namierené na riešenie otázky fragmentácie rozvojovej pomoci. Cieľ č. 4 stanovuje zámer implementovať 50% prostriedkov technickej kooperácie prostredníctvom koordinovaných programov v súlade s národnými rozvojovými stratégiami recipientských štátov. Cieľ č. 6 stanovuje zámer znížiť o dve tretiny počet paralelných implementačných jednotiek v rozvojových štátov s cieľom

¹⁵ Text Parížskej deklarácie o efektivite pomoci [online] k dispozícii na <<http://www.oecd.org/dataoecd/11/41/34428351.pdf>>

uvoľniť kapacity administratívy týchto štátov. Cieľ č. 9 zaväzuje zúčastnené subjekty poskytnúť 66% objemu rozvojovej pomoci cez programový prístup v snahe vyhnúť sa fragmentácii objemov pomoci na menšie projekty. Rovnako cieľ č. 10 vyzýva ku spoločnej spolupráci jednak na analytickej činnosti ako aj na projektoch v teréne aby sa vyhlo duplicitným činnostiam.

Len celkom nedávnou udalosťou bolo v poradí tretie Fórum na vysokej úrovni 2-4. septembra 2008 v Akre (Ghana), ktoré malo za cieľ zhodnotiť pokrok vo vytýčených oblastiach a zhrnúť východiská pre pokračovanie rozvojových aktivít do budúcnosti. Podkladom bola štúdia o pokroku napĺňania cieľov stanovených Parížskou deklaráciou.¹⁶ S cieľom rozšíriť a prehĺbiť Parížsku deklaráciu a jej ciele ako aj zámery bola prijatá nová rozvojová agenda tzv. „Accra Agenda for Action.“ Vo vzťahu ku komplexnosti systému rozvojovej pomoci táto agenda explicitne pomenúva fragmentáciu ako jednu z príčin straty efektivity a v článku č. 17 stanovuje, že „rozvojové štáty budú mať rozhodujúcu pozíciu v určovaní úloh donorov v podpore ich rozvojových snáh na národnej, regionálnej a sektorálnej úrovni rozvojových štátov. Donori budú rešpektovať priority rozvojových štátov a zabezpečia, aby nové rozdelenie aktivít rozvojovej pomoci nevyústilo do zníženia objemov pomoci.“¹⁷ Tým táto rozvojová agenda z pohľadu komplexnosti systému rozvojovej pomoci rieši fragmentáciu a efektívitu v zmysle harmonizácie a zosúladovania rozvojových aktivít. Z pohľadu recipientov rozvojovej pomoci sa rozvojové štáty dostávajú do bezprecedentnej pozície rozhodovania a koordinácie rozvojových činností donorov, avšak z pohľadu fragmentácie donorov v zásade nerieši otázku vysokého počtu donorov. V texte agendy sa uvádza, že „jednotliví donori najskôr využijú existujúce kanály rozvojovej pomoci do recipientského štátu pred vytvorením nových“, no zároveň vyzýva k hlbšiemu previazaniu jestvujúceho partnerstva subjektov rozvojovej spolupráce, hlavne neziskových organizácii. Všeobecne však táto nová rozvojová agenda predstavuje mimoriadne dôležitý míľnik na ceste k efektívnejšej rozvojovej spolupráci, hlavne v oblasti zvyšovania efektivity.

5. Záver

Nadmerná fragmentácia rozvojovej pomoci vedie k roztrúseniu, duplicitne a dokonca aj k protikladným činnostiam pomoci, znižuje jej potenciálny dosah kumuláciou zbytočných transakčných a administratívnych nákladov a zvyšovaním bremena kladeného na partnerské krajiny. Kľúčom k zvyšovaniu efektívnosti pomoci by určite malo byť posilňovanie komplementárnosti činností donorov, zosúladovanie rozvojových aktivít a celostná stratégia v prístupe k rozvoju v rozvojových štátoch koordinovaným zapojením jednotlivých donorov. V tomto zmysle sa naskytá možnosť pre jednotlivé subjekty pristúpiť k spoločnej spolupráci aj v otázkach plánovania, prerozdelenia a poskytovania rozvojovej pomoci. Rôzne formy združovania

¹⁶ Pozri: 2008 Survey on monitoring the Paris declaration : Effective aid by 2010? What will it take [online]. K dispozícii na <<http://www.oecd.org/dataoecd/58/41/41202121.pdf>>

¹⁷ Accra Agenda for Action [online]. K dispozícii na <http://siteresources.worldbank.org/ACCRAEXT/Resources/4700790-1205870632880/AAA-Final-Draft_25-July-2008.pdf>

donorov by znížili vysokú mieru komplexnosti systému, no je nepravdepodobné, že by štáty výraznejšie obmedzili svoje bilaterálne aktivity v poskytovaní rozvojovej pomoci. Preto sa ako reálna možnosť javí zvýšenie objemu pomoci prostredníctvom multilaterálnej kooperácie cez medzinárodné organizácie. Niektoré nové typy organizácie poskytovania pomoci umožňujú donorským štátom ponechať si určitú mieru rozhodovania a kontroly nad poskytnutými prostriedkami, ako napr. systém multi-bilaterálnej rozvojovej pomoci. Multi-bilaterálna rozvojová pomoc je „dobrovoľná externá pomoc donorov do medzinárodnej organizácie, ktorá je doplnkom ku kmeňovým členským príspevkom týchto donorov a ktorá je vyhradená na špecifické účely.“¹⁸ Týmto spôsobom by boli zachované podmienky kontroly a nevytratil by sa úplne ani faktor zahranično-politickej identifikácie pomoci. V štatistikách DAC/OECD sa však takto vynaložená pomoc klasifikuje ako bilaterálna a bolo by potrebné separátne zhodnotiť jej podiel a význam na rozvojovej spolupráci. Vysoká miera komplexnosti a fragmentácie systému poskytovania rozvojovej pomoci predstavuje problém pre efektivitu medzinárodnej rozvojovej spolupráce, je však nádej do budúcnosti na zlepšenie daného stavu a odstránenie príčin straty efektivity. Pozornosť sa obzvlášť upiera na rok 2010, kedy dôjde k reflexii cieľov stanovených Parížskou deklaráciou a následne na rok 2011, kedy je naplánované v poradí štvrté Fórum na vysokej úrovni v Pekingu.

6. Príloha

Tabuľka č. 1: Miera fragmentácie donorov na základe programovateľnej pomoci (CPA) ¹⁹ (hrubé priemerné výdavky za obdobie 2005-06)					
	CPA celkom (v mil. USD)	Podiel donora na celkovej CPA	Celkový počet partnerov	Počet partnerov s podielom nad priemernou výškou CPA	Miera fragmentácie (1 – D/C)

¹⁸ World Bank: Aid Architecture : An Overview Of The Main Trends In Official Development Assistance Flows [online]. Máj 2008. Str. 12. K dispozícii na <<http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/Aidarchitecture-4.pdf>>

¹⁹ Programovateľná pomoc (Country Programmable Aid) v zmysle definície DAC/OECD je čiastka Oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA) očistená od zložiek nepredvídateľného charakteru (humanitárna pomoc, odpustenie dlhov a reorganizácia), zložiek neprekračujúcich hranice štátov (výskum rozvojovej problematiky v donorskom štáte, podpora povedomia verejnosti o rozvojovej problematike, hypotetické náklady na študentov z rozvojových štátov, podpora utečencov v donorských štátoch a administratívne náklady), zložiek nepredstavujúcich súčasť kooperačných dohôd medzi vládami štátov (potravínová pomoc a pomoc rozšírená domácimi vládami v donorských štátoch), zložiek neprogramovateľných donorským štátom (financovanie medzivládnych a mimovládnych rozvojových organizácií) a zložiek kde neexistuje možnosť programovania na národnej úrovni (príspevky na PPP projekty). Zdroj: OECD: Scaling up : Aid Fragmentation, Aid Allocation and Aid Predictability : Report of 2008 survey of aid allocation policies and indicative forward spending plans [online]. DAC, máj 2008. Str. 18. K dispozícii na <<http://www.oecd.org/dataoecd/37/20/40636926.pdf>>

	A	B	C	D	E
USA	12 967	21,7%	128	34	73%
Japonsko	8 416	14,1%	135	44	67%
EK	6 219	10,4%	144	82	43%
Veľká Británia	3 177	5,3%	93	36	61%
Francúzsko	2 740	4,6%	123	50	59%
Nemecko	2 723	4,5%	110	59	46%
Holandsko	1 601	2,7%	93	42	55%
Švédsko	1 080	1,8%	91	44	52%
Nórsko	1 003	1,7%	88	42	52%
Kanada	974	1,6%	100	35	65%
Austrália	955	1,6%	50	24	52%
Dánsko	905	1,5%	71	27	62%
Španielsko	831	1,4%	81	42	48%
Taliansko	519	0,9%	76	32	58%
Švajčiarsko	501	0,8%	86	38	56%
Belgicko	498	0,8%	83	39	53%
Írsko	347	0,6%	56	23	59%
Fínsko	241	0,4%	62	27	56%
Rakúsko	158	0,3%	53	27	49%
Portugalsko	146	0,2%	20	11	45%
Luxembursko	128	0,2%	40	25	37%
Nový Zéland	122	0,2%	43	25	42%
Grécko	119	0,2%	34	23	32%

Zdroj: OECD: Scaling up : Aid Fragmentation, Aid Allocation and Aid Predictability. OECD/DAC máj 2008.

<<http://www.oecd.org/dataoecd/37/20/40636926.pdf>> (upravené autorom)

Zoznam použitej literatúry

1. ACHARYA, A. – DE LIMA, A. T. F. – MOORE, M.: Proliferation and Fragmentation : Transactions Costs and the Value of Aid. In: Journal of Development Studies [online], vol. 42, 1/2006. K dispozícii na <http://pdfserve.informaworld.com/454897__727553739.pdf>
2. DJANKOV, S. et al.: Aid with multiple personalities [online]. August 2008. Str 3. K dispozícii na <http://www.doingbusiness.org/documents/Aid_with_Multiple_Personalities_JCE.pdf>
3. GIBSON, C. C. et al.: The samaritan's dilemma : The political economy of development aid. New York : Oxford university press, 2005. ISBN 0-19-927885-7

4. HULÉNYI, P.: (Ne)výhody multilaterálnych donorov. In: Zborník príspevkov z II. medzinárodnej vedeckej konferencie Rozvojová pomoc 2007. Bratislava : Ekonóm, 2007. ISBN 978-80-225-2381-3
5. KNACK, S. – RAHMAN, A.: Donor Fragmentation and Bureaucratic Quality in Aid Recipients. World Bank Policy Research Working Paper 3186 [online]. Január 2004. K dispozícii na <http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2004/02/04/000012009_20040204091915/Rendered/PDF/WPS3186.pdf>
6. RUSNÁK, U. - SZÉP, A. – BRZICA, D.: Rozvojová pomoc a spolupráca. Bratislava : Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, 2002. ISBN 80-89106-01-3
7. World Bank: Aid Architecture : An Overview Of The Main Trends In Official Development Assistance Flows [online]. Máj 2008. K dispozícii na <<http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/Aidarchitecture-execsummary.pdf>>
8. World Bank: Cutting the Red Tape : Better aid delivery through better donor cooperation [online]. 21. február 2003. K dispozícii na <<http://go.worldbank.org/XUOO0TZF00>>
9. Štatistické databázy OECD: <www.oecd.org/DAC/STATS>

Autor príspevku: *Ing. Michal Ščepán*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Adresa: *Dolnozemska 1/b
852 35 Bratislava*

E-mail: *michal.scepan@euba.sk*

CBOs¹ and NGOs in the Discourse of African Aid Politics

Dr. Getnet Tamene Kassa, PhD.

Summary

The attempt of causing development in Sub-Saharan African countries, mainly, via foreign non-governmental organizations (NGOs) with less attention to community-based organizations (CBOs), is now surrounded with skepticism, while generating the need of shifting aid focus from the long-supported international NGOs to currently undervalued CBOs. The foregoing discussion attempts to show some of the roles of the international NGOs and the local CBOs in Sub-Saharan Africa and questions the advantages and disadvantages of both. Development seems to have a very thin chance and poverty has been entrenched still in the continent even at the outset of 21st century despite the flow of all the foreign aid to Africa. Observation of increasingly growing amount of slums and deprivation of human security in the continent, for instance, tend to generate a negative impression that humanitarian and development aids might have missed their appropriate targets, as NGOs less address the interest of recipients.

Key words: *Aids, INGOs, NGOs, CBOs, Sub-Saharan Africa, downward accountability, slum.*

1. Introduction

Aid related discourses tend to assert that one can not fully undermine much of the aid strategies for Africa whether they are self help or Community Based Organizations (CBOs) based micro aids or Non-Governmental Organizations (NGOs) based macro aids despite unsubstantial results on the ground. Many studies have attempted to show this by mentioning that much of the problem with macro aid programs has to do with “*tied*”² aid programs. It is argued that such programs not only include “conditions” but also set in motion an evaluation process that places the headquarters of the donor agencies in the power position. We may, as well, mention

¹ According to the Southern African Institute of Fundraising, Community based organizations (CBOs) are small organizations that are mainly located in rural areas, urban townships and informal settlements, and are generally run by local people. There are numerous CBOs located in Sub-Saharan Africa, the term thus refers to organizations which were founded by the local people based on their own initiatives and intentions with the goal to empower the community and alleviate poverty in their location. See <http://www.saifundraising.org.za/glossary.htm>; retrieved on 20th August 2008.

² Tied aid is the aid that is given under the condition that part or all of it must be used to purchase goods from the country providing the aid. See University of Michigan; retrieved on 26th August 2008, from <http://www-personal.umich.edu/~alandear/glossary/t.html>. The United States’ government, for example, requires recipients to spend the aid receipts on products from American companies for about three quarters of its aid. See OECD Policy Brief: *Untying Aid to the Least-Developed countries*; 2001; <http://www.oecd.org/dataoecd/16/24/2002959.pdf>; retrieved on July 10th 2008. Tied aid and politically motivated aid concerns mainly the governmental organizations, but it is also valid for the NGOs receiving money from the governments.

corruption as counterpart to such aid programs. Trying to eliminate the governmental bureaucratic corruption is, in fact, one of the outcomes of tied programs. Of course, the secondary reason is that such tied programs need to convince their funders (and Boards) that the project is accomplishing something. Third, it is clear that, again, conditions to aid programs may tie the aid to funding or purchasing personnel or equipment from the donor country. In this sense it duplicates the activity of trade programs in which aid is given to strengthen demand for the donor's products including licit and illicit arms flows in Africa. This aid related business and politics has been an instrument of domination of Africa (Third World) by Western governments and donors *inter alia* over a large portion of modern history, though new actors such as China have embarked on this process at the present time. One of the ways that the Chinese approach differs from others is in that it enhances the development of infrastructures in spite of critics for low quality level. Despite all the 'conditions' attached to aid and intentions that hide behind it, some of which have been mentioned above, one would not, however, fully eliminate the relevance of aid programs, since this may even worsen the CBOs endeavor of causing sound change considering the enormous infrastructure problems in Africa.

The issue of growth vs. development dilemma in relation to development aid needs a continuous focus. While addressing this issue, Jeffrey Sachs has consistently argued for donating very large sums of aid to Africa (Sachs, Jeffrey, 2005; 23).³ Rather than millions, he argues for billions. Yet, as a good economist he knows the growth/development dilemma profoundly well. Without infrastructure one cannot address either growth or development. But without either growth or development funds, the impact of CBOs will be affected. Critiques, who suggest the avoiding of full dependency on aid mention that CBOs may have to rely on volunteers without much if any project funding. Thus, the question is how to create enough jobs in Africa to provide any hope for local people to earn a living? Or how to cause sustainable development that enables descent life? Most aid is not directed towards this complex end. Thus, aid may be part of the solution but as it goes on currently, it alone could not cause radical change, it failed to cause development. The CIA World's Factbook (2008) reports, for instance, per capita income in Kenya at \$1,700 (est. 2007).⁴ Most economists stress that an economy is severely constrained until it reaches \$5,000 per capita. Thus, it is extremely unlikely that GDP can be raised or urgent labor development will occur in the absence of either trade or tied aid. In fact, to concentrate on CBOs, but the environment in which they exist needs to be explicated. Is it the problem of conditions required by donors or is it more related to extreme poverty and how to eliminate it.?

Related to the aid discourse is also the apathy if not antagonism of national governments toward local organizations. They are always fearful of local political movements getting out of hand. Again, the Chinese have been careful to avoid interfering in human rights or other political issues that would enflame national

³ He insists on the need of \$1.5 billion of annual aid to Kenya.

⁴ The Kenyan gini coefficient is 0.57 (very high).

governmental resistance. This aspect has often led Catholic priests in South America to object to governmental practices creating barriers to more devolvement of either funds or decision making to town and village levels.

Empowerment to the locals provides the genesis of “good” development as opposed to NGOs and macro aid. But this is not an easy goal at current level as evidences on the ground show the great difficulty of motivating volunteers with little or no pay. Secondly, their future, to some extent, is contingent upon *some* increase either in GDP per capita or increases in jobs in general. It does not seem likely that aid will be given without some ultimate conditions. Those conditions have to do with either avoiding political corruption or exhorting a continuing flow of donations. Hopefully, some of the local CBOs will produce a new breed of leaders that will be ready to assist in aid implementation. Is this likely given the present political conundrums?⁵

The objective of local CBOs encompass, among others, the causing of satisfaction to their communities through enhancing African cultural values of less individualistic nature. This is particularly evident, in several places in Africa; for instance, the attempt of Paponditi Uti self-help group program,⁶ which James Omollo spearheads, has been recorded for causing happiness to the children of Paponditi Uti community in Kenya. One of the achievements of the group being a project called *Peace Kids Nursery School*; it has been serving as a nursery school and doubles as a day care center. In South Africa, for instance, the concept of *ubuntu* refers to a more collective or tribal way of conceiving matters or the ability of cultivating communal solutions based on indigenous cultural values. These less individualistic leanings might be carried upward through such concepts as *ubuntu*. Thus, differences of approaches that are rooted in cultural values point out those aid organizations find difficulty in relating to such concepts rather than their own. In this sense, self-help groups or CBOs such as Paponditi Uti group, offer a ray of hope while needing all types of support. This paper is not arguing that CBOs have to outperform NGOs and macro aid right now, but rather seeks to emphasize those CBOs long for a heightened need of support an important role for their continuing existence and ultimate achievement. It also refers to the issue of effective downward accountability.⁷

2. The Concept and Function of Aid

Aid may be categorized into humanitarian and development. Development aid refers to material or logistical assistance provided for humanitarian purposes, typically

⁵ See *Economist* (2008), “When Not Imploding Is Not Enough,” September 6.

⁶ See Lucie Tamasova (2008). *The Role of Non-Governmental and Community-Based Organizations in the Development of Sub-Saharan Africa*, Master’s Thesis in International Relations and Diplomacy, unpublished. The information about this self-help group’s project and about James Omollo are first hand. They are obtained during the authors visits, personally, to the project site in Kenya.

⁷ Downward accountability is the accountability of the NGOs or CBOs to the recipients of aid or to the local people and community.

in response to humanitarian crises. The primary objective of humanitarian aid is to save lives, alleviate suffering, and maintain human dignity.⁸ Humanitarian aid is short-term aid which helps people to get back into their lives they lived before the crises. Most of the humanitarian aid is provided in four different areas: water/hygiene, food, accommodation and health care. The development aid is distinguished from humanitarian aid as being aimed at alleviating poverty in the long term, rather than alleviating suffering in the short term.⁹ Development aid seeks to monitor the underlying socioeconomic factors and conditions in which people live and to find options on how to improve these conditions. Development aid is a more modern form of the humanitarian aid which was founded after the World War II.

During the 1960s the focus in the development aid was on the economic growth of the poor countries and the utilization of the new technical and scientific knowledge. But very soon the rich countries' governments realized that the economical growth did not affect most of the populations, but just parts. The gap between the rich and the poor was growing and this increased the countries' inner instability. For example, in Brazil, in the 1970s 40% of the population reached only to 6.5% of the total national income, while 20% of the richest inhabitants controlled almost 70% of production.¹⁰ During the 1970s a change of thinking of people working in the area of development followed. More importance was given to the scientists and researchers from the developing countries, reflected perspectives contrary to the past, where development was seen just as application of the European and American economic tradition. Indian economist Amartya Sen brought a new way of looking at development: not seeing it just as a matter of lacking financial resources, but as a lack of possibilities to profit and develop oneself (Sen, Amartya, 1999). The 1980s, 1990s and the new millennium brought international attention to the problem of poverty in connection with human rights and the importance of development was reminded to the public also by the tragic events of September 11, 2001, since in underdeveloped countries terrorists have fertile conditions of recruiting new supporters. Nowadays, the development aid has different forms in different countries. In general, the development projects may be divided into four different types: firstly, there are small projects that focus on smaller group of people, which are based on the contact with local population, on building the relationships; they may be referred to as *micro*. Secondly, there are INGOs, which are usually also in touch with local people, trying to concentrate on specific work with local communities and to support abilities of the local people. Thirdly, there are bilateral development programs between the governments of the donor country and the developing one. Finally, there are huge structural development projects run by the World Bank and IMF. This category

⁸ Wikipedia – online encyclopedia; http://en.wikipedia.org/wiki/Humanitarian_aid; retrieved on 19th August, 2008.

⁹ World Health Organization; retrieved on 19th August 2008, from <http://www.who.int/trade/glossary/story016/en/index.html>.

¹⁰ Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s.(2005). *Globální problémy a rozvojová spolupráce: Témata, o která se lidé zajímají*; Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s., p.105.

represents the biggest amounts of money and the most visible kind of aid. The two organizations lend money to the developing countries under strict conditions.¹¹ This may be referred as *macro*.

3. Relevance of NGOs and CBOs

Both NGOs and CBOs are types of organizations which have positive and negative sides. The work of NGOs is needed in many cases when the governments are not able to provide services that their people need. As an example one can look at the work of some NGOs giving different vaccinations to children, diarrhea medicine and other things which if they did not get, they would die. In some regions only NGOs are taking care of the medical care and other basic needs of the people. NGOs are more flexible in their work than government organizations and have stronger organizational structure and a wider impact than the CBOs. The work of CBOs is based in one location and therefore their reach is limited to their locality.

CBOs usually have common cultural identity. They bring together people of the same community, age, tribe or interest. While general development strategies usually focus on solving material deprivation, the CBOs acknowledge the importance of the socio-cultural deprivation and they try to fight these two problems together. As has already been said, a shared sense of self-worth is encouraging a group to maximize the use of its internal resources rather than turning to outsiders.¹² A sense of shared identity can energize people and inspire them to take collective action to improve their lives and the lives of other people in the community. On the other hand, NGOs have mostly paid professionals who do their jobs with different motivations.

Within the CBOs communities decide on their own goals, and contribute to their project's implementation and sustainability. Most of the projects start with people organizing themselves into self-help community groups, focusing on their own needs and priorities. As Easterly writes, the main problem with foreign aid is the lack of feedback from the poor themselves and accountability to these same poor. With CBOs, this is not a problem. Because the members of the organization are coming from the community, they know exactly what their community needs. They are friends and neighbors of the people, who can approach them and talk with them about the problems that they are facing. Their feedback is by proximity and by familiarity. If the organization is supposed to implement a project and does not do it, or does it in a wrong way, the community members will know whom to blame and whom to talk with to reclaim it.

CBOs do not have as much know-how and experience as NGOs in planning projects and implementing them, fundraising, accounting, etc. Most of the NGOs have a lot of experience from different environments, situations and projects. CBOs are founded by people from the community, which means that most of the CBO workers have never left the country and sometimes do not even have good educational

¹¹ Ibid..

¹² Charles David Kleymeyer; *Cultural Expression and Grassroots Development: Cases From Latin America and the Caribbean-Cases From Latin America & the Caribbean*; p.21

background. The organizations work with and sometimes are formed by women (and men) who never attended schools and are often illiterate. This makes the situation of CBOs more complicated and it is clear that their know-how and experience with development projects can not be compared with that of the NGOs. On the other hand the CBO members have often more experience with local environment and culture.

NGOs are very dependent on the donors, which are able to affect the work of NGOs. This is not the case in the work of CBOs. CBOs are always working to improve the conditions in which people of their area live. It does not matter if the organization gets funding for the projects, the people are still there and are still trying to solve their problems. CBOs can be dependent on the funding from the INGOs or other donors, but usually this does not influence the projects they want to undertake or the place where they operate. CBOs do not have as much power and prestige as some of the INGOs, which means that the donors who give them funds do not do it out of other than altruistic reasons.

There is a difference between CBOs founded based on their own choice and CBOs formed because some international donor or INGO told them to do so. ActionAid explains some mistakes they did while trying to bring together several primary groups and to create a CBO. These CBOs had no real ownership as the individual primary groups had different interests, if any. The only commonality was that they had formed a CBO to access funds and that they came from the same geographical area. For them the lesson was clear. Successful CBOs are those that form out of their own choice with a clear common focus. It is also important that the members feel as much part of the CBO as the officials elected. The members should be able to articulate CBO strategies as clearly as their officials. Officials should be elected and changed regularly by the members. In a CBO it can happen that the leader (or the elected official) is more highly educated than the rest of the group and takes an advantage of this fact. This is why it is important for the CBOs to nurture their future leaders within the CBO who care less about their titles and more about the focus of the organization's work.

The fact that CBOs are usually small organizations which are not seen outside of their region and which do not have big PR campaigns, means that they also have problems with fundraising and contacting donors. This leads to lack of financial resources, which most of the CBOs face and which stops them from doing more of the activities they plan to do. An advantage to this is that when they reach some donors and get funding, usually the administration costs are lower than the administration costs of NGOs. CBOs rely on volunteers more often than the NGOs. There are almost no traveling costs and people try to get the prices of services and products in the cheapest way they can, because they know that they are doing it for themselves.

Although evaluation has taken place for a long time in foreign aid, it is often self-evaluation, using reports from the same people who implemented the project or in better cases different employees of the same NGO. Even when internal evaluation points out failure, it is hard to find out if the organizations hold anyone responsible or

if they change their practices.¹³ Evaluation is one of the keys to accountability of aid. Within the CBOs' work the need for evaluation is not as high, because the community knows exactly what it needs, what it had accomplished and what needs to be done better next time. It is also easy for them, as was already mentioned, to get feedback from the recipients. For the INGOs this usually means more bureaucracy and more administration costs.

Many studies have been conducted to assess whether foreign aid creates dependency or not. In order to understand this concept a definition of dependency should be given. According to The Humanitarian Policy Group¹⁴ "a person is aid dependent when they cannot meet immediate basic needs in the absence of relief assistance". Researchers talk mainly about dependency on food relief and how it destroys the local agricultural economy, but here our concern is mainly the long-term development point of view. In the time of crises, aid agencies should be aiming to ensure that people are able to reliably depend on receiving assistance. But in the time of peace and in situations where there is no risk to survival, it must be ensured that the aid provided will not lead to a "dependency mentality" in which people expect continued assistance and which undermines initiatives at individual and also at community level.

Most local CBOs bring community members into projects as partners, not just as subjects of the campaign they are implementing. The members can be also beneficiaries of the work they do in the community, which inspires them to take more commitment and action. Knowledge of the whole community is used to make the projects work. The fact that usually nothing is given to the community for free and the people have to work hard on the projects to get them done creates a good feeling of self-respect and dignity. Rhoda Silu of the Utooni project says¹⁵: "If you give someone something for free then all you are doing is showing him that he is already dead." The workers (or volunteers) see the immediate benefits and insufficiencies of the activities on the ground. They do not need any bureaucracy to get the feedback on the effectiveness of the project.

Although NGOs have many advantages over CBOs (more financial resources, know-how, experience, etc.), they also have many disadvantages (dependency on donors, lack of feedback and accountability to the poor, lack of cultural background of the communities they work with, etc). Overall, CBOs seem to have been better positioned to meet the needs of the local communities and therefore more importance should be accorded to them. They should also become the preferred choice of the donors when trying to bring sustainable aid to developing countries. This in no way means one should belittle the work of NGOs and do not recognize the usefulness of their work. One should not forget the NGOs who solely serve the interests of the

¹³ William Easterly; *The white man's burden: Why the West's efforts to aid the rest have done so much ill and so little good*; Penguin Books, Ltd; 2007; p.193

¹⁴ Paul Harvey and Jeremy Lind; *Dependency and humanitarian relief: a critical analysis*; The Humanitarian Policy Group; July 2005.

¹⁵ Excellent Development. Retrieved (May 2008), from <http://www.excellentdevelopment.com/community.php>

donors. This would not obscure, on the contrary, the endeavors of these several genuine ones. What the foregoing is trying to put in perspective is that there is undeniably enormous potential in CBOs to cause sustainable development.

4. The Development and Perspective of NGOs

The International Council of the Red Cross (ICRC) was one of the first NGOs which was founded in Switzerland in 1863. This organization became later one of the most famous humanitarian organizations worldwide. In 1919, British NGO Save the Children started to help children around the world. Later on, an American based organization International Rescue Committee (IRC) was founded to help the Jews running away from the Nazi Germany in 1930s. International Rescue Committee later became one of the world's biggest humanitarian organizations. In reaction to the 2nd World War and its disasters British Oxfam and American CARE were founded.¹⁶ In the 1960s the French organization Medecins sans Frontieres (MSF) started to help people in need worldwide. Since this time, the non-governmental sector of humanitarian and development aid has been growing and gaining importance in their roles. According to a World Bank study¹⁷, since the mid-1970s, the NGO sector in both developed and developing countries has experienced exponential growth. It is estimated that over 15 percent of total overseas development aid is channeled through NGOs. World Bank also estimates that there are hundreds of thousands community-based organizations and thousands of national NGOs in the developing countries.

The roles of NGOs are pretty diverse and large in scope. As One world Trust¹⁸ says: "From the abolition of slavery, the drafting of the UN Charter and its subsequent formation through to the campaign for the International Criminal Court and the ban on anti-personnel mines, NGOs have made a critical difference to our world." It is clear that the NGOs are becoming increasingly more important in the democratic societies of today's world. They have been the push factors of many changes in our history and their contributions and research will no doubt be very valuable also in the future. Their presence is important in the situations where citizens feel their elected representatives do not listen to them as much as to the lobby groups of multinationals and other interest groups.

The end of the Cold war made it easier for the NGOs to operate. Thanks to the globalization and especially the new communication technologies, like-minded people across the whole world can communicate and create networks. The mass-media's ability to inform their audience about global issues has increased. As a result, people's increased awareness leads to their demand that their government takes action of some

¹⁶ Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s (2005). *Globální problémy a rozvojová spolupráce: Témata, o která se lidé zajímají.*; Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., p.102.

¹⁷ World Bank; *Working with NGOs: a practical guide to operational collaboration between the World Bank and nongovernmental organizations*; 1995.

¹⁸ One World Trust; cited from The Global issues: <http://www.globalissues.org/article/25/non-governmental-organizations-on-development-issues>; retrieved on 15th August 2008.

kind. This brings more attention to the work of NGOs. More people are getting involved in the work of NGOs and these organizations are than becoming, also thanks to the increased resources, more professionalized.¹⁹

NGOs are sometimes seen as the “third sector” to counter the state and the market. It is suggested that they are natural outcome of a free democratic society. NGOs are typically weaker because they are not as financially independent as the other two actors, and are often dependent upon them. Or, when independent, they typically do not have the resources and political power that the other two wield and are not as well and long established as the other two.²⁰ Both states and corporations can and often do own influential media organizations, which are a powerful tool to use when getting the attention of the public and when forming the public opinion.

In Africa, NGOs are sometimes the only agencies that provide services at distant places which are left behind by the government and multinational governmental organizations. They often bring better results than the state when reacting to the community needs. The state may welcome charities providing for the children, homeless, sick and elderly, not just because this reduces state expenditure; it may behave less kindly to advocacy groups that promote causes contrary to government policy or organizations that challenge the legitimacy of the state. Similarly, businesses may sponsor community development, but they may be less supportive to requests from labor organizations or environmental groups for the establishment of labor and environmental standards. When the NGOs start to criticize the political system in the country or attitudes of the elites, usually they are silenced by strong attempts to ridicule them. This can be shown at an example of Amnesty International. The US government never had a problem with this organization when they condemned the violations in Iraq under Saddam Hussein or in China and Cuba, but when they started to comment the US detention facilities in Cuba for suspected terrorists they have been described as absurd by many of the US government officials. There have been even comments that Amnesty’s accusations amount to pro-Al Qaeda propaganda.²¹

There are many different NGOs ranging from activist groups, development and research organizations, advocacy groups, humanitarian and emergency organizations to corporate-funded think tanks. Due to space constraints only the activities of development NGOs will be discussed hereafter. Clearly, every NGO works slightly differently. However, for the purpose of simplicity we will generalize and focus on the main characteristics of “average” NGO.

¹⁹ Richard H. Robbins (2007). *Global Problems and the Culture of Capitalism*; Allyn & Bacon, Incorporated, p.128.

²⁰ Anup Snah; *Non-governmental organizations on development issues*; Global Issues; <http://www.globalissues.org/article/25/non-governmental-organizations-on-development-issues>; 2005; retrieved 20th August 2008.

²¹ Anup Snah; *Non-governmental organizations on development issues*; Global Issues.

In spite of all these strengths, NGOs also present several downsides including the loss of autonomy as a result of dependency on donors and working *inter alia* with their governments against the interest of the community they intend to serve; administrative cost of their projects consume more of the aid money; they lack accountability to the aid recipients among others.

Certain NGOs are founded with certain ideas. In some countries, government officials have set up their own NGOs as a way to work more creatively, access different resources, and gain new opportunities. Similarly, some development NGOs amount to no more than “briefcase companies” founded for the purpose of tax evasion and private gain.²² Even though NGOs are mainly founded with the best ideas and aspirations, the motivation is not as clear as for example in the case of CBOs where the members of the community try to help themselves and their neighborhood or village.

NGOs vary in size and scope, religious orientation, their use of volunteers or professionals, and their relationships to governments and donors. The same NGO, moreover, can evolve substantially over its lifetime. This means that different NGOs also have different motivational problems.

Reading Graham Hancock’s book²³ and other similar resources critical to the development aid, the problem could be seen from one perspective. Too much money is spent on salaries, people are employed to serve the poor, but staff ranks ironically amongst the best-paid professionals, their mission is to work for the deprived – but they themselves enjoy an astonishingly rich and diverse range of perks and privileges. He says that there has been a large number of foreign experts working on developing projects in Africa (more than 80 000 people). And because the western consultancies are selling their skills, it is not in their interests to communicate their expertise to others. Individual foreign experts employed on projects have a strong vested interest in ensuring that their local counterparts never become capable of taking over from them. He also talks about development tourism, which is done by the experts and consultants, but also by other prosperous, propertied, educated and influential people who make their living from writing about and launching emotional appeals on behalf of the poor people.

On the other side, we can look at researches done by other people, e.g. the research on motivating staff done by People in Aid²⁴, which shows that the smaller NGOs’ employees are discouraged from the work because of low salary, lack of job security, development opportunities or work culture. This shows how the motivation problems differ from organization to organization.

We may take Kenya to illustrate the aid dilemma in connection with NGOs and CBOs. Kenya, a new and fragile democracy of 33 million people, whose two thirds

²² Anup Snah; *Non-governmental organizations on development issues*.

²³ Graham Hancock; *Lords of poverty: The freewheeling lifestyles, power, prestige and corruption of the multibillion dollar aid business*;

²⁴ *Motivating staff and volunteers working in NGOs in the South*; People in Aid; 2007; p.26

live in rural areas, require according to Jeffrey Sachs²⁵, an annual investment of \$1.5 billion to help villages and its inhabitants to stand on their feet. Instead, donor support to Kenya is around \$100 million and Kenya's debt servicing to the rich world is around \$600 million per year. This means that its budget has been drained by the international community, not bolstered by it. Much of the donors support is chopped off to facilitate the NGOs with salaries and the like. Thus, as slums grow and poverty entrenches sustainable development remains an attainable mirage.

On the other hand, Community Based Organizations (CBOs) are smaller organizations that tend to be located in rural areas, urban townships and informal settlements, and are generally run by local people.²⁶ CBOs are usually formed through the amalgamation of other smaller primary groups as opposed to individual members. Primary groups are usually closer to individuals and households in a village. In most cases primary groups constitute community members who have come together to address a common issue, for example: a self-help group focusing on an income generating activity, or a women's group operating their own savings scheme or youth group carrying out awareness and advocacy on HIV/AIDS issues. Women come together to start a merry-go-round savings²⁷ scheme amongst themselves, farmers come together to pool their resources for farming activities, parents come together to address issues of education. The group members know each other relatively well and a level of trust is already established amongst members enabling them to cooperate with each other. The groups also have a common focus agenda that they have chosen themselves.²⁸

Again if we take the case of Kenya as an illustration, we notice that most of the CBOs are run by the youth or by women. This fact was very interesting, because women and youth are usually facing inequality and discrimination and frequently; now they are more active in the CBOs and in helping the poor. Their number is rapidly increasing.

According to the Kenyan government registrar of self help and community based organizations, there are around 50 000 community based organizations and 100 000 self help groups registered in the country. Among these groups there are youth groups, women groups, development projects, etc. These organizations are entirely owned and managed by Kenyans and are aimed at promoting indigenous peoples' welfare. Their large number shows that the civil society in Kenya has been very active and that the local people want to be involved in the development of the country. They

²⁵ Jeffrey D. Sachs; *The End of Poverty. Economic possibilities of our time*; Penguin Books Ltd.; 2005; p.236

²⁶ Southern African Institute of Fundraising; <http://www.saifundraising.org.za/glossary.htm>; retrieved on 20th August 2008

²⁷ Merry-go-round savings is a system where women gather each week and each week they give some money aside. This money goes usually to one woman from this group. Each week the money goes to somebody else.

²⁸ Mwangaza magazine; ActionAid Kenya, Issue 2 2004; <http://www.kenyalink.org/mwangaza>; retrieved on March 2008.

are ready to act, both individually and collectively. They are already hard working, prepared to struggle to stay afloat and to get ahead. They have a very realistic idea about their conditions and how to improve them, not a mystical acceptance of their fate. They are also ready to govern themselves responsibly, ensuring that any help that they receive is used for the benefits of the group and not pocketed by powerful individuals.²⁹

5. Slum Oriented NGOs and the Process of SAPing the Third World

Housing activists utter an even harshest critique of slum-oriented NGOs. Asef Bayat, referring NGO perspective in the Middle East, points out “their potential for independent and democratic organization has generally been overestimated. The professionalization of NGOs tends to diminish the mobilizational feature of grassroots activism, while it establishes a new form of clientelism.”³⁰ Frederic Thomas, similarly, argues that ‘NGOs, moreover, are inherently conservative. They are staffed by retired civil servants and businessmen at the top and, lower down, by social workers, from among the educated unemployed and by housewives and others without roots in the slums.’³¹ According to P.K. Das ‘their constant effort is to subvert, disinform and de-idealize people so as to keep them away from class struggles...their effort is constantly to divert people’s attention from the larger political evils of imperialism to merely local issues and so confuse people in differentiating enemies from friends.’³² Das’s complaints are amplified in detail in Gita Verma’s book *Slumming India*, which firmly attacks the cult of urban NGOs, while characterizing them as ‘new class’ middlemen who, with benediction of foreign philanthropies, are usurping the authentic voices of the poor. She rails against the World Bank paradigm of slum upgrading that accept slums as eternal realities.’³³

Since the mid 1990s WB, the UNDP and other aid institutions have increasingly bypassed governments of developing countries to work with NGOs. Third World governments were requested to involve NGOs and advocacy groups in the preparation of the Poverty Reduction Strategy Papers (PRSP) that the Bank now required to as proof that aid would actually reach target groups. Although some former critics have hailed this ‘participatory turn’ in the World Bank, the true beneficiaries seem to be big NGOs rather than local people. Looking into this issue, Rita Abrahamsen concludes that ‘rather than empowering ‘civil society,’ the PRSP process has entrenched the position of a small, homogeneous ‘iron triangle’ of transnational professionals based in key government ministries (specially finance),

²⁹ Jeffrey D. Sachs; *The End of Poverty. Economic possibilities of our time*; Penguin Books Ltd.; 2005; p.242

³⁰ Bayat in Mike Davis (ed),(2007). *Planet of Slums*, Verso, p.77.

³¹ Thomas, Calcutta Poor, p. 131, in: Mike Davis (ed),(2007). *Planet of Slums*, Verso, p.77.

³² P.K. Das, ‘Manifesto of a Housing Activist,’ in Patel and Thorner, Bombay, pp.179-80.

³³ Gita Verma, *Slumming India: A Chronicle of Slums and their Saviors*, New Delhi, 2002, pp.150-2.

multilateral and bilateral development agencies, and international NGOs.³⁴ This phenomenon, what Josef Stiglitz in his brief tenure as chief economist for the Bank described as an emerging ‘post-Washington Consensus’ might be better characterized as ‘soft imperialism,’ with major NGOs captive to the agenda of international donors, and grassroots groups similarly dependent upon the international NGOs.³⁵ Slums however have a brilliant future. The countryside will for a short period still contain the majority of the world’s poor, but that dubious distinction will pass to urban slums no later than 2035. Researchers with the UN Urban Observation project warn that by 2020, ‘urban poverty in the world could reach 45 to 50 percent of the total population living in the cities.’³⁶

6. Factors that Affect the Work and Credibility of NGOs

These factors range from the issue of motivation through accountability and domination to cultural differences. As was mentioned elsewhere above, some researchers believe that the growth in size of NGOs is connected with the *motivation* arising from the fact that more money has been invested in this sector by government and multilateral agencies. It has also been shown that some NGOs are more donor-driven and their accountability is directed more “upward” than “downward”. This means that some NGOs will not decide about their project according to the needs of the poor people, but according to the possibilities of funding. Moreover, some of them seem to be serving as a cause for intervention of their home governments.

The other factor is *dependency* of NGOs on the donors. The influence of huge number of donors increasingly reduces the work and credibility of NGOs. Different donors have different agendas and preferences and they fund the organizations which they think will advance their objectives. On the other hand there is a large number of NGOs that need the funds and they must compete with each other for the attention of donors. As Mathenge shows in her study³⁷, large portion of NGOs rely on donor funding because it still accounts for 75–100 % of their total funding. Whilst the donor-NGO relationship is not one-sided, it remains unequal and very unbalanced and NGOs are still dependent on the funding from the donors and are forced to plan their activities according donors’ interests. This applies to NGOs whether they are international or national. NGOs are meant to be politically independent and autonomous, but in reality this turns out to be untrue, since the donors have direct or indirect political weight on actions and decisions made by the NGOs. There are three sectors from which NGOs can obtain their resources: the government/public sector,

³⁴ Rita Abrahmsen, ‘Review Essay: Poverty Reduction of Adjustment by another name?’ *Review of African Political Economy* 99 (2004), p.185.

³⁵ Stiglitz’s 1998 speech, ‘More Instruments and Broader Goals: Moving towards post-Washington Consensus,’ is discussed in Mike Davis’s *Planet of Slums*, p.76.

³⁶ Eduardo López Moreno, *Slums of the World: The Face of Urban Poverty in the New Millennium?* Nairobi 2003, p.12.

³⁷ Mathenge, Martha; *Non-Governmental Organizations - Donors Funding Relations in Kenya: A case of Symmetric or Asymmetric Association?;*

the general public and the private sector (corporations). Resources from each of these sectors can originate from both international and local sources.³⁸ Alternatively, resources can be also obtained from self-generated income activities of the NGOs, such as fees, sales or investments. As a result of this total independence of NGOs, donors maintain considerable influence over the organizations which they sponsor, thus enabling them to shape the work of NGOs in a variety of ways.³⁹

Richard Robbins⁴⁰ argues, that “there is plenty of evidence that the growth in size and number of NGOs is fed by increased governmental contributions along with greater contributions from multilateral developmental organizations such as the World Bank.” However, there are many NGOs that are independent on government aid. This can be witnessed during many mass protests related to globalization, human rights, environment, and etc. “NGOs not dependent on state aid are the exception rather than the rule”. A considerable number of researchers have shown that since NGOs are dependent on external funding they are almost always more accountable to their donors than to their constituency⁴¹.

This has two interrelated implications. First, NGOs tend to be structured more like corporate enterprises that need to answer to their stockholders rather than to the people whom they serve. Second, donors help shape the agenda of NGOs. Consequently, NGOs are required to tailor their projects and to adjust their activities to fit the priorities of the donors. And when donors change their priorities, NGOs are expected to change their activities accordingly.⁴²

The donors can influence the modes of operation of the NGOs, the geographical location in which they operate or direct them against the actors that they may criticize. Their activities are framed in ways that are not critical against donors. For instance, the donors and NGOs failed to take into account the broader causes of violence against women and were unwilling to support NGOs that aimed to address the economic underpinnings of violence⁴³ mainly in the Third World countries. They

³⁸ Lee Davis; *The NGO Entrepreneur: Nonprofit in Purpose, For-Profit in Approach*; <http://www.isar.org/pubs/ST/NGOselffunding48.html>; retrieved on 10th August 2008.

³⁹ Gordon, Neve and Berkovitch, Nitza; *The Political Economy of Human Rights: The Donor/ NGO Nexus*; Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, Montreal Convention Center, Montreal, Quebec, Canada, Aug 10, 2006. http://www.allacademic.com/meta/p103938_index.html; retrieved on 10th August 2008; p.2.

⁴⁰ Richard H. Robbins; *Global Problems and the Culture of Capitalism*; Allyn & Bacon, Incorporated; 2007; p.129.

⁴¹ Mathenge, Martha; *Non-Governmental Organizations - Donors Funding Relations in Kenya: A case of Symmetric or Asymmetric Association?*; 2004; The University of Birmingham, School of Public Policy; <http://www.idd.bham.ac.uk/research/dissertations/03-04/mathenge.pdf>; retrieved on August 20th 2008.

⁴² Gordon, Neve and Berkovitch, Nitza; *The Political Economy of Human Rights: The Donor/ NGO Nexus*; p.3.

⁴³ Gordon, Neve and Berkovitch, Nitza; *The Political Economy of Human Rights: The Donor/ NGO Nexus*; p.3.

often shape their understandings of male violence within the broader context of poverty, funding institutions and international NGOs were more likely to contribute to local campaigns which concentrated only on changing domestic laws and police practices.

Donor agencies are also attentive to the need to reward political allies of the donor countries. Economically closed and non-democratic former colony which is politically friendly to its colonizer receives more foreign aid than another country with similar level of poverty.⁴⁴ It is necessary to mention the double standard and significant differences between the donors. Technical assistance to poor countries is even worse, since rich countries usually insist that their own nationals be the technical advisors. Adam Groves⁴⁵ while criticizing the notion of Alnoor Ebrahim⁴⁶ that donors and NGOs are highly interdependent maintains that this type of interdependency distracts from the power which donors continue to hold over NGOs.

The third factor of constraint of NGOs is connected with *administrative costs of projects*, which always consumes most of the aid money. Critics point out that only small percentages of the aid money goes to people in need; much of it goes to cover costs, and some even say that too much is being paid as very salaries for the people at the top positions within the NGO, constituting a fair criticism.⁴⁷ Concerns arise since administration costs exceed the costs of the project itself. Due to the pressures of obtaining and maintaining funding, much effort is spent in marketing and public relations activities. The problem of administration costs is often connected with the problem of bureaucracy in the organization. Researched based on empirical evidences in East Africa showed that only 20% of the budget goes to actual project implementation activities and beneficiaries such as training, while administrative and overhead costs account for over 60%.⁴⁸ Of course, different NGOs operate differently, but the local population cannot choose the NGO which will help in their village. There is a prejudice and domination of not letting the communities to choose or decide on what should be implemented.

The fourth factor is *lack of feedback and accountability to aid recipients*. In the market economy the demand for something shows if the customers are interested, or if they like or do not like the product or the service supplied. The difficulty of development projects in the work of international NGOs is the fact that the workers in the organization get little feedback from the poor they want to help. Why the poor

⁴⁴ Alesina Alberto and Dollar David; *Who Gives Foreign Aid to whom and why*; National Bureau of Economic Research; 1998; <http://www.nber.org/papers/w6612.pdf>; retrieved on July 10th 2008; pp.1-2.

⁴⁵ Groves Adam; *Donor-NGO Relations: Resource Exchange & Interdependence?*; 2008; <http://www.e-ir.info/?p=434>; retrieved on August 21st 2008.

⁴⁶ Ebrahim, Alnoor; *NGOs and Organizational Change: Discourse, Reporting, and Learning*, Cambridge: Cambridge University Press; 2005; pp. 1-5, 21-33, 52-104.

⁴⁷ Anup Snah; *Non-governmental organizations on development issues*.

⁴⁸ Mathenge, Martha; *Non-Governmental Organizations - Donors Funding Relations in Kenya: A case of Symmetric or Asymmetric Association?*;

people do not have a word when the NGOs talk about their future? It is important to know if they prefer to be helped with education, health facilities, or with bringing water into their communities. Here comes again the question to which extent the NGOs seek to satisfy the requirements of the donors and to which extent the project beneficiaries. Usually the answer is unfortunately the “upward” rather than the “downward” accountability. This skews NGO activities towards donor-driven agendas instead of giving precedence to the priorities of those they want to help.⁴⁹ Why the poor people do not have a word when the NGOs talk about their future? It is important to know if they prefer to be helped with education, health facilities, or with bringing water into their communities. Here comes again the question to which extent the NGOs seek to satisfy the requirements of the donors and to which extent the project beneficiaries. Usually the answer is unfortunately the “upward” rather than the “downward” accountability. This skews NGO activities towards donor-driven agendas instead of giving precedence to the priorities of those they want to help.⁵⁰ One exception with this regards is the UK based ActionAid it provides financial report to recipients or put up public information boards that display budgets, the funds available for each area and a monthly update of expenditure. According to (Jacobs, Alex, 2008)⁵¹: downward accountability is important since funds are given by donors for beneficiaries rather than agencies, beneficiaries have as much right as anyone to question how funds are used, they need to be informed to work with agency staff to make sure that funds are spent on their real priorities. “Most NGOs recognize the need for downward accountability. But few have set up systems to deliver it: there is rarely any external or financial incentive to set up these systems. Most NGO systems focus on upward accountability, such as reporting to donors, boards and head offices.”

The fifth factor is *cultural differences* of the beneficiaries and INGOs. The workers of INGOs must also be taken into consideration and cannot be looked at only from one’s own perspective as there is no better or worse culture. Culture can be used as a binding element in bringing the people together for a common cause. It can be used to communicate with large numbers of populations, for example by means of street performances, theater, music, dance shows, etc. It can also be used to cross the cultural boundaries by showing a different point of view in an entertaining way. Knowledge of local culture and its proper use in development projects is critical for their success. Therefore it is necessary for any NGO to respect and understand the local culture and get involved in a real communication with the local people and incorporate them into the decision-making process.

7. Conclusion

⁴⁹ Mathenge, Martha; *Non-Governmental Organizations - Donors Funding Relations in Kenya: A case of Symmetric or Asymmetric Association?*

⁵⁰ Mathenge, Martha; *Non-Governmental Organizations - Donors Funding Relations in Kenya: A case of Symmetric or Asymmetric Association?*

⁵¹ Mango;

<http://www.mango.org.uk/pool/Who%20Counts%20Why%20it%20is%20important%20Apr05.doc>;
retrieved on 21st August 2008.

The objective of development activities is to alleviate poverty in the world. All the NGOs, CBOs, government organizations and multinational organizations seem they want to help the poor to get on track and to start living a decent life that heads towards sustainable development. Some groups of poor individuals who have got an access of lending microfinance have been apparently successful; projects that empower village-based community organizations to oversee village services have also shown heightened success. This can be seen in the day-to-day lives of children, youth, women and the communities of successful groups such as Paponditi Uti self-help group who oversaw the formation of schooling, clinics, transport and electricity, farming committees and also ensured that the village women, with their special needs and even legal obstacles, would be well represented in each of the committees. This example shows that the topic of poverty is not just about the running water, building schools and getting medicines to the poor, it is about the empowerment of the local people. It is about giving voice to the people who are being helped. Development and poverty reduction should not be an example of talking “about them without them”, but on the contrary, it should be giving the power and possibilities to the local people to help themselves and to stand on their own feet.

CBOs do play important role in causing development in African. They are a useful bridge between the government, international agencies, NGOs and the local population. Their knowledge of the community and its environment gives them extra opportunity to implement all their projects in a way that would be suitable and effective for most of the people in their vicinity. The activities of the members of the groups have produced significant change. Participation in the groups gives the members a feeling of self-worth and dignity.

It has been shown that many western organizations do things for the poor but do not have sufficient feedback or evaluations coming directly from them. The NGOs are not accountable to the poor, but more to the donors from the developed countries. Even though the CBOs do not have enough know-how, experience and financial resources, the international community should start rethinking the role of the CBOs in the international development assistance. The only way to make Africa really independent and self-reliable is to empower the local people and local organizations to stand on their own feet. This might be a more complicated and longer journey to take, but it is the way which would create self-confident continent with dignity and without ongoing dependency.

Bibliography

1. Alesina, Alberto and Dollar, David (1998). *Who Gives Foreign Aid to whom and why*; National Bureau of Economic Research; 1998; <http://www.nber.org/papers/w6612.pdf>; retrieved on July 10th 2008;
2. CIA- The Worlds Factbook (2008), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
3. Cohen, Mark Nathan; *Culture of Intolerance; Chauvinism, Class, and Racism in the United States*; Yale University Press; pg. 118

4. Davis, Lee; *The NGO Entrepreneur: Nonprofit in Purpose, For-Profit in Approach*; <http://www.isar.org/pubs/ST/NGOselffunding48.html>; retrieved on 10th August 2008.
5. Easterly, William; *The white man's burden: Why the West's efforts to aid the rest have done so much ill and so little good*; Penguin Books, Ltd; 2007;
6. Ebrahim, Alnoor; *NGOs and Organizational Change: Discourse, Reporting, and Learning*, Cambridge: Cambridge University Press; 2005; pp. 1-5, 21-33, 52-104
7. Excellent Development. Retrieved May 2008, from: <http://www.excellentdevelopment.com/community.php>
8. Francis, P.; *Youth in Kenya: Force for change, or lost generation*. Retrieved May 2008, from World Bank: info.worldbank.org/etools/docs/library/160787/775_Francis.ppt
9. Gordon, Neve and Berkovitch, Nitza; *The Political Economy of Human Rights: The Donor/ NGO Nexus*; Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, Montreal Convention Center, Montreal, Quebec, Canada, Aug 10, 2006. http://www.allacademic.com/meta/p103938_index.html; retrieved on 10th August 2008;
10. Groves Adam; *Donor-NGO Relations: Resource Exchange & Interdependence?*; 2008; <http://www.e-ir.info/?p=434>; retrieved on August 21st 2008.
11. Hancock, Graham; *Lords of poverty (2006). The freewheeling lifestyles, power, prestige and corruption of the multibillion dollar aid business*; Camerapix Publishers International,
12. Harvey, Paul and Lind, Jeremy; *Dependency and humanitarian relief: a critical analysis*; The Humanitarian Policy Group; July 2005.
13. Human Rights Watch; <http://www.hrw.org/campaigns/women/property/qna.htm#12>; retrieved on 10th July, 2008
14. Jacobs, Alex; Mango; *Who counts? Financial reporting to beneficiaries: improving quality by improving participation*; <http://www.mango.org.uk/pool/Who%20Counts%20Humanitarian%20Exchange%20Sept05.pdf>; retrieved on 20th of August 2008
15. Kleymeyer, Charles David; *Cultural Expression and Grassroots Development: Cases from Latin America and the Caribbean-Cases from Latin America & the Caribbean*;
16. Mango; <http://www.mango.org.uk/pool/Who%20Counts%20Why%20it%20is%20important%20Apr05.doc>; retrieved on 21st August 2008.
17. Mango; *Who counts?* Retrieved from <http://www.mango.org.uk/whocounts/> on August 2008
18. Mathenge, Martha; *Non-Governmental Organizations - Donors Funding Relations in Kenya: A case of Symmetric or Asymmetric Association?*; 2004; The University of Birmingham, School of Public Policy;

- <http://www.idd.bham.ac.uk/research/dissertations/03-04/mathenge.pdf>; retrieved on August 20th 2008
19. Mwangaza magazine; ActionAid Kenya; Issue 2 2004;
<http://www.kenyalink.org/mwangaza>; retrieved on March 2008
 20. OECD; Policy Brief: *Untying Aid to the Least-Developed countries*; 2001;
<http://www.oecd.org/dataoecd/16/24/2002959.pdf>; retrieved on July 10th 2008
 21. One World Trust; cited from The Global issues:
<http://www.globalissues.org/article/25/non-governmental-organizations-on-development-issues>; retrieved on 15th August 2008
 22. People in Aid; *Motivating staff and volunteers working in NGOs in the South*; 2007;
 23. Reynolds, Sana and Valentine, Deborah; *Guide to Cross-cultural Communication*; Pearson Prentice Hall;
 24. Robbins, Richard H.; *Global Problems and the Culture of Capitalism*; Allyn & Bacon, Incorporated; 2007;
 25. Sachs, Jeffrey D (2005). *The End of Poverty. Economic possibilities of our time*; Penguin Books Ltd.
 26. Sen, Amartya; *Development as Freedom*; Anchor books; 1999;
 27. Snah, Anup; *Non-governmental organizations on development issues*; Global Issues; <http://www.globalissues.org/article/25/non-governmental-organizations-on-development-issues>; 2005; retrieved 20th August 2008.
 28. Southern African Institute of Fundraising;
<http://www.saifundraising.org.za/glossary.htm>; retrieved on 20th August 2008
 29. Lucie Tamasova (2008). *The Role of Non-Governmental and Community-Based Organizations in the Development of Sub-Saharan Africa*, Master's Thesis in International Relations and Diplomacy, up.
 30. *The Economist* (2008). 'When not imploding is not enough,' September 6.
 31. University of Michigan; retrieved on 26th August 2008 from <http://www-personal.umich.edu/~alandear/glossary/t.html>
 32. Wikipedia – online encyclopedia; http://en.wikipedia.org/wiki/Humanitarian_aid; retrieved on 19th August, 2008
 33. World Bank; *Working with NGOs: a practical guide to operational collaboration between the World Bank and nongovernmental organizations*; 1995.
 34. World Health Organization; retrieved on 19th August 2008 from <http://www.who.int/trade/glossary/story016/en/index.html>

Name of author: *Dr. Getnet Tamene Kassa, PhD.*
Institution: *VŠM / City University Bratislava*
Address: *Panónska 17, 851 04 Bratislava*
E-mail: *gtamene@vsm.sk*

Rozvojová politika krajín Vyšehradskej skupiny

Mgr. Adriana Újová

Summary

This paper occupies with the topic of development aid of the Visegrad Group (hereinafter only V4) countries, which have gotten part of the donor community and common European development aid system with their enter into OECD and into European Union. V4 countries realise development policy on bilateral and multilateral level. Cooperation of this four countries in field of development aid is coordinated by foreign ministries which cooperate and provide activities in the direction to the aid for less advanced dependent to priorities of every donor. Foreign ministries of V4 countries prepare yearly national programs of development aid which present one of the instruments of the foreign policy advanced states with the aim decreasing disparities between advanced and less advanced states.

Key words: *development aid, Visegrad Group, donor, recipient, International Visegrad Fund.*

Úvod

Vznik Vyšehradskej skupiny sa datuje od roku 1991, kde najvyšší predstavitelia vlád Českej, Maďarskej, Poľskej a Slovenskej republiky podpísali vo Vyšehrade Deklaráciu o vzájomnej spolupráci a európskej integrácii. Vtedy Deklaráciu podpísali traja prezidenti, keďže Slovenská republika bola vo federatívnom zväzku s Českou republikou. Rozpadom tohto federatívneho zväzku, vznikli dva samostatné štáty a v roku 1993 sa stala Slovenská republika oficiálne štvrtým subjektom Vyšehradskej skupiny. Od tohto dátumu sa Vyšehradská skupina nazýva aj ako Vyšehradská štvorka, či V4. Cieľom tohto zväzku je vzájomná spolupráca v regióne V4, kde vrchol tejto spolupráce predstavoval vstup do EÚ a NATO tým aj vstup do euroatlantických štruktúr. Organizácia Vyšehradskej štvorky medzi jednotlivými krajinami prebieha na základe rotácie predsedníctiev, kde si stanovujú ciele pre nadchádzajúce obdobie a ich následné plnenie. V4 kooperuje nielen v rámci svojej skupiny, ale vyvíja aj aktivity na medzinárodnej scéne a multilaterálnych úrovniach.

Vyšehradská skupina, čo sa týka inštitucionálnej stránky nie je explicitne daná, ich spolupráca prebieha na úrovni najvyšších predstaviteľov vlád, pracovných skupín jednotlivých ministerstiev podľa potrieb. V rámci Vyšehradskej skupiny bol vytvorený v roku 2000 Medzinárodný vyšehradský fond (MVF), ako jediný prostriedok organizačnej štruktúry. Cieľom MVF je poskytovať granty a štipendiá k napomáhaniu v oblasti výskumu a vzdelávania, výmene študentov a cezhraničnej spolupráce a v neposlednom rade poskytuje finančné prostriedky mimovládny organizáciám. Popri MVF v roku 2005 sa vytvoril program Vyšehradských strategických projektov aplikovateľný prostredníctvom ministertstiev zahraničných vecí, vyplývajúcich

z programu MVF. Krajiny V4 majú skúsenosti s poskytovaním rozvojovej pomoci ešte pred rokom 1989, ktoré poskytovali pomoc hlavne krajinám príbuzným bloku bývalého Sovietskeho zväzu. Krajiny V4 vstupom do OECD a EÚ sa stali súčasťou donorskej komunity, ale zároveň boli recipientmi medzinárodných organizácií ako napr. Rozvojový program OSN (UNDP) alebo Kanadská vládna agentúra pre rozvojovú pomoc (CIDA), ktoré boli podporné orgány poskytujúce pomoc V4 pri realizácii rozvojom pomoci tretím krajinám.

Ministerstvá zahraničných vecí jednotlivých krajín V4 pripravujú každoročne národné oficiálne programy rozvojovej pomoci, ktoré predstavujú jeden z nástrojov zahraničnej politiky vyspelých štátov s cieľom znižovať disparity medzi vyspelými a menej rozvinutými štátmi. Špecifickou oblasťou V4 v zahraničnopolitických aktivitách sú krajiny východnej a juhovýchodnej Európy. Krajiny V4 poskytujú pomoc prostredníctvom politickej, ekonomickej ako aj technickej podpory pri začleňovaní sa tretích krajín do euro-atlantických štruktúr, pomáhajú pri podpore stabilizácie v jednotlivých regiónoch recipientov, šírenie demokracie a dodržiavanie ľudských práv. Spolupráca týchto štyroch krajín v oblasti rozvojovej pomoci je koordinovaná ministerstvami zahraničných vecí, ktoré spolupracujú a vyvíjajú aktivity smerom k spolupráci a pomoci menej vyspelým štátom v závislosti od priority daného donora.

Stručný prehľad rozvojovej pomoci krajín V4

Česká republika

ČR tak ako ostatné krajiny V4 má skúsenosti s poskytovaním rozvojovej pomoci menej vyspelým krajinám ešte v období pred rokom 1989, kde finančné prostriedky boli poskytnuté krajinám sympatizujúcim bývalému Sovietskemu zväzu. Po páde totalitného režimu nastala zmena aj v oblasti rozvojovej pomoci. Vstup do Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD zaznamenal mierny pokrok v tejto oblasti. Prostredníctvom vytvorenia programu Zásad pre poskytovanie zahraničnej pomoci, ktorý sa vzťahoval na jednotlivé ministerstvá ČR, obzvlášť MZV ČR ako koordinátora tohto projektu sa začala aplikovať rozvojová pomoc. Vypracoval sa finančný rámec poskytovania pomoci, postupy jej realizácie plnenia. Okrem ministerstiev sa problematikou zahraničnej rozvojovej pomoci začali zaoberať aj mimovládne organizácie hlavne v oblasti humanitárnej pomoci. Významný krok vpred zaznamenalo vytvorenie Koncepcie zahraničnej pomoci ČR na obdobie rokov 2002-2007. Cieľom tejto koncepcie bolo eliminovanie, resp. redukovanie chudoby v rozvojových krajinách, pomoc pri integrácii do svetových medzinárodných štruktúr, zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj, demokraciu, stabilitu v regiónoch.

Koordinátorom a zároveň dozorcami nad doržianím a realizáciou týchto cieľov smerujúcich do tretích krajín malo Rozvojové stredisko.¹

¹ Rozvojové stredisko malo za úlohu riešenie projektov, napĺňanie programu vyplývajúceho z koncepcie zahraničnej pomoci, spolupráca s ministerstvami a ich rezortmi, vzdelávanie expertov v oblasti rozvojovej pomoci

ČR od roku 2002 začala v rámci projektov o rozvojovej spolupráci prispievať na rozvojovú pomoc 200 miliónov Kč, postupne sa príspevky začali zvyšovať, v roku 2003 to už bolo 300 miliónov Kč, a v roku 2004 až 500 miliónov Kč, čo však predstavovalo podstatne menej ako bolo stanovené v roku 2002 v Barcelone. Okrem toho ČR vkladala finančné prostriedky OSN a mimivládny organizáciám. Vstupom do EÚ vznikla povinnosť ČR prispievať do rozpočtu EÚ.

ČR v roku 2005 poskytlo pomoc v štyridsiatich krajinách sveta, vysokú nákladovú položku predstavuje proces prijatia zahraničných študentov na vysoké školy v ČR. Pri procese výberu partnerských krajín v rozvojovej pomoci zohráva primárna podmienka a tou je vlastná rozvojová stratégia, riešiť vlastné problémy vlastnými silami. Kritéria, ktoré sa ešte pri poskytovaní pomoci zohľadňujú sú nasledovné:³

- Sociálne – ekonomický stupeň rozvoja partnerských krajín a stupeň dôležitosti poskytnutia pomoci
- Historické, geografické, ekonomické vzťahy s Českou republikou
- Stupeň rozvoja infraštruktúry Miesto demokracie v danom štáte
- Miesto demokracie v danom štáte

<i>Zahraničná rozvojová pomoc poskytnutá ČR v období od 2002-2007²</i>		
Oblasť	Prioritné krajiny	Oblasť
Jihovýchodná Európa infraštruktúra, energetika,	Juhoslávia (a Kosovo)	prevencia migrácie,
regionálna spolupráca	Bosna a Hercegovina	životné prostredie,
	Macedonia	
Krajiny bývalého Sovietskeho zväzu	Uzbekistán	životné prostredie, prevencia migrácie
doprava,	Ukrajina	energetická bezpečnosť
	Kazachstán	
Blízký Východ	Libanon	
	Palestína	
	Jemen	životné prostredie (hydrologie, biodiverzita)
		energetika, infraštruktúra

Maďarská republika

Rozvojú pomoc Maďarska do veľkej miery ovplyvnil vstup do EÚ. Maďarská rozvojová spolupráca sa sústreďuje hlavne na tie odvetvia, kde má možnosť

² Prameň: www.mzv.cz/czechaid

³ www.mzv.cz: Správa o zahraničnej rozvojovej spolupráci Českej republiky

komparatívnych výhod, ako napr. poľnohospodárstvo, ochrana životného prostredia, zdravotníctvo a pod.

Takisto ako u ostatných členských štátov V4 vykonáva rozvojovú spoluprácu, resp. rozvojú pomoc ministerstvo zahraničných vecí Maďarska. V rámci rozvojovej spolupráce poskytuje aj humanitárnu pomoc.

V roku 2002 EÚ stanovila kvôtu ohľadom zvýšenia prostriedkov jednotlivých členských na Oficiálnu rozvojovú pomoc, ktorá predstavovala 0,39 % GNI, kde minimálny príspevok jedného členského štátu predstavoval 0,33% GNI.

Vstup Maďarskej republiky do EÚ predstavoval aj záväzok dodržiavania výšky odvodu príspevku na rozvojovú spoluprácu. Proces výšky odvodu sa po vstupe do EÚ z roka na rok začal zvyšovať. Avšak v súčasnosti výška príspevku tvorí čosi okolo 0,8 % GNI, čo si vyžaduje nutne zvýšiť príspevok aspoň na 0,33% GNI do roku 2015. Maďarsko v súčasnosti spolupracuje so šesťnástimi krajinami rozčlenených do štyroch skupín (viď tabuľku nižšie).⁴

Strategickí partneri	: Čierna Hora, Srbsko, Bosna a Hercegovia, Vietnam
	a Palestína – pomoc v oblasti zdravotníctva, vzdelávania, riešenie migračných problém,
Ostatné partnerské krajiny	: Mongolsko, Kirgistan, Moldavsko, Ukrajina diverzifikácia
Najmenej rozvinuté krajiny:	Etiópia, Jemen, Kambodža, Laos vzťahov MR
Medzinárodné záväzky	: Afganistan, Irák s týmito štátmi

Okrem týchto partnerských krajín nemalé finančné prostriedky vláda Maďarskej republiky poskytuje na maďarské menšiny v susedských krajinách.

Poľská republika

Poľsko vstupom do EÚ a OECD sa začlenilo medzi komunitu donorov, ako prispievateľov na rozvojovú pomoc za účelom znižovania chudoby v menej rozvinutých, resp. rozvojových štátov a naplňovať kritéria Miléniových rozvojových cieľov OSN. Rozvojová pomoc je chápaná ako nástroj zahraničnej politiky.

Pod rozvojú pomoc Poľska spadajú tieto oblasti:⁵

- Výstavba škôl a študovní – Afrika a Afganistan
- Podpora demokracie a práv človeka – Bielorusko a Ukrajina
- Podpora štipendií pre zahraničných študentov – v roku 2008 sa predpokladá 2, 5 tis. študentov

V roku 2006 Poľsko prispelo na rozvojovú pomoc čiastkou 992 mil. PLN, pričom z toho 551,7 mil. sa poskytlo na multilaterálnej úrovni a 370,4 mil. PLN

⁴ Pozri: Rozvojová pomoc a spolupráca – výzvy a perspektívy, J. Czibula

⁵ www.businessinfo.cz

v rámci bilaterálnej pomoci a vo vzťahu k týmto príspevkom viac ako 200 mil. a z poskytnutého balíka bolo použitých na odpustenie pôžičiek, ako napr. Angole (285,1 mil. PLN). Najviac finančných prostriedkov plynulo do spoločného rozpočtu EÚ (503 mil. PLN), nasledoval finančný príspevok do rozvojovej pomoci OSN (24 mil. PLN), do skupiny Svetovej banky sa prispelo čiastkov vo výške 20,7 mil. PLN a najmenej finančných prostriedkov plynulo do ER na projekty v Bielorusku (195 tisíc PLN). Medzi najvyšší príspevok v rámci rozvojovej pomoci Poľska, možno prisúdiť výstavbe bieloruskej televíznej stanici Belsat, ktorej výška predstavovala 16 mil. PLN. Hlavnými partnerskými krajinami Poľska v oblasti rozvojovej pomoci sa stali Ukrajina a Bielorusko, kde primárnu úlohu v týchto vzájomných vzťahoch zohráva politika. Okrem týchto krajín sa Poľsko orientuje na krajiny, akými sú: Angola, Tanzánia, Gruzínsko, Moldavsko, Afganistan a Palestína.

Tak ako ostatné členské krajiny V4 aj na Poľsko sa vzťahuje povinný príspevok na rozvojovú spoluprácu vo výške 0,17% GNI, ale v roku 2006 to bolo 0,9 % GNI, čo predstavuje rozdiel o 1 mld. PLN menej. Poľsko si stanovilo cieľ v oblasti rozvojovej pomoci na rok 2008 vyčleniť o viac ako 110 mil. PLN ako tomu bolo v roku 2007.

Slovenská republika

Slovensko sa po vstupe do EÚ zapojilo do spoločného systému poskytovania rozvojovej pomoci, čo prináša politické, ekonomické, právne a inštitucionálne záväzky. Pod finančnými záväzkami sa rozumie prispievanie do Európskeho rozvojového fondu (EDF) ako aj povinné prispievanie do rozpočtu EÚ. Spomínaný EDF je zameraný na krajiny ACP (Afrika, Karibik a Pacifik), kde výška prispievateľa sa odvíja od bilaterálnych rokovaní s EÚ. Cieľom EDF je zabezpečiť sociálny a ľudský rozvoj, dodržiavať potravinovú bezpečnosť, dohliadanie nad migráciou a atď.

Povinnosti vyplývajúce z členstva EÚ prináša aj koordinovanie rozvojovej politiky v kontexte rozvojovej politiky EÚ. SR už nie je recipientom, ale donorm a začína sa vytvárať oficiálna rozvojová pomoc. Od realizácie rozvojovej pomoci sa očakáva, že bude vykonávaná nielen vládny sektorom, ale aj mimovládny organizáciami, ktoré v nemalej miere sa výrazne podieľajú na činnosti rozvojovej pomoci.

Spolupráca v oblasti rozvojovej politiky prebieha na multilaterálnej a bilaterálnej úrovni. Rozvojová pomoc je nástrojom zahraničnej politiky a významnými partnermi v tejto oblasti pre Slovensko je spolupráca s CIDA, UNDP, UNIDO pri OSN, a pod.

Slovensko sa zaviazalo k plneniu Miléniových rozvojových cieľov a zaviazalo sa, že do roku 2010 zvýši vynakladanie prostriedkov na rozvojovú pomoc vo výške 0,17 % HDP a do roku 2015 na 0,33 % HDP, tieto ciele sa vzťahujú aj na zvyšné krajiny V4. Poskytovanie rozvojovej pomoci sa realizuje prostredníctvom Slovenskej agentúry pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS) pod hlavičkou MZV SR. Prioritnými oblasťami recipientov SR zostávajú naďalej Srbsko a Čierna Hora, niektoré krajiny západného Balkánu, strednej Ázie a Zakaukazska a tri africké krajiny.⁶

⁶ <http://www.ruzombercan.sk>

Oficiálna rozvojová pomoc SR predstavovala v roku 2007 1, 652 mld. Sk, z toho na rozvojové projekty plynulo 168,7 mil. SK zostatok vo výške 131, 8 tvoril príspevok SR do rozpočtu EÚ a odpustenie dlhov vo výške 454 mil. SK voči rozvojovým krajinám. Ciele SR v oblasti rozvojovej pomoci, ktoré si stanovila v komunite donorov môžeme zhrnúť nasledovne:⁷

- Transfer slovenských skúsenosti;
- Pomoc slovenských expertov v otázkach medzinárodných rozvojových aktivít;
- Zapojenie slovenských subjektov do medzin. Rozvojových projektov;
- Rozšírenie ekonomickej spolupráce s rozvojovými krajinami;
- Pomoc slovenskej komunite v rozvojových krajinách.

SR vyvíja aktivity v rozvojovej politike smerujúc do krajín, kde sa slovenská pomoc determinuje na dva ciele:

1. cieľ – programová krajina – rozvíjanie širšej spolupráce (Srbsko a Čierna Hora)
2. cieľ – projektová krajina - jednoduchšia spolupráca, menšie projekty (Afganistan, Albánsko, Bosna a Hercegovina, Kazachstan, Kenská republika, Kirgisko, Macedónsko, Mongolsko, Mozambik, Sudán, Tadžikista a Uzbekistan).

Rok 2008 bude predstavovať pre Slovensko v rozvojovej pomoci v rámci ODA opätovné revízie činnosti, definovanie priorít a stanovenie ďalších cieľov zamerania rozvojovej politiky SR na obdobie 2009 – 2014. MZV bude naďalej vyhľadávajú a kooperovať s partnerskými organizáciami a inštitúciami v rozvíjaní rozvojovej pomoci a efektívne naplňovať stanovené ciele,

Záver

Krajiny Vyšehradskej štvorky v kontexte rozvojovej politiky si dali za cieľ vyvážené nakladať, postupne zvyšovať a poskytovať finančné prostriedky tretím krajinám, za účelom odstraňovania chudoby, zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj a napomôcť tretím krajinám sa priblížiť al. integrovať sa do medzinárodných štruktúr a zredukovať disparity medzi vyspelými a menej rozvinutými štátmi.

Zoznam použitej literatúry

1. Bukalska, P: A new Visegrad group in the new European Union – possibilities and opportunities development (Warsaw: Centre for Eastern Studies)
2. MZV SR, Oficiálna rozvojová pomoc, Rozvojová spolupráca <http://www.mzv.sk/App/WCM/main.nsf?Open>,
3. MVRO, Rozvojová pomoc, Rozvojová pomoc SR, Oficiálna rozvojová pomoc: <http://www.mvro.sk/rozvojova-pomoc-rozvojova-pomoc-sr-slovakaid-slovenska-oficialna-rozvojova-pomoc-vzdelavanie.html>, 15.11.2006

⁷ www.mzv.sk- Strednodobá koncepcia oficiálnej rozvojovej pomoci na roky 2003-2008, MZV SR, Bratislava, 2003, ISBN 80-89106-08-0

Internetové zdroje

www.businessinfo.cz

www.mzv.cz/ Správa o zahraničnej rozvojovej spolupráci Českej republiky

www.mzv.sk/ Strednodobá koncepcia oficiálnej rozvojovej pomoci na roky 2003-2008

www.sfpa.sk/ Fungovanie Vyšehradskej štvorky pred a po vstupe jej členov do Európskej únie

www.visegradgroup.org

Autor príspevku: *Mgr. Adriana Újová*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie*

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Adresa: *Dolnozemska 1/b*

852 35 Bratislava

E-mail: *ujova@euba.sk*

Rozvojová pomoc ako predmet verejnej diplomacie a verejnej mienky

PhDr. Peter Weiss, CSc.

Summary

The contribution analyses basic conditions of forming modern Slovak ODA after obtaining the state independence. It accents the importance of the integration in to OECD and EU in this process and focuses the attention on motives and specifics of Slovak republic' ODA. According to the author ODA is opening new possibilities for Slovak public diplomacy. In the next part of the contribution the author analyses the process of forming the political will and building broader political and public consensus about ODA and gaining and holding the support of the public opinion for determined goals of ODA. He is emerging from opinion pools and interpreting their.

Key words: *Slovak ODA, public diplomacy, forming the political will, public consensus, public opinion, opinion pools about ODA.*

Pre Slovenskú republiku, ktorá vstúpila na medzinárodnú scénu ako samostatný subjekt medzinárodného práva a suverénny štát 1. 1. 1993, sa už na konci druhej polovice 90. rokov, keď sa v dôsledku pokroku v transformácii politického, právneho, hospodárskeho a sociálneho systému, započatia prístupových rokovaní s EÚ a záverečných rokovaní s OECD, ale aj v rámci rozvoja vzťahov s OSN a Svetovou bankou, začala meniť z recipientskej krajiny na novo vznikajúcu donorskú krajinu (emerging donor country), začal vynárať problém stanovovania účelných cieľov rozvojovej pomoci a výberu vhodných nástrojov pre ich realizáciu. Podmienkou vstupu do OECD a neskôr do EÚ bolo totiž zapojiť sa do mechanizmov poskytovania rozvojovej pomoci, ktoré si tieto organizácie vytvorili, vrátane akceptovania pravidiel tejto činnosti a prijatia záväzkov týkajúcich sa objemu rozvojovej pomoci.¹

Historickým prelomom pri vytváraní podmienok pre novú, modernú rozvojovú pomoc v súlade s novým charakterom politického a hospodárskeho systému, novým medzinárodnopolitickým postavením štátu a novo sa formujúcimi spojeneckými zväzkami a medzinárodnými záväzkami bola Konceptia rozvojovej pomoci, ktorú schválila Vláda Slovenskej republiky 7. 7. 1999 uznesením č. 593/99. Táto koncepcia sa stala súčasťou druhého, transformačného obdobia poskytovania rozvojovej pomoci (1999 – 2002).² V tomto období došlo nielen k stabilizácii politickej a ekonomickej

¹ Weiss, P.: Rozvojová pomoc ako nová dimenzia slovenskej zahraničnej politiky. In: Rozvojová pomoc 2007. Zborník príspevkov z druhej medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Vyd. Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta medzinárodných vzťahov, 2007, s. 147.

² Toto obdobie poskytovania rozvojovej pomoci, teda od roku 1993 do roku 1998, sa v odbornej literatúre hodnotí ako inerčné obdobie. (Pozri Rusnák, U.- Szép, A.- Brzica, D.: Rozvojová pomoc a spolupráca, Slovenský inštitút medzinárodných vzťahov, Bratislava 2002, s. 117.)¹ Aktivity rozvojovej pomoci v tom čase pretrvávali iba vďaka inercii z predchádzajúceho obdobia a to v oblasti humanitárnej pomoci a v rezortoch školstva a zahraničných vecí, a Slovenská republika bola predovšetkým príjemcom zahraničnej pomoci – od EÚ, NATO, OECD a jednotlivých vlád - určenej na riešenie transformačných úloh. (Pozri Zalcerová, V.: Rozvojová pomoc Slovenskej republiky po vstupe do Európskej únie a ďalších medzinárodných štruktúr. In: Medzinárodné vzťahy. Časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, Ročník IV, 1/2006, s. 51.)

situácie v Slovenskej republike a k úspešnému zavŕšeniu prístupového procesu do OECD, ale aj k výraznému prelomu v oblasti európskej a transatlantickej integrácie a k vymaneniu sa krajiny z istej zahraničnopolitickej izolácie, charakteristickej pre obdobie rokov 1995 – 1998.

Prvým „praktickým cvičením“ na tému ako a kedy sa deklarovaný vstup SR do donorskej komunity odrazí v reálnej zahraničnej politike a predovšetkým v reálnych číslach, sa stal dotazník EÚ o plnení rozvojových záväzkov dohodnutých v roku 2002 na medzinárodnej konferencii pre rozvoj v Monterrey.³ To všetko naliehavo nastolilo otázku rozvojovej pomoci a spolupráce ako integrálnej súčasťi slovenskej zahraničnej politiky a vybudovania komplexných predpokladov pre dlhodobé a úspešné pôsobenie SR ako štátu, ktorý je schopný niest' adekvátny podiel zodpovednosti za globálny vývoj a prezentovať sa nielen v rámci EÚ a NATO, ale aj vo svete ako ekonomicky vyspelá krajina.

Odpoveďou na túto otázku a zároveň naštartovaním tretej etapy slovenskej rozvojovej pomoci sa stala Strednodobá koncepcia oficiálnej rozvojovej pomoci na roky 2003-2008.⁴ Základné motívy poskytovania rozvojovej pomoci Slovenskou republikou podľa tejto stratégie sú: „spoluzodpovednosť za globálny vývoj, morálne záväzky a prísľuby vyplývajúce z členstva v medzinárodných organizáciách a iniciatívach, ako aj záujem Slovenska zaradiť sa do donorskej komunity a byť vnímané ako jeho súčasť. Tieto dôvody nie sú kvantifikovateľné, ale tvoria bázu pre formuláciu slovenských cieľov v oblasti rozvojovej pomoci.“⁵

Osobitosťou tejto koncepcie sa stal transfer slovenských skúseností a know-how do krajín prijímajúcich pomoc: „SR disponuje osobitnou skúsenosťou, ktorú tradiční donori nemajú. Táto skúsenosť vyplýva z transformačného procesu po roku 1989. V rámci transformácie prešlo Slovensko zmenami vo všetkých sférach spoločnosti (v oblasti politickej, ekonomickej, sociálnej atď.) Transfer týchto skúseností do krajín, ktoré v súčasnosti prechádzajú podobným procesom, prehĺbi politické a ekonomicke väzby Slovenska s uvedenými krajinami.“⁶ Využitie tejto komparatívnej výhody Slovenska predpokladalo efektívne zapojenie slovenských expertov do medzinárodných rozvojových aktivít a mechanizmov. Ako upozornil J. Bátora, tento transfer vedomostí a know-how, ktoré sú integrálnou časťou rozvojových programov, otvára možnosti využiť rozvojovú spoluprácu aj ako nový kanál pre slovenskú verejnú diplomaciu. Aby sa však tieto možnosti využili, je potrebné povýšiť

³ Brocková, I.: Ekonomická dimenzia zahraničnej politiky SR. In: Zahraničná politika Slovenska po vstupe do NATO a EÚ. Východiská a stratégie. Duleba, A. – Lukáč, P. ed. Bratislava: vyd. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n. o., 2004, s. 75.

⁴

[http://www.mzv.sk/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_6E74E8163183C7CBC1257097003020EA_SK/\\$File/Strednodobá%20koncepcia.pdf](http://www.mzv.sk/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_6E74E8163183C7CBC1257097003020EA_SK/$File/Strednodobá%20koncepcia.pdf) 30.9.2008

⁵ Pozri tamtiež.

⁶ Pozri tamtiež

tento aspekt diplomacie⁷ na strategickú organizačnú prioritu.⁸ To podľa M. Leonarda od diplomatických inštitúcií vyžaduje preniesť sa „ponad starý model spočívajúci na pridaní niekoľkých nových organizačných jednotiek a zamestnaní niekoľkých nových zamestnancov z tretieho sektora“, keďže „toto sú iba kozmetické úpravy . . . Zahraničné služby sa musia transformovať z ich tradičnej úlohy reportérov a lobistov v reaktívnych záležitostiach na formovateľov verejných debát v rôznych častiach sveta.“⁹

Okrem formovania a využívania verejnej diplomacie sa ďalším dôležitým momentom pri formovaní systému a smerovania slovenskej rozvojovej pomoci ako novej dimenzie zahraničného pôsobenia mladého štátu stalo utváranie politickej vôle a získavanie a udržiavanie podpory verejnej mienky pre poskytovania rozvojovej pomoci v novej podobe. Konsenzuálny prístup celého politického spektra a široká podpora verejnej mienky pre vytýčené ciele rozvojovej pomoci a ich napĺňanie sú totiž v každom demokratickom štáte významným predpokladom úspechu tejto významnej súčasti jeho zahraničnej politiky. Dostupné skúsenosti tiež ukazujú že rast objemu zdrojov na rozvojovú pomoc a efektívnosť ich alokácie a distribúcie závisia od miery politickej participácie relevantných mimovládnych subjektov a od nálad vo verejnej mienke.

Pri budovaní nového systému rozvojovej pomoci na Slovensku zohrala pozitívnu úlohu tradícia, čo ako protirečivá a spochybniteľná, jej rozsiahleho poskytovania v období socialistického Československa v paradoxnom spojení so skutočnosťou, že v prvej fáze existencie samostatnej Slovenskej republiky sa nevytvorili žiadne politické a inštitucionálne tradície ,ktoré by zaväzovali a vopred určovali smerovanie rozvojovej pomoci. Ani v politickej elite, ani vo verejnej mienke nevznikla žiada významná rezistencia voči obnove poskytovania rozvojovej pomoci, podobe jej navrhovaného a realizovaného systému a jej zameraniu. Zrejme vďaka tomu, že slovenská politika a verejnosť boli v 90. rokoch konfrontované s problémami transformácie, osobitne vlastníckych vzťahov, a vytvárania podmienok na integráciu Slovenskej republiky do EÚ a NATO, otázky rozvojovej pomoci neboli predmetom významnejšej politickej a verejnej diskusie.

Navyše, po roku 1998 bola verejnosť silne zainteresovaná na využití novej integračnej šance a všetko, čo mohlo pomôcť jej realizácii, teda aj vstup do OECD a plnenie záväzkov stým súvisiacich, sa prijímalo pozitívne, resp. aspoň sa nekritizovalo. Preto v druhej, transformačnej fáze poskytovania rozvojovej pomoci sa

⁷ Pod verejnou diplomaciou možno rozumieť úsilie štátom podporovaných aktérov z oblasti médií, tretieho sektora a privátnej sféry, ako sú napr. štátom dotované médiá s medzinárodnou pôsobnosťou, organizácie zabezpečujúce študentské výmeny a výmeny vedeckých pracovníkov, kultúrne a športové výmeny a pod., ktorých cieľom je vytvárať mäkkú moc krajiny, ktorú reprezentujú, pričom pod mäkkou mocou rozumieme schopnosť prezentovať a presadzovať kvalitné a atraktívne hodnoty skôr ich atraktívnosťou ako politickým a mocenským nátlakom. (Bližšie pozri Bátora, J.: Inštitucionálne zázemie zahraničnej politiky SR. In: Zahraničná politika. Súhrnná správa o stave spoločnosti Slovensko 2003. Bratislava: Vyd. Inštitút pre verejné otázky, 2004, s.345-346.

⁸ Pozri tamtiež, s. 347.

⁹ Leonard, M: Public Diplomacy. London: The Foreign Policy Centre 2002, s. 6.

síce nedalo hovoriť o uvedomelom politickom konsenze o postupe Slovenskej republiky v tejto oblasti, ktorý by bol výsledkom serióznej a širokej diskusie o cieľoch rozvojovej pomoci a o ich súlade s národno-štátnymi záujmami, ale o tichom konsenze bolo možné hovoriť.

Svoju úlohu nesporne zohralo aj to, že objem poskytovanej rozvojovej pomoci v rokoch, keď sa jej systém formoval, nebol veľký a teda ani nemohol vyvolať politické kontroverzie. Navyše smeroval výlučne na príspevky a vklady do medzinárodných organizácií a programov. Napr. v roku 1999 dosiahla výška týchto príspevkov 3180163 tis. Sk, čo tvorilo 0,004% podielu na HNP, pričom humanitárna pomoc tvorila až 42% celkovej oficiálnej rozvojovej pomoci; v roku 2000 poskytla Slovenská republika ODA v celkovej výške 285 045 tis. Sk, čo je pokles na 0,03 podielu na HNP. V porovnaní s krajinami Vyšehradskej štvorky bola SR na 4. mieste v objeme poskytovanej pomoci a na 2. mieste podľa podielu ODA na HNP. Konštatovalo sa, že poskytovanie bilaterálnej pomoci v to čase na Slovensku neexistovalo, hoci práve táto forma pomoci býva najväčším zdrojom prínosov tak pre poskytovateľa, ako aj pre prijímateľa, lebo umožňuje vybudovať pevnejšie vzájomne prospešné hospodársko-kultúrne vzťahy.¹⁰

V dôsledku pôsobenia týchto faktorov sa javí ako oprávnené konštatovanie, že Ministerstvo zahraničných vecí SR nebolo pri formovaní, resp. dotváraní nového systému rozvojovej pomoci vystavené ani politickým tlakom, ani pôsobeniu lobistických tlakov záujmových skupín a mohlo pokojne plniť funkcie koordinátora oficiálnej rozvojovej pomoci ako novej súčasti slovenskej zahraničnej politiky. Verejná mienka voči oficiálnej rozvojovej pomoci sa preto na Slovensku neformovala primárne ako produkt politického zápasu o túto agendu.

Je potrebné vnímať ju skôr v kontexte širšie ponímaného procesu adaptácie občanov čerstvo samostatnej SR na realitu integrovania sa do veľkých nadnárodných organizácií – NARO a EÚ – a praktického pôsobenia v nich. Podľa O. Gyarfášovej členstvo v týchto organizáciách, „ale aj širší svetový vývoj vedú k postupnému stieraniu hraníc medzi tradične ponímanou domácou a zahraničnou politikou. Dochádza k domestifikácii zahraničnopolitických tém, ale aj k internacionalizácii tém domácich. Súčasne vzrastá dôležitosť politických a širších verejných diskusií na témy mimo rámca úzko definovanej domácej, vnútornej politiky. Len z nich môžu vziť národné postoje Slovenska k zložitým otázkam a výzvam súčasnosti.“¹¹

Prvú komplexnejšiu odpoveď na otázku, či sa dostáva do všeobecnejšieho povedomia rozvojová pomoc Slovenska alebo aktivity mimovládnych organizácií

¹⁰ Pozri Správa o oficiálnej rozvojovej pomoci poskytnutej Slovenskou republikou v rokoch 199-2000 a Návrh východísk národného programu oficiálnej rozvojovej pomoci na rok 2000. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky, číslo 145.543/2001-OMES. Materiál na rokovanie vlády schválený uznesením č. 332/2002 z 3. apríla 2002.

¹¹ Gyarfášová, O.: Verejná diskusia, verejná mienka a zahraničná politika. In: Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2004. Bratislava: Vyd. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n. o., 2005, s.171.

podporujúce demokraciu,¹² priniesol výskum na tému Slovenská verejnosť a rozvojová pomoc realizovaný Inštitútom pre verejné otázky, vyhodnotený v máji 2005.¹³ Ukázal predovšetkým to, že podpora slovenskej verejnosti pre rozvojovú pomoc je vysoká – až 83%. Oproti podobnému výskumu IVO zo septembra 2004, keď 77% dospelaj populácie považovalo za správne, že Slovensko poskytuje humanitárnu a rozvojovú pomoc, iným krajinám, sa teda podpora dokonca o niečo zvýšila.¹⁴

Dôležité je tiež to, že o tom, že Slovenská republika poskytuje rozvojovú pomoc, vedelo až 84% respondentov. Rozhodne proti poskytovaniu rozvojovej pomoci boli iba 3 percentá respondentov, skôr proti 11%. Z hľadiska dôvodov pre poskytovanie rozvojovej pomoci (respondenti mali možnosť vybrať si tri z ponúkaných odpovedí) jasne dominovali dôvody morálne a humanitárne. Na prvom mieste so 60% bola odpoveď „je to pomoc ľuďom v núdzi“. Za dôvod „je to naša morálne povinnosť“ sa vyslovilo 34%, za „predchádza sa tým hladu a chorobám“ 34%, za „je to pomoc deťom v rozvojových krajinách“ 33%, za „bojujeme tým proti chudobe“ 29%. Oveľa menšiu podporu dostali „egoistické“ politické dôvody: „vytvára to pozitívny obraz Slovenska“ 16%, „pomáha to udržať medzinárodnú stabilitu a mier“ 13%, „pôsobí to ako regulácia nežiadúcej migrácie, prisťahovalectva“ 9%, „pomáha to našej ekonomike vyvážať tovar a služby“ 7%, „je to dobré pre našu ekonomiku, pre budovanie obchodných partnerstiev“ 5%, „sme vyspelá krajina, ktorá so to môže dovoliť“ 3%.¹⁵

Je teda evidentné, že slovenská verejnosť nepozera (zatiaľ?) na rozvojovú pomoc z inštrumentálneho hľadiska - aké bezprostredné efekty prinesie Slovensku a nám, jeho občanom -, ale z hľadiska naplňania „vyšších princípov“. Potvrďuje to aj odpoveď na otázku, do akej miery súhlasíte s výrokom „Je morálnou povinnosťou spolupracovať s rozvojovými krajinami“? Kladne odpovedalo až 89%, záporne iba 9%.¹⁶ Tento postoj v značnej miere korešponduje s ochotou respondentov osobne prispieť k rozvojovej pomoci. Na otázku „Prispeli ste vy osobne finančne alebo dobrovoľnou aktivitou na pomoc ľuďom v chudobnejších krajinách?“ kladne odpovedalo 31%, nepamätalo si 4% a záporne odpovedalo 65%. Avšak na otázku „Boli by ste ochotný/á v budúcnosti finančne prispieť alebo venovať svoj čas, ak by ste mali pocit, že to môže pomôcť ľuďom v chudobnejších krajinách?“ pozitívne odpovedalo až 71%, negatívne 22%, nevedelo 7%.¹⁷

Na druhej strane však iba 54% opýtaných nesúhlasilo s tvrdením „Rozvojová pomoc je potrebná iba v prípade katastrof“. Súhlas s týmto výrokom preukázalo až 44%. O istom vnútornom protirečení v postojoch slovenskej verejnosti svedčí aj to, že

¹² Pozri tamtiež.

¹³ http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_4161.pdf

¹⁴ Bútorová, Z. – Gyarfášová, O.: Verejná mienka. In: Slovensko 2005. Súhrnná správa o stave spoločnosti. (Kolár M. – Mesežnikov G. – Bútorová M. ed.), Bratislava, Vyd. Inštitút pre verejné otázky, 2006, s. 238.

¹⁵ Pozri http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_4161.pdf

¹⁶ Pozri tamtiež.

¹⁷ Pozri tamtiež.

až 45% respondentov nesúhlasilo s tvrdením, že „problémy rozvojových krajín ovplyvňujú život ľudí v SR“. Opačný názor malo iba o 2% viac respondentov. Potenciál pre budúce politické spory a napätia sa skrýva aj v súhlase až 42% respondentov s tvrdením, že „rozvojová pomoc sa realizuje na úkor ľudí v SR“, keďže nesúhlas vyjadřila iba presná polovica opýtaných.¹⁸

Politickým problémom sa do budúcnosti môže stať i to, že vo verejnej mienke podľa citovaného monotematického výskumu názorov na rozvojovú pomoc panuje značná skepsa čo do účelnosti vynakladania peňazí, ktoré štát vyčleňuje na rozvojovú pomoc. S názorom, že „financie na projekty rozvojovej pomoci sú rozdeľované transparentne a férovo“, súhlasilo iba 24% respondentov, opačný názor malo až 50%. S tvrdením, že „rozvojová pomoc sa nedostane k ľuďom, ktorí ju potrebujú“, súhlasilo 48% opýtaných, optimistický názor zdieľalo iba 39%. Až 40% respondentov odpovedalo „neverím“ na otázku „Do akej miery veríte, že rozvojová pomoc, ktorú Slovensko poskytuje menej rozvinutým krajinám, je naozaj účelne využitá na pomoc ľuďom, ktorí j naozaj potrebujú?“ Nevedelo 5% a optimisticky verilo 55% opýtaných.¹⁹

Zaujímavé poznatky priniesol výskum aj z hľadiska dôveryhodnosti jednotlivých sprostredkovateľov rozvojovej pomoci. Na otázku „Ako hodnotíte účinnosť nasledujúcich spôsobov sprostredkovania rozvojovej pomoci?“ boli nasledujúce odpovede:

	rozhodne účinné	skôr účinné
medzinárodné organizácie	40%	49%
MVO v krajinách, ktorým je pomoc určená	19%	48%
slovenské MVO	14%	44%
vlády krajín, ktorým je pomoc určená	9%	35%. ²⁰

Z týchto odpovedí je o. i. zřejmé, že občania SR pri realizácii rozvojovej pomoci oveľa viac dôverujú sprostredkovateľskej misii medzinárodných organizácií ako slovenských MVO.

Čo do preferencií regiónov pri odpovedi na otázku, do ktorých by mala smerovať oficiálna slovenská rozvojová pomoc, na prvom mieste sa jasne ocitli africké krajiny (30% určite áno, 47% skôr áno). Dokumentuje to dominujúci morálny motív poskytovania rozvojovej pomoci. Na druhom mieste boli ázijské štáty (napr. Mongolsko, Indonézia, Kambodža – 17% určite áno, 49% skôr áno). Až na treťom mieste sa ocitol Balkán (16% určite áno, 43% skôr áno), hoci je dlhodobou prioritou slovenskej zahraničnej politiky a na stabilizácii tohto regiónu má SR eminentný bezpečnostný, politický a ekonomický záujem. Podpora krízovému stredovýchodnému regiónu (Afganistan)sa ocitla na štvrtom mieste (určite áno 12% skôr áno 41%), pričom ide o bezpečnostnú prioritu NATO. Podpora pre najväčšiu susednú krajinu

¹⁸ Pozri tamtiež

¹⁹ Pozri tamtiež.

²⁰ Pozri tamtiež.

Slovenska Ukrajinu a pre geograficky blízke Bielorusko sa ocitla až na piatom mieste (určite áno 11%, skôr áno 38%). Na poslednom mieste sa ocitli bývalé sovietske republiky v strednej Ázii (určite áno 9%, skôr áno 36%)²¹, hoci v niektorých z nich sú strategicky významné a za istých okolností aj voči ruským zdrojom alternatívne ložiská ropy a zemného plynu. S určitou mierou zjednodušenia sa teda dá povedať, že občania SR pristupujú k rozvojovej pomoci skôr podľa hlasu svojho srdca než na základe chladných politických kalkulácií.

Prístupy občanov SR k poskytovaniu rozvojovej pomoci ako novej súčasti slovenskej zahraničnej politiky treba vidieť aj v širšom kontexte ich vnímania miesta Slovenska v medzinárodných vzťahoch. Z periodických výskumov *Transatlantické trendy*²² o. i. vyplýva, že charakteristickou črtou slovenských respondentov v porovnaní s priemerom respondentov zo všetkých krajín EÚ, ktoré sa zúčastnili na výskume, je veľký počet tých, ktorí si myslia, že pre budúcnosť ich krajiny bude lepšie, ak si zachová odstup od medzinárodných udalostí. Až štvrtina opýtaných Slovákov sa priklonila v r. 2005 k alternatíve akejsi uzavretosti či „neintervencionistickej“ pozícii v medzinárodných vzťahoch, ktorá by sa dala vyjadriť ľudovým prísloviem „čo ťa nepáli, nehas“. Aj keď na druhej strane si až 64% opýtaných slovenských respondentov myslelo, že pre budúcnosť Slovenska bude lepšie, keď sa bude aktívne zúčastňovať na dianí vo svete, v porovnaní s priemerom z 9 európskych krajín – 80% za aktívny prístup – je to málo. Aktívnejší prístup svojej krajiny na medzinárodnej scéne si želalo 89% Francúzov, 84% Portugalcov, 83% Španielov, 82% Talianov, 76% Nemcov, 75% Poliakov, 73% Britov a 72% Holanďanov. Aj keď podiel pro - aktívnych slovenských občanov oproti r. 2004 vzrástol o 5% a ich podiel môže byť vo všeobecnosti daný aj veľkosťou štátu, jej zahraničnopolitickou váhou a z nej odvodených ambícií²³, je evidentné, že stále veľká časť občanov Slovenskej republiky, ktorá iba nedávno získala štátnu nezávislosť, uprednostňuje pasívny, vyčkávací prístup k medzinárodným politickým udalostiam, a že politické sebavedomie vyplývajúce z viery v medzinárodnú váhu ich štátu a v silu ich hlasu v Európskej únii i v NATO je napriek vzostupnej tendencii v porovnaní s občanmi iných členských krajín ešte slabé.

²¹ Pozri tamtiež.

²² Tento projekt realizujú od r. 2002 German Marshall Fund of the United States spolu s Compania di San Paolo (Turín, Taliansko) s dodatočnou podporou Fundação Luso - Americana (Portugalsko), Fundación BBVA (Španielsko) a Tipping Point Foundation, pričom počet krajín, v ktorých sa robí zber dát sa rozširuje. Slovenská republika bola do výskumu prvýkrát zaradená v r. 2004. V r. 2006, 2007 a 2008 sa výskum konal v USA a 12 európskych krajinách – Bulharsko, Francúzsko, Holandsko, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Španielsko, Taliansko, Turecko, Veľká Británia. Reprezentatívnu vzorku tvorí vo všetkých krajinách približne 1000 mužov a žien vo veku od 18 rokov vybraných náhodným výberom. Interval spoľahlivosti je +/- 3 percentuálne body. Výsledky možno nájsť na adrese www.transatlantictrends.org.

²³ Pozri Gyarfášová, O.: Slovensko v transatlantickom kontexte. Výsledky výskumu *Transatlantické trendy 2005* zaoštréné na Slovensko. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, september 2005, s.8, 13. www.transatlantictrends.org

S týmito postom súvisí aj vlašné prihlásenie sa k transatlantickému partnerstvu sprevádzané zároveň menším záujmom o rolu EÚ ako silného globálneho aktéra, a to napriek silnej spokojnosti s členstvom Slovenska v nej. I keď mnohé z týchto odlišností Slovenska, ktoré O. Gyarfášová zhŕňa pod pojem „geopolitická bezstarostnosť“, „má svoje vysvetliteľné kultúrne a historické pozadie a sotva môžeme očakávať nejaké prudké zmeny, časť vychýlení odráža a kopíruje aj aktuálnu politickú atmosféru. Verejnosť práve v zahraničnopolitických otázkach nasleduje postoje politických elít. Je na nich, aby trpezlivo a dlhodobo ťahali verejnosť smerom k proklamovaným atribútom krajiny, ktorá je dnes súčasťou medzinárodného spoločenstva – k väčšej otvorenosti a novej zodpovednosti.“²⁴ Nesporne veľkou výzvou pre slovenskú politickú elitu ale aj pre občiansku spoločnosť je v tomto smere aj formovanie mravných, humánnych a zároveň politicky racionálnych a zodpovedných postojov k formovaniu cieľov, výberu prostriedkov a praktickej realizácii oficiálnej slovenskej rozvojovej pomoci.

Autor príspevku: *PhDr. Peter Weiss, CSc.*

Pracovisko: *Katedra medzinárodných politických vzťahov
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave*

Adresa: *Dolnozemska 1/b
852 35 Bratislava*

E-mail: *weiss@euba.sk*

²⁴ Gyarfášová, O. :Slovenská geopolitická bezstarostnosť, Sme, 7.9. 2007, s. 32.

Economic and Social impact of AIDS/HIV in Africa

Ing. Richard Woltemar

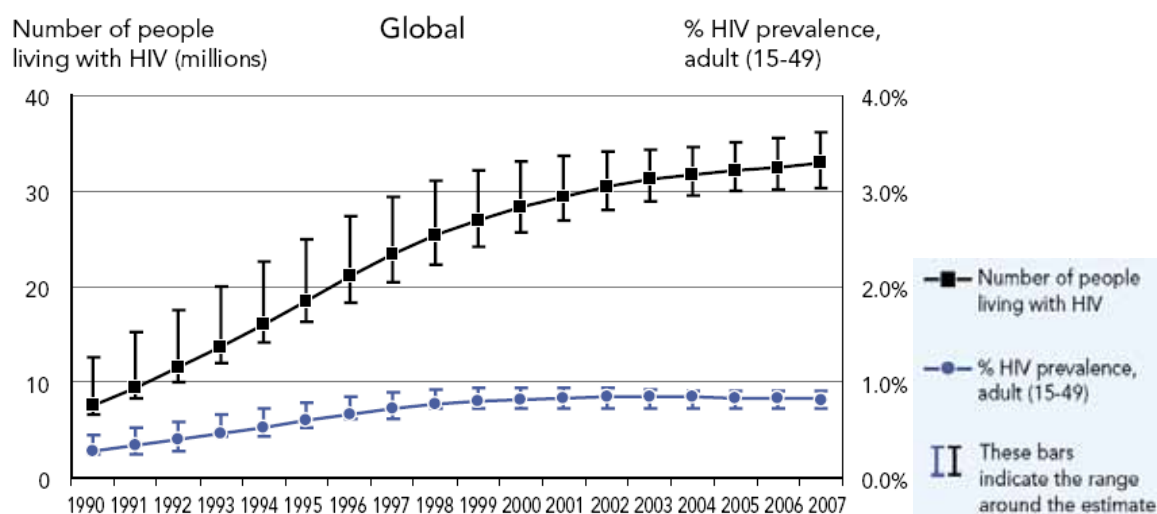
Summary

The HIV response is critical to progress across the breadth of the global development agenda. Success in addressing HIV will accelerate progress in achieving virtually all of the Millennium Development Goals. Satisfying the many political commitments made on HIV will require greater leadership, building on recent successes by taking account of lessons learnt, enhanced financial resources, improved coordination of effort, and effective action to address societal determinants of HIV risk and vulnerability.

Key words: *HIV, impact, economy, strategies.*

1 HIV and AIDS worldwide

Today the majority of reported cases are concentrated in Africa, Europe and the Americas, but AIDS is also claiming increasing numbers of lives in Asia. The epidemic is dynamic, unstable and continuing to spread rapidly.

Source: Report on the global HIV/AIDS epidemic 2008, p.3

However, the overall number of people living with HIV has increased as a result of the ongoing number of new infections each year and the beneficial effects of more widely available antiretroviral therapy. Sub-Saharan Africa remains most heavily affected by HIV, accounting for 67% of all people living with HIV and for 72% of AIDS deaths in 2007.¹ Globally, there were an estimated 33 million [30.3 million—36.1 million] people living with HIV in 2007.² The annual number of new HIV

¹ Report on the global HIV/AIDS epidemic 2008

² Report on the global HIV/AIDS epidemic 2008

infections declined from 3.0 million [2.6 million—3.5 million] in 2001 to 2.7 million [2.2 million—3.2 million] in 2007.³

In sub-Saharan Africa, most national epidemics have stabilized or begun to decline. However new information from Kenya suggests that in future years, HIV prevalence will range between 7.1% and 8.5% — compared with the 2003 estimate of 6.7%. Outside of Africa, infections are on the rise in a number of countries. Sub-Saharan Africa remained at the heart of the global HIV/AIDS epidemic also in 2005, accounting for two out of every three new infections, four out of every five fatalities and a staggering 90% of all AIDS-related child deaths.⁴ Globally, the number of children younger than 15 years living with HIV increased from 1.6 million [1.4 million—2.1 million] in 2001 to 2.0 million [1.9 million—2.3 million] in 2005.⁵ Almost 90% live in sub-Saharan Africa.

AIDS has challenged the notion that medical science can conquer all disease. The achievements of modern medicine such as transplants, cancer therapies and test-tube babies, pale before this new worldwide threat to human health.

In the absence of a vaccine or cure, only preventative and educational measures will halt the spread of HIV. Denial at personal, social, national and international level has been a constant problem and remains today a grave threat to public health. Because AIDS was initially seen to be confined to particular groups, some countries which considered drug-taking and homosexuality deviant or criminal behaviour took punitive measures. Several countries refuse entry to people who have AIDS. The USA for example imposes restrictions on visitors with HIV. Others, such as Bulgaria and Cuba, have tested all their citizens for HIV. Cuba has isolated people who turned out to be HIV positive. The WHO has recommended that there is no ethical or public health basis for mass testing.

Although Africa's population only makes up 10% of the population of the world, Aids is having more devastating consequences in Africa than ever. There has already been a generation lost to Aids. Due to the virus hundreds of thousands of children have no parents. Most of these orphans have nowhere to live and have nobody to look after them or to educate them. This phenomenon itself brings further problems. About 200 babies are born with HIV each day in South Africa. One quarter will be dead before their second birthday.

2 Economic impact of AIDS/HIV

³ Report on the global HIV/AIDS epidemic 2008

⁴ *Africa Renewal*, Vol.19 #4 (January 2006), page 23

⁵ Report on the global HIV/AIDS epidemic 2008

Because AIDS kills people in the prime of their working and parenting lives, it represents a grave threat to development. By reducing growth, weakening governance, destroying human capital, discouraging investment, and eroding productivity, AIDS erodes the foundations on which countries seek to develop their societies and improve living standards. In the worst-affected countries, the epidemic has already reversed many of the development achievements of the past generation. Now, AIDS threatens to thwart the hopes of the next. AIDS has a pronounced impact on growth, incomes, and poverty. Although different estimates exist, the World Bank calculates that AIDS may now be costing 24 African countries 0.5% to 1.2% of per capita growth each year. In some countries, conservative estimates indicate that the number of people living in poverty has already increased by 5% as a result of the epidemic. However, HIV can slow economic growth, widen economic inequality, and cause severe strains on affected households. In Botswana, modeling indicates that HIV has increased the share of households below the overtly line by 6% and increased the percentage of individuals living in poor households by 4%.⁶ Outside Africa, economic analyses by the Asia Development Bank and UNAIDS indicate that HIV will slow the annual rate of poverty reduction by 60% in Cambodia, by 38% in Thailand, and by 23% in India between 2003 and 2015.⁷ It is estimated that HIV imposes an additional US\$ 2 billion in costs each year on affected households in Asia.

The epidemic is having sometimes-severe effects on particular components of the public sector. HIV-related mortality reduced the service delivery capacity of the Zambian Wildlife Authority by 6.2% and increased labour costs almost 10%, constraining the government's ability to protect the country's wildlife and parks.⁸

3 Social impact of AIDS/HIV

AIDS overtaxes social systems and impedes the health and educational development that enables poor people (especially children) to escape poverty. Life expectancy has plummeted by 20 years in some countries and the number of orphans is expected to more than double by 2010. This will pose unprecedented social welfare demands for countries already burdened by vast development challenges. Whole families dissolve as the parents die and children and dependent elderly are dispersed to others that might care for them.

In education, teachers and students are dying or leaving school, reducing both the quality and efficiency of educational systems. Health care systems in many countries are stretched beyond their limits as they deal with a growing number of AIDS patients and the loss of health personnel. In the 45 most affected countries, it is projected that, between 2000 and 2020, 68 million people will die earlier than they would have in the absence of AIDS.⁹ In South Africa, for example, it is estimated that

⁶ Report on the global HIV/AIDS epidemic 2008

⁷ Report on the global HIV/AIDS epidemic 2008

⁸ Report on the global HIV/AIDS epidemic 2008

⁹ *Africa Renewal*, Vol.19 #4 (January 2006), page 23

there will be more than 17 times as many deaths among persons aged 15-34 as there would have been without AIDS.¹⁰ Average life expectancy is now 47 years in sub-Saharan Africa – compared to the 62 years it would have been without AIDS. In Botswana, average life expectancy has fallen to about 37 years.¹¹ HIV prevalence rates greatly understate the true demographic impact of AIDS. For example, in southern Africa, AIDS is set to wipe out half a century of development gains as measured by life expectancy at birth. In the early 1950s, life expectancy in South Africa was 44 years. By the early 1990s, it had risen to 59 years.

4 Some key strategies how to mitigate the impact of HIV

There are innumerable strategies by which to strengthen the response, as well as mitigate the impact of HIV. A few key strategies at the macro level involve:

- building human capacity to respond to HIV/AIDS;
- defending public services and institutions of democratic governance;
- intensifying efforts to reduce poverty.

Building human capacity to respond to HIV/AIDS

Mobilizing and building human capacity to respond to, cope with, and overcome the effects of HIV/AIDS is essential. It has been shown in the power and effectiveness of community and popular forces in the response to the epidemic. These have included new forms of mobilization, such as social rights groups advocating access to treatment, human rights protection and improved socioeconomic conditions. Both, the governments and the private sector must enhance their support for these community forces.

Defending public services and institutions of democratic governance

Special efforts are needed to ensure the maintenance of essential public services and to ensure equitable access to them. This involves taking into account the impact of HIV/AIDS on public services, both in terms of demand and ability to provide, and having plans to train and replace the workers required to manage and perform those services.

Intensifying poverty reduction

AIDS makes critical shifts in social and economic development strategies more urgent. Required are following steps by: reducing inequalities, enhancing access to productive resources for wider segments of the population, increasing the discretionary budget, improving public expenditure on essential services, boosting employment opportunities and strengthening social systems and infrastructures. Initiatives, such as the poverty-reduction strategies required for debt-relief schemes are more likely to yield lasting benefits if they feature commitments and targets specifically related to

¹⁰ Africa Renewal, Vol.19 #4 (January 2006), page 23

¹¹ Report on the global HIV/AIDS epidemic 2008

HIV/AIDS, such as enhanced access to essential services for AIDS survivors (especially orphaned children) and greater food security.

Bibliography

1. Africa Renewal, Vol.19 #4 (January 2006), page 23[online]. Citované [1-10-2008]. Dostupné na <<http://www.un.org/ecosocdev/geninfo/afrec/subjindx/indx aids.htm>>
2. Harsch, E.: Africa Renewal, Vol.20 #2 (July 2006), page 3 [online]. Citované [1-10-2008]. Dostupné na <<http://www.un.org/ecosocdev/geninfo/afrec/subjindx/indx aids.htm>>
3. Report on the global HIV/AIDS epidemic 2008: executive summary. UNAIDS/08.27E / JC1511E (English original, July 2008). ISBN 978-92-9-173-717-8
4. UNAIDS: Socio-Economic Impact of HIV/AIDS in Africa.' Retrieved July 20, 2003.

Name of author: *Ing. Richard Woltemar*

Address: *Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska 1/b
852 35 Bratislava*

E-mail: *woltemar@euba.sk*

